

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ НАУКИ

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

15 – 19 квітня 2013 року

Том 5

м. Запоріжжя

ББК Ч 21
Т39
УДК 001

Рекомендовано до видання Вченою радою Запорізького національного технічного університету (протокол № 9 від 29.04.2013)

Упорядник Висоцька Н. І.

Редакційна колегія:

Внуков Ю. М., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)

Зайцева В. М., канд. пед. наук, професор

Івищенко Л. Й., д-р техн. наук, професор

Луньов В. В., д-р техн. наук, професор

Піза Д. М., д-р техн. наук, професор

Прушківський В. Г., д-р екон. наук, професор

Сажнев В. М., канд. техн. наук, доцент

Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Тиждень науки. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 15–19 квітня 2013 р./ Редкол.: Ю. М. Внуков (відпов. ред.) та ін. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2013. – 330с.

ISBN 978-617-529-087-3. (повне зібрання)

ISBN 978-617-529-086-6. (том 5)

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться у Запорізькому національному технічному університеті. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ББК Ч 21

ISBN 978-617-529-087-3.

ISBN 978-617-529-086-6.

© Запорізький національний
технічний університет (ЗНТУ),
2013

ЗМІСТ

Зміст.....	3
СЕКЦІЯ «ТЕХНОЛОГІЯ МАШИНОБУДУВАННЯ».....	12
<i>Каморкин П. А., Дядя Е. С.</i> Способы разрушения колебаний при обработке нежестких деталей.....	12
<i>Дядя С. И., Калугина А. С.</i> Наложение вибраций при резании	13
<i>Дядя С. И., Кучугуров М. В., Качан М. А.</i> Новый метод исследования образования вибраций во время концевго фрезерования среднеуглеродистой стали 45.....	14
<i>Козлова Е. Б., Выжул С. А.</i> Разработка кассетных приспособлений для снятия заусенец полимерно-абразивным инструментом.....	15
<i>Гончар Н. В., Резник А. В., Ивженко С. Д.</i> Обеспечение качественной обработки острых кромок хвостовиков лопаток ГТД.....	16
<i>Внуков Ю. М., Гончар Е. А.</i> систематизация научно-Справочной литературы относительно стабильности колебаний.....	18
<i>Арданович Е. Ю.</i> Деформационные методы получения субмикрокристаллических титановых сплавов для деталей гтд	19
<i>Кириченко А. Г.</i> Технологические методы получения нанопокровов на поверхности деталей гтд	20
<i>Скрипник В. Г.</i> Методы получения субмикрокристаллической структуры в поверхностном слое деталей из титановых сплавов	21
СЕКЦІЯ «ОБРОБЛЕННЯ МЕТАЛІВ РІЗАННЯМ».....	23
<i>Циганов В. В.</i> Методы изменения трибологических свойств полимерных материалов.....	23
<i>Бойко І. А., Солоха В. В.</i> Вплив динамічних характеристик металообробного обладнання та технологічних умов на процес обробки жароміцних сплавів.....	24
<i>Дядя С. И., Козлова О. Б.</i> Факторы, определяющие возможность демпфирования колебаний, возникающих при резании	26
<i>Дядя С. И., Тетеря Ю. В.</i> Колебания при резании.....	27
секція «деталей машин і підійомно-транспортних механізмів»	28
<i>Білий Є. Т.</i> Особливості формування властивостей тонколистової сталі для кузовних деталей автомобілей шляхом структурізації її поверхонь.....	28
<i>Лятуринський В. О.</i> Вдосконалення способів виміру залишкових напружень в металоконструкціях та деталях кранів.....	29
<i>Руднев О. М.</i> Проблеми моніторингу напружено-деформованого стану металоконструкцій вантажопідіймальних кранів	31

<i>Мартовицький Л. М., Глушко В. І., Курлаєва Ю. С. Метод визначення фактичної навантаженості важких кранів-перевантажувачів.....</i>	30
<i>Сочава А. І., Глушко В. І. Вплив рідкісних стискаючих навантажень на опір втомі дюралюмінія в 95</i>	32
<i>Носенко М. І., Павлов В. О. Виробництво деталей машин з підвищеними механічними властивостями при використанні методів порошкової металургії.....</i>	33
<i>Руднев О. М., Черьоміна А. А. Модернізація та ремонт механізму підйому мостового крана в зоні утилізації ядерних відходів</i>	34
<i>Мартовицький Л. М., Данілічева А. О. Дослідження фактичної завантаженості важких кранів-перевантажувачів.....</i>	35
<i>Мартовицький Л. М., Шавранська А. Г. Застосування поперечних діафрагм, із змінним кутом нахилу, для забезпечення стійкості стінок коробчастих кранових балок.....</i>	36
<i>Вільчек О. І., Мажара В. С. Дослідження контактної витривалості кульково-підшипникової сталі ЭИ – 347Ш.....</i>	37
<i>Ляшенко О. П., Раковець С. В. Прогресивні технології виготовлення деталей машин</i>	39

СЕКЦІЯ «ОБРОБКА МЕТАЛІВ ТИСКОМ»..... 40

<i>Обдул В. Д. Проблеми підвищення надійності штоків пароповітряних молотів</i>	40
<i>Бичевой А. Ф. Энергосберегающие методы горячей объемной штамповки.....</i>	41
<i>Бень А. Н. Экспериментальное исследование деформированного состояния заготовок компрессорных лопаток полученных методом выдавливания.....</i>	42
<i>Жученко С. В. Усовершенствование и исследование технологического инструмента для повышения качества профиля холоднокатанных полос</i>	43
<i>Матюхин А. Ю. Экспериментальное определение нейтрального сечения при осадке цилиндрических деталей.....</i>	44
<i>Широкобоков В. В. Використання безшатунного головного виконавчого механізму преса для операції глибокого витягування</i>	44
<i>Дубина В. І., Климов С. С. Полугорячее выдавливание заготовок из высокопрочных сталей</i>	45
<i>Бень А. Н., Халявин М. С. Способы изготовления заготовок компрессорных лопаток авиадвигателей методами ОМД.....</i>	47
<i>Матюхин А. Ю., Комисар Д. С. Анализ напряженного состояния при осадке толстостенных кольцевых заготовок.....</i>	48
<i>Широкобоков В. В., Ленюк А. А. Можливість використання безшатунного головного виконавчого механізму преса для операції глибокого витягування</i>	49
<i>Чигиринский В. В., Селивоненко А. С. Анализ напряженного состояния в условиях запредельного обжатия простого процесса прокатки</i>	49

СЕКЦІЯ «ВИЩА МАТЕМАТИКА»..... 51

<i>Чумаченко В. П.</i> О линейной независимости некоторых систем функций	51
<i>Олененко М. Г., Величко И. Г.</i> Аналитическое решение задачи о стационарном распределении тепла в анизотропной многослойной пластине	53
<i>Величко І. Г.</i> Підрахунок кількості розв'язків діофантових рівнянь з обмеженнями	54
<i>Засовенко А. В.</i> Моделювання розповсюдження хвиль в ідеально пружно-пластичній балці	57
<i>Нагорний Ю. І.</i> Оптимизация процесса пробивки листа рифлеными пуансонами	55
<i>Штефан Т.О.</i> Моделювання нелінійних явищ у фрактально неоднорідному середовищі	56
<i>Нагорний Ю. І., Соколова А. Н.</i> Количественные методы технического анализа инвестиционного проекта в промышленной логике	55
<i>Нагорний Ю. І., Литвиненко Л. А.</i> Выбор модели корпоративного снабжения	56

СЕКЦІЯ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, ЛФК І СПОРТ У ВИЩІЙ ТЕХНІЧНІЙ ШКОЛІ»..... 58

<i>Кемкіна В. І.</i> Голбол як вид спорту у вищих навчальних закладах	58
<i>Крюков Ю. М.</i> Дозирование интенсивности физической нагрузки.....	60
<i>Соловйова Л. Г.</i> Оздоровительные формы физических упражнений про сердечно-сосудистых заболеваниях.....	61
<i>Голева Н. П., Грищенко Л. Я.</i> Влияние физических нагрузок на кровообращение	62
<i>Крюков Ю. М., Дудник Ю. И.</i> Физиологическое обоснование нагрузок умеренной интенсивности	64
<i>Кемкина В. И., Жержерунов А. А., Жук В. С.</i> Система внешнего дыхания при физических упражнениях	65
<i>Михайленко Н. В., Мотуз С. О.</i> Влияние аэробных и анаэробных нагрузок на функциональные возможности организма спортсменов	66
<i>Федорова О. В., Рева А. В.</i> Энергообеспечение физической активности.....	68
<i>Ремешевський О. В., Циганок В. І.</i> Витривалість, фізична працездатність і здоров'я.....	69
<i>Луценко С. Г.</i> Засоби й методи розвитку витривалості.....	70
<i>Музичова Н. І., Путров О. Ю.</i> Особливості дихання та тактика бігу на середні дистанції	72
<i>Журавльов Ю. Г., Щокін О. О.</i> Мета та завдання спортивної підготовки на заняттях гирьовим спортом	74
<i>Барська Н. Л., Напалкова Т. В.</i> Вплив ритмічної гімнастики на здоров'я	76

<i>Чухланцева Н. В., Сокол Л. Г. Методика виховання сили на заняттях загальної функціональної підготовки у жіночих групах</i>	77
<i>Голєва Н. П. Застосування засобів різноманітних видів спорту у процесі фізичного виховання у вищому навчальному закладі</i>	80
СЕКЦІЯ «ПРАВОВИЗНАВСТВО»	82
<i>Баєва Л. В. Юридична сила статуту територіальної громади</i>	82
<i>Буканов Г. М. Передумови реформування житлового права. сучасні тенденції розвитку житлового законодавства</i>	83
<i>Висоцька Н. І. Мета та інструментарії патентного пошуку</i>	85
<i>Денисенко В. В. Преюдиціальна процедура в праві єс</i>	87
<i>Купін А. П. Понятійно-категорійна сутність адміністративного правозастосування</i>	88
<i>Надієнко О. І. Фактор досвіду пенсійного забезпечення постсоціалістичних країн у реформуванні пенсійної системи України</i>	90
<i>Назаренко П. Г. Морально-правові критерії часу та місця провадження слідчих дій</i>	92
<i>Саміло Г. О. Співвідношення права і релігії(на прикладі сучасного Ізраїлю)</i>	94
<i>Сергєєва С. М. Франчайзинг в Україні: окремі аспекти</i>	95
<i>Тимчук О. Л. Деякі аспекти системи покарань в кримінальному законодавстві держав латинської америки</i>	97
<i>Філей Ю. В. Кримінологічна характеристика корисливих злочинів проти власності в Україні</i>	99
<i>Шиян Д. С. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю і відсторонення від посади: проблема розмежування</i>	101
<i>Шиян О. Ю. Актуальні аспекти класифікації місцевих бюджетів</i>	103
<i>Багмут Г. В. Особливості правового статусу арбітражних керуючих</i>	104
<i>Гайдаржійська Г. І. Щодо визначення змісту права людини на життя як особистого немайнового права</i>	106
<i>Гребенюк К. А. Причини та умови корисливих злочинів проти власності</i>	108
<i>Калиниченко О. В., Купін А. П. Ідея справедливості в адміністративному правозастосуванні</i>	110
<i>Квітко В. В., Саміло Г. О. Класифікація сучасних форм державного правління</i>	111
<i>Ковальова О. В., Баєва Л. В. Порядок розробки, прийняття та затвердження статутів територіальних громад</i>	113
<i>Кошова Т. В. Необхідність інституту свідків в господарському процесі</i>	115
<i>Кузьменко М. В., Буканов Г. М. Дослідження сучасних аспектів розвитку конституціоналізму в Україні</i>	117
<i>Мельниченко О. В. Питання адаптації законодавства України у сфері соціального захисту до стандартів ЄС</i>	118

<i>Мельниченко О. В.</i> Правові засади громадянства єс	120
<i>Меднікова Р. О.</i> Поняття та ознаки цінних паперів в Україні	122
<i>Михайлова О. Є.</i> Кримінальна караність за жорстоке поводження з тваринами	124
<i>Перельман І. В.</i> Порівняльно-правова характеристика права господарського відання та права оперативного управління	125
<i>Прийменко А. В.</i> Проблема часу виникнення та періодизації історії розвитку міжнародного права	127
<i>Сабліна Є. В.</i> Основні тенденції розвитку законодавства України щодо вирішення індивідуальних трудових спорів	129
<i>Сафронова І. І.</i> Правосуб'єктність індивідів з позицій моністичної та дуалістичної теорій	131
<i>Сотник С. А.</i> Колізія принципів права націй на самовизначення та територіальної цілісності держав і шляхи її вирішення	132
<i>Олійник А. А.</i> Легалізація іноземного шлюбу	134
<i>Харіна К. О.</i> Порядок здійснення та основні напрями удосконалення реєстраційного обліку фізичних осіб	136
<i>Шериньов О. О., Бараннік Р. В.</i> Кримінологічна характеристика економічної злочинності в Україні	137
<i>Шокотко Т. В., Бараннік Р. В.</i> Специфіка причинності економічної злочинності	139
<i>Шульженко О. С.</i> Правове регулювання відносин сурогатного материнства в Україні	141
<i>Яланська В. А.</i> Вільний нотаріат в Україні: досвід зарубіжних країн	143
СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ»	145
<i>Походенко С. В.</i> Теорії політичного вибору	145
<i>Сафіуліна Ю. В.</i> Відповідальність як предмет психологічних досліджень	147
<i>Волошина Н. В.</i> Віртуальна мова підлітків	148
<i>Бондар І. В.</i> Предиктори успіху відмови від куріння тютюну у підлітковому віці	151
<i>Бородулькіна Т. О.</i> Метафоричний тренінг як активний метод навчання студентів-психологів	153
<i>Шубертій Н. Г.</i> Стратегия развития компании как фактор эффективности системы продаж	155
<i>Пучина О. В.</i> Соціально-психологічна допомога спеціалістам підприємства у процесі професійної адаптації	156
<i>Коваленко А. В.</i> Виртуализация социальных сетей	158
<i>Шаблюко А. О.</i> Уявлення студентів про сім'ю	160

<i>Семенцова О. М. Особливості розвитку комунікативної діяльності дошкільників із ЗПР</i>	<i>162</i>
<i>Шевченко С. І. Захворювання шкіри: психосоматичний аспект</i>	<i>164</i>
<i>Хрусталева М. С. Общество рисков как социальная ситуация современной семьи</i>	<i>165</i>
<i>Репецкая А. В. Концептуальная модель экзистенциальной рефлексии и ее операционализация</i>	<i>167</i>
<i>Казаченко Н. П. К вопросу о психогигиическом обеспечении профессионально-педагогического труда</i>	<i>170</i>
<i>Шевчук З. М. Базисні цінності в дискурсі психологічної теорії</i>	<i>172</i>
<i>Максименко Є. А. Психологічні теорії формування образу міста</i>	<i>174</i>
<i>Беседіна О. В. Психосемантика особистісної трансформації в зрілому віці</i>	<i>175</i>
<i>Капитан Л. П. Субъективное отношение к жизни у мужчин и женщин</i>	<i>177</i>
<i>Гавриленко Г. М. Музыка як чинник емоційного стану людини</i>	<i>179</i>
<i>Межсинська Г. В. Представленість емоційних станів людини у зовнішній рекламі</i>	<i>180</i>
<i>Тимченко А. С. Образ дитини у сучасній рекламі</i>	<i>182</i>
<i>Погарь М. М. Особливості ставлення до психології у студентів-психологів</i>	<i>184</i>
<i>Вертеба В. І., Храмцова Д. О. Модальність сприйняття як чинник навчальної успішності студентів</i>	<i>186</i>
<i>Галимон В. Е., Шнурченко А. А. Особенности отношения к учебному процессу у студентов-психологов</i>	<i>188</i>
<i>Ломоносов Д. А. Динамика отношения к преподавателям у студентов-психологов</i>	<i>189</i>
<i>Мордвинцева М. В. Исследования представлений об эмоциях у детей старшего дошкольного возраста в психологии</i>	<i>191</i>
<i>Вітер Т. С. Особливості емпатії у дітей молодшого шкільного віку із розумовими вадами</i>	<i>193</i>
<i>Резніченко М. Ю. Образ психолога у сучасному кінематографі</i>	<i>195</i>
<i>Галушко О. В. Особливості екзистенціальної рефлексії студентів</i>	<i>196</i>
<i>Сокирко І. В. Корпоративна культура як чинник трудової мотивації персоналу</i>	<i>198</i>
<i>Кізілова К. В. Практика профілактики та розв'язання конфліктів у народній мудрості</i>	<i>199</i>
<i>Єловець В. І. Індивідуально-психологічні особливості особистості в генезі серцево-судинних захворювань</i>	<i>201</i>
<i>Усенко К. О. Особливості ставлення студентів-психологів до вивчення іноземної мови</i>	<i>202</i>
<i>Гава Н. Д. Причини і наслідки кримінальної поведінки підлітків</i>	<i>205</i>
<i>Махончук А. С. Психологічні чинники злочинності неповнолітніх</i>	<i>207</i>

<i>Леонова С. С. Особенности социально-психологической адаптации младших школьников</i>	211
<i>Янковская О. А. Психологічна допомога дітям з частими довготривалими захворюваннями</i>	212
<i>Міняйло С. М. Методика дослідження ціннісного ставлення батьків до дитини</i>	213
<i>Катинська Н. Р. Психологічні особливості розвитку усної мови дитини з розладами аутистичного спектру</i>	214
<i>Повстяна Г. Ю., Семенцова О. М. Психологічна корекція спілкування дітей старшого дошкільного віку із ЗІП</i>	216
СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»	219
<i>Агарков О. А. Критерії соціальної ефективності реалізації концепції «соціально-політичного маркетингу»</i>	219
<i>Арабаджиев Д. Ю. Моніторинг громадянської ідентичності учасників навчально-виховного процесу: регіональний аспект</i>	220
<i>Бабарикіна Н. А. Децентралізація публічної влади</i>	221
<i>Дубініна Я. П. Актуальні проблеми та шляхи підвищення соціальної ефективності управління освітньою системою регіону</i>	223
<i>Єрохіна Т. В. Соціально-деструктивні функції медіа-тероризму</i>	225
<i>Попович В. М. Соціальна робота в громаді: перспективи розвитку в Україні</i>	227
<i>Усенко О. І. Громадсько-політичні рухи та соціальні медіа в інформаційну добу</i>	228
<i>Агарков О. А., Альошина Ю. Г. Реалізація соціальних програм засобами маркетингу</i>	230
<i>Агарков О. А., Запорожець К. В. Підвищення пенсійного віку для жінок як соціальний ризик</i>	232
<i>Агарков О. А., Іваненко О. Л. Динаміка життєвих стратегій жінок в сучасному суспільстві</i>	234
<i>Арабаджиев Д. Ю., Катаєва А. В. Застосування технології емпauerменту: методи і техніки</i>	236
<i>Арабаджиев Д. Ю., Ременюк Д. Д. Роль грантів у розвитку соціальної роботи в Україні</i>	238
<i>Попович В. М., Рибаченко К. О. Соціальна реклама в Українському інформаційному просторі</i>	239
<i>Попович В. М., Сотник М. В. Розвиток Запорізької області засобами територіального маркетингу</i>	241
<i>Васильченко О. А., Фефелова Д. Г. Гендерні особливості спеціалістів і клієнтів установ соціального захисту населення</i>	243
<i>Васильченко О. А., Шепілова Ю. О. Соціальне проєктування в соціальній роботі</i>	244

<i>Арабаджиев Д. Ю., Шило А. В. Ейджизм як соціальна проблема сучасності</i>	246
СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»	248
<i>Погребна В. Л. Місце часопису «дніпро» в сучасному журнальному дискурсі</i>	248
<i>Пода О. Ю. Гендерні технології в дискурсі соціальних комунікацій</i>	250
<i>Юферева О. В. Принципи літературної журналістики в сучасному медіа- травелозі (на матеріалі журналу «мандри»)</i>	252
<i>Скуртул Г. С. Міміка, жести-актуалізація невербального телеобразу</i>	254
<i>Куянцева О. О. Висвітлення симптомів світової фінансової кризи в Українській економіці (на прикладі публікацій ділового тижневика «бізнес»)</i>	255
<i>Селокова Н. Ю. Застосування авторського права до журналістських творів інформаційних жанрів</i>	257
<i>Беломорець В. П. Вимисел у публіцистиці</i>	259
<i>Островська Н. В. Різновиди політичних ток-шоу на Українському телебаченні</i>	260
<i>Клименко Н. О. Продукування негативу як маніпулятивної технології у вітчизняних соціальних телевізійних репортажах</i>	262
<i>Панченко С. А. Типологія Української публіцистики наддніпрянщини у 10–20-х р. р. хх ст.</i>	264
<i>Волинець Г. М. Інфографіка на сторінках часопису «Український тиждень»</i>	267
<i>Тонких І. Ю. Функції блогів на сайті інтернет-видання «Українська правда»</i>	269
<i>Пода О. Ю., Коваленко Г. С. Гендерні характеристики піонерської преси</i>	271
<i>Пода О. Ю., Гринюк А. В. Соціологічні наукові журнали в контексті гендерних студій</i>	273
<i>Пода О. Ю., Петренко К. М. Представлення образу Української селянки в журналі «колгоспниця України»</i>	274
<i>Шамота А. Ю. Особливості художньо-публіцистичного контенту журналу «радянська жінка» 1970-х років</i>	276
<i>Рубюк П. К. Українські журнали про кіно (радянський період)</i>	277
<i>Пода Ю. О. Телепроект «гра долі» як презентант теми історії Української культури на національному телебаченні</i>	278
<i>Клочкова Ю. В. Редакційна стратегія науково-популярного видання «школа юного вченого»</i>	281
<i>Пругло Н. О. Основні напрями дослідження двомовності медіа: Український контекст</i>	282
<i>Мусафірова Ю. А. Особливості видання «vip club» в контексті «лайфстайл» журналістики</i>	284
<i>Козирицька Ю. В. Особливості етнографічного портрету як жанру фотожурналістики</i>	285

<i>Беркут В. О.</i> Справа «pussy riot» як об'єкт журналістського розслідування в програмі «человек и закон»	288
<i>Требухова А. О.</i> Особливості гри слів у заголовках (на прикладі газети «клякса»).....	290
<i>Субота Г. В.</i> Специфіка телевізійних жанрів у новинних блоках.....	292
<i>Сахно М. О.</i> Особливості висвітлення політичної проблематики в якісних та масових виданнях.....	293
<i>Христенко М. О.</i> Дитячий журнал «мурзилка» як тип видання.....	295
<i>Осіпова М. В.</i> Специфіка тревел-журналів на сучасному ринку друкованих видань	297
<i>Маловічко Ю. О.</i> Особливості висвітлення екологічної проблематики в регіональній пресі.....	299
<i>Федорова Х. Є.</i> Проблемно-тематична специфіка матеріалів у журналі «всесвіт»	301
<i>Червенко І. В.</i> Проблематика публікацій у журналі «корреспондент».....	303
<i>Яценко А. П.</i> Роль ведучого у ток-шоу «політклуб віталія портникова» на каналі ТБІ.....	305
<i>Бабенко Т. М.</i> Тематика журналістських публікацій на інтернет-порталах сходу та заходу України	307
<i>Погоренна І. М.</i> Жанрово-тематична своєрідність публікацій у журналістських блогах «Української правди».....	308
<i>Герговська М. П.</i> Жанрова специфіка шоу «вечірній ургант».....	310
<i>Чернявська О. Є.</i> Особливості висвітлення новин шоу-бізнесу в інтернет-змі.....	312
<i>Кривошей К. О.</i> Онлайнові способи оцінки якості контенту інтернет-порталів.....	313
<i>Чувакова А. О.</i> Принципи організаційно-управлінської діяльності головного редактора регіонального видання.....	315
<i>Фоміна Т. Ю.</i> Функціональне призначення дизайну в дитячих журналах.....	316
<i>Коношенко Є. В.</i> Специфіка діяльності медіахолдингів у мультимедійній площині.....	318
<i>Якушенко О. В.</i> Суспільні функції гендерної стереотипізації мас-медіа	320
<i>Голобородько О. О.</i> Специфіка функціонування іа «укрінформ», «інтерфакс-Україна», «уніан», «репортериа» у мережі інтернет	321
<i>Шатравка А. В.</i> Особливості ілюстрування часопису «Український тиждень».....	323
<i>Назарова О. С.</i> Специфіка висвітлення екологічних проблем на сторінках видання «запорізька січ».....	325
<i>Бородіна Є. Ю.</i> Особливості ефірного мовлення інтернет-радіостанцій.....	326
<i>Голівець М. Я.</i> До Проблеми періодизації історії журналістики в Україні.....	328

СЕКЦИЯ «ТЕХНОЛОГИЯ МАШИНОБУДОВАНИЯ»

УДК 621.9

Каморкин П. А.¹, Дядя Е. С.²

¹ ст. викл., канд. тех. наук, ЗНТУ

² студ. гр М – 118м, ЗНТУ

СПОСОБЫ РАЗРУШЕНИЯ КОЛЕБАНИЙ ПРИ ОБРАБОТКЕ НЕЖЕСТКИХ ДЕТАЛЕЙ

При определенных условиях процесс резания теряет устойчивость. Потеря устойчивости технологической системы характеризуется возникновением вибраций – вредных периодических колебательных движений. Колебания инструмента относительно заготовки (или, наоборот, заготовки относительно инструмента) вызывают периодическое изменение толщины срезаемого слоя и сил резания, изменение величины и характера нагрузок на станок, возрастающих в несколько раз по сравнению с устойчивым резанием.

Основными средствами борьбы с вибрациями являются: выбор рациональной геометрии инструмента, повышение демпфирующей способности технологической системы, повышение жесткости колебательной системы, уменьшение масс колебательных систем и др.

При обработке нежестких деталей, типа лопаток моноколес, для разрушения регенеративных колебаний в зоне резания рассматриваются теоретические возможности воздействовать дополнительно накладываемыми колебаниями на обрабатываемую деталь. Для поиска условий реализации таких возможностей были проведены эксперименты на стенде, моделирующем нежесткую деталь ГТД. К пластине, воспроизводящей лопатку, был прикреплен двухскоростной микромотор с частотами вращения 2500 мин^{-1} и 3600 мин^{-1} . На пластине для обработки закреплялся образец. Были записаны частоты собственных колебаний пластины с образцом и их колебания при воздействии вынуждающей силы от работающего микромотора при разных частотах. Однозубой фрезой была выполнена обработка на режимах, создающих регенеративные колебания. Были записаны осциллограммы процесса резания без наложения колебаний и с наложением колебаний от работающего микромотора. Результаты экспериментов показали, что зона резания является жесткой средой, которую не всеми средствами можно разрушить. Исследованные осциллограммы и профилограммы обработанных поверхностей показали, что вносимые колебания от микромотора не оказали существенного влияния ни на частоту колебаний в зоне резания, ни на амплитуду, ни на создаваемую шероховатость. Поэтому дальнейшие исследования предполагают поиск новых возможностей внешнего воздействия на деталь или на инструмент с целью влияния на колебательный процесс во время резания.

УДК 621.9

Дядя С. И.¹, Калугина А. С.²

¹ доц., канд. тех. наук, ЗНТУ

² студ. гр М - 118, ЗНТУ

НАЛОЖЕНИЕ ВИБРАЦИЙ ПРИ РЕЗАНИИ

При механической обработке всегда возникают вибрации, которые приводят, с одной стороны, к облегчению пластической деформации, уменьшению коэффициента трения по передней и задней поверхностям инструмента, улучшению отвода стружки, к заметному снижению силы резания, к уменьшению адгезионных явлений, и следовательно, уменьшению интенсивности изнашивания инструмента и повышению его стойкости.

С другой стороны, циклическое нагружение инструмента при увеличении интенсивности автоколебаний, начиная с определенного предела, вызывают усталостное разрушение участков материала инструмента, находящегося в контакте с изделием и сходящей стружкой, увеличивает длину пути инструмента, износ инструмента по задней и передней поверхностям.

Для управления колебательным процессом предлагается использовать дополнительный источник вибраций, вызывающий колебания инструмента в зоне резания. При низких скоростях резания это облегчает сход стружки, исключается возникновение нароста, образование заусенцев, уменьшает длину контакта стружки с передней поверхностью резца, а также улучшается шероховатость поверхности. В качестве источников колебаний используют высокочастотные вибраторы.

Однако существует ограничение по наложению частоты колебаний, связанные с собственными частотами инструмента. Если вынужденные колебания и собственные частоты инструмента совпадают, увеличивается амплитуда и резец начинает «дрожать», тогда процесс резания становится невозможным.

Кроме этого, с увеличением скорости резания, сила резания и толщина стружки приближаются к значениям, характерным для обычного резания [1].

Таким образом, использование наложения вибраций – это принципиально новый вид обработки, имеющий ряд преимуществ по сравнению с обычным способом и требующий дополнительных исследований для использования как при обработке с низкими скоростями, так и с высокими.

УДК 621.8.034

Дядя С. И.¹, Кучугуров М. В.², Качан М. А.³

¹ доц., канд. тех. наук, ЗНТУ

² асп. ЗНТУ

³ студ. гр. М-152, ЗНТУ

НОВЫЙ МЕТОД ИССЛЕДОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ВИБРАЦИЙ ВО ВРЕМЯ КОНЦЕВОГО ФРЕЗЕРОВАНИЯ СРЕДНЕУГЛЕРОДИСТОЙ СТАЛИ 45

Процесс резания и система СПИД находятся в постоянном взаимодействии, образуя замкнутую систему. Поэтому при исследовании вибраций изучаются как параметры данного процесса и характеристики оборудования, так и их взаимосвязи. Особенностью концевой фрезерования является затруднительная запись колебаний детали и инструмента. Это связано с тем, что инструмент совершает вращательное движение, при этом воздействуя на обрабатываемую деталь силой, вектор которой постоянно изменяет направление. Поэтому оценку параметров процесса концевой фрезерования предлагается выполнять по зубчатости срезаемой стружки. Во время фрезерования обрабатываемого материала стружка собирается, делится на отдельные фрагменты для ее дальнейшего анализа. Каждый ее сегмент рассматривается под микроскопом для подсчета количества зубцов. Далее их число на каждом сегменте стружки суммируется для получения общего количества зубцов на всей ее длине. По суммарному количеству зубцов исследуют колебания в плоскости сдвига, частота которых определяется скоростью резания.

В процессе экспериментального исследования было установлено, что одним из источников вибраций при резании является процесс фрезерования. Совпадение частоты зубцов стружки, то есть, частоты колебаний силы резания, обусловленной процессами, протекающими в плоскости сдвига, с одной из собственных частот колебаний элементов системы СПИД приводит к увеличению интенсивности колебаний.

Результаты экспериментов раскрывают один из механизмов возбуждения колебаний в процессе резания металла, что в дальнейшем можно использовать для разработки эффективных методов борьбы с вибрациями.

УДК 62-253.5: 331.103.253

Козлова Е. Б.¹, Выжул С. А.²

¹ старший преподаватель, ЗНТУ

² студ. М-118, ЗНТУ

РАЗРАБОТКА КАСЕТНЫХ ПРИСПОСОБЛЕНИЙ ДЛЯ СНЯТИЯ ЗАУСЕНЕЦ ПОЛИМЕРНО-АБРАЗИВНЫМ ИНСТРУМЕНТОМ

В современных условиях индустриального производства к технологиям изготовления деталей предъявляются повышенные требования в плане минимизации объема ручного труда. Учитывая специфику конструкции деталей авиадвигателей, а именно их тонкостенность и сложнопрофильность геометрии, особую трудность вызывает механизация и автоматизация финишных и слесарных операций. Упрочняющие и отделочные операции, такие как ультразвуковое и пневмодробоструйное упрочнение, обработка в псевдосжиженном слое абразива, виброгалтовка и прочие подобные методы механизированы. Однако их применяют после слесарных операций удаления заусенцев и острых кромок, выполняемых преимущественно вручную из-за сложнопрофильного контура кромок и недопустимости больших силовых давлений при резании. В связи с этим был предложен относительно новый полимерно-абразивный инструмент (рис. 1), гибкие полиамидные волокна которого, насыщенные абразивом, позволяют удалить заусенцы на криволинейных кромках и скруглить их радиусом заданной величины. Соответственно для каждого типоразмера деталей необходимо подбирать или конструировать специальную оснастку.

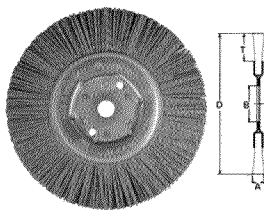

Рисунок 1 – Внешний вид и схематическое изображение дискового полимерно-абразивного инструмента

Целью данной работы было провести экономическое обоснование предложенных рабочих приспособлений для слесарной обработки кромок «елочного» хвостовика лопатки.

Было рассмотрено два варианта конструкции оснастки для полирования кромок хвостовиков после протягивания: кассетное приспособление для плоскошлифовального станка и установку для полирования с круглым вращающимся столом.

Посадочные элементы имеют конструкцию, позволяющую выставлять угол поворота лопатки, который играет важную роль для получения радиусов скруглений кромок хвостовика правильной формы.

Полимерно-абразивный инструмент (ПАИ) дискового типа на плоскошлифовальном станке устанавливается на шпиндель станка. В этом варианте оснастки девять лопаток устанавливается в кассетное приспособление.

Во втором варианте лопатки крепятся в десяти посадочных элементах расположенных на вращающемся столе по кругу. Два ПАИ для повышения производительности расположены диаметрально над столом.

Для расчета экономической эффективности предложенных двух вариантов оснастки учитывались следующие данные: длительность операции, количество одновременно обрабатываемых лопаток, количество параллельно работающих инструментов, заработная плата рабочего, начисления от заработной платы, амортизационные отчисления, затраты на электроэнергию, на инструмент, расходы на правку инструмента, стоимость приспособления/установки в пересчете на одну деталь.

В результате проведенного расчета экономической эффективности применения предложенной оснастки для партии из 5000 лопаток разных наборов подобного типоразмера выгоднее применять универсальное приспособление для плоскошлифовального станка ($C_1=0,65$ грн/дет), по сравнению со вторым вариантом ($C_2=2,17$ грн/дет). При наличии на производстве устройства с вращающимся столом себестоимость обработки лопатки снижается до ($C_3=1,39$ грн/дет).

УДК 621.8:621.7.015

Гончар Н. В.¹, Резник А. В.², Ивженко С. Д.²

¹ доц., канд. тех. наук, ЗНТУ

² студ. гр. М-118, ЗНТУ

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВЕННОЙ ОБРАБОТКИ ОСТРЫХ КРОМОК ХВОСТОВИКОВ ЛОПАТОК ГТД

Поиск новых инструментов и методов финишной обработки для повышения производительности (или для замены ручного труда механизированным) имеет большое значение как при составлении новых технологических процессов (ТП) изготовления деталей, так и для совершенствования существующих ТП. Не менее важен этап выбора рациональных условий обработки и параметров инструмента для конкретных деталей и материалов, а также предварительная апробация метода в реальных условиях. Особенного внимания требуют к себе труднообрабатываемые материалы и детали оригинальной формы, обработка которых классическими методами и инструментами является дорогостоящей, низкопроизводительной или требует ручного труда.

Например, операция удаления заусенцев после протягивания и фрезерования хвостовиков лопаток ГТД из жаропрочных титановых сплавов «елочной» формы является очень трудоемкой и выполняется вручную. Для этой операции предложено применить относительно новый полимерно-абразивный инструмент вращательного действия, волокна которого содержат около 40% абразива в полиамидной основе.

Цель данной работы – определить рациональные режимы обработки и параметры инструмента, обеспечивающие наиболее производительное удаление заусенцев и скругление острых кромок радиусом заданной формы и качества для вышеописанной операции.

Эксперименты проводили на плоскошлифовальном станке мод. 3Г71. Для обработки применяли обычный дисковый полимерно-абразивный (ПА) инструмент фирмы OSBORN $\varnothing 145 \times 36 \times 12$ с длиной волокна 32 мм («мягкий») и так называемый «жесткий», у которого с помощью специальных накладок вылет волокон уменьшен до 12 мм, что уменьшило их «распушенность» без изменения общего диаметра инструмента.

По предварительному проведенным исследованиям были выбраны параметры инструмента, обеспечивающие большую производительность обработки: диаметр волокна полимерно-абразивного инструмента 1 мм, зернистость абразива F280, материал абразивного волокна – карбид кремния 63С. Скорость – оптимальная для титановых сплавов 4...6 м/с.

Радиусы скругления измеряли при помощи профилографа-профилометра 170311. Образец устанавливали под углом 45° к плоскости плиты во избежание касания боковой поверхности щупа с образцом. Тарировку осуществляли с помощью плоскопараллельных концевых мер длины.

Проводили однофакторные эксперименты, изменяя режимы обработки в диапазонах: подача $S = 0,5 \dots 3$ м/мин, натяг $i = 0,5 \dots 4$ мм, количество двойных ходов $n = 1 \dots 10$ дв. х. и вылет ПА волокон – «жесткий» инструмент с вылетом $L = 12$ мм и «мягкий» – с вылетом $L = 32$ мм. Диапазоны режимов были значительно сужены после проведения предварительных экспериментов – были исключены режимы, обработка на которых была явно низкопроизводительной или приводила к явлению налипания полимера на поверхность образца.

В результате проведенного исследования установлено, что наилучшим вариантом быстрого снятия заусенцев является применение «жесткого» ПА инструмента, а затем для получения радиуса скругления правильной формы рационально использовать «мягкий» инструмент. Были определены рациональные режимы и условия, обеспечивающие высокое качество обработки. Дальнейшие испытания показали, что для получения правильной формы радиуса скругления с большей производительностью необходимо наклонить образец под углом $10^\circ \dots 15^\circ$ к плоскости стола, и обработку вести по «встречной» схеме.

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ НАУЧНО-СПРАВОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ОТНОСИТЕЛЬНО СТАБИЛЬНОСТИ КОЛЕБАНИЙ

Обеспечение качества обработки, а также высокая производительность – основные требования к технологическому процессу. Вибрации в процессе резания, величины которых превышает допустимые значения, приводит к ухудшению качества поверхности и размерной точности обрабатываемой детали, быстрому износу и поломке режущего инструмента, а также могут нанести серьезный ущерб дорогостоящему оборудованию. Поэтому для прогнозирования появления вибраций в процессе механической обработки, необходимо исследовать механизмы их возбуждения. Для этого рассматривают силовое воздействие инструмента на обрабатываемую заготовку.

Наряду со статической составляющей силой резания при точении возникает динамическая составляющая, обусловленная как самим процессом резания, так и его взаимодействием с элементами технологической системы (станок–приспособление–инструмент–деталь). В результате происходит дополнительное относительное смещение между режущим инструментом и заготовкой. Это приводит к изменению параметров процесса резания, что в свою очередь оказывает влияние на результирующие силовые воздействия. Следовательно, составляющие технологической системы и процесс резания, а также их взаимодействие рассматривается как единая замкнутая система. С энергетической точки зрения, вибрации возникают в результате неполного гашения энергии привода главного движения в зоне пластического сдвига обрабатываемого материала и силой трения при резании.

Одним из методов исследования динамики процесса механической обработки является построение лепестковой диаграммы (рис. 1). Она представляет собой зависимость предельно допустимой глубины от скорости резания.

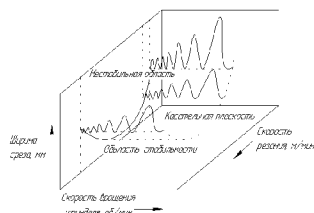

Рисунок 1 – Общий вид диаграммы стабильности

Диаграмма стабильности строится на основе экспериментальных данных либо с использованием математической модели. Данная диаграмма позволяет произвести анализ механизмов возбуждения вибрации в процессе резания.

СЕКЦІЯ «ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ»

УДК 669.295:629.7.03

Арданович Е. Ю.

студ. гр. М-718м ЗНТУ

ДЕФОРМАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПОЛУЧЕНИЯ СУБМИКРОКРИСТАЛЛИЧЕСКИХ ТИТАНОВЫХ СПЛАВОВ ДЛЯ ДЕТАЛЕЙ ГТД

Наблюдается тенденция увеличения объема потребления титана на мировом рынке. В авиадвигателестроении использование титановых сплавов равно 60%. В условиях увеличения нагрузки на ответственные детали современных газотурбинных двигателей увеличение механических свойств титановых сплавов на данном этапе практически исчерпано. В связи с этим, существует необходимость поиска новых путей дальнейшего повышения механических показателей свойств титановых сплавов. Анализ современных научных публикаций показал, что перспективным в этом направлении есть формирование субмикрокристаллической структуры методами интенсивной пластической деформации.

Метод интенсивной пластической деформации (ИПД), состоит в деформировании с большими степенями деформации при относительно низких температурах (ниже $0,3 \dots 0,4 T_{пл}$). В условиях высоких приложенных давлений, получают объемные безпористые нано и субмикрокристаллические металлы, и сплавы. Субмикрокристаллическими структурами принято называть структуры с размером структурных элементов менее 100 нм, которые имеют высокоугловые разориентировки границ зерен.

Достижению больших пластических деформаций без разрушений образца способствуют следующие условия:

- неизменность начального и конечного поперечного сечения образца;
- приближение деформации образца к простому сдвигу;
- знакопеременность деформации;
- высокие давления.

Мультиосевая деформация позволяет получать субмикрокристаллическое состояние титановых сплавов, поскольку обработку начинают с повышенных температур и обеспечиваются большие удельные нагрузки на инструмент.

Знакопеременный изгиб (принудительное изгибное прессование), многократное повторение которого приводит к накоплению большой степени деформации без изменения начальных размеров образца. В результате в металле образуется ультрамелкозернистая структура.

Аккумулируемая прокатка с соединением является не только деформационным процессом, но и процессом соединения титанов за счет вынужденной диффузии в тонких поверхностных слоях.

Кручение под высоким гидростатическим давлением обеспечивает высокие степени деформации сдвига, в результате чего в образце титанового сплава формируется наиболее дисперсная структура.

Винтовая экструзия титановых сплавов с противодавлением позволяет повысить прочностные характеристики материала и восстановить его пластические свойства. При увеличении противодавления возрастает силовая нагрузка на инструмент.

В процессе многократно повторяющихся циклов при равноканальном угловом прессовании в титановых сплавах происходит накапливание сдвиговых деформаций без изменения поперечного сечения образца. При РКУП достигаются сверхвысокие степени деформации без изменения поперечного сечения образца за счет повторяющихся циклов деформации.

При равноканальном угловом прессовании в параллельных каналах титановый сплав получается с ультрамелкозернистой структурой.

УДК 629.7.03:672.026.3

Кириченко А. Г.

студ. гр. М-718м ЗНТУ

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ПОЛУЧЕНИЯ НАНОПОКРЫТИЙ НА ПОВЕРХНОСТИ ДЕТАЛЕЙ ГТД

Получение материалов и покрытий с наличием структурных элементов размером порядка 100 нм и менее является развивающейся областью науки, так как они имеют уникальное сочетание высоких физико-механических и эксплуатационных свойств.

В настоящее время ведутся разработки защитных и упрочняющих покрытий для деталей ГТД по следующим направлениям: разработка эрозионно-коррозионностойких нанослойных и наноструктурных покрытий для защиты поверхности пера стальных и титановых лопаток; разработка жаростойких покрытий для защиты лопаток из титановых сплавов от насыщения их поверхности кислородом; разработка демпфирующих покрытий для лопаток вентилятора и компрессора; разработка покрытий для защиты замковых соединений лопаток вентилятора и других деталей ГТД от контактного износа и фреттинг-коррозии; разработка покрытий работоспособных во всеклиматических условиях.

В компрессорном диске вибрации частично гасятся за счет трения в замке, а в моноколесе лопатка выполнена совместно с втулкой, поэтому вибрации гасятся меньше. Покрытия могут служить демпфером.

Так как некоторые нанопокрывтия состоят из нескольких слоев, основными технологическими задачами для них является получение заданной толщины слоя на всей поверхности обработки и получение минимальной шероховатости.

Ранее экспериментально доказана возможность эффективного применения покрытия типа Avinit для прецизионных пар трения реальных деталей серийных авиационных агрегатов.

В докладе рассмотрены технологические особенности следующих методов получения покрытий на поверхности деталей ГТД:

- Ионно-плазменный;
- Ионно-плазменного ассистированного и плазмохимического осаждения;
- ВПТВЭ.

УДК 669.295

Скрипник В. Г.

студ. гр. М-718м ЗНТУ

МЕТОДЫ ПОЛУЧЕНИЯ СУБМИКРОКРИСТАЛЛИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ В ПОВЕРХНОСТНОМ СЛОЕ ДЕТАЛЕЙ ИЗ ТИТАНОВЫХ СПЛАВОВ

Повышение сопротивления детали разрушению при различных видах эксплуатационного нагружения может быть достигнуто технологическими методами упрочнения. При изменении состояния (модификации) поверхностного слоя происходит физико-химическое изнашивание в металле, повышающее его сопротивление разрушению. Модифицирование поверхностного слоя может осуществляться деформационным упрочнением (ППД), поверхностной термообработкой, диффузионным нанесением легирующих элементов.

При ионном легировании (имплантации) тонкий поверхностный слой насыщается элементом, потоком ионов которого поверхность обрабатывается (бомбардируется). Имплантированный элемент может входить в кристаллическую решетку основы в виде твердого тела или образовывать мелкокристаллические выделения химических соединений с компонентами материала основы. Кроме того, при внедрении иона в кристаллическую решетку инициируется смещение атомов, приводящих к образованию большого количества дефектов кристаллической решетки. Толщина этого слоя, насыщенного дефектами и вследствие этого упрочненного, во много раз превышает глубину проникновения ионов. Толщина модифицированного слоя несколько микрон.

Имплантация существенно снижает износ и трение, увеличивает антикоррозионные свойства металла.

Ионно-диффузионное насыщение выполняется в вакуумной камере по двухэлектродной схеме: катод–электрод с деталями; второй электрод (анод)

заземленный корпус вакуумной камеры. Для проведения процесса ионами насыщения в вакуумную камеру подается легирующий материал (элемент или химическое соединение) в газообразном (парообразном) состоянии, а к деталям прикладывается отрицательный потенциал. Поверхность детали бомбардируется положительными ионами легирующего элемента из газоразрядной плазмы, что позволяет значительно сократить длительность процесса насыщения поверхности.

Применение лазеров для термической обработки основано на трансформации световой энергии в тепловую. Высокая концентрация энергии в световом потоке ОКГ позволяет нагреть поверхность до температурного диапазона термообработки за очень короткое время.

Электронно-микроскопическим анализом установлено повышение плотности дислокаций в зоне термического влияния. При плотности мощности $1,6 \cdot 10^4 \text{ Вт/см}^2$ плотность дислокации достигает 10^9 см^{-2} , при плотности мощности $2,7 \cdot 10^4 \text{ Вт/см}^2$ плотность дислокаций возрастает до 10^{10} см^{-2} , чем объясняется образование упорядоченной субструктуры в поверхностном слое деталей.

СЕКЦІЯ «ОБРОБЛЕННЯ МЕТАЛІВ РІЗАННЯМ»

УДК 621

Циганов В. В.

канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

МЕТОДЫ ИЗМЕНЕНИЯ ТРИБОЛОГИЧЕСКИХ СВОЙСТВ ПОЛИМЕРНЫХ МАТЕРИАЛОВ

Диссипация механической энергии при трении обуславливает появление в зоне контакта ряда эффектов, которые имеют различную природу и степень интенсивности. В трибосопряжениях «полимер-металл» на условия контактирования оказывают большое влияние свободные макрорадикалы, которые образуются при деструкции полимера. С физической точки зрения, поверхность металлов является атомной плоскостью с незавершенной кристаллической решеткой, которая приводит к высокой сорбционной активности поверхностного слоя. Свободные радикалы, взаимодействуя с поверхностным слоем металла, выступают в роли поверхностно-активных веществ, изменяя его структурное состояние, прочностные и деформационные свойства, что сопровождается изменением износостойкости трибосопряжения.

В связи со сложностью физико-механических явлений, протекающих при контактном взаимодействии полимерного материала и контактируемой металлической поверхности, образование свободных макрорадикалов в результате деструкции полимера может проходить по различным механизмам (механодеструкция, термодеструкция, окислительная деструкция). Изменяя условия контактирования возможно активизировать и инициировать эти механизмы. При этом для увеличения количества макрорадикалов в зоне контакта трибосопряжения «полимер-металл» в результате деструкции полимера необходимо проведение его полимеризации с обеспечением максимального числа молекул и снижения их молекулярной массы.

Среднюю молекулярную массу и связанные с ней свойства полимеров возможно регулировать в процессе радикальной полимеризации изменяя температуру реакции, концентрацию инициатора и мономера. Однако наиболее перспективным направлением снижения молекулярной массы полимера является новая концепция контролируемых процессов – псевдоживая радикальная полимеризация, которая позволяет проводить моделирование макромолекулярного дизайна синтезируемых материалов. Осуществляется вследствие добавки регуляторов – веществ, через которые легко осуществляется передача цепи, что сопровождается отрывом растущего радикального атома или группы атомов от молекулы. В результате этого радикал превращается в молекулу с образованием нового радикала способного к продолжению кинетической цепи. Скорость полимеризации при этом существенно не увеличивается.

Так, для регулювання роста полимерной цепи виниловых мономеров в условиях контролируемой полимеризации могут использоваться бинарные инициаторы в виде органических окситриазенов и металлодержащие мономеры, низко- и высокомолекулярные дитиобензоаты и тритиокарбонаты, сульфоксиды, окиси металлов, кремнийорганические гидриды. Оптимальный регулятор полимеризации должен определяться в ходе эксплуатационных испытаний полимерного материала с учетом конкретных условий трения в трибосопряжении.

УДК 621.9.2

Бойко І. А.¹, Солоха В. В.²

¹ асп. ЗНТУ, інж. ПАТ «Мотор Січ»

² канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

ВПЛИВ ДИНАМІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МЕТАЛООБРОБНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ПРОЦЕС ОБРОБКИ ЖАРОМІЩНИХ СПЛАВІВ

У зв'язку із широким застосуванням у авіабудівній промисловості жароміцних сплавів, що відносяться до класу важкооброблюваних, виникають значні складності із досягненням необхідних показників точності і якості оброблюваних поверхонь. Зношування різального інструменту та наслідки пружної деформації системи під дією вібрацій та сил, що виникають при обробці, мають найбільший вплив на точність та шорсткість обробленої поверхні.

Статичні та динамічні деформації елементів системи верстата відіграють значну роль у стабільності процесу обробки і значною мірою визначається динамічною якістю шпиндельного вузла (коливаннями переднього кінця шпинделя).

Використання в сучасних верстатах мотор-шпинделів, що працюють у діапазонах частот від 50–25000 об/хв., призводить до виникнення зон, де відбувається збурення коливань, що пов'язано із співпадінням частот вимушених і власних коливань.

Зміна динамічних характеристик шпиндельних вузлів пов'язана із змінами коливальної системи, що викликано зміною жорсткості підшипників, якістю монтажу вузлів, вагою та габаритами ріжучого інструменту та оправки, зміною частоти обертання, тощо.

Порівнюючи частоти власних коливань двох фрез діаметрами 25,4 мм та 19,05 мм з вильотом у 76 мм було виявлено, що вони мають два яскраво виражених піки, на яких відбувається збурення коливань [1]. Найбільше збурення спостерігається на ділянці від 1005 до 1087 Гц, причому збурення інструменту з діаметром 19,05 мм набагато більше і має вищу частоту.

Розглядаючи інструментальні оправки CAT#40, HSK 63A і HSK 80F прослідковується вища динамічна сталість оправок типа HSK. Виникнення коливань спостерігається починаючи із частот від 1100 до 1200 Гц для HSK 63A і HSK 80F, а для CAT#40 починаючи з 1000 Гц. При цьому амплітуда коливань оправок HSK значно нижча.

Необхідним виявляється дослідження впливу ваги патронів на динамічні характеристики системи. Порівнюючи термopatрон вагою 0,9 кг, цанговий патрон 1,2 кг і гідравлічний патрон 2,8 кг був отриманий широкий діапазон збурення коливань від 552 до 1005 Гц. Збільшення частоти збурення відбувається від патрону з більшою вагою, до патрона з меншою вагою.

Важливим фактором залишається жорсткість заготовки та її зміна під час обробки. Умови закріплення впливають на формування власних частот коливань заготовки. Використання сучасних 5-ти координатних обробляючих центрів призводить до того, що під час обробки жорсткість деталі може змінюватися на декілька порядків, що викликає необхідність змінювати режими різання за тих самих умов обробки.

Велику роль починає відігравати побудова послідовності обробки під час розробки керуючої програми, що повинна бути направлена на збереження максимальної жорсткості заготовки за умов оптимального зняття припуску.

Використання сучасних інструментальних матеріалів та зносостійких покриттів сприяє значному підвищенню швидкостей різання у порівнянні із класичним інструментом, виготовленим із швидкорізучої сталі.

Використання при фрезеруванні пазів ВхН 4,8 x 0,9 мм на деталі із жароміцного сплаву ХН50ВМТЮБ-ВІ цільнотвердосплавних фрез з матеріалу Н10F або UF10N ($\gamma=5^{\circ}$, $\alpha=9^{\circ}$, $\omega=14^{\circ}$) з покриттям АІТіN у порівнянні із фрезою із ВК10ХОМ (паяною в стик до хвостовика КМ1), за рахунок покращення умов відводу стружки з зони різання, дозволило підвищити режими різання з $n=320$ об/хв до $n=2000$ об/хв, а $F=18$ мм/хв до $F=120$ мм/хв. Обробка проводилась на 5-ти координатному обробляючому центрі Рісomах 820 VERSA. Стійкість інструменту виросла з 19 до 74...111 пазів.

Таким чином, для підвищення оброблюваності жароміцних сплавів необхідною умовою стає дослідження власних частот коливань шпиндельного вузла, використання сучасного металорізального інструменту і забезпечення необхідних технологічних умов для обробки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Budrawy, S. Dynamic modeling and analysis of motorized milling spindles for optimizing the spindle cutting performance. [Електронний ресурс] /S Budrawy, –Режим доступу: [http://www. nanotechsys. com/ images/ pdfs/ Dinamic ModelingAnalys. PDF](http://www.nanotechsys.com/images/pdfs/DinamicModelingAnalys.PDF)>

УДК 621.9

Дядя С. И.¹, Козлова О. Б.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

² ст. преподаватель ЗНТУ

ФАКТОРЫ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ ВОЗМОЖНОСТЬ ДЕМПФИРОВАНИЯ КОЛЕБАНИЙ, ВОЗНИКАЮЩИХ ПРИ РЕЗАНИИ

Для возникновения колебаний детали необходим толчок внешней силы. При точении и фрезеровании такой силой является сила резания. Если при точении резец, ударив по детали во время врезания, находится с ней в зацеплении до конца обработки, то при фрезеровании каждый зуб входит в зону резания с ударом. В первоначальный момент, инструмент и деталь взаимно смещаются под действием, так называемой статической силы резания. Возникающие отжатия определяют точность обработки размера. В процессе резания инструмент и деталь совершают колебания относительно статической силы резания с частотой, отличной от их собственных частот колебания. После выхода из зоны резания инструмент и деталь начинают колебаться уже с собственными частотами, амплитуда которых, уменьшаясь, затухает.

Низкочастотные колебания при резании влияют на качество поверхности (волнистость и шероховатость). Высокочастотные колебания, как правило, не являются определяющими величину шероховатости при точении и фрезеровании.

Задача технолога заключается в назначении режимов резания и выборе инструмента, при которых низкочастотные колебания в зоне резания не будут увеличивать свою интенсивность. В частности, при фрезеровании выбирается инструмент с таким числом зубьев, которое обеспечивает затухание колебаний детали до вхождения следующего зуба.

Проведенные исследования процесса торцевого фрезерования показали, что подача, определяющая толщину среза, в большей степени, чем скорость и глубина, обеспечивает демпфирование при резании. Поэтому, стремясь к минимальному числу проходов, не изменяют глубину резания, а подбирают величину подачи, обеспечивающую затухание колебаний в зоне резания в интервале от входа зуба инструмента до его выхода.

УДК 621

Дядя С. И.¹, Тетеря Ю. В.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

² студент, ЗНТУ

КОЛЕБАНИЯ ПРИ РЕЗАНИИ

Вибрации всегда сопровождают любой процесс механической обработки и являются одним из негативных факторов. Результатом вибраций при резании является шум, плохое качество.

Различают такие типы колебаний, как вынужденные, параметрические и автоколебания.

Вынужденные колебания могут быть вызваны прерывистым характером процесса резания, неравномерностью припуска на обработку, радиальным биением заготовки или инструмента, дисбалансом вращающихся частей станка, дефектами в зубчатых и ременных передачах, гидросистеме, передачей колебаний станку от других работающих станков или машин, находящихся поблизости и т. п.

Автоколебания – это незатухающие колебания системы, амплитуда и период колебаний которых определяются свойствами самой системы. Они вызываются изменением толщины среза, периодическим срывом нароста, изменением геометрии инструмента в процессе резания и т. п.

Параметрические колебания возникают при наличии какого-либо переменного параметра, создающего эффект, аналогичный действию переменной силы. Обычно таким параметром является переменная жесткость детали или механизма. Например, наличие на валу шпоночной канавки, шлицев или переменная жесткость подшипников качения.

Для уменьшения влияния перечисленных выше видов колебаний на точность обработки повышают жесткость системы, устраняют дисбаланс вращающихся частей, повышают точность деталей и др.

Одним из вариантов снижения вынужденных и параметрических колебаний, повышения жесткости валов предлагается установка зубчатых колес на вал по конической поверхности, имеющей угол самозаклинивания. Требуемый натяг для передачи крутящего момента обеспечивается поджимной гайкой. Собранный таким образом узел устанавливают для обработки на зубошлифовальном станке в центрах, что позволит убрать радиальное биение. Последующая обработка собранного узла на зубохонинговальном станке позволит улучшить геометрический профиль зуба, повысить его точность. При работе станков, в которых будут установлены такие валы и зубчатые колеса, снизится уровень шума.

СЕКЦІЯ «ДЕТАЛЕЙ МАШИН І ПІДЙОМНО-ТРАНСПОРТНИХ МЕХАНІЗМІВ»

УДК 621.983

Білий Є. Т.

канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТОНКОЛИСТОВОЇ СТАЛІ ДЛЯ КУЗОВНИХ ДЕТАЛЕЙ АВТОМОБІЛЕЙ ШЛЯХОМ СТРУКТУРІЗАЦІЇ ЇЇ ПОВЕРХОНЬ

Сучасне машинобудування потребує застосування енерго і матеріалозберігаючих технологій і виробів.

Ефективним засобом досягнення означеної мети є виготовлення деталей, що утворюють поверхневі форми виробів, з листових матеріалів у тому числі з сталевих листів.

Особливістю формування таких деталей методами пластичної деформації є значні дотичні поверхні листа з деформуючим інструментом.

Встановлено [1,2], що в таких процесах сили тертя складають 0.25 – 0.6 від сили формоутворення і значно впливають на успішність виготовлення деталей.

На рівень контактного тертя [3] суттєво впливає величина шорсткості дотичної поверхні, а також її макрорельєф.

Лист з різною обробкою поверхонь [4,5] дозволяє з одного боку задовольнити вимоги до шорсткості зовнішніх, лицевих поверхонь деталей, а з іншого – утворити антифрикційний рельєф, що підвищує технологічні властивості листа, а також складає передумови до виготовлення рівномірних деталей зниженої матеріаломісткості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белый Е. Т. Влияние различной шероховатости поверхностей тонколистовой холоднокатаной малоуглеродистой стали на ее штампуемость. Автореферат дис. канд. техн. наук. – Днепропетровск. 1976. – 23 с.
2. А. с. 260575 СССР В 21 в. Способ изготовления листового металла / С. З. Юдович, Л. И. Живов, Е. Т. Белый и др. – № 1288811. Заявл. 10.12.68. Опубл. 6.01.70. Бюл. № 4.
3. Патент України 18803. В 21 в. 1/38. Спосіб обробки поверхні листа / Є. Т. Білий, В. Є. Білий і др. – 4782382. Заявл. 15.01.90. Надрук. 25.12.97. Бюл. № 6.
4. Патент України ІА 92821 с2, В21В. 1/22. Спосіб обробки поверхні листового металу /Є. Т. Білий, В. Є. Білий, Л. О. Редько – № 200902094 від 10.03.09. Надрук. 10.12.2010. Бюл. № 23.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СПОСОБІВ ВИМІРУ ЗАЛИШКОВИХ НАПРУЖЕНЬ В МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЯХ ТА ДЕТАЛЯХ КРАНІВ

Металеві конструкції вантажопідійомних, складаючи 70...80% від маси крану. Використання для них легованих стає поширеним останні роки. Початок руйнування металоконструкції спостерігається в зонах термічного впливу зварного з'єднання. Однією з причин є високі значення залишкових напружень після зварювання міцних сталей.

Для виміру залишкових напружень в металах отримали поширення як фізичні так і механічні методи. Найбільш відповідним до вимог аналізу зварних з'єднань та деталей кранів було визнано комбінацію методу свердління глухого отвору [1] в поєднанні зі спекл-інтерферометрією [2]. Були визначені наступні переваги методу електронної спекл-інтерферометрії у порівнянні з альтернативами: простота реалізації, низька вартість, оперативність, безпосереднє визначення полів тангенційних переміщень точок поверхні, цифровий вигляд отриманої інформації, можливість комп'ютерної обробки, використання стандартних елементів в схемі пристрою, мале руйнування зразку, можливість аналізу багатьох точок одного зразку.

Запропоновано схему пристрою для виміру залишкових напружень (рис. 1). Розраховано, що схема забезпечить вимірювання переміщень точок поверхні в двох тангенційних напрямках, у зоні ефективним діаметром 24 мм, чого буде достатньо для сталей з отворами діаметром менше 2,5 мм. Розраховано, що чутливість вимірювань за такою схемою буде достатньою для залишкових напружень > 50 МПа в конструкційних сталях.

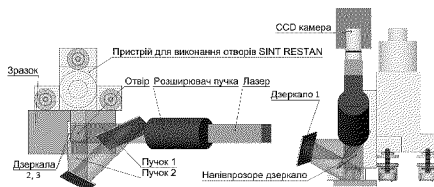

Рисунок 1 – Пристрій для виміру залишкових напружень

Моделювання полів переміщень сталі 09 Г 2 С, що можна зафіксувати за допомогою пристрою, представлено на рисунку 2. Встановлено, що розрахунок залишкових напружень лише за кількістю полос буде мати малу точність через те, що останні полоси (біля отвору) дуже важко розділити і знайдена їх кількість завжди буде мати похибку ± 1 полоса.

Figure 1 consists of two stress-strain diagrams. Diagram (a) shows a stress-strain curve with a yield point at 200 MPa and a tensile strength of 400 MPa. Diagram (b) shows a stress-strain curve with a yield point at 200 MPa and a tensile strength of 400 MPa.

Для підвищення точності та рівня автоматизації вимірювань необхідна система комп'ютерної інтерпретації піків інтенсивності цифрового зображення (рис. 2 б) в реальні координати точок рівних деформацій на зразку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Standard Test Method for Determining Residual Stresses by the Hole-Drilling Strain-Gage Method. / ASTM Stand. E 837 – 08. Philadelphia. – 2008.
2. Джоунс Р., Уайкс К. Голографическая и спекл-интерферометрия / Пер. с англ. под ред. Г. В. Скорого. – М.: Мир. 1986. – 328 с.

1. Standard Test Method for Determining Residual Stresses by the Hole-Drilling Strain-Gage Method. / ASTM Stand. E 837 – 08. Philadelphia. – 2008.
2. Джоунс Р., Уайкс К. Голографическая и спекл-интерферометрия / Пер. с англ. под ред. Г. В. Скорого. – М.: Мир. 1986. – 328 с.

Мартовицкий Л. М.¹, Глушко В. И.², Курлаева Ю. С.³

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

² канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТИЧНОЇ НАВАНТАЖЕНОСТІ ВАЖКИХ КРАНІВ – ПЕРЕВАНТАЖУВАЧІВ

Довговічність потужних вантажних машин, особливо їх металоконструкцій, залежить від адекватності розрахункової схеми фактичним виробничим навантаженням та умовам експлуатації. Дослідження спектрограм завантаженостей рудно-мостових перевантажувачів в співставленні з частотами розміщення вантажних візків вздовж їздових балок добре кореспондуються з довжинами та розміщенням втомних тріщин металоконструкцій в районі

поясних швів коробчастих їзових балок. Спектрограми навантажених, в свою чергу, визначаються технологією обробки вантажів та вантажопотоками, що забезпечується конкретним перевантажувачем. Наявність фактичної спектрограми навантаженої дозволяє більш точно спроектувати та виготовити металоконструкцію, що не завжди можливо досягнути.

В цьому випадку слід мати точну експлікацію вантажів та потужностей вантажопотоків на конкретному робочому об'єкті.

При відсутності даної інформації рекомендується користуватися ймовірнісними методами задавання навантаженої та розміщення вантажу вздовж їзових балок рудно-козлових кранів. Одним з таких методів може бути метод Монте-Карло, який досить розроблений в теоретичному плані.

В прикладному застосуванні до моделювання фактичної навантаженої рудно-козлових кранів метод Монте-Карло досліджується.

УДК 621.874

Руднев О. М.

канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ НАПРУЖЕНО-ДЕФОРМОВАНОГО СТАНУ МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЙ ВАНТАЖОПІДІЙМАЛЬНИХ КРАНІВ

Протягом багатьох десятиліть діагностика кранових металоконструкцій будувалася на поняттях і критеріях «наявності-відсутності» дефектів, їх розмірів та кількості, тобто в основу працездатного стану обладнання закладалися «дефектоскопічні критерії» без оцінки напружено-деформованого стану металоконструкції та визначення причин граничного стану об'єкта.

Оцінка напружено-деформованого стану зварних металоконструкцій в процесі проведення технічної діагностики вантажопідіймальних кранів стає актуальнішим, оскільки темпи старіння парку кранів України значно випереджають темпи технічного переозброєння. Особливо ця тенденція проглядається на прикладі мостових кранів.

В якості одного з напрямків вирішення цієї проблеми набула поширення практика магнітної діагностики металоконструкцій підйомних споруд на основі виміру магнітної характеристики металу – коерцитивної сили (H_C). В основу даного методу неруйнівного контролю покладені кореляційні залежності між механічними властивостями металу і одним з основних фізичних параметрів петлі магнітного гістерезису – коерцитивної силою, H_C (А/см), як найбільш чутливою до зміни щільності дислокацій структури стали.

Результати робіт дослідників і практика застосування магнітної Структуроскопи при оцінці напружено-деформованого стану металоконструкцій при мало-

циклової втоми дозволила встановити усереднені зміни швидкості росту $\Delta H / \Delta T$ (А/см * рік) при різних режимах роботи.

Отримані значення H_c фактично не дають відповіді на питання: на якому етапі життєвого циклу підйомного споруди і за рахунок яких чинників деградації металу елементи конструкції досягли напружено-деформованого стану. Високі значення коерцитивної сили – це тривожний сигнал для експертів, завдання яких і полягає в тому, щоб визначити причини «тяжкого стану» металоконструкції.

Очевидно, що без базових знань з ПТМ в практичній роботі по оцінці напружено-деформованого стану металоконструкції крана не можна досягти позитивних результатів.

Прогнозування залишкового ресурсу вантажопідйомної машини залежить від комплексного підходу до оцінки напружено-деформованого стану її метало-конструкцій за наявності в експертній організації сучасного діагностичного обладнання та приладів, а також готовності персоналу застосовувати прогресивні технології при проведенні робіт в процесі експертного обстеження та аналізі отриманих результатів.

УДК 620.178.3

Сочава А. І.¹, Глушко В. І.¹

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

ВПЛИВ РІДКІСНИХ СТИСКАЮЧИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ОПІР ВТОМІ ДЮРАЛЮМІНІЯ В 95

Процес накопичення втомних пошкоджень в деталях машин залежить не тільки від величини напружень, але і від послідовності змін навантажень в спектрі. Напруження навіть нижче границі витривалості відіграють суттєву роль в розвитку тріщини, якщо ці напруження діють в поєднанні з більш високими навантаженнями. Даний ефект особливо проявляється, коли відбувається зміна знака навантаження при наявності концентратора напружень, в зоні якого може відбуватися релаксація напруження.

Стискаючим напруженням, як пошкоджуючому фактору, раніше не придали особливої уваги, але навіть рідкісні стискаючі навантаження в поєднанні з розтягуючими можуть суттєво знижувати втомну довговічність виробу.

Розглянемо польотний цикл літака земля-повітря-земля (ЗПЗ). При русі по землі в верхніх панелях крила літака виникають розтягуючі напруження, а в повітрі ці панелі стискаються.

Таким чином стискаючі напруження можна вважати рідкісними по відношенню до розтягуючих вібраційних напружень, що мають місце при рулюванні по доріжці і бігу по взлітно посадній смузі (ВПС). Названі, хоча і рідкісні цикли

навантаження стиском, можуть в зонах концентраторів (отвори, болтові і заклепкові з'єднання) викликати повзучість металу, яка приведе до появи залишкових напружень розтягання. Останні в поєднанні з розтягаючими напруженнями, коли літак рухається по землі, можуть утворювати небезпечні сумарні напруження розтягу, які можуть суттєво понизити опір конструкції втомі, зменшити довговічність названих панелей.

Як показали випробування конструктивних зразків, притаманних елементам конструкції літака, при більшій частоті короткочасного стиску величина пластичної деформації, а значить і рівень залишкових напружень постійно накопичується, через що процес зародження і розвитку тріщини прискорюється.

Таким чином думка про те, що стискаючі напруження не приймають участі в зародженні і розвитку втомної тріщини, не може вважатися вірною. Як показали експериментальні дослідження тріщина втомі зароджується і розвивається навіть тоді, коли в циклі існують лише стискаючі навантаження. Подібне спостерігалось і на гладких циліндричних зразках. Причину цього явища можна пояснити пониженою енергоємністю поверхневого шару зразка, де з'являються сприятливі умови для повзучості і виникненню розтягуючих залишкових напружень, які можуть привести до виникнення осередку зародження втомної тріщини.

УДК 539.4.:621.762

Носенко М. І.¹, Павлов В. О.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

² д-р техн. наук, проф. ЗНТУ

ВИРОБНИЦТВО ДЕТАЛЕЙ МАШИН З ПІДВИЩЕНИМИ МЕХАНІЧНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МЕТОДІВ ПОРОШКОВОЇ МЕТАЛУРГІЇ

Розроблено технологічний процес гарячого штампування різних видів деталей із заготовок порошкового титану ПТЕС-1, ПТЕК-1, відсівів титанової губки $(0.63+0.18) \cdot 10^{-3}$ м. Гаряче штампування дозволяє забезпечити масове виробництво деталей, так як використовується високовиробниче стандартне ковальсько-пресове обладнання. Відносні невиробничі втрати металу від маси деталі складають при штампуванні в закритому штампі – 0 – 2%, при штампуванні з елементами витікання – 3 – 6%. Додатковою операцією при штампуванні з елементами витікання є видалення облою.

При розробці технологічного процесу враховано вплив різних факторів на ущільнення порошкового металу та його властивості після гарячого штампування. Параметри технологічного процесу обмежені значеннями, які забезпечують отримання порошкових матеріалів з найкращим комплексом характеристик міцності та пластичності на рівні і вище, ніж у литого деформованого металу анало-

гічного хімічного складу, в залежності від застосовуємої схеми технологічного процесу (табл. 1).

Таблиця 1 – Механічні властивості порошкового титану після гарячого штампування та деформованого титанового литва

Схема гарячого штампування		Механічні властивості			
		σ_B , МПа	δ , %	ψ , %	KCU , кДж/м ²
Закрите штампування	ПТЕС-1, ПТЕ1-1	400–420	28–32	40–45	750–850
	ТГ-ТВ	430–460	14–17	26–29	180–250
Штампування з елементами витікання	ПТЕС-1, ПТЕК-1	400–430	32–35	42–47	1200–1330
	ТГ-ТВ	460–500	16–19	38–41	370–470
Деформоване титанове литво ВТ1-0		400–550	17–20	32–50	500–10000

УДК 621.874

Руднев О. М.¹, Черьоміна А. А.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

² студ. гр. М-318, магістрант ЗНТУ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА РЕМОНТ МЕХАНІЗМА ПІДЙОМУ МОСТОВОГО КРАНА В ЗОНІ УТИЛІЗАЦІЇ ЯДЕРНИХ ВІДХОДІВ

Чорнобильська атомна електростанція – епіцентр найкрупнішої за всю історію людства ядерної техногенної катастрофи. З моменту аварії обладнання значно застаріло та потребує модернізації. У 2012 році був оновлений механізм підйому мостового спеціального крана, який встановлений у зоні завантаження – відвантаження ядерних речовин та їх відходів у ТУК-контейнерах. Проведення робіт контролюється на даний час згідно російських нормативних правил НП-043 –03. «Требования к устройствам и безопасной эксплуатации грузоподъемных кранов для объектов использования атомной энергии».

Актуальність даного дослідження сформована відсутністю нормативної бази, за якою слід забезпечувати безпечну будову та експлуатацію кранів атомних станцій.

У 2002 р. БАТ «Азовмаш» спроектував та встановив спеціальний мостовий кран по переробці радіоактивних відходів для Чорнобильської атомної станції по замовленню консорціуму SNG (Франція), BELGATOM (Бельгія), ASLADO (Італія). Кран призначений для завантаження – відвантаження бочок, контейнерів с радіаційними відходами, компонентів, необхідних для забезпечення технологічного процесу.

Специфічність проектування спеціального мостового крана полягала у дотриманні зазначених верхніх та бокових габаритів приміщення та технічних характеристик механізму підйому. Встановлений хвильовий редуктор був скла-

довою пристрою мотор-барабану лебідки механізму підйому. Перевагами у виборі хвильової передачі були: простота конструктивного виконання, малі габарити та металоємність механізму, можливість забезпечити надійне змащення передачі. Одночасно велике число зубців в зачепленні та усунення похибок кінематики передачі деформації гнучкого елемента повинно було гарантувати безперешкодну роботу хвильового редуктора.

Практика експлуатації з 2002 року по 2012 рік показала, що хвильовий редуктор створював перешкоди у роботі крана, а саме надлишкова вібрація від генератора хвиль, призводила до вимушеної зупинки механізму підйому.

Модернізація проводилася шляхом заміни хвильового редуктора на планетарний. Встановлений планетарний редуктор італійського виробництва повністю задовольняє умовам обмежених габаритів, а також специфічності П-подібної форми кранового візка.

Перевага планетарної передачі полягає у плавній посадці і підйомі вантажу, що є дуже важливим і відповідальним показником при транспортуванні контейнерів. Модернізація повернула кран у робочий графік завантаження та відвантаження радіаційних відходів.

УДК 621.873

Мартовицький Л. М.¹, Данілічева А. О.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

² студ. гр. М-318 ЗНТУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТИЧНОЇ ЗАВАНТАЖЕНОСТІ ВАЖКИХ КРАНІВ-ПЕРЕВАНТАЖУВАЧІВ

Підприємства важкої промисловості найчастіше оснащуються обладнанням, що працює в інтенсивному режимі і має велику вартість. Для такого обладнання дуже важливим є збільшення терміну експлуатації, що дозволить знизити матеріальні затрати на його виробництво.

На металургійних підприємствах, що пов'язані з доменними процесами, до обладнання такого типу відносяться рудно-козлові крани. Вони є основними машинами, що задіяні в технологічному процесі доменного виробництва. Рудно-козлові крани – це машини, що мають велику потужність та габарити. Їхня маса досягає тисяч тонн. В сучасному світі вартість вантажопідйомних кранів визначається за їхньою масою, тобто рудно-козлові крани, крім усього вказаного, ще й мають велику вартість.

В 1987 році було проведено дослідження рудно-козлових кранів металургійного підприємства «Запоріжсталь», які на той час знаходились в експлуатації на території рудного двору доменного цеху. На момент проведення дослідження строки експлуатації кранів перевищували нормативні, і була необхідність дати

кваліфікований висновок про їхній стан та можливість подальшої експлуатації, так як заміна цих машин супроводжується значними економічними, технічними та організаційними проблемами.

Практичне дослідження металокопії вказаних рудно-козлових кранів було проведено за новою методикою, яка врахувала фактичну і конкретну завантаженість кранів. В результаті досліджень реальних рудно-козлових кранів заводу «Запоріжсталь» виконано фіксацію фотографій робочих процесів, що дозволило визначити фактичні спектри навантаження елементів металокопії та спектри напружень в них, визначені пошкодження та корозійний знос елементів, матеріал був випробуваний на ударну в'язкість, мікротвердість, були надані результати статичних випробувань і перевірних розрахунків рудних перевантажувачів. Це дослідження дало змогу дати висновок про збільшення строків служби рудно-козлових кранів підприємства.

Загалом запропонований метод дослідження виявився дуже ефективним і дав досить точні результати. Але його використання потребувало значних матеріальних коштів і організаційних труднощів, тому існує необхідність заміни такої натурної метод. Для оптимального проектування вантажопідіймних кранів слід мати методику визначення завантаженості металокопії, яка б максимально відповідала фактичній. Як варіант такої методики запропоновано використати ймовірнісний розрахунковий метод Монте-Карло.

Метод Монте-Карло – це чисельний метод рішення різноманітних задач за допомогою моделювання випадкових подій. Завантаженість металокопії моделюється згідно з цим методом як ймовірнісна спектрограма зовнішніх сил, а також положень візка вздовж будівельної довжини крана.

Якщо значення отримані в результаті використання цього ймовірнісного методу співпадуть з тими, що отримані за допомогою практичного дослідження, то можна буде рекомендувати метод Монте-Карло для розрахунків фактичної завантаженості вантажопідіймних кранів в майбутньому.

УДК 621.873

Мартовичський Л. М.¹, Шавранська А. Г.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

² студ. гр. М-318, магістрант ЗНТУ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОПЕРЕЧНИХ ДІАФРАГМ, ІЗ ЗМІННИМ КУТОМ НАХИЛУ, ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СТІНОК КОРОБЧАСТИХ КРАНОВИХ БАЛОК

В наш час досить гостро постає питання покращення металокопії крана, так як металокопії складає несучу основу будь-якої вантажопідіймної машини. Найбільш поширеними та вживаними серед підіймно-

транспортних споруд є мостові крани. Тому робота над виправленням слабких місць металоконструкцій цих машин є досить актуальною.

Найбільше в мостових кранах страждає вертикальна стінка головної балки. Балки виконують двотаврового профілю (катані та зварені), але їх застосування лімітується місцевою стійкістю стінки, яка визначається співвідношенням висоти до товщини стінки. Висота стінки залежить від вантажопідйомності та прольоту балки. Т.ч., застосування двотаврових профілів можливо при відносно невеликій вантажопідйомності та малому прольоті. Втрата стійкості можлива через дію дотичних або нормальних стискаючих напружень від наступних факторів: дотичні напруження від перерізуючих сил, нормальні стискаючі напруження згину, нормальні місцеві напруження від місцевого тиску коліс вантажних візків.

Збільшити місцеву стійкість і, відповідно, характеристики крана можливо за допомогою використання: поперечних основних ребер, встановлених на всю висоту стінки, поперечних коротких ребер та поздовжніх ребер в стиснутій зоні стінки. Основним недоліком існуючих конструкцій – велика кількість зварних швів, більша матеріалоемність та низька технологічність виготовлення через низький рівень автоматизації приварювання діафрагм та ребер. Додаткові зварні з'єднання є концентратами напруги і в подальшому можуть призвести до появи дефектів.

Проте існує й інший метод, що отримав широке застосування в будівництві залізобетонних конструкцій, це використання похилих діафрагм, які замінять довгі поперечні діафрагми та поздовжні ребра.

Для кожної головної балки верхні шари будуть витримувати максимальні напруження стиску, а нижні – максимальні напруження розтягування. І якщо розтягування для балки менш значне, то стиснуту зону необхідно посилювати. Для цього, починаючи від опори, вертикально встановлюють діафрагми, таке розташування допомагає компенсувати дію перерізуючих сил, переміщуючись до центру балки, поступово збільшується кут нахилу і діафрагми розташовуються майже горизонтально, таке розташування компенсує негативний вплив згинаючого моменту. Т.ч. використовуючи лише діафрагми можливо компенсувати негативну дію перерізуючих сил та згинаючого моменту, а також зменшити кількість зварних швів та знизити металоемність.

УДК 669.14.018.24

Вільчек О. І.¹, Мажара В. С.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ,

² студ. гр. Іф-110 ЗНТУ

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТАКТНОЇ ВИТРИВАЛОСТІ КУЛЬКОВО-ПІДШИПНИКОВОЇ СТАЛІ ЭИ – 347Ш

До підшипників авіаційних двигунів пред'являють високі вимоги по забезпеченню несучої здатності, в тому числі при підвищеній температурі. У

цій роботі отримали подальший розвиток дослідження по впливу режимів зміцнення мікрокульками на контактну витривалість сталі ЭИ-347Ш. Термообробка проводилася за стандартною для даного класу сталей технологією: гартування та подальше триразове відпускання.

Для визначення впливу тривалості процесу зміцнення мікрокульками на контактну витривалість були проведені випробування чотирьох партій зразків зміцнених протягом 1,5; 3; 6; 9 хв. відповідно при тиску робочої рідини 0,2 МПа. Всі зразки перед зміцненням піддавалися поліруванню на спеціальній установці, що забезпечує постійний тиск інструменту.

Встановлені режими зміцнення призводять до збільшення шорсткості. Найменша зміна шорсткості спостерігається при тривалості процесу зміцнення 3 хв. Збільшення тривалості зміцнення призводить до підвищення твердості поверхневого шару. Однак при збільшенні тривалості процесу зміцнення понад 6 хв. мікротвердість змінюється незначно. Отримані епюри розподілу залишкових напружень по перерізу зразків.

Випробування на контактну витривалість проводили при напруженнях $\sigma_{Z \max} = 4000 \text{ МПа}$ з нормальною температурою на модернізованій установці МКВ-К і при температурі 300°C на установці МКВ-Т. Огляд і контроль зразків до і після випробувань показав, що знос їх робочих поверхонь від стирання практично був відсутній. Відсутність взаємного проковзування ведучого і веденого випробувальних дисків контролювали лазерною вимірювальною системою.

В результаті статистичної обробки були визначені: середньологарифмічна довговічність N_{50} , що відповідає 50% ймовірності руйнування; гарантована довговічність N_{10} , що відповідає 10% ймовірності руйнування зразків, а також середньоквадратичне відхилення $S_{\lg N}$. За обчисленими значеннями $\overline{\lg N}$ і $S_{\lg N}$ побудовані прямі, апроксимуючі функції розподілу логарифмів чисел циклів: $\lg N_{pi} = \overline{\lg N} + u_{pi} \cdot S_{\lg N}$.

За результатами досліджень встановлено, що найбільша довговічність зразків виходить при зміцненні протягом 3 хв., що обумовлено сприятливим поєднанням величини залишкових напружень, підвищення мікротвердості, які отримані при мінімальному збільшенні шорсткості.

ПРОГРЕСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕТАЛЕЙ МАШИН

Деталі машин і механізмів виготовляють з чорних та кольорових металів. Вибір матеріалу деталі залежить від навантаження, умов експлуатації та середовища, в якому працює конкретна деталь. Вартість конкретної деталі залежить від матеріалу з якого вона виготовлена, технології, складності форми деталі та масштабу виробництва. Чим складніша форма деталі, тим більше операцій технологічного процесу, більші затрати робочого часу на її виготовлення. Суттєво зменшується коефіцієнт використання матеріалу і погіршуються показники енергозбереження.

Зменшити собівартість виготовлення деталей можна розробкою нових технологій їх виготовлення та покращення експлуатаційних показників. Експлуатаційні показники можна покращити розробкою нових стопів на основі чорних або кольорових металів. Особливо це стосується стопів на основі кольорових металів. Наприклад, титану.

Із титану і стопів на його основі виготовляють велику кількість виробів різного експлуатаційного призначення. Маса цих деталей вимірюється від декількох грамів до сотень кілограмів. Для більш широкого використання титану і його стопів необхідно подолати декілька досить значних перепон: його високу вартість, малий вихід гідного при високій вартості виготовлення деталей, а також безперервне накопичення відходів. Ці обставини стимулюють розробку способів виробництва напівфабрикатів або заготовок, розміри яких були б близькими до чистових розмірів деталей. Одним з таких методів є метод порошкової металургії.

Накопичений досвід по розробці спечених стопів і композиційних матеріалів на основі порошкового титану дозволив визначити основні напрямки в отриманні титанових виробів з заданими експлуатаційними властивостями: експлуатаційна міцність, зносостійкість, жароміцність, корозійна стійкість. Особливу увагу приділено властивостям виробів з порошкових композицій: титан-алюміній та ванадій, титан-алюміній, ванадій, молібден і інші.

На сьогоднішній день досліджено і розроблено наступні технології виготовлення конструкційних матеріалів та їх сумішей:

- порошкова металургія (ПМ);
- гідростатичне пресування (ГП);
- гаряче ізостатичне пресування (ГІП);
- гаряче штампування металевих порошків (ГШМП);
- динамічне гаряче пресування (ДГП).

СЕКЦІЯ «ОБРОБКА МЕТАЛІВ ТИСКОМ»

УДК 621.771

Обдул В. Д.

канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ШТОКІВ ПАРОПОВІТРЯНИХ МОЛОТІВ

Питання підвищення стійкості штоків молотів є найбільш суттєвим при розгляді надійності молотів в цілому.

Значні витрати на виготовлення штоків, тривалі простої обладнання приводять до мільйонних збитків.

Встановлено, що поломки штоків пов'язані зі зміною властивостей матеріалу і, як правило, відбуваються у зоні кріплення штоків з бабою.

Відомі методи підвищення надійності штоків можна розділити на три групи:

1. експлуатаційні умови;

2. підвищення якості матеріалу штока;

3. конструктивні заходи, пов'язані зі зміною конструкції штока і способу з'єднання штока з бабою.

До першої групи відносяться такі експлуатаційні заходи, як:

– підігрівання нижньої частини штоку до 200–300⁰С;

– підвищення вимог до регулювання направляючих та встановлення штоків з дотриманням старанного центрування їх відносно вісі молота;

– нормування розташування рівчаків таким чином, щоб удари максимальної сили відбувались з мінімальним ексцентриситетом, оскільки напруження згинання можуть досягати 480–530 МПа, що перевищує допустимі значення;

– заміна латунної прокладки в конусному з'єднанні.

Друга група тривалий час була основним напрямком наукових і дослідницьких робіт, направлених на підвищення надійності штоків і заключалась в підборі відповідних марок сталей.

Третя група рішень направлена на зміну конструкції штока, або на зміну способу з'єднання штока з бабою. За деякими дослідженнями були досягнуті необхідні результати. В першу чергу необхідно відмітити використання конструкції рівноміцностних штоків, порожнистих штоків, та модернізованих вузлів з'єднання баби зі штоком, які нівелюють практично повністю виникнення згинаючих та поздовжніх напружень в цих вузлах.

ЭНЕРГОСБЕРЕГАЮЩИЕ МЕТОДЫ ГОРЯЧЕЙ ОБЪЁМНОЙ ШТАМПОВКИ

Пути энергосбережения находятся в условиях четкого выполнения оптимального технологического процесса штамповки. Укажем основные из этих путей.

1. Выбор соответствующей марки стали, менее дорогостоящей, но имеющей практически такие же показатели качества, например, безникелевые стали.

2. Использование качественного исходного металла, в котором отсутствуют волосовины, закаты, расслоения, неметаллические включения, флокены. Предусматривается также правильное хранение исходного металла, четкий учет, исключающий использование несоответствующей марки стали.

3. Разделка (разрезка) исходного металла на мерные заготовки, исключающие косой срез, торцевые трещины, несоответствие заготовок по длине.

4. При нагреве заготовок строго придерживаться оптимального температурного режима, исключающего перегрев, пережог, чрезмерное окалинообразование.

5. При штамповке и обрезке облоя необходимо следить за отсутствием на поковке:

- вмятин (заштамповка окалины);
- забоины (механические повреждения);
- зажимы (штампованные складки, возникающие из-за неправильной укладки заготовки в штампе или неправильной конструкции штампа);
- чрезмерная кривизна поковок, часто возникающая при обрезке облоя;
- чрезмерный заусенец по периметру поковки при обрезке облоя из-за несоответствия размеров между штампами – молотовыми, КГШП и обрезными.

6. Штамповка в закрытых штампах, штамповка выдавливанием существенно экономит металл по сравнению с открытой штамповкой.

7. Применение штампосварных конструкций, когда сложная по форме поковка разделяется на 2...3 простые с последующей сваркой в одно целое.

8. Применение правильно подобранной смазочно – охлаждающей жидкости, что повышает стойкость штампов, снижает трение течения металла, снижает усилие штамповки.

9. Изготовление поковок методами высокоскоростной штамповки, что повышает пластичность металла ввиду скоротечности процесса и резкого снижения тепловых потерь нагретой заготовки.

10. Экономия энергоносителей при нагреве заготовок и работе оборудования.

11. Оптимальный технологически процесс должен исключать появление брака. Он должен предусматривать правильную организацию технического контроля на всех стадиях изготовления поковки.

Операции технического контроля должны быть элементами технологического процесса и вносятся в операционно – технологические карты наряду с производственными операциями.

Отсутствие (или резкое снижение) брака, применение передовых методов штамповки – это и есть материально- и энергосберегающие пути при горячей объемной штамповке.

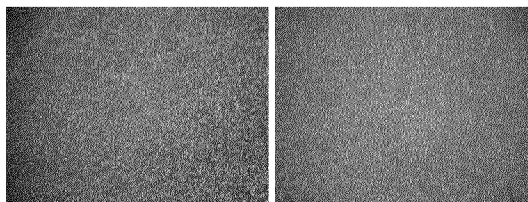
УДК 621.735.3:621.51.002.2

Бень А. Н.

асист. ЗНТУ

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕФОРМИРОВАННОГО СОСТОЯНИЯ ЗАГОТОВОК КОМПРЕСОРНЫХ ЛОПАТОК ПОЛУЧЕННЫХ МЕТОДОМ ВЫДАВЛИВАНИЯ

Проведены металлографические исследования микро- и макроструктуры выдавленной лопатки компрессора, что показало влияние неоднородности течения металла на обобщенные характеристики получения профиля пера. Поверхностные слои металла имеют малую возможности течь в направлении движения инструмента, они остаются в пресс-остатке в условиях всестороннего сжатия, то есть подвергаются деформационному сжатию по высоте, что характеризуется мелкозернистой однородной структурой в слое, близлежащем к поверхности (рис. 1, *а*). По мере продвижения к центру замковой части заготовки наблюдается ориентация зерен в направлении деформации.

а

б

Рисунок 1 – Структура поперечного сечения заготовки лопатки при увеличении $\times 500$:

а – периферийных слоев хвостовика;

б – центральных слоев пера.

Расположение зерен в перьевой части лопатки имеет следующий характер: центральные слои пера (рис. 1, б) имеют более плотную структуру, чем наружные, что также подтверждает процесс деформирования лопатки компрессора за счет внутренних слоев заготовки. Все зерна в перьевой части заготовки, как в центральных, так и в наружных слоях имеют строго ориентированное положение, совпадающее с направлением движения инструмента.

Визуальный осмотр образцов показал, что деформация при выдавливании заготовки лопатки протекает неравномерно: в области пера наблюдается растяжение металла заготовки, а в области хвостовика (пресс-остаток) – сжатие, т. е. можно сказать, что хвостовик осаживается, а перо выдавливается, что подтверждает характер распределения металла в процессе выдавливания. В области пера деформации настолько значительные, что продольные размеры зерна увеличились в несколько раз в сравнении с исходными.

УДК 621. 771. 06

Жученко С. В.

инженер конструктор ООО «ПКП «Гаскет Украина»

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ И ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТРУМЕНТА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРОФИЛЯ ХОЛОДНОКАТАННЫХ ПОЛОС

На сегодняшний день, требования к качеству листа, а также к точности его поперечного профиля неуклонно растут. Получение точного поперечного профиля, высокой планшетности полосы, снижение неравномерности износа образующих бочек валков во многом обусловлены применением рациональных типов профилировок рабочих и опорных валков клетей кварто.

Выбор рациональной профилировки валков предусматривают необходимость определения фактической длины контакта между рабочим и опорным валком. В докладе предложена модель для определения активной длины межвалкового контакта. Приведены расчетные данные межвалкового контакта для клетки 1700 при различных условиях прокатки. Предложенная модель расчета позволяет установить рациональную длину активной части длины бочки опорного валка и выбрать оптимальную профилировку валкового комплекта.

УДК 621.771
Матюхин А. Ю.
асист. ЗНТУ

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ НЕЙТРАЛЬНОГО СЕЧЕНИЯ ПРИ ОСАДКЕ ЦИЛИНДРИЧЕСКИХ ДЕТАЛЕЙ

Как известно, при осадке в осевом направлении осесимметричных полых деталей (кольца, сегмента трубы), происходит двухстороннее перераспределение металла, при этом, одновременно происходит уменьшение внутреннего радиуса и увеличение наружного, с бочкообразованием по данным поверхностям.

Ранее было получено математическое выражение, которое позволяло определить распределение и положение нейтрального радиуса в зависимости от параметров процесса осадки. К наиболее существенно влияющим параметрам следует отнести:

- фактор формы, т. е. соотношение длины и высоты очага деформации;
- коэффициент трения на контактирующих поверхностях заготовки с инструментом;
- коэффициентов наружного и внутреннего подпорков, т. е. параметров, которые позволяют охарактеризовать влияние инструмента на сопротивление течения металла.

По проведенному пробному эксперименту, можно судить об адекватности полученных математических выражений. Так, производилась осадка цилиндрического полого образца с размерами: $D=40$ мм, $d=20$ мм, $h=40$ мм. Материал – свинец. Течение металла наружу было ограничено жесткой матрицей, таким образом, течение происходило только во внутрь заготовки. Заранее нанесенная разметочная сетка на разрезанной вдоль осевого направления поверхности, явно показала смещение нейтрального радиуса к большему радиусу, что и подтверждает теоретическое направление.

УДК 621.771
Широкобоков В. В.
канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗШАТУННОГО ГОЛОВНОГО ВИКОНАВЧОГО МЕХАНІЗМУ ПРЕСА ДЛЯ ОПЕРАЦІЇ ГЛИБОКОГО ВИТЯГУВАННЯ

Підвищення ефективності кривошипних пресів пов'язане, як правило, з удосконаленням конструктивних схем пресів як в цілому, так і окремих його вузлів, в тому числі і головного виконавчого механізму.

З метою зменшення висоти пресів, збільшення їх приведеної жорсткості, а це основний фактор, який впливає на точність штампування конструкторами запропоновано декілька рішень.

Найбільш перспективними в цьому напрямку є застосування нових рішень виконання головних виконавчих механізмів, або збільшення довжини направляючих.

Розглянуто можливість використання планетарно-зубчастих механізмів як виконавчих механізмів з використанням руху сателітів або безпосередньо, або в з'єднанні з шарнірним механізмом. Кінематика таких механізмів залежить від передавального відношення зубчастих коліс та довжини ланок, що дозволяє отримати уповільнений хід для забезпечення оптимальних умов протікання технологічного процесу (преси листоштампувальні, преси для витягування, преси для видавлювання).

В доповіді розглянуто можливість використання планетарного механізму механічного пресу як головного виконавчого механізму для витягувальних пресів, що дає можливість знизити динамічне навантаження, збільшити жорсткість окремих вузлів, зменшити висоту преса та збільшити величину ходу.

Крім того запропонована конструкція, що дозволяє використовувати головний виконавчий механізм в витягувальних пресах подвійної дії. Завдяки такому рішенню замінюються ричажні механізми на гідромеханічні, що дає можливість значно спростити головний виконавчий механізм (ГВМ) з одночасним зменшенням висоти пресу. В якості привода внутрішнього повзуна, який має значний хід, використовується планетарний механізм з коефіцієнтом шатуну що дорівнює 1, що, також, дає можливість забезпечити хід внутрішнього повзуна який дорівнює чотирьом радіусам кривошипу. В пресі передбачено регулювання зусилля притиску.

УДК 621.771

Дубина В. И.¹, Климов С. С.²

¹канд. техн. наук, проф. ЗНТУ

²студ. гр. М-818 ЗНТУ

ПОЛУГОРЯЧЕЕ ВЫДАВЛИВАНИЕ ЗАГОТОВОК ИЗ ВЫСОКОПРОЧНЫХ СТАЛЕЙ

Процессы полугорячего выдавливания, по сравнению с процессами холодной обработки металлов давлением, для некоторых металлов часто являются более эффективными по совокупности характеристик. Полугорячее выдавливание стальных поковок является экономичным процессом. Оно обеспечивает повышение коэффициента использования металла, снижение его потерь на угар и окалину. Поковки отличаются высокой точностью размеров, а благоприятная структура обеспечивает высокие механические свойства.

Целью работы является повышение стойкости инструмента и качества стальных деталей при полугорячем выдавливании за счет оптимизации рабочих поверхностей инструмента и снижения времени контактного теплового обмена, а так же материала для изготовления инструмента. Выдавливание стальных заготовок практически можно осуществить в пределах всего температурного диапазона, за исключением двух зон: синеломкости (300–500°C) и краснеломкости (800–900°C). Одним из преимуществ полугорячего выдавливания перед штамповкой является низкое окалинообразование.

Причинами низкой стойкости изготовления инструмента для штампов полугорячего выдавливания являются тяжелые температурно-силовые условия его эксплуатации. Предложен способ снижения контакта нагретой заготовки с инструментом, уменьшающий перегрев инструмента в процессе деформирования заготовки. Способ полугорячего выдавливания осесимметричных деталей, состоящий из штамповки заготовки, смазывания, нагрева, укладки в матрицу, выдавливания, охлаждения. Разработан штамп для прямого полугорячего выдавливания болтов с конической головкой. Установлено, что после горячего выдавливания можно использовать деформационный нагрев заготовки для закаливания стали на величину HRC 35–42. Распределение твердости таково, что середина стержня наиболее твердая, а периферия существенно мягче, что позволили накатывать резьбу сразу после закалки.

Так же, наиболее чувствительным к нарушениям технологического процесса термической обработки и шлифования являются стали Р6М3 и Р6М5. Поэтому и стойкость инструмента полугорячего выдавливания из этих сталей отличается значительными колебаниями. В связи с этим для обеспечения высокой стойкости инструмента полугорячего выдавливания стальных поковок необходимо использовать штамповые материалы с высокими теплоустойчивостью, прочностью и износостойкостью при температурах нагрева до 750–800°C. Применение штамповых сталей 5ХЗВЗМФС и 4Х4ВМФС с азотированием на глубину 0,2–0,3 мм обеспечивает эффективную замену быстрорежущих сталей для пуансонов и матриц полугорячего выдавливания, а наплавка пуансонов электродами ОЗИ-4 позволяет получить стойкость инструмента в 1,5–2 раза выше, чем при применении быстрорежущих сталей.

УДК 621.735.3:621.51.002.2

Бень А. Н.¹, Халявин М. С.²

¹асист. ЗНТУ

²студ. гр. М-818 ЗНТУ

СПОСОБЫ ИЗГОТОВЛЕНИЯ ЗАГОТОВОК КОМПРЕССОРНЫХ ЛОПАТОК АВИАДВИГАТЕЛЕЙ МЕТОДАМИ ОМД

Рассмотрены основные методы обработки металлов давлением, применяемые при изготовлении заготовок компрессорных лопаток авиадвигателей, основные материалы, используемые при производстве компрессорных лопаток.

К операциям предварительного фасонирования под последующую штамповку относятся такие методы: высадка на горизонтально-ковочных машинах, электровысадка, периодическая прокатка, горячее вальцевание, многошпунтовая штамповка, горячее выдавливание.

К окончательным методам объемного деформирования заготовок компрессорных лопаток относятся следующие методы: изотермическое деформирование, высокоскоростное выдавливание, точная штамповка, холодное вальцевание.

Особое внимание уделено методу горячего выдавливания (рис. 1). Данный метод позволяет значительно снизить трудоемкость изготовления заготовок компрессорных лопаток и повысить качество. К недостаткам следует отнести появление рисок, которые, однако, не оказывают влияния на шероховатость поверхности пера окончательно изготовленных рабочих лопаток компрессора.

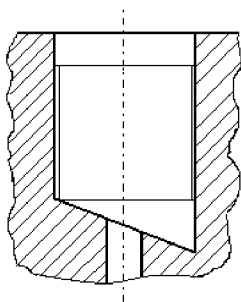

Рисунок 1 –Схема выдавливания заготовки компрессорной лопатки

Перспективными являются исследования, направленные на улучшения износостойкости материала инструмента, поиск других видов покрытия исходных заготовок и установление новых термомеханических и термовременных условий деформации, а также нагрев исходных заготовок в защитной среде.

АНАЛИЗ НАПРЯЖЕННОГО СОСТОЯНИЯ ПРИ ОСАДКЕ ТОЛСТОСТЕННЫХ КОЛЬЦЕВЫХ ЗАГОТОВОК

Все процессы обработки металлов давлением характеризуются сложным напряженно-деформированным станом. Это проявляется в неоднородном распределении деформаций по объему, разному формоизменению на контакте и в середине обрабатываемого металла.

С целью упрощения задачи используют основные гипотезы и предположение теории пластичности, которые вносят определенность в постановку задач ОМТ. Актуальными есть подходы, в рамках которых исследованные вопросы неоднородности напряженно-деформированного стана при соблюдении основных положений теории пластичности.

В работе Тарновского показано, что при осадке толстостенной пустой заготовки ($s/H \geq 0,5$) в условиях сухого трения возникает двустороннее течение металла. Этим и объясняется одновременное увеличение радиуса R внешней боковой поверхности и уменьшение радиуса R_n внутренней боковой поверхности. При этом границей раздела течения металла внутрь и наружу есть цилиндрическая поверхность, которая называется критической, или нейтральной. Радиус этой поверхности R_k

В работе Малинина рассмотренное общее решение толстостенной трубы под действием одинакового внутреннего и внешнего давления без осевой нагрузки. Задача осесимметрична – напряжение не зависит от координат – θ , плоская – $\sigma_z = 0$. На трубу действует одинаковое давление, поэтому напряжения σ_r и σ_θ не зависят от координаты z . Эти напряжения будут главными, так как касательные напряжения отсутствуют.

В работе Сторожева – Попова предложенные решения задачи теории пластичности методами верхней оценки и в отдельных случаях нижней оценки. Полученное доброе соотношение между верхней и нижней оценками для рабочего усилия круглого диска и для осадки кольца при ограниченных параметрах процесса. При плохом соотношении отдавали предпочтение результатам, полученным методом верхней оценки. Кроме того, расчет методом нижней оценки требовало намного больше времени.

Анализ решений краевых задач обработки металлов давлением указывает на многообразие способов их реализации на практике. Численные подходы припускают использование метода конечных элементов, предельных элементов и т. д.

УДК 621.771

Широкобоков В. В.¹, Ленок А. А.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. М-819 ЗНТУ

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗШАТУННОГО ГОЛОВНОГО ВИКОНАВЧОГО МЕХАНІЗМУ ПРЕСА ДЛЯ ОПЕРАЦІЇ ГЛИБОКОГО ВИТЯГУВАННЯ

Підвищення ефективності кривошипних пресів пов'язане, як правило, з удосконаленням конструктивних схем пресів як в цілому, так і окремих його вузлів, в тому числі і головного виконавчого механізму.

З метою зменшення висоти пресів, збільшення їх приведеної жорсткості, а це основний фактор, який впливає на точність штампування конструктами запропоновано декілька рішень.

Найбільш перспективними в цьому напрямку є застосування нових рішень виконання головних виконавчих механізмів, або збільшення довжини направляючих.

Розглянуто можливість використання планетарно-зубчастих механізмів як виконавчих механізмів з використанням руху сателітів або безпосередньо, або в з'єднанні з шарнірним механізмом. Кінематика таких механізмів залежить від передавального відношення зубчастих коліс та довжини ланок, що дозволяє отримати уповільнений хід для забезпечення оптимальних умов протікання технологічного процесу (преси для витягування).

В доповіді розглянуто можливість використання планетарного механізму механічного пресу як головного виконавчого механізму для витягувальних пресів, що дає можливість знизити динамічне навантаження, збільшити жорсткість окремих вузлів, зменшити висоту преса та збільшити величину ходу.

УДК 621.771

Чигиринский В. В.¹, Селивоненко А. С.²

¹ д-р техн. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. М-818 ЗНТУ

АНАЛИЗ НАПРЯЖЕННОГО СОСТОЯНИЯ В УСЛОВИЯХ ЗАПРЕДЕЛЬНОГО ОБЖАТИЯ ПРОСТОГО ПРОЦЕССА ПРОКАТКИ

Прокатка – процесс пластической деформации, получивший наибольшее распространение, следовательно, таким методом деформируется большая часть производимого металла.

Прокатка профилей большого диаметра характерна тем, что осевая (центральная) часть заготовки деформируется недостаточно, или вовсе не

подвергается пластической деформации, что тянет за собой ряд негативных факторов, таких как:

- осевая пористость прокатанной заготовки;
- анизотропия свойств по глубине заготовки;
- неравномерный балл зерна по сечению заготовки;

Все эти негативные факторы в дальнейшем передельном производстве приводят к браку, следовательно, к потере финансовых активов.

Целью исследования являлось проведение тщательного литературного анализа проблемы и создание математической модели, которая с достаточной точностью могла отражать напряженно-деформированное состояние в очаге деформации в момент прокатки.

Проанализировав модель, можно предложить новые режимы обработки, или усовершенствовать уже имеющиеся, для повышения эффективности проработки осевой зоны заготовки и уменьшения количества брака как на прокатном производстве, так и на передельном производстве в целом.

О ЛИНЕЙНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ НЕКОТОРЫХ СИСТЕМ ФУНКЦИЙ

В области D плоскости xu рассматривается некоторая краевая задача для уравнения Гельмгольца $\Delta u + \chi^2 u = 0$. Частью D является область Ω ($\Omega \subseteq D$), ограниченная выпуклым многоугольником $\partial\Omega = \bigcup_{j=1}^N S_j$. Каждой его стороне S_j длиной $2a_j$ сопоставляется локальная система декартовых координат $x_j O_j y_j$. Начало системы находится в центре S_j , орт \hat{y}_j направлен в Ω , направление \hat{x}_j соответствует обходу $\partial\Omega$ против часовой стрелки. Тогда $\Omega = \bigcap_{j=1}^N \Omega_j$, где $\Omega_j = \{(x_j, y_j) : x_j \in \mathbb{R}, y_j > 0\}$. Краевая задача однозначно разрешима и u в Ω принадлежит пространству Соболева H^1 .

В ряде предшествующих работ мы использовали для представления u в областях типа Ω выражения

$$(a) \ u = \sum_{j=1}^N u_j \quad \text{и} \quad (б) \ u = \sum_{j=1}^N (u_j + D_0^{(j)} e^{i\chi y_j}), \quad D_0^{(j)} - \text{константы.} \quad (1)$$

Здесь u_j – функция, удовлетворяющая упомянутому уравнению в Ω_j , условию на бесконечности и (в сумме с другими функциями) граничному условию задачи на S_j . На части границы $\partial\Omega_j \setminus S_j$ накладывалось условие, продолжающее значения u_j с S_j сначала на интервал удвоенной длины четным (случай (1a)) или нечетным (случай (1б)) образом, а затем периодически на всю ось $O_j x_j$. Априори предполагалось, что если такое представление возможно, то оно единственным образом определяет u_j для всех значений j . В настоящей работе это предположение обосновывается.

Обозначим:

$$\alpha_n^{(j)} = \frac{n\pi}{2a_j}, \quad \gamma_n^{(j)} = \sqrt{\alpha_n^{(j)2} - \chi^2} \quad \text{и} \quad \begin{Bmatrix} c_n \\ s_n \end{Bmatrix} (x_j) = \begin{Bmatrix} \cos \\ \sin \end{Bmatrix} (\alpha_n^{(j)} (x_j + a_j)).$$

Тогда описанным вариантам граничных условий отвечают разложения.

$$(a) u_j = \sum_{n=0}^{\infty} D_n^{(j)} c_n(x_j) e^{-\gamma_n^{(j)} y_j} \text{ и } (б) u_j = \sum_{n=1}^{\infty} D_n^{(j)} s_n(x_j) e^{-\gamma_n^{(j)} y_j}, \quad (2)$$

где последовательности коэффициентов $\{D_n^{(j)}\} (j = \overline{1, N})$ таковы, что $u \in H^1(\Omega)$. Ясно, что проверка единственности представлений (1а), (2а) и (1б), (2б) сводится к проверке линейной независимости в Ω систем функций

$$(a) \left\{ c_n(x_j) e^{-\gamma_n^{(j)} y_j} \right\}_{j=1, n=0}^{N, +\infty}, \text{ и } (б) \left\{ e^{i\gamma y_j}, s_n(x_j) e^{-\gamma_n^{(j)} y_j} \right\}_{j=1, n=1}^{N, +\infty}. \quad (3)$$

Элементы множества (3а) известным образом выражаются через функции системы.

$$\left\{ e^{-\gamma_n^{(j)} y_j + i\alpha_n^{(j)} x_j} \right\}_{j=1, n=-\infty}^{N, +\infty}. \quad (4)$$

Элементы множества (3б) могут быть выражены через функции системы подобной (4), в которой при $n = 0$ аргументы показательных функций имеют противоположные знаки.

Исследование двух последних систем экспонент, основывалось на факте линейной независимости функций $\{e^{k_m \Gamma}\}$, где $\Gamma = (x, y)$, а $k_m = (k_m^{(x)}, k_m^{(y)})$ – различные для разных m векторы. Оно показало, что в случаях $\chi^2 < 0$ и $\text{Im}(\chi^2) \neq 0$ эти системы линейно независимы. При $\chi^2 > 0$ они также являются линейно независимыми, исключая некоторые счетные множества значений с точками сгущения на бесконечности. С учетом этих результатов установлено, что аналогичные выводы справедливы и для систем функций (3). Для прямоугольника и произвольного треугольника получены формулы, выражающие критические значения χ^2 через геометрические параметры областей.

АНАЛИТИЧЕСКОЕ РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ О СТАЦИОНАРНОМ РАСПРЕДЕЛЕНИИ ТЕПЛА В АНИЗОТРОПНОЙ МНОГОСЛОЙНОЙ ПЛАСТИНЕ

Рассматривается анизотропная пластина, состоящая из n бесконечных параллельных полос, материал каждой из которых является анизотропным. Одна из осей анизотропии параллельна границам полос, вторая перпендикулярна. Полосы нумеруются сверху вниз, начиная с единицы. В каждом слое введена локальная ПДСК. Полоса с номером i характеризуется высотой h_i и коэффициентами теплопроводности K_{ix} , K_{iz} и коэффициентами температуропроводности λ_{ix} , λ_{iz} . На верхней границе пластины известна температура. На нижней границе пластины поддерживается нулевая температура. Ставится задача описать установившееся тепловое поле. Распределение температур в i -той полосе описывается функцией $T_i(x, z)$. Решение задачи сводится к решению системы уравнений:

$$\lambda_{ix} \frac{\partial^2 T_i}{\partial x^2} + \lambda_{iz} \frac{\partial^2 T_i}{\partial z^2} = 0, \quad T_i(x, h_i) = T_{i+1}(x, 0), \quad K_{iz} \frac{\partial T_i}{\partial z}(x, h_i) = K_{(i+1)z} \frac{\partial T_{i+1}}{\partial z}(x, 0),$$

$i = 1, \dots, n-1$.

Граничные условия задачи:

$$T_1(x, 0) = f(x), \quad T_n(x, h_n) = 0,$$

где $f(x)$ – заданная функция. Задача решается с помощью интегрального преобразования Фурье [1] по переменной x .

Выражения для функций $\bar{T}_i(x, z)$ получаются в виде одномерных интегралов Фурье, которые при конкретных значениях x и z можно посчитать методом Файлона. Обсуждаются численные результаты для двухслойной пластины.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1 Снеддон И. Преобразование Фурье / И. Снеддон. – М.: Издательство иностранной литературы, 1955. – 668 с.

ПІДРАХУНОК КІЛЬКОСТІ РОЗВ'ЯЗКІВ ДІОФАНТОВИХ РІВНЯНЬ З ОБМЕЖЕННЯМИ

Розглядається діофантове рівняння $\sum_{i=1}^n x_i = \sum_{j=1}^n x_{n+j}$, в якому змінні є цілими

числами із множини $\{0, 1, 2, \dots, M-1\}$. Таке рівняння виникає, наприклад, в задачі про щасливі автобусні квитки. В літературі зустрічається формула для підрахунку величини N – кількості розв'язків цього рівняння. В [1] вона отримана із застосуванням многочленів Лорана. В цій доповіді пропонується елементарний спосіб побудови формули для N , оснований на методі тригонометричних сум.

Введемо функцію $\delta: Z \rightarrow \{0, 1\}$, яка визначена наступним чином:

$$\delta(x) = \begin{cases} 1, & x = 0 \\ 0, & x \neq 0 \end{cases}. \text{ Цю функцію можна взяти у вигляді } \delta(x) = \int_0^1 \exp(2i\pi xt) dt.$$

Шукану кількість розв'язків можна записати таким чином:

$$N = \sum_{x_1=0}^{M-1} \dots \sum_{x_{2n}=0}^{M-1} \delta \left(\sum_{i=1}^n x_i - \sum_{j=1}^n x_{n+j} \right).$$

Після підстановки в цю формулу явного виразу для функції $\delta(x)$, зміни порядку інтегрування та підсумовування, матимемо наступний вираз

$$N = \int_0^1 S_+^n(M) S_-^n(M) ds.$$

Тут
$$S_{\pm}(M) = \sum_{x=0}^{M-1} e^{\pm 2i\pi xs} = \frac{e^{\pm Mi\pi s} \sin M\pi s}{e^{\pm i\pi s} \sin \pi s}.$$

З урахуванням цього отримаємо остаточний результат

$$N = \int_0^1 \frac{\sin^{2n} M\pi s}{\sin^{2n} \pi s} ds = \frac{1}{\pi} \int_0^{\pi} \frac{\sin^{2n} Mt}{\sin^{2n} t} dt = \frac{2}{\pi} \int_0^{\pi/2} \frac{\sin^{2n} Mt}{\sin^{2n} t} dt.$$

Для випадку білетів, номери яких складаються з 2, 4 та 6 цифр, кількість щасливих білетів, відповідно, дорівнює 10, 670 та 55252.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ландо С. К. Лекции о производящих функциях. // М.: МЦНМО, 2004 – 144с.

УДК 519.3
Нагорный Ю. И.
доц. ЗНТУ

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ПРОБИВКИ ЛИСТА РИФЛЕННЫМИ ПУАНСОНАМИ

Качественные характеристики силовых деталей, изготавливаемых из горячекатаных малоуглеродистых сталей, в значительной степени определяются износостойкостью разделительных штампов.

Для повышения стойкости штампов проведен расчет пробивных пуансонов с макрогеометрией рабочей поверхности в виде совокупности рифлений.

Установлены оптимальные условия процесса пробивки листовых сталей. Эта задача решалась нахождением условного минимума функции отклика для силовых затрат. Условный минимум находился графическим методом.

УДК 519.3
Нагорный Ю. И.¹, Соколова А. Н.²
¹ доц. ЗНТУ
² студ. гр ИОТ-819 ЗНТУ

КОЛИЧЕСТВЕННЫЕ МЕТОДЫ ТЕХНИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЕКТА В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЛОГИКЕ

Рассмотрены некоторые методы технического анализа инвестиционных проектов, позволяющие оптимизировать их выполнение и внедрение.

Решение задачи методом ветвей и границ. Последовательное преобразование составленных определенным образом матриц, приводит к трем возможным решениям:

- получение решения непосредственно по исходной матрице;
- исключению матрицы из дальнейшего рассмотрения;
- ветвлению, где решаемая задача приводится к рассмотрению двух вариантов менее громоздких.

Этот метод не всегда практически применим, т. к. элементы матрицы длительностей наладки могут принимать различные значения. Поэтому проводится оптимизация процесса переналадок оборудования в условиях неопределенности. Где решение задачи происходит с учетом изменений длительностей переналадки.

Рассмотрены методы оценки качества каждой траектории переналадки с точки зрения затрат времени и с точки зрения риска данной траектории.

МОДЕЛЮВАННЯ НЕЛІНІЙНИХ ЯВИЩ У ФРАКТАЛЬНО НЕОДНОРІДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасний рівень науково-технічного прогресу надав можливість бурхливого розвитку експериментальним дослідженням фрактальних властивостей речовини. Став зрозумілим той прикрий парадокс, що теоретичні розрахунки не співпадають з результатами експерименту. Теорія, побудована на класичній системі рівнянь Максвелла для електромагнетизму, взагалі не є придатною для моделювання реальних електромагнітних процесів всередині речовини та біля її шорсткої поверхні.

Розгляд фрактальних множин у метриці Хаусдорфа дозволяє порівнювати величину хаусдорфової розмірності з показником порядку α дробового інтегро-диференціала, конструкція якого виникає у задачі про визначення протяжності фрактальної множини, яка є моделлю для опису просторової неоднорідності.

Потенціали та подібні до них за структурою інтегро-диференціальні форми застосовуються нами при моделюванні просторової фрактальної неоднорідності плазмодів. На сьогоднішній день визначено і доведено існування інтегро-диференціальних форм дробового порядку для аналізу локальних властивостей фрактального контуру. Інтеграли від форм застосовано для формулювання рівнянь, що описують поля у штучних мета матеріалах.

Побудовані моделі досить узгоджені з результатами експериментів, що дозволяє говорити про можливість застосування методів інтегро-диференціального моделювання до постановки та розв'язування актуальних технологічних задач про управління електромагнітним полем у хвильоводних системах.

ВЫБОР МОДЕЛИ КОРПОРАТИВНОГО СНАБЖЕНИЯ

Выбор модели осуществляется с целью наиболее полной реализации потенциала корпоративной синергии. При выборе типа системы снабжения проводят анализ сочетаний обобщенных параметров (макрофакторов), в наибольшей степени влияющих на создание организационных механизмов.

Первый подход основывается на сочетании гомогенности предприятий и развитости функций снабжения на каждом предприятии корпорации. Второй подход предусматривает выбор модели снабжения в зависимости от сочетания развитости функции снабжения и корпоративной когерентности. Третий подход

отражает зависимость финансовых результатов корпорации от организации снабжения и степени уникальности готовой продукции.

Моделирование корпоративной системы снабжения показало предпочтительность гибридной системы снабжения с корпоративным управлением.

Для более точного моделирования системы необходимо провести экспертную оценку когерентности предприятий. Требуется осуществить ранжирование каждого предприятия корпорации по важности корпоративного снабжения.

УДК 539.3

Засовенко А. В.

старш. викл. ЗНТУ

МОДЕЛЮВАННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ХВИЛЬ В ІДЕАЛЬНО ПРУЖНО-ПЛАСТИЧНІЙ БАЛЦІ

У багатьох випадках, що представляють науковий і прикладний інтерес, швидкості і інтенсивності навантажень в процесі динамічної дії на елементи конструкцій такі, що матеріал випробовує значні необоротні деформації, які звать пластичними.

Умови початку появи пластичних (необоротних) деформацій зуться умовами пластичності. Для простих або близьких (в деякому розумінні) до простих процесів навантаження допустиме використання співвідношень теорії малих пружно-пластичних деформацій (теорії Г. Генки - А. Надаї - А. А. Ільюшина), які зв'язують компоненти тензорів напруження і деформацій в кожен момент процесу активного навантаження.

Розглянута задача вигину ідеально пружно-пластичної балки, що піддається дії поперечного навантаження, яка зводиться до розв'язку системи диференціальних рівнянь прямим сітково-характеристичним методом.

Алгоритм чисельного розв'язку задачі зводиться до наступного. В процесі навантаження балки, коли момент, що вигинає, не досяг граничного значення, тобто в зоні малих пружних деформацій, розрахунок у вузлах характеристичної сітки проводиться, як для пружної балки [1]. Для пластичної ж стадії роботи матеріалу балки розрахунок у вузлових точках сітки проводиться по приведенню у [2] рівнянням, але тільки за умови навантаження балки. При розвантаженні, обчислення проводиться як в пружній області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мастиновский Ю. В. Нестационарное деформирование однопролетной балки под действием подвижной нагрузки / Ю. В. Мастиновский, А. В. Засовенко // Нові матеріали і технології в металургії та машинобудуванні – 2008. – №2. – С.40–43.
2. Мастиновский Ю. В. Нестационарное деформирование упруго-вязкопластической балки / Ю. В. Мастиновский, А. В. Засовенко // Вестник двигателестроения – 2008. – №1. – С.139–142.

СЕКЦІЯ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, ЛФК І СПОРТ У ВИЩІЙ ТЕХНІЧНІЙ ШКОЛІ»

УДК 376.32-053.8:371.382

Кемкіна В. І.

канд. пед. наук., доц. ЗНТУ

ГОЛБОЛ ЯК ВИД СПОРТУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Голбол як вид спорту, і як один з засобів фізичного виховання перебуває під пильною увагою багатьох вчених і фахівців. Роботи багатьох авторів присвячені методиці навчання, удосконалення техніки та тактики голболу, а також вдосконаленню засобів і методів розвитку спеціальних фізичних якостей спортсменів.

Голбол є однією з ігор у студентської молоді. Багато фахівців стверджують, що різноманітність рухів у голболі сприяє зміцненню нервової системи, рухового апарату, поліпшенню обміну речовин і діяльності всіх систем організму тих, хто займається.

Розглядаючи голбол як засіб фізичного виховання, можна ставити завдання зміцнення здоров'я, поліпшення фізичного розвитку, підвищення життєдіяльності організму молоді, а також підготовки до праці і оборони. Популярність гри забезпечується ще й тим, що вона представляє винятковий за глибиною і різноманітністю впливу засіб загальної фізичної підготовки, з допомогою якого прекрасно вдосконалюються сила, швидкість, витривалість, спритність.

Таким чином, широка популярність голболу зумовила його включення, як одного з засобів фізичної підготовки до навчальних програм з фізичної культури в середніх і вищих освітніх установах країни.

У даний час організація навчального процесу з фізичної культури у вишах проводиться у двох напрямках: традиційний – загальна фізична спрямованість, з використанням комплексу різноманітних засобів, і спортивний – на базі обраного виду спорту. У багатьох навчальних закладах підтримують другий напрямок.

Приоритетним напрямком в організації занять з фізичної культури є організація занять за вибором студентів. У зв'язку з цим виникає питання, який вид фізичного навантаження є найкращим для студентів. Приоритетність напрямків підготовки і вибір виду спорту, який впроваджується до навчального процесу, базуються на численних дослідженнях інтересів студентів. Серед видів спорту, що викликають особливу зацікавленість студентів, фахівці називають спортивні ігри.

Численні дослідження вказують на поширення голболу серед студентської молоді.

Впливаючи різноманітно і багатопланово, голбол є засобом гармонізації особистості, її фізичного, психологічного, емоційного та інтелектуального розвитку.

Розглянемо вплив голболу на виховання певних особистісних якостей студентської молоді. Голбол характеризує змагальність, що впливає на виховання у гравців наполегливості, рішучості та цілеспрямованості. Кожен гравець впродовж гри самостійно визначає, які дії йому необхідно виконувати і вирішує, коли і яким способом йому діяти, що формує у тих, що займаються творчу ініціативу. Голбол є колективною грою, що сприяє виробленню звички підкоряти свої дії інтересам команди. Розвиток зазначених якостей благотворно впливає на скорочення періоду адаптації при вступі до ВНЗ та подальше успішне навчання.

Під час гри в голбол гравцеві доводиться діяти залежно від ситуації, а не за певними програмами. Основною формою діяльності мозку в цих умовах є творча діяльність – миттєва оцінка ситуації, вирішення тактичного завдання, вибір відповідних дій. Тому застосування голболу у вишах є ефективним засобом розвитку творчого мислення студентів. Великий обсяг і висока інтенсивність тренувальних і змагальних навантажень, необхідність швидких і точних диференціювань призводять до підвищення рівня розвитку сили і рухливості нервових процесів, що сприяє розвитку розумової працездатності студентів. Гра в голбол є навантаженням аеробно-анаеробного характеру, і тому застосування голболу як засобу фізичного виховання студентів вишів є ефективним для розвитку витривалості, що важливо для представників спеціальностей, що вимагають тривалих розумових навантажень.

Поліпшення загальної фізичної підготовки студентів у процесі фізичного виховання з акцентуванням на голбол сприяє зміцненню здоров'я, вихованню основних фізичних якостей, підвищенню рівня загальної працездатності. Рухова активність позитивно впливає на життєдіяльність організму, зокрема на збалансованість метаболізму, активізацію вегетативних систем, формування нервових механізмів, управління процесами, розвиток організму в цілому. Так, комплексна методика підготовки голбольних команд вищих навчальних закладів сприяла підвищенню практично всіх показників тестування спеціальної фізичної підготовленості.

Гра в голбол емоційно захоплююча, тому таке проведення часу сприяє зняттю психоемоційного напруження. Така особливість голболу, як емоційність, створює сприятливі умови для виховання в голболістів уміння керувати емоціями, не втрачати контролю над своїми діями.

Застосування голболу під час організації процесу фізичного виховання студентів вишів позитивно впливає на процес гармонізації особистості.

Заняття голболом передбачає високу рухову активність гравців, отже, заняття голболом в процесі фізичного виховання студентів вишів задовольняє потреби в руховій активності. Різноманітні рухи, характерні для голболу, такі як ходьба, біг, зупинки, повороти, стрибки, ловля, кидки і ведення м'яча, сприяють зміцненню нервової системи, рухового апарату, поліпшенню обміну речовин і діяльності всіх систем організму студентів.

Таким чином, гра в голбол передбачає розвиток спеціальних фізичних якостей, а саме, швидкості (здатність гравця виконувати свої дії в найкоротші проміжки часу), спритності (уміння швидко і точно виконувати складні за координацією рухи), від яких багато в чому залежить рівень здоров'я студентів.

Заняття фізичною культурою за вибором студентів є пріоритетним напрямком організації процесу фізичного виховання. Заняття голболом сприяє гармонізації особистості студента, їх фізичного, психологічного, емоційного та інтелектуального розвитку.

Таким чином, у процесі свого розвитку голбол став не тільки популярним, яскравим і видовищним видом спорту, але і всебічним, комплексним засобом фізичної підготовки молоді. У зв'язку з цим фахівці приділяють велику увагу організації занять, вибору тренувальних засобів з метою підвищення рівня не тільки спортивної майстерності, а й здоров'я студентів.

УДК 612.01

Крюков Ю. М.

канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

ДОЗИРОВАНИЕ ИНТЕНСИВНОСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ

Наиболее физиологически обоснованной является дозировка интенсивности нагрузки в процентах от максимального потребления кислорода (МПК), которую достаточно точно можно определить по частоте сердечных сокращений, так как между этими показателями существует прямая корреляционная зависимость.

Эту зависимость наглядно отражает формула известного советского ученого А. Горшкова: оптимальная ЧСС равная 180 минус возраст, что соответствует 60% МПК (интенсивность нагрузки, оптимальная для начинающих бегунов). В связи с повышением уровня ПАНО в процессе тренировки, хорошо подготовленные бегуны могут пользоваться формулой 190 минус возраст (75% МНЮ). Например, для начинающего бегуна в возрасте 40 лет оптимальный пульс будет составлять около 140 уд/мин (180 минус 40), а для опытного бегуна – 150 уд/мин (190 минус 40). С этой же целью можно использовать дозировку нагрузки в процентах от максимальной ЧСС, которая определяется по формуле: 220 минус возраст. В этом случае диапазон колебаний ЧСС в зависимости от уровня тренированности и возраста будет составлять 65 – 85% ЧСС, или 220 минус возраст.

Таким образом, пороговой величиной интенсивности нагрузки, обеспечивающей минимальный оздоровительный эффект, принято считать работу на уровне 50% от МПК или 65% от максимальной возрастной ЧСС (соответствует пульсу около 120 уд/мин для начинающих и 130 уд/мин для подготовленных бегунов).

Тренировка при ЧСС ниже указанных величин малоэффективна для развития выносливости, поскольку ударный объем крови в этом случае не достигает максимальной величины и сердце не до конца использует свои резервные возможности. Максимальная ЧСС, допустимая у людей среднего возраста в процессе занятий оздоровительной физкультурой и обеспечивающая максимальный тренировочный эффект, соответствует интенсивности 80% МПК или 85% ЧЧС (макс), что соответствует пульсу около 150 уд/мин. Увеличение ЧСС выше указанной величины нежелательно, так как означает переход в зону смешанного аэробно – анаэробного энергообеспечения (допустимо только для некоторых хорошо подготовленных бегунов). Следовательно, диапазон безопасных нагрузок, оказывающих тренирующий эффект в оздоровительной физкультуре, в зависимости от возраста и уровня подготовленности может колебаться от 120 до 150 уд/мин. Тренировка с более высокой ЧСС в оздоровительном беге не может быть признана целесообразной, так как имеет явную спортивную направленность. Это подтверждают и рекомендации Американского института спортивной медицины (АИСМ).

УДК 615.825

Соловйова Л. Г.

доц. ЗНТУ

ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЕ ФОРМЫ ФИЗИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ ПРО СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТЫХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ

Американский колледж спортивной медицины классифицирует виды двигательной активности, направленные на повышение выносливости, на основании величины энергозатрат. Для некоторых видов активности, таких, как ходьба, бег трусцой и езда на велосипеде, характерна возможность поддержания постоянной величины энергозатрат, в то время как энергозатраты при занятии другими видами двигательной активности (баскетбол и футбол) в значительной мере зависят от уровня мастерства человека. Поскольку при назначении физических нагрузок лицам, страдающим сердечно-сосудистыми заболеваниями, очень важен точный контроль, следует выбирать виды двигательной активности, которыми легко заниматься с постоянной интенсивностью и характеризующиеся небольшими индивидуальными различиями в энергозатратах.

Выбирая вид двигательной активности, необходимо учитывать медицинский статус больного, уровень подготовленности, его интересы и потребности, а также имеющееся оборудование и оснащение, климатические и географические условия.

На первом этапе нецелесообразно заниматься соревновательными видами двигательной активности, поскольку это может вызвать неадекватные гемодинамические реакции и реакции сердечно-сосудистой системы.

На II этапе программы могут применяться непрерывный и круговой методы тренировки.

Непрерывный метод тренировки (обычно ходьба, медленный бег или их сочетание) характеризуется субмаксимальными энергозатратами в течение всего тренировочного периода. Преимущество этого метода состоит в том, что он обеспечивает довольно легкий выбор физических нагрузок, а также контроль за больным.

Круговой метод тренировки является эффективным с точки зрения увеличения как мышечной силы, так и выносливости сердечнососудистой системы у лиц, страдающих заболеваниями сердца. Он предусматривает сочетание упражнений для нижней («езда» на стационарном велосипеде, ходьба на тредмиле и подъем по ступенькам) и верхней (упражнения с небольшими отягощениями, упражнения с сопротивлением) частей тела. Пациенты выполняют каждое упражнение в течение 5–12 мин, чередуя упражнения для рук и ног.

Круговая тренировка силовой направленности представляет собой серию упражнений с сопротивлением, способствующих увеличению мышечной силы и кардиореспираторной подготовленности. Она приводит, как правило, к существенному приросту силы и лишь к среднему увеличению МПК как у физически здоровых, так и у больных людей. Вследствие того что круговая силовая тренировка приводит лишь к небольшому увеличению кардиореспираторной подготовленности, ее рекомендуют только в сочетании с занятиями аэробной направленности.

Интервальная тренировка – это чередование периодов нагрузки и отдыха. Преимущество этого метода состоит в том, что больные с низкой способностью переносить физические нагрузки могут выполнять больший объем работы в течение тренировочного занятия.

Независимо от метода тренировки программа занятий должна включать физические упражнения, выполнение которых требует вовлечения в работу всех основных групп мышц.

УДК 612.01

Голева Н. П.¹, Грищенко Л. Я.²

^{1,2} старш. преп. ЗНТУ

ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ НАГРУЗОК НА КРОВООБРАЩЕНИЕ

В данной работе нами исследовалось влияние физических нагрузок на характеристики минутного объема крови и артериального давления

Минутный объем крови или сердечный выброс (Q), – это количество крови, выбрасываемое сердцем в течение 1 мин. Он изменяется в миллилитрах в минуту или литрах в минуту. Минутный объем правого и левого желудочка в нормальных условиях практически одинаков. Сердечный выброс зависит от ударного объема крови и частоты сердечных сокращений:

$$Q \text{ мл/мин} = Q_s (\text{мл}) - f_h (\text{мин}^{-1}).$$

Эти величины отражают два главных свойства сердца – его сократительную функцию и автоматизм. Они контролируются нервной и эндокринной системами.

В состоянии покоя величина сердечного выброса зависит от пола, возраста, условий окружающей среды и эмоционального состояния индивидуума.

Положение тела влияет на минутный объем и при мышечной работе. В вертикальной позиции по сравнению с положением лежа уменьшается как ударный, так и минутный объем крови. Это обстоятельство следует учитывать при анализе функции сердца в условиях нагрузки.

Сердечный выброс при положении тела лежа в условиях основного обмена приблизительно равен 4–5 л/мин. При сопоставлении с поверхностью тела это составляет 3–3,5 л/(мин·м²) (поверхность тела человека среднего роста приблизительно равна 1,73 м²).

В начале ритмичной мышечной деятельности минутный объем крови увеличивается, сначала быстро, потом более медленно и постепенно достигает устойчивого состояния. Это состояние зависит от интенсивности нагрузки. В то же время происходит стабилизация потребления кислорода. Таким образом, в фазе встраивания можно различать два этапа – «быстрый» и «медленный». Результирующий уровень сердечного выброса тесно связан с интенсивностью нагрузки.

Данные о максимальных величинах минутного объема крови противоречивы. Большинство исследований показывают, что сердечный выброс у нетренированных здоровых мужчин достигает при нагрузке 25 л/мин. Наивысшие показатели – около 40 л/мин – получены при обследовании спортсменов, тренирующихся на выносливость – велогонщиков и лыжников элитного класса [Hermansen et al., 1970].

Под влиянием физической тренировки совершенствуется кровообращение на периферии и улучшается использование кислорода в тканях. Поэтому у тренированных людей по сравнению с нетренированными при выполнении субмаксимальных нагрузок минутный объем увеличивается меньше. После 4-месячной интенсивной тренировки максимальный сердечный выброс может увеличиться на 8% [Eklblom et al., 1968].

Несмотря на выраженное расширение сосудов в работающих мышцах, артериальное давление в больших артериях в начале физической нагрузки повышается. Увеличение давления продолжается 1–2 мин, а в дальнейшем стабилизируется на определенном уровне в зависимости от тяжести работы. После прекращения работы давление резко падает и в первые 5–10 с восстановительного периода может оказаться ниже исходного уровня [Sjostrand, 1967]. Позже наблюдается умеренное повышение давления с последующей нормализацией.

После достижения устойчивого состояния систолическое артериальное давление (P_s, a) пропорционально интенсивности нагрузки. При максимальных нагрузках оно может превысить 250 мм рт. ст.

Диастолическое артериальное давление (P_d, a) при легкой и умеренной нагрузке практически не изменяется, но при тяжелой работе может несколько увеличиться. Вследствие различий прироста p_s и p_d увеличивается также пульсовое давление (разница между систолическим и диастолическим давлением).

Под влиянием тренировки на выносливость артериальное давление в состоянии покоя понижается. В то же время при выполнении нагрузки различной мощности величина систолического артериального давления обычно выше у тренированных спортсменов.

УДК 612.01

Крюков Ю. М.¹, Дудник Ю. И.²

¹ канд. пед. наук., доц. ЗНТУ

² асист. ЗНТУ

ФИЗИОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ НАГРУЗОК УМЕРЕННОЙ ИНТЕНСИВНОСТИ

В исследованиях тренировочных нагрузок Американского института спортивной медицины (АИСМ) рекомендуются средние (оптимальные) величины ЧСС, которые соответствует формуле: 190 минус возраст и предназначены для хорошо подготовленных спортсменов. Такая тренировка продолжительностью 30–60 минут для людей среднего возраста дает максимальный оздоровительный эффект. Более интенсивные кратковременные (пиковые) нагрузки способствуют большему увеличению МПК, а менее напряженные, но более продолжительные (пороговые) – нормализации массы тела и холестерина обмена (А. А. Виру, 1998). В рекомендациях АИСМ подчеркивается, что для взрослых людей, не занимавшихся ранее физической культурой или спортом, предпочтительнее нагрузки умеренной интенсивности, не превышающие 75% МПК или же 80% ЧСС (макс), так как они наиболее полно отвечают физиологическим особенностям людей среднего возраста. Аналогичных результатов развития аэробных возможностей можно достигнуть при менее интенсивной тренировке, но за более продолжительный период времени (при строгом соблюдении мер безопасности).

Интенсивность нагрузки определяет и другие физиологические эффекты тренировки. Так, на первой ступени (при интенсивности занятий до 10% ПАНО) отмечается улучшение субъективных показателей здоровья: сна, самочувствия, настроения. На второй ступени (при увеличении интенсивности до 65% ПАНО) наблюдается ряд положительных морфофункциональных

изменений в организме: капилляризация скелетных мышц и миокарда, экономизация деятельности сердца и повышение его функциональных возможностей, урежение ЧСС в покое и при средних тренировочных нагрузках, снижение артериального давления. На третьей ступени тренировки (интенсивность нагрузки 75% МПК и выше) наблюдаются увеличение энергетического потенциала скелетных мышц и печени за счет депонирования гликогена, увеличения надпочечников, гипертрофия, миокарда и т. д. Для достижения таких результатов необходима тренировка не реже 3 раз в неделю по 30 – 90 минут (В. М. Зациорский, 1983). По данным АИСМ, нагрузка с интенсивностью ниже 50% МПК расценивается как легкая, 50 – 75% МПК – умеренная, свыше 75% МПК – как тяжелая. В связи с этим занятия оздоровительной ходьбой могут быть отнесены к легкой тренировочной нагрузке; бег, чередующийся с ходьбой (бег – ходьба), – к умеренной; непрерывный бег (у хорошо подготовленных бегунов при интенсивности 75 – 80% МПК) – к достаточно тяжелой физической нагрузке. Сверхтяжелые нагрузки (свыше 85% МПК) в оздоровительной тренировке не должны применяться, так как быстро приводят к утомлению и дискоординации функций дыхания и кровообращения (с возможным перенапряжением адаптационных механизмов). Характер соревновательной деятельности в массовой физической культуре (в отличие от спорта) не предполагает достижения высокого результата.

УДК 615.825

Кемкина В. И.¹, Жержерунов А. А.², Жук В. С.³

¹ канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

² асист. ЗНТУ

³ старш. преп. ЗНТУ

СИСТЕМА ВНЕШНЕГО ДЫХАНИЯ ПРИ ФИЗИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЯХ

При физической нагрузке потребление O_2 и продукция CO_2 возрастают в среднем в 15–20 раз. Одновременно усиливается вентиляция и ткани организма получают необходимое количество O_2 , а из организма выводится CO_2 .

Показателями работоспособности органов дыхания являются дыхательный объем, частота дыхания, жизненная емкость легких, легочная вентиляция, кислородный запрос, потребление кислорода, кислородный долг и др.

Дыхательный объем – количество воздуха, проходящее через легкие при одном дыхательном цикле (вдох, выдох, дыхательная пауза). Величина дыхательного объема находится в прямой зависимости от степени тренированности к физическим нагрузкам и колеблется в состоянии покоя от 350 до 800 мл. В покое у нетренированных людей дыхательный объем находится на уровне 350–500 мл,

у тренированных – 800 мл и более. При интенсивной физической работе дыхательный объем может увеличиваться до 2500 мл.

Частота дыхания – количество дыхательных циклов в 1 мин. Средняя частота дыхания у нетренированных людей в покое – 16–20 циклов в 1 мин, у тренированных за счет увеличения дыхательного объема частота дыхания снижается до 8–12 циклов в 1 мин. У женщин частота дыхания на 1–2 цикла больше. При спортивной деятельности частота дыхания у бегунов увеличивается до 20–28 циклов в 1 мин. (например, у пловцов – 36–45).

Жизненная емкость легких – максимальное количество воздуха, которое может выдохнуть человек после полного вдоха (измеряется методом спирометрии). Средние величины жизненной емкости легких: у нетренированных мужчин – 3500 мл, у женщин – 3000; у тренированных мужчин – 4700 мл, у женщин – 3500. При занятиях циклическими видами спорта, такими как бег, жизненная емкость легких может достигать у мужчин 7000 мл и более, у женщин – 5000 мл и более.

Легочная вентиляция – объем воздуха, который проходит через легкие за 1 мин. Легочная вентиляция определяется путем умножения величины дыхательного объема на частоту дыхания. Легочная вентиляция в покое находится на уровне 5000–9000 мл (5–9 л). При физических нагрузках во время занятий бегом этот объем достигает 50 л. Максимальный показатель может достигать 187,5 при дыхательном объеме 2,5 л и частоте дыхания 75 дыхательных циклов в 1 мин.

Таким образом, постоянные занятия бегом способствуют адаптации тканей к гипоксии (недостатку кислорода), повышает способность клеток тела к интенсивной работе при недостатке кислорода.

УДК 612.01

Михайленко Н. В.¹, Мотуз С. О.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² старш. викл. ЗНТУ

ВЛИЯНИЕ АЭРОБНЫХ И АНАЭРОБНЫХ НАГРУЗОК НА ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ОРГАНИЗМА СПОРТСМЕНОВ

Аэробная мощность в большой степени зависит от состояния системы транспорта кислорода. В эту систему входят органы кровообращения и дыхания. Поэтому в сохранении здоровья аэробная тренировка имеет первостепенное значение. Под воздействием физической тренировки в системе транспорта кислорода происходят регуляторные и дименсионные изменения. Регуляторные изменения наблюдаются уже в первые недели тренировки: 1) более эффективное распределение крови в организме, в результате чего уменьшается объем крови, необходимый для транспорта определенного количества

кислорода; 2) стабилизация венозного кровотока и оптимальное наполнение желудочков сердца; 3) увеличение сократительной способности миокарда. Регуляторный эффект тренировок наступает и исчезает сравнительно быстро.

Дименсионные изменения проявляются в увеличении объема легких, объема крови и сердца. Они развиваются в процессе длительной тренировки (месяцами и годами) и зависят от возраста занимающегося.

Для повышения аэробной производительности используются два приема: непрерывный и интервальный метод тренировки. Пример непрерывной тренировки – равномерный, продолжительный бег. При интервальной тренировке 3–6-минутные периоды интенсивной нагрузки чередуются с отдыхом такой же продолжительности, во время которого выполняются упражнения с незначительной интенсивностью. В качестве «аэробных средств» используются все виды циклических локомоций – ходьба, бег, лыжные прогулки, езда на велосипеде, гребля, плавание, катание на коньках и др. Однако наиболее доступным видом упражнений является ходьба, плавание и бег. Поэтому большинство программ физической подготовки предлагает так называемый оздоровительный бег, плавание, ходьбу, которые приобрели популярность во многих странах мира [Купер К., 1976].

Если частота пульса превышает рекомендуемую границу, темп бега замедляется или же бег заменяется ходьбой. После перенесенной болезни допускаемое увеличение частоты пульса в начале бега не должно превышать 30 уд/мин. Постепенно увеличивается продолжительность бега. Положительные сдвиги в сердечно-сосудистой системе образуются, если упражнения продолжаются не менее 20–30 мин. Здоровые люди легко достигают необходимого уровня подготовленности за два месяца тренировки. Для увеличения аэробной производительности рекомендуется ежедневный 30-минутный бег с интенсивностью, соответствующей 60 – 70% от максимума аэробной мощности.

Результаты многочисленных экспериментов свидетельствуют, что для сохранения достигнутого уровня аэробной мощности достаточно бегать 3 раза в неделю с интенсивностью 70% от максимума.

Выбор времени бега не имеет особого значения. Однако к занятию можно приступать не ранее чем через 2 часа после приема пищи. Большинство любителей оздоровительного бега тренируются в ранние утренние часы. Для занятий бегом следует запастись соответствующей одеждой и обувью. Не следует прекращать занятия в плохую погоду и зимой. В безветренную погоду бегать можно и при 10-градусном морозе. В холодную погоду надо стараться дышать через нос, снижая соответственно темп бега.

Отдельные любители бега ежедневно в одно занятие пробегают по 15 – 20 км. Следует, однако, отметить, что с точки зрения оптимизации физической работоспособности такие большие затраты усилий и времени не оправданы.

ЭНЕРГООБЕСПЕЧЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ

Существенную роль среди факторов профилактики гипокинезии у студентов играют занятия по физическому воспитанию. Показано, что они способствуют укреплению здоровья, улучшению умственной и физической работоспособности и успеваемости.

В ряде работ представлен фактический материал, свидетельствующий об индивидуальных различиях объема суточной двигательной активности.

Наши данные подтверждают указанную закономерность. Общая двигательная активность мужчин 18–20 лет характеризуется постоянством индивидуального суточного объема при многодневной регистрации.

Согласно нашим представлениям, объем двигательной активности регулируется автоматически, благодаря механизму, в основе которого лежит потребность в движении. В связи с этим интересными представляются наши данные о самооценке потребности в движении у студентов.

В соответствии с современным подходом общую двигательную активность можно разделить на навязанную и факультативную. Физиологическое значение последней заключается в поддержании постоянства суточного объема активности за счет компенсаторного повышения или снижения факультативной составляющей на навязывание двигательного режима. Вероятно, нагрузка на занятиях по физическому воспитанию для студентов с низкой активностью превышает оптимум и поэтому организм стремится сохранить постоянство суточного объема за счет снижения факультативной активности в оставшееся после занятий время суток.

Представленные данные указывают на необходимость индивидуального подхода к дозированию нагрузки на занятиях по физическому воспитанию для студентов с различным уровнем двигательной активности. В качестве индикатора соответствия объема активности потребности организма может быть использована субъективная самооценка потребности в ней. Объем суточной двигательной активности студентов характеризуется существенными индивидуальными различиями. Для студентов с низкой выраженностью этого показателя характерна низкая самооценка потребности в движении.

Занятия по физическому воспитанию оказывают влияние на двигательную активность и самооценку потребности в движении у студентов. В день занятия по физическому воспитанию эти показатели повышаются.

Занятия по физическому воспитанию неодинаково воздействуют на двигательную активность и самооценку потребности в ней у студентов с противоположной выраженностью объема суточных локомоций. Студенты с

низкой выраженностью этого показателя отличаются тем, что их двигательная активность не возрастает в день проведения занятия по физическому воспитанию, а самооценка потребности в движении существенно снижается на следующий после занятия день.

УДК 796.011.013

Ремешевський О. В.¹, Циганок В. І.²

¹асист. ЗНТУ

²старш. викл. ЗНТУ

ВИТРИВАЛІСТЬ, ФІЗИЧНА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ І ЗДОРОВ'Я

Фізична витривалість як рухова якість людини – це її здатність долати втоми у процесі рухової діяльності. Фізична витривалість має велике значення для життєдіяльності людини, бо дозволяє: тривалий час підтримувати високий рівень інтенсивності рухової діяльності; виконувати значний обсяг роботи; швидко відновлювати сили після навантажень.

Зниження ефективності виконання роботи, а з часом і повне її припинення пояснюється тим, що в організмі накопичується втоми. Втомою називають тимчасове зниження оперативної працездатності, що викликане інтенсивною або тривалою роботою. Вона розвивається поступово і має три фази:

- а) фаза початкової втоми;
- б) фаза компенсованої втоми;
- в) фаза декомпенсованої втоми.

У залежності від специфіки видів діяльності розрізняють чотири основні типи втоми: розумова, емоційна, сенсорна, фізична.

Витривалість до фізичної роботи має важливе значення в життєдіяльності людини. Вона дозволяє:

- виконувати значний обсяг рухової діяльності;
- тривалий час підтримувати високий рівень інтенсивності рухової діяльності;
- швидко відновлювати сили після значних навантажень.

У залежності від об'єму м'язових груп, що беруть участь у роботі, умовно розрізняють три види фізичної втоми:

- локальна (коли активно функціонує 1/3 загальної кількості м'язових груп, напр., багаторазове повторення рухів руками);
- регіональна (коли активно функціонує від 1/3 до 2/3 м'язових груп, напр., у багаторазовому згинанні і розгинанні тулуба в положенні сидячи);
- тотальна (коли в роботі активно бере участь 2/3 усіх м'язових груп, напр., біг на лижах, веслування тощо).

Витривалість як фізичну якість поділяють на загальну і спеціальну. Загальна витривалість – це сукупність функціональних можливостей організму, що

обумовлюють здатність людини тривалий час виконувати будь-яку роботу без зниження її ефективності.

Покращення рівня розвитку загальної витривалості служить передумовою ефективного розвитку різних видів специфічної витривалості, таких як:

- швидкісна витривалість (здатність людини якомога довше виконувати м'язову роботу з біляграничною та граничною для себе інтенсивністю);

- силова витривалість (здатність людини якомога продуктивніше для конкретних умов спортивної або іншої рухової діяльності, долати помірний зовнішній опір;

- координаційно-рухова витривалість – це витривалість, яка проявляється в руховій діяльності з підвищеними вимогами до координаційних здібностей.

При недостатній тренуваності на тлі втоми знижується активність основних (необхідних) м'язових груп і підвищується активність м'язів, які не повинні брати участі у виконанні даної рухової дії. Це призводить до зниження ефективності рухів, збільшення енерговитрат, поглиблення втоми і, як наслідок, погіршення стану здоров'я.

УДК 796.011.013

Луценко С. Г.

старш. викл. ЗНТУ

ЗАСОБИ Й МЕТОДИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ

Витривалістю називається здатність людини тривалий час виконувати роботу без зниження інтенсивності

Витривалість до фізичної роботи має важливе значення в життєдіяльності людини. Вона дозволяє:

- виконувати значний обсяг рухової діяльності;

- тривалий час підтримувати високий рівень інтенсивності рухової діяльності;

- швидко відновлювати сили після значних навантажень.

Ступінь розвитку витривалості визначають за низкою показників. Вибір їх залежить від особливостей тої діяльності, по відношенню до якої визначається витривалість, але одним із обов'язкових параметрів є час, у межах якого здійснюється діяльність. При цьому в одному випадку враховується час, протягом якого вдається здійснити її без зниження заданого рівня ефективності (оцінка здійснюється за якісними і кількісними критеріями), а в іншому – максимально можливий час виконання роботи «до відмови».

У практиці фізичного виховання інтегральними зовнішніми показниками витривалості найчастіше є:

- мінімальний час подолання заданої достатньо довгої дистанції (напр., 1–2 км.), або відстань, яку вдається подолати за визначений час (напр., у 12-хвилинному тесті Купера);

– сумарне число повторень (або сумарне число рухів) у серійно повторюваних вправах ациклічного і комбінованого характеру у визначений час (напр., за 20–30 хв. При «максимальному тесті» в рамках «колового тренування»);

– ступінь збереження і різноманітності рухової активності протягом обумовленого часу (з урахуванням кількості ефективних і атакуючих оборонних дій у двобої);

– стабільність технічно правильного виконання дії (відсутність або мінімальне число порушень техніки в конкретних умовах, напр., багаторазове повторення підйому махом вперед з упору на руках).

Велике значення у досягненні високих показників витривалості мають фактори енергозабезпечення м'язової діяльності.

Вирішальним чинником прояву високого рівня витривалості у тривалій роботі є ефективність функціонування системи постачання кисню до організму (аеробне енергоджерело). Характерними показниками ефективності роботи системи постачання кисню є її потужність, ємність, рухливість та економичність. Узагальненим показником потужності аеробного енергоджерела є рівень максимального поглинання кисню (МПК). Так, нетреновані люди здатні виконувати роботу на рівні 70% від МПК до 30 хв. А добре треновані спортсмени, що спеціалізуються з бігу на довгі дистанції – понад дві години.

Витривалість як фізичну якість поділяють на загальну і спеціальну.

Загальна витривалість – це сукупність функціональних можливостей організму, що обумовлюють здатність людини тривалий час виконувати будь-яку роботу без зниження її ефективності. Якщо учень здатний проявити витривалість в одному виді діяльності, то з певним успіхом зможе продемонструвати її в деяких інших видах діяльності (чим більша схожість між видами діяльності, тим більший прояв витривалості). Так, наприклад, якщо учень витривалий в бігу, то такі ж здібності він проявить і в бігу на лижах, їзді на велосипеді, плаванні, звичайно при умові володіння цими способами пересування.

Покращення рівня розвитку загальної витривалості служить передумовою ефективного розвитку різних видів специфічної витривалості, таких як:

– швидкісна витривалість (здатність людини якомога довше виконувати м'язову роботу з біляграничною та граничною для себе інтенсивністю). Перенос швидкісної витривалості значно менший, ніж загальної. Він проявляється переважно у вправах, що подібні за структурою роботи нервово-м'язового апарату;

– силова витривалість (здатність людини якомога продуктивніше для конкретних умов спортивної або іншої рухової діяльності, долати помірний зовнішній опір;

– координаційно-рухова витривалість – це витривалість, яка проявляється в руховій діяльності з підвищеними вимогами до координаційних здібностей. Така витривалість демонструється, напр., гімнастами, гравцями в спортивних іграх, цирковими жонглерами і т. п.

Для розвитку загальної витривалості можуть бути застосовані найрізноманітніші фізичні вправи та їх комплекси, що відповідають ряду вимог:

- відносно проста техніка виконання;
 - активне функціонування переважної більшості скелетних м'язів;
 - підвищена активність функціональних систем, що лімітують прояв витривалості;
 - можливість дозування та регулювання тренувального навантаження;
 - можливість тривалого виконання (від кількох хвилин до кількох годин).
- Переліченим вимогам найбільшою мірою відповідають циклічні вправи: ходьба, біг, плавання, біг на лижах тощо.

Для розвитку швидкісної витривалості доцільно застосовувати як циклічні, так і спортивні та спеціально підібрані ігри.

Для розвитку силової витривалості застосовуються циклічні вправи в ускладнених умовах (біг вгору, плавання проти течії або на амортизаторі тощо) та ациклічні вправи з додатковими обтяженнями.

З ациклічних рухів складають комплекси вправ, які найбільш доцільно виконувати методом колового тренування.

При вихованні будь-якого виду витривалості фізичні навантаження слід ретельно і чітко дозувати, регулюючи їх інтенсивність, тривалість, кількість повторень, характер і тривалість відпочинку.

Так, у процесі розвитку загальної витривалості необхідно забезпечити тренувальні впливи на фактори, що лімітують її прояв.

Для розвитку швидкісної витривалості застосовують переважно методи комбінованої вправи та метод загальної вправи.

Прояв силової витривалості лімітується функціональними можливостями систем енергозабезпечення та буферних систем організму; рівнем внутрішньом'язової та міжм'язової координації; здатністю до концентрації вольових зусиль. Одним із найпоширеніших методів розвитку силової витривалості є метод колового тренування.

УДК 612.01

Музичова Н. І.¹, Путров О. Ю.²

^{1,2} асист. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ДИХАННЯ ТА ТАКТИКА БІГУ НА СЕРЕДНІ ДИСТАНЦІЇ

Під час бігу збільшується потреба організму в кисні. Використання його зростає на 4–5 літрів за хвилину. Збільшена потреба в кисні задовольняється головним чином підвищенням частоти дихання. Між частотою, глибиною дихання і темпом бігу створюються відповідні зв'язки. Ритм дихання залежить від індивідуальних особливостей і швидкості бігу. При невеликій швидкості бігу одне дихання виконується на 6 кроків, із збільшенням швидкості бігу – одне дихання на 4 кроки (2 кроки – вдих, 2 кроки – видих) і навіть інколи на 2 кроки. Дихати

потрібно одночасно носом і напіввідкритим ротом, при цьому потрібно слідкувати за повним активним видихом.

Ступінь стомлення визначають виразністю зовнішніх проявів об'єктивних ознак стомлення й за самопочуттям. Незначне почервоніння шкіри, незначна пітливість, часте дихання, рухи бадьорі, чітке виконання завдань, самопочуття нормальне- це ознаки *незначного стомлення*.

Середнє стомлення – значне почервоніння шкіри, напружений вираз обличчя, значна пітливість, прискорене дихання, періодичні глибокі вдихи й видихи, невпевнені рухи, нечітке виконання завдань, зайві рухи, самопочуття – біль у м'язах, прискорене серцебиття, скарги на втому.

Різде (неприпустиме) стомлення – різке почервоніння або збліднення обличчя, загальна різка пітливість, виступ солі на шкірі, дихання прискорене, поверхове, задишка, відмова від виконання рухів, тремтять кінцівки, іноді зомління, самопочуття-запаморочення, шум у вухах, нудота, іноді блювання.

Бігуни на середній дистанції застосовують певну тактику змагального бігу виходячи із двох завдань: виграти змагання або зайняти II–III місця, показати найкращий результат. У матчевих зустрічах і попередніх забігах бігуни зазвичай ставлять собі перше завдання. У цьому випадку біг на основній частині дистанції здебільшого минає без гострої боротьби і переможець визначається наприкінці дистанції фінішним прискоренням. Але так буває не завжди. Визначаючи тактику бігу на виграш, важливо враховувати рівень розвитку якостей швидкості й витривалості. Бігун, у якого менше розвинена якість швидкості при фінішному прискоренні, програє. Йому необхідно повніше використовувати краще розвинену витривалість на основній частині дистанції, взяти на себе роль лідера й запропонувати вищий темп бігу або ви використовувати прискорення на дистанції.

Тактика бігуна спрощується, якщо він вирішить показати найкращий результат. Бігун (попри можливості й дії суперників) біжить за спеціально розробленим графіком. Бігти на результат не означає бігти на самоті. Суперництво підвищує емоційність змагань. Якщо графіки швидкості бігунів збігаються, вони можуть по черзі ставати лідерами (вести один одного). Це також сприяє досягненню наміченої мети.

У помірному кліматі для більшості людей проблеми спраги не існує. Ми за традицією закінчуємо сніданок, обід, полуденок і вечерю склянкою чаю, кави, молока, кефіру, компоту або іншого напою, і цієї кількості випитої рідини досить. Але зовсім по-іншому ми відчуваємо себе спеку, виконуючи важку фізичну роботу. Тоді витрати води різко зростають, а отже, з'являється потреба її поповнювати. Інакше гармонія внутрішнього середовища може бути порушена.

Якщо організмові бракує води, людина відчуває сильну спрагу, м'язову втому, занепокоєння, головний біль, задишку, запаморочення, сонливість, пульс частішає, з'являється відчуття поколювання в м'язах. Це пов'язано зі зневоднен-

ням м'язів та інших тканин. Згодом це спричинює збільшення концентрації солей у клітинах і тканинах.

Але розглянемо протилежний випадок – наприклад, у спекотну погоду людина безупинно п'є. Внаслідок непомірного споживання рідини організм перенасичується водою. Попри велику кількість випитої рідини відчуття спраги не минає і починається водне отруєння. Температура тіла падає, починається слинотеча, нудить (іноді до блювання), порушується координація рухів, з'являються судоми, м'язова слабкість, біль. В особливо важких випадках починаються конвульсії, виникає набряк мозку, настає смерть.

Для підтримання здоров'я та нормальної працездатності варто уникати як недостачі, так і надлишку рідини. Будь-яке відхилення від норми обертається для людини лихом.

Ось чому гігієні харчування медики приділяють таку значну увагу. Тим, хто братиме участь у поході, працюватиме в полі у спеку, вранці після сніданку рекомендують пити чай або інші напої до повного втамування спраги, потім протягом 2 годин воду пити не рекомендують. Сухості у роті можна запобігти полосканням рота й горла водою. Протягом 3-ї та 4-ї години можна випити склянку води невеликими ковтками. Перед обідом випити ще одну склянку рідини, а після обіду втамувати спрагу. У другій частині дня діяти за таким самим принципом. Після 2х годин після прийому їжі від пиття варто утриматися, у наступні 2 години випити не більше однієї склянки води, а за вечерею утамувати спрагу.

УДК 796.011.013

Журавльов Ю. Г.¹, Щокін О. О.²

^{1,2}старш. викл. ЗНТУ

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ЗАНЯТТЯХ ГИРЬОВИМ СПОРТОМ

Мета спортивної підготовки у гирьовому спорті – досягнення найвищого рівня спортивної майстерності, а також зміцнення здоров'я студентів. Завданнями занять гирьовим спортом є: виховання необхідних морально-вольових якостей, виховання зацікавленості у спортивній діяльності, всебічний розвиток фізичних якостей, підвищення рівня тих функціональних можливостей організму, що несуть головне навантаження в гирьовому спорті, оволодіння досконалою технікою фізичних вправ, надбання теоретичних знань і практичного досвіду для ефективної тренувальної і змагальної діяльності. У процесі підготовки представники гирьового спорту дотримуються таких основних принципів: єдність загальної та спеціальної фізичної підготовки; поступове підвищення тренувальних навантажень і застосування засобів їх інтенсифікації; хвилюподібність та варіативність тренувальних навантажень; циклічність спортивної підготовки.

Процес спортивної підготовки в гирьовому спорті проходить з використанням основних засобів спортивного тренування – різноманітних силових вправ, що впливають на розвиток фізичних якостей і технічну майстерність та додаткових тренажерів, спеціального устаткування, засобів термінової інформації, тощо. Основні засоби спортивної підготовки – силові вправи – умовно поділяються на змагальні, спеціально допоміжні та загально-розвиваючі. Вони можуть використовуватися з урахуванням спрямованості дії, для розвитку фізичних якостей чи вдосконалення різних сторін підготованості: фізичної, технічної, психологічної, тощо.

У системі спортивної підготовки усі методи навчально-тренувального процесу умовно поділяються на мовленнєві, наочні та практичні. До мовленнєвих методів відносяться: розповіді, пояснення, лекції, бесіди. Вони найчастіше використовуються в лаконічному вигляді у сполученні зі спеціальною термінологією та наочними засобами.

За наочні методи правлять показування окремих вправ, частин, періодів, фаз, елементів, тощо, а також додаткові засоби: кіно-матеріали та графічні зображення. Практичні методи тренування: рівномірний, перемінний, повторний, інтервальний, змагальний, метод сполучених дій та колового тренування. Під час спортивної підготовки в організмі гирьовика виникають різноманітні морфологічні та функціональні зміни, що зумовлені пристосувальними реакціями на тренувальні навантаження і визначають рівень тренуваності спортсмена.

Тренуваність спортсмена розглядають як загальну, так і спеціальну. Перша характеризується процесом пристосування організму спортсмена до неспецифічних і загальних вправ, які спрямовані на зміцнення здоров'я, підвищення функціональних можливостей та розвиток фізичних якостей у різних режимах м'язової діяльності залежно від спортивної спеціалізації. Серед чинників, що впливають на спрямованість навчально-тренувального процесу, насамперед, треба назвати: стан здоров'я, рівень тренуваності, генетичні можливості в розвитку фізичних якостей. Залежно від цих чинників здійснюється планування тренувальних навантажень, вид і характер силових вправ, тощо.

У гирьовому спорті до загального обсягу спеціального навантаження входять кількість тренувальних днів і занять, піднятих кілограмів, спроб і піднімань, серій, силових вправ, а також загальний час тренування. Виходячи з цього заняття за обсягом навантаження поділяються на малі (до 50%), середні (від 51% до 70%), великі (від 71% до 90%) та граничні (більше 91%).

Досвід показує, що найвищий приріст результатів у вправах з гирями досягається за умов роботи з інтенсивністю 80–85%. Тренувальні заняття з інтенсивністю 90–95% проводяться переважно в періоді перед змаганнями. Інтенсивність тренувальних занять залежить також від їх щільності, тобто тривалості інтервалів відпочинку між спробами.

ВПЛИВ РИТМІЧНОЇ ГІМНАСТИКИ НА ЗДОРОВ'Я

Прихильників ритмічної гімнастики в останні роки стає усе більше, зокрема серед людей різного віку, особливо у студентської молоді. Залучаючи емоційністю і схожістю до сучасних танців, вона дозволяє уникати монотонності у виконанні вправ і в той же час сприяє розвитку фізичних якостей, зміцненню здоров'я, підвищенню можливостей організму. Завдяки їй рятується від незграбності, зайвої сором'язливості, виправляють поставу, зміцнюють м'язи.

Про союз здоров'я і фізичної культури людям відомо з давніх часів. Серед безлічі реакцій, що відбуваються в організмі людини, досить часто стаються збої. Більшість з них організм коректує по ходу, але деякі не просто виправити і, часто не виявлені, можуть перерости у захворювання. Процеси відновлення рівноваги в організмі людини, яка займається, відбуваються легше і швидше. Систематичні заняття фізичною культурою у ВНЗ підвищують резерви ендокринної системи, а чим активніша ендокринна система, тим швидше нормалізуються порушені функції.

Ритм сучасного життя викликає нервові перенавантаження, технічний прогрес породив цілий комплекс несприятливих факторів, що послаблюють імунітет студентів. У результаті – різко пішла вгору крива простудних, пухлинних захворювань, порушень обміну речовин і т. д. Боротися з цими хворобами, безумовно можна – ритмічна гімнастика є могутнім засобом профілактики названих захворювань. Ритмічна гімнастика розвиває рухливість суглобів. Це допомагає уникнути травм у побуті і при заняттях різними видами спорту. Травми не буде, якщо, з одного боку, м'язи, що утримують суглоб, досить сильні, а з іншого – суглоб рухливий, тобто сухожилля досить еластичні. При хорошій гнучкості тіла рухи виходять граціозними, спритними, красивими. Для розвитку гнучкості потрібні щоденні заняття, а для підтримки досягнутого рівня займатися можна 2–3 рази на тиждень.

Комплекси ритмічної гімнастики складаються так, щоб плановірно проробити всі суглоби, а також хребет: вибірково впливати на його шийний, грудний, поперековий відділи. Вправи на гнучкість у поєднанні із силовими є ефективним засобом профілактики остеохондрозу. Особливе значення для дівчат має розвиток м'язів живота. Чим міцніші й еластичніші ці м'язи, тим надійніший захист внутрішніх органів. Скорочення їх, що змінюється розслабленням, сприяє крово- і лімфопостачанню, а також обміну речовин в органах таза. Ритмічна робота більшої частини м'язової маси тіла стимулює кровоносну систему, кількість крові, яка надходить до серця, різко збільшується. Серце працює інтенсивніше, різко збільшується споживання кисню, поліпшується кровопостачання тканин, підвищується інтенсивність обмінних процесів (це поліпшує функції всіх систем організму).

Систематичні заняття ритмічною гімнастикою та поступове підвищення обсягу м'язової роботи вдосконалюють і дихальну функцію. У нашому організмі все взаємозалежне, але найтісніше, не тільки анатомічно, а й функціонально, пов'язані між собою серце і легені. Робота серця значною мірою полегшується дихальними рухами грудної клітки. При виконанні вправ виявляється сила, що присмоктує і спрямовує судинами до серця. Доведено, що в людей, які займаються фізичними вправами, більш стійка нервова система. При недостатній фізичній активності виникає неправильний розподіл крові, застій її в печінці і селезінці. Це зумовлює наростання гіпоксії, хронічних головних болів, запаморочення, безсоння, дратівливість, дистрофію міокарда.

Мета занять полягає у поліпшенні стану здоров'я і підвищенні функціональних можливостей організму студентів. Заняття ритмічною гімнастикою супроводжуються активними обмінними процесами, що відбуваються в організмі. Самі активні фізіологічні зміни відбуваються при виконанні аеробних фізичних навантажень, що являють собою фізичні вправи на витривалість, які виконуються у невисокому темпі і вимагають споживання значної кількості кисню. Вправи такого типу значно поліпшують дихальні функції організму. Хоча ритмічну гімнастику не можна повною мірою віднести до аеробного навантаження, тому що при виконанні її вправ обмінні процеси протікають у змішаному, аеробно-анаеробному режимі.

Вправи ритмічної гімнастики незвичайні та красиві за формою. У них і сучасні лінії, і воля рухів, розкутість, гармонія з музичним супроводом, а гарний одяг забов'язує і гарно рухатися.

УДК 796.012.11

Чухланцева Н. В.¹, Сокол Л. Г.²

^{1,2} старш. викл. ЗНТУ

МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ СИЛИ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАГАЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЖІНОЧИХ ГРУПАХ

Розвиток фізичних і інтелектуальних можливостей людини спирається на системний підхід у рамках будь-якого виду діяльності. В процесі фізичної підготовки студентів методологічно вивірена сукупність знань, прийомів і навичок, науково-обґрунтована послідовність навчальних програм, є вирішальними факторами для проведення успішної навчально-виховної роботи.

Загальна функціональна підготовка (ЗФП) є основним, базовим видом фізичного виховання, що реалізує загальну підготовчу спрямованість системи фізичного виховання в цілому, її зміст, засоби, методи та форми організації занять передбачають створення надійної бази фізичної підготовленості до будь-якого виду діяльності людей у процесі життя.

Аналіз передової наукової і науково-методичної літератури вказує на необхідність звернути увагу на особливості організації та методики проведення навчальних занять зі студентами, де важливим моментом процесу фізичного виховання є спрямованість та індивідуальний підхід до навчального процесу, що передбачає використання періодизації підготовки та диференціювання занять.

Під силою слід розуміти здатність людини долати за рахунок м'язових зусиль (скорочень) зовнішній опір або протидіяти зовнішнім силам. Завданнями силового тренування виступають: гармонійний розвиток усіх м'язових груп, вплив на опорно-руховий апарат, периферичну, нервову системи і психіку в цілому. Підвищення сили переважно зв'язано з адаптивними перебудовами на корковому рівні. Ці перебудови виражаються в здібності ЦНС рекрутувати (при необхідності) більше число мотонейронів і краще здійснювати міжм'язову координацію на виконавському рівні, у м'язовому апараті підвищується рівень кровопостачання, поліпшуються процеси обміну, збільшуються запаси енергетичних речовин. У результаті цих утворень у м'язовому волокні інтенсифікується процес утворення білкових структур за саркоплазматичним чи міофібриллярним типом.

Засобами розвитку сили на заняттях загальної функціональної підготовки у жіночих групах є різні нескладні за структурою загально розвиваючі силові вправи, серед яких можна виділити три їх основних види: загально-розвиваючі вправи, вправи з обтяженням ваги власного тіла або його частин, вправи із зовнішнім супротивом (гантелями, гумовими амортизаторами, штангою, різного роду тренажерами), вправи з самоопором. Силові вправи в основному виконують повільно. Якщо ж ці вправи виконують стрімко, з повною амплітудою використання інерції руху тіла, то вони розвиватимуть витривалість. Розвиток сили можливий лише за умови систематичного застосування значних навантажень.

Застосування засобів і методів виховання сили у студентські роки слід узгоджувати з особливостями вікового розвитку. Заняття на перших етапах фізичної підготовки мають забезпечувати оптимальний гармонійний розвиток усіх груп м'язів, сприяти утворенню м'язового корсета, зміцнювати дихальну мускулатуру. У процесі комплексного тренування силові вправи доцільно застосовувати наприкінці заняття.

Займаючись з жінками, в основних вправах на силу необхідно більш поступово збільшувати навантаження, більш плавно доводити його до можливих меж, ніж займаючись з чоловіками. Навантаження повинне вирізнятися більшою варіативністю і меншою загальною величиною максимальних напружень в період основної тренувальної роботи. Треба обмежувати кількість вправ, що вимагають значного напруження і затримки дихання. Здійснювати силову підготовку жінок слід засобами, які не спричиняють фізичних перена-

вантажень. Для розвитку сили корисно виконувати вправи з набивними м'ячами, дисками від штанги, гантелями, парні вправи з опором, акробатичні вправи і різні варіанти стрибкових вправ. Щоб отримати помітне поліпшення силових якостей, жінкам слід виконувати більшу за обсягом силову роботу, ніж чоловікам, але з меншою вагою. Визначати навантаження (за обсягом та інтенсивністю) у всіх випадках слід за рівнем фізичної підготовленості студенток; підвищувати – більш плавно і на більшому відрізку часу, ніж у заняттях з чоловіками. При всьому розмаїтті описаних вище засобів важливою методичною особливістю їхнього застосування є оцінка за терміновим результатом. Наприклад, зниження результатів у стрибках у довжину з місця, метанні набивного м'яча, штовханні ядра, бігу на 30 м повинно стати сигналом до припинення роботи, тому що подальше виконання цих вправ буде розвивати інші силові здібності. Проведення навчально-тренувальних занять з жінками-студентками вимагає від викладача великого педагогічного такту, уваги, умілого застосування оцінки успіхів, строгого індивідуального підходу. Особливо важливе значення в підготовці жінок мають лікарський і педагогічний контроль, а також самоконтроль. Всі ці види контролю дозволяють не тільки своєчасно виявити які-небудь патологічні явища в організмі студенток, але і в якійсь мірі судити про раціональність планування і проведення навчально-тренувальних занять.

У заняттях з жінками необхідно відводити місце вправам, які зміцнюють м'язи живота, спини, попереку, щоб зберегти нормальне положення внутрішніх статевих органів. Дуже важливо, щоб були м'який, пружний ґрунт, м'які місця приземлення, взуття на м'якій підшві. Особливу увагу слід звертати на поєднання рухів із диханням. Фізичні вправи мають сприяти усуненню зайвих жирових відкладень і не викликати гіпертрофію м'язів, що порушує естетичні норми форм жіночого тіла.

Методики розвитку сили у чоловіків і жінок збігаються в загальних рисах, але рівень сили жінок складає 60–70% від чоловічої. Особливості сигової підготовки жінок пов'язані з фізіологічними особливостями організму: жінки в середньому менше і легше чоловіків; гормональна структура жіночого організму обмежує зростання м'язової маси; м'язова частка в загальній масі тіла 30-35%; центр маси тіла знаходиться нижче у жінок, тому у них більш довгий тулуб і більш короткі ноги; у жінок характерним є збільшення жирових відкладень на стегнах та сідницях; жінки мають більш високий больовий поріг.

Заняття з фізичного виховання для жінок-студенток – це один з основних і ефективних шляхів зміцнення здоров'я, досягнення фізичної досконалості підготовки до материнства і виховання дітей, до високопродуктивної праці.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ РІЗНОМАНІТНИХ ВИДІВ СПОРТУ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасний стан вищої освіти та фізичного виховання у ній вимагає перегляду основних позицій, підходів та відношення до наповнення поняття «фізичне виховання» саме у вищій школі. Наразі, відносини «викладач-студент» дедалі менше носять характер відносин, (або типу відносин) «виховател-виховуваний» та надалі більше наближуються до відносин типу «тренер-викладач та спортсмен». Поряд з можливостями отримати найпередовіші знання у вищій школі молода людина повинна мати можливість (а не обов'язок!) підтримувати свій функціональний стан на належному своєму віковій рівні або мати можливість реалізувати свої фізичні та інтелектуальні кондиції у тих видах спорту, які не вимагають ранньої спортивної спеціалізації та засоби яких навіть бажані до більш пізньої спортивної спеціалізації, що зумовлене певними вимогами цих видів спорту до сталості нервової системи, певної базової фізичної підготовки та більш осмисленим технічним наповненням спортивної діяльності, ніж фізичними навантаженнями та виховування фізичних якостей, що вимагає тривалого багаторічного тренувального процесу. На нашу думку, такими видами спорту є такі, здавалося б, непорівнянні види спорту, як стрільба кульова з пневматичної зброї та, наприклад – гирьовий спорт. Досвід роботи фахівців кафедри свідчить, що навіть не маючи уявлення про існування таких видів спорту взагалі та почавши заняття ними тільки на першому курсі вишу значна кількість студентів не тільки оволодіває азами обраного виду спорту, а й при наполегливих та свідомих зусиллях виконує спортивні нормативи, і не тільки масових розрядів, але й першого спортивного та навіть нормативи кандидату в майстри та майстри спорту України. За певних умов можливе і присвоєння цих звань та розрядів студентам вишу, що має неабияке значення для молодих людей для зростання їх самооцінки, прагнення до систематичних занять фізичним вихованням та спортом та спортивного вдосконалення, а, зрештою, і для залучення та заохочення решти студентської молоді до регулярних занять спортом.

Наразі існує нагальна необхідність не тільки використовувати засоби різноманітних видів спорту у практиці фізичного виховання вищої школи, але й переглянути відношення до методики відбору (набору) до спортивних груп і методики початкового навчання у групах спортивних спеціалізацій.

Необхідно враховувати, що до цих спортивних груп потрапляють дорослі, зрілі особи, що вже пройшли певний життєвий «відбір», мають певний

80

життєвий досвід. Тобто, виключається стадія масового залучення неофітів до нового виду спорту, коли із зновунабраних 40 новачків зрештою залишається у «строю» та продовжують свідомі заняття спортом лише одиниці. Основна маса новачків – лише шукає себе, сприймає ці заняття як ще одну розвагу, не ставиться до них достатньо серйозно, без певної наполегливості, що й призводить до таких наслідків.

Студентська молодь потрапляє до цих спортивних груп більш свідомо, зважено, вмотивованість до занять у них досить висока. Значна кількість молодих людей має певний іноді спортивний (змагальний), іноді конкурсний, фестивальний, концертний, «олімпіадний» досвід, який можна з деякою натяжкою назвати загальним змагальним досвідом, досвідом публічних виступів, які за своїм емоційним напруженням, вимогами до вміння концентрувати увагу на необхідних елементах фізичних дій близькі до умов, які виникають на спортивних змаганнях різного рівня. Тому такі особи мають певне морально-вольове гартування, яке дозволяє їм і легше пристосуватися до тренувальних навантажень, і легше долати змагальний стрес та хвилювання і досягати певних значущих спортивних результатів.

СЕКЦІЯ «ПРАВознавство»

УДК 340

Баєва Л. В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ЮРИДИЧНА СИЛА СТАТУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Особливе місце у системі актів місцевого самоврядування посідає статут територіальної громади. Адже саме він є важливою нормативною умовою функціонування територіальної громади та її органів, виступаючи необхідним елементом правової основи муніципальної демократії.

Розвиток локальної нормотворчості в Україні поставив на порядок денний проблему, пов'язану з розробкою комплексних рекомендацій та подальшою законодавчою визначеністю щодо предмета, правової природи статуту територіальної громади. Фактична відсутність такого роду рекомендацій породжує низку питань, на які немає однозначної відповіді у законодавстві, що, безумовно, знижує статутну нормотворчу активність більшості територіальних громад в Україні.

Принциповим є питання чи потрібний узагалі статут територіальної громади в умовах максимальної законодавчої уніфікації моделі місцевого самоврядування в Україні та детальної регламентації структури органів місцевого самоврядування, їхніх повноважень та форм роботи?

Відповідь має бути однозначною: так, статут потрібний, насамперед, із огляду на те, що його прийняття дасть можливість ліквідувати існуючі прогалини у правовій регламентації питань організації місцевого самоврядування в Україні. Зокрема, статут певною мірою сприятиме процесу формування територіальної громади, тобто спільноти людей-мешканців населеного пункту, об'єднаних необхідністю вирішення спільних питань.

Ураховуючи, що статут територіальної громади є складним нормативно-правовим актом, вважаємо, що до його розробки, передусім, мають залучатися науковці – спеціалісти в галузі місцевого самоврядування. Це зумовлено комплексним характером правових відносин (організаційних, соціально-економічних, бюджетно-фінансових, культурних тощо), які мають (потенційно можуть) бути врегульовані у статуті. Також ураховуючи, що кожна територіальна громада є унікальним неповторним явищем, у розробці її «конституції» обов'язково мають брати участь представники місцевого населення (депутати місцевих рад, члени територіальної громади, які не лише добре знають специфіку місцевого життя, історичні, культурні, етнічнонаціональні особливості та традиції своєї територіальної громади, а які мають необхідну освіту – юридичну, економічну, соціологічну тощо).

Щодо суб'єктів ініціювання статуту громади, то це питання також фактично залишилося поза увагою законодавства, тому видається необхідним окреслити коло суб'єктів локальної правотворчої (статутної) ініціативи. На нашу думку,

таке право може бути надане мешканцям – членам територіальної громади, які володіють виборчим правом; громадським та політичним об'єднанням громадян, зареєстрованим на даній території; органам самоорганізації населення; органам місцевого самоврядування відповідних територіальних громад; відповідним сільським, селищним, міським головам.

Повноваження щодо затвердження статуту територіальної громади згідно з Законом «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 р. № 280/97 (далі – Закон) віднесене до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад (п. 48 ст. 26 Закону). Однак з огляду на те, що основною вимогою до представницького органу місцевого самоврядування є репрезентативність, він не має бути компетентнішим за територіальну громаду в конкретних галузях місцевого життя, позаяк його основна роль у системі місцевого самоврядування полягає у вираженні волі місцевих жителів. Тому вважаємо, що має бути передбачена можливість прийняття статуту територіальної громади безпосередньо населенням на місцевому референдумі.

Наразі природі статутів територіальних громад приділяється дедалі більше уваги. Чимало авторів схиляється до думки, що статут територіальної громади як основний акт локальної саморегуляції, з яким співвідносяться інші акти, рішення і дії місцевого самоврядування, повинен мати найвищу юридичну силу серед актів, що видаються в системі місцевого самоврядування (як безпосередньо населенням, так і особливо органами та посадовцями місцевого самоврядування). Деякі автори взагалі розглядають статuti як різновид актів кодифікаційного значення.

Слід зазначити, що ця проблема потребує свого вирішення не лише на теоретичному рівні, а й має знайти своє обов'язкове закріплення на рівні закону, зокрема, внесення відповідного доповнення до Закону.

УДК 347.451

Буканов Г. М.

старш. викл. ЗНТУ

ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВОГО ПРАВА. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

До факторів, що зумовлюють необхідність проведення житлової реформи, можна віднести економічні, управлінські та правові.

Недоліки у сфері економіки виявили себе у таких прикрих реаліях, як:

- скорочення обсягів фінансування житлового будівництва з державного та місцевих бюджетів;
- падіння платіжної спроможності населення;
- недостатня державна підтримка приватного житлового будівництва;

- невідповідність розмірів платежів за користування державним житлом фактичним витратам на його утримання;

- недосконалість системи фінансування робіт, пов'язаних з обслуговуванням державного житлового фонду, що призводить до його швидкого фізичного та морального зношення.

Можна зробити висновок, що чинне на сьогодні житлове законодавство не відповідає змінам, що відбулися за останні десять років в економіці країни й потребує негайного приведення його у відповідність із системою ринкової економіки. Потребують докорінної зміни чинні законодавчі та інші нормативні акти, прийняті за роки незалежності України, що регулюють правові відносини у житловій сфері.

Розвиток житлового права, перш за все, вимагає оновлення житлового законодавства шляхом прийняття нового Житлового кодексу, проєкт якого розроблений Кабінетом Міністрів України і опублікований для широкого обговорення. Такий нормативний документ вкрай необхідний, оскільки відносини, пов'язані з користуванням жилими приміщеннями (договір оренди, найму житла), правом власності на житло регулюються значною кількістю нормативних актів, у тому числі підзаконних, що ускладнює правове регулювання цих питань.

Відповідно до Конституції України держава має проводити курс на послідовне забезпечення права громадян на житло. Слід звернутися до ст. 47 Конституції, яка визначає принцип вирішення житлової проблеми в Україні, закріплює права громадян на житло. Держава взяла на себе зобов'язання створити умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Соціальна спрямованість житлової політики держави виявляється у такому:

- надання допомоги малозабезпеченим громадянам України, які не мають житла чи мають недостатню кількість житла;

- законодавче гарантування житлових прав громадянам України;

- забезпечення та доступність житла;

- створення умов для житлового будівництва особам, що можуть задовольнити свою житлову потребу самостійно, і в подальшому обов'язковим субсидуванням будівництва;

- визнання потреби дотацій на утримання житлового фонду.

Тому необхідно створити відповідну нормативну базу, яка регулюватиме ринок житла та забезпечить функціонування ринкових структур у житловому господарстві. Неодмінним є визначення важелів для стимулювання підприємств, установ і організацій, які будують житло для своїх працівників. Нині і в майбутньому необхідно:

- розумно та справедливо регулювати розміри плати за користування житлом;

– у першу чергу забезпечити земельними ділянками під індивідуальну забудову громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

Разом з тим, державі слід підвищувати відповідальність власників і користувачів квартир (будинків) за їх належну експлуатацію та утримання, не допускати використання державного житлового фонду не за призначенням, здійснювати суворий контроль за його використанням.

Реформування відносин власності через приватизацію житлового фонду покликане сприяти створенню соціально орієнтованої економічної системи, яка знайде своє відображення і в правовому плані. Адже обов'язком нашої держави є створення державного житлового фонду соціального призначення, щоб громадянин України, який не має житла, мав можливість отримати тимчасове житло на умовах найму за доступну для нього плату.

Отже, становлення України як незалежної суверенної держави можливе тільки за умов надійного функціонування економіки, а оскільки проблеми розвитку житлового господарства взаємопов'язані з останньою, це знайшло своє відображення і навіть часткове вирішення у відповідних нормативно-правових актах житлового законодавства.

УДК 347.77.012

Висоцька Н. І.

старш. викл. ЗНТУ

МЕТА ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПАТЕНТНОГО ПОШУКУ

Патентний пошук на сьогодні є одним з найсучасніших інструментом аналізу, що використовується при вирішенні широкого кола технічних, кон'юнктурних та правових задач пов'язаних з розробкою та просуванням на ринок продукції, що містить науково-технічні досягнення. Його проведення є доцільним на усіх етапах життєвого циклу продукції, але мета цього пошуку може змінюватися в залежності від етапу життєвого циклу продукції. Наприклад якщо патентний пошук проводиться на етапі проектування продукції то метою патентного пошуку може бути мінімізація ризику, пов'язаного з можливим дублюванням вже існуючих технічних рішень на початковому етапі розробки потенційного об'єкта патентування. Якщо патентний пошук проводиться на етапі патентування розроблених технічних рішень, то мета - визначення відповідності об'єкта патентування таким критерієм патентоспроможності як «новизна» при підготовці заявки на видачу патенту з метою зниження ризику отримання відмови у видачі патенту або подальшого його опротестування. При проведенні патентного пошуку на етапі просування продукції, наприклад, на закордонні ринки метою є аналіз (дослідження патентної чистоти) умов безперешкодної реалізації продукції на ринку конкретної країни

або країн і виключення порушення прав третіх осіб, що володіють патентами, що діють на території цих країн.

Крім цього розрізняють наступні види пошуку: предметний, фірмовий (іменний), нумераційний та пошук патентів-аналогів.

Під час предметного пошуку формулюється технічна задача (предмет пошуку) та за допомогою вибору рубрики МПК обмежується тематична область пошуку.

Фірмовий (іменний) пошук використовують якщо відомі прізвища винахідників або назви фірм-власників. Цей вид пошуку доповнює предметний пошук. Та дозволяє на різних етапах життєвого циклу продукції визначати наприклад конкурентів. На етапі проведення планування досліджень виявити фірми які займаються розробками у цій галузі та прийняти рішення про доцільність проведення власних досліджень чи придбання ліцензій на вже готовий продукт.

Нумераційний пошук здійснюється по номеру охоронного документа.

Пошук патентів-аналогів проводять для виявлення охоронних документів, які видані на одне й теж технічне рішення у різних країнах.

Необхідно пам'ятати, що патенти це документи, що мають територіальні та часові обмеження.

На сучасному етапі Патентні відомства кожної країни мають офіційні сайти на яких розміщено уся інформація стосовно законодавства країни у галузі інтелектуальної власності, а також так звані «патентні бази».

В Україні цими питаннями опікується Український інститут промислової власності (ДП «УІПВ»). На їх сайті ([http://www. uipv. org/ua/](http://www.uipv.org/ua/)) розміщено усі нормативні матеріали, а також офіційні бази наприклад «Спеціалізована БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні». Актуалізуються усі бази удень виходу чергового номеру офіційного бюлетеня «Промислова власність».

Найбільш часто у патентних базах у якості пошукових полів використовуються поля відповідно до ST.9 BOIB, їх кількість може бути різною, але достатньою для однозначної ідентифікації патентного документа. Практично в усіх базах є інформація про те діючий патент чи ні.

При необхідності результати патентного пошуку можуть біти оформлені як «звіт про патентні дослідження» відповідно до ДСТУ 3575-97.

На сучасному етапі розвитку коли інвестування проектів не можливо без якісно обгрунтованих новизни та промислової придатності продукту та однозначно визначених меж прав на володіння продуктом – патентний пошук є дуже привабливим та інструментом для якісного обгрунтування цих питань.

ПРЕЮДИЦІАЛЬНА ПРОЦЕДУРА В ПРАВІ ЄС

Преюдиціальна процедура є характерною конструкцією права ЄС, пов'язаною з особливостями цієї правової системи та її відношенням до національних правових норм країн-членів. Метою цієї процедури є, з одного боку, забезпечити паралельне застосування права ЄС в усіх країнах-членах, а з іншого боку, досягти таким чином уніфікованості його тлумачення і застосування, а також встановлення законності нормативних актів, які приймаються інституціями. Надзвичайно важливим є зв'язок між національними судами та Судом ЄС. Відповідно до ст. 220 Договору Суд «повинен гарантувати дотримання закону при тлумаченні та застосуванні цього Договору». Суд ЄС, однак, не є судом вищої інстанції відносно національних судів і не здійснює нагляду за національними судами. Стаття 234 Договору регулює особливу процедуру співробітництва між національними судами та Судом ЄС, яка базується радше на визнанні відмінності функцій цих органів, аніж на ієрархічному співвідношенні вказаних судів.

До набрання чинності Ніщьким договором Суд ЄС був єдиним органом, уповноваженим здійснювати преюдиціальну процедуру (відповідно до Маастрихтського договору). Стаття 225(3) Договору надає право приймати преюдиціальні рішення Суду першої інстанції (в окремих галузях, передбачених Статутом).

Преюдиціальні рішення на підставі ст. 234 Договору складають більше половини всіх судових рішень Суду ЄС. Їхнє значення для розвитку права ЄС не можна переоцінити. Варто нагадати, що найбільш відомі судові рішення були прийняті саме на підставі цієї ст., зокрема, рішення про верховенство права ЄС, про пряму дію деяких його норм (включно з нормами директив), про вимогу прокомунітарного тлумачення національних правових норм, про відповідальність держави за завдану шкоду, про дотримання основних прав людини як основоположних принципів права ЄС.

У преюдиціальному порядку приймаються рішення стосовно:

а) тлумачення Договору та нормативних актів, які приймаються інституціями ЄС і ЄЦБ;

б) законності нормативних актів, які приймаються інституціями ЄС і ЄЦБ.

Слово «акти», яке вживається у ст. 234, Судом тлумачиться широко. Поняття «акт» включає регламенти, директиви, рішення, міжнародні договори, які укладаються Європейським Співтовариством з третіми країнами, а також «неофіційні» акти (т. зв. «акти *sui generis*») незалежно від того, чи вони мають пряму дію. Суд також може тлумачити нормативні акти, які не створюють юридичних наслідків, наприклад, рекомендації та висновки.

Питання тлумачення у національному суді або трибуналі може бути підняте або сторонами, або самим судом. Право на звернення до Суду ЄС за преюдиціальною процедурою має лише національний суд або трибунал, а не сторони спору. Таким чином, національний суд має право (а у випадку, якщо це суд останньої інстанції у даній справі, – обов'язок) звернутись до Суду ЄС у преюдиціальному порядку за умови, що рішення по цьому питанню є необхідним для прийняття ним власного рішення.

Розгляд справи у суді країни-члена призупиняється на час, протягом якого питання знаходиться на розгляді Суду ЄС. Коли Суд ухвалив своє рішення, відповіді на запит надсилаються до національного суду, який, отримавши роз'яснення Суду, застосовує їх у справі, яка ним розглядається (тобто розгляд справи поновлюється).

Країни-члени ЄС зберегли незалежність щодо організації судової системи. Їх правові системи є різними, тому характер певних судових органів іноді може бути неясним. Саме тому Суду ЄС довелося визначити поняття суду або трибуналу, яке міститься у ст. 234. На думку Суду це поняття включає всі органи, які здійснюють судову функцію (приймають юридично обов'язкові рішення про права та обов'язки осіб), які контролюються або в яких беруть участь органи державної влади, створені на підставі закону (а не на підставі угоди між сторонами), які функціонують на постійних засадах, мають обов'язкову юрисдикцію та застосовують норми права (а не справедливості), а також є незалежними у здійсненні своїх обов'язків.

УДК 347.998.85 (043.3)

Купін А. П.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Питанням правозастосування приділялась увага представників загальної теорії права й галузевих юридичних наук. Однак корінна зміна правової системи країни, подальша трансформація права у бік його гуманізації стосовно людини та євроінтеграційні процеси, вимагають уваги вчених до цієї проблеми, оскільки правозастосування – це механізм, без якого держава не може існувати, не в змозі повноцінно здійснювати свої функції. Процес реалізації адміністративно-правових норм нині далекий від ідеального. Такий його стан є характерним наслідком існування кризових явищ у державному управлінні.

У цьому зв'язку В. О. Юсупов відзначає, що діяльність органів по застосуванню диспозицій зобов'язуючих норм права – необхідний елемент державного управління. Це оперативно-виконавча форма правозастосування органів держав-

ного управління. Причому, по-перше, оперативне правозастосування є основною повсякденною формою діяльності виконавчо-розпорядницьких органів, за допомогою якої здійснюється величезна кількість певних підфункцій управління. По-друге, правозастосування – це своєрідний «барометр», за яким, з великою часткою ймовірності, можна визначити якість та рівень управління державою й суспільством, роль і цінність особистості в цьому процесі.

Як вважає В. М. Козаков, найважливіша ключова проблема реалізації правових норм – це відношення людей до цих норм. Погоджується з цим твердженням і В. М. Сирих, який стверджує, що реалізації норм у конкретних відносинах перешкоджає невідповідність законодавчих рішень правовій психології населення й посадових осіб. П. М. Рабинович пише, що поведінковий підхід до вивчення проблем правореалізації – це один з перспективних напрямків у вивченні форм реалізації норм права. На думку Р. З. Лівшиця: «На рівні загальної теорії права реалізація норм повинна розглядатися, насамперед, як поведінження людей». На думку Ю. С. Решетова поведінково-діяльнісний зріз дослідження питань про форми реалізації права забезпечує теорії реалізації норм права широку соціальну перспективу, ставить її на міцну філософську основу. Поведінження й діяльність належать до розряду загальнонаукових категорій, в яких сполучаються окремі властивості як філософського, так і спеціально-наукового знання.

Правозастосування – одна з важливих складових системи функціонування держави й державного апарату. Це складний процес реалізації матеріального права в процесуальній формі, в результаті якого виникають, змінюються або припиняються правовідносини. Це основний компонент у механізмі правореалізації, без якого неможливо уявити здійснення індивідуально-правового регулювання суспільних відносин.

Розглядаючи систему правозастосування, необхідно зазначити, що серед дослідників немає єдиної думки про те, скільки форм реалізації норм права існує й чи є правозастосування взагалі однією з них.

Так, Ф. О. Григор'єв наголошує на необхідності відмежовування питання про форми реалізації від проблеми застосування норм права. П. М. Рабинович вважає, що правозастосування – це передумова юридичного факту стосовно використання, виконання й дотримання правових установлень. При цьому відзначається, що застосування права – це форма організації певного поведінження, а не форма реалізації права. Це означає, що діяльність не можна вважати частиною реалізації норм права. Проте, І. Я. Дюрягін та М. П. Орзіх, не погоджуючись із таким твердженням, розглядають застосування права в якості однієї з форм його здійснення, що, на нашу думку, більш відповідає сутності досліджуваного явища. На думку ж О. С. Гречина існують тільки дві форми перетворення правових вимог у життя: дотримання, що характеризується пасивним слідуванням нормативним приписам, і застосування, що полягає в активних діях. Крім того, існує точка зору, що правозастосування не можна розглядати в одному ряді з викорис-

танням, виконанням і дотриманням, однак з цим не можна погодитися з наступних причин:

По-перше, серед норм права є такі, реалізація яких можлива тільки за допомогою правозастосування. Реалізація правових норм у ряді випадків складається з їхнього застосування при владному визнанні відповідним органом наявності або відсутності певних юридичних фактів, при застосуванні певних процесуально-правових норм. Це спостерігається й при реалізації правових санкцій. По-друге, тільки правозастосуванню властива державно-управлінська природа. Тому виводити застосування норм права за рамки їхньої реалізації – значить позбавляти останню управлінської суті.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що діяльність по застосуванню норм права можна комплексно досягнути лише з урахуванням характеру процесів їхньої реалізації, тобто з позиції побудови системи правозастосування.

УДК 349.3(477)

Надієнко О. І.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ФАКТОР ДОСВІДУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇН У РЕФОРМУВАННІ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для успішного реформування національної пенсійної системи України варто врахувати досвід пенсійного забезпечення у постсоціалістичних країнах. Це дасть змогу змодельовати майбутню ситуацію в пенсійній сфері країни. Внаслідок реформ у зазначених країнах було створено багаторівневі пенсійні системи, найпоширенішою серед яких є трирівнева, що поєднує в собі солідарний рівень, накопичувальний обов'язковий та накопичувальний добровільний. Типами «пенсійних» моделей є: чилійська, яка характеризується сплатою внесків лише працівниками; угорська, за якою сплата внесків як на обов'язкове солідарне пенсійне страхування, так і на недержавне пенсійне забезпечення здійснюється за пенсійними схемами з визначеними внесками; латвійська – з умовно-накопичувальними рахунками; польська, що доповнює попередню модель. Внески сплачуються до приватних пенсійних фондів, з яких платники отримують інвестиційний дохід; російська, що складається з базової пенсії для всіх громадян і додаткових пенсійних виплат (за рахунок інвестування пенсійних активів).

Польська дореформена пенсійна система була схожою на радянську. Наслідком реформування стало запровадження трирівневої системи. Перший рівень пенсії, що сплачується у обов'язковій солідарній системі, залежить від страхового стажу. Другий рівень представлений обов'язковою накопичува-

льною системою, що знаходиться у приватному управлінні та працює за принципом фондування. Третій рівень – приватне пенсіонування, складають добровільні професійні програми, засновниками яких є роботодавці. До них застосовується пільговий податковий режим. Всім учасникам системи гарантується певна прибутковість. Введено паритетність уплати страхових внесків. Було змінено формулу обчислення пенсій; створено умовні рахунки, де розміщено суми, на які мав право кожен працівник до 1991 р. Відбувся перехід на систему АСПОВ. Завдяки новій системі обліку відпала потреба у трудових книжках. Зберігає чинність радянське законодавство.

Латвія першою серед країн колишнього СРСР розпочала пенсійну реформу. Її пенсійна система трирівнева. Солідарну систему замінено на систему умовно накопичувальних визначених внесків. За першим рівнем надаються пенсії за віком, з інвалідності та втрати годувальника. Для обрахування пенсій враховується розмір пенсійного капіталу застрахованої особи, який складається з зареєстрованої суми персоніфікованих страхових внесків та щорічного приросту капіталу. Другий рівень пенсійної системи є накопичувальним. Юридичною базою функціонування третього рівня є Закон «Про приватні пенсійні фонди». На цьому рівні громадяни мають можливість створювати добровільні накопичення у приватних фондах.

Росія запровадила багаторівневу систему, що поєднує елементи накопичувальних і розподільних схем. Перший рівень становить обов'язкове пенсійне страхування, другий – додаткове забезпечення, вкрай слабо розвинене, третій рівень – професійне пенсійне забезпечення. Пенсії в обов'язковій системі представлені пенсіями за обов'язковим страхуванням (призначаються трудові пенсії, які складаються з базової, страхової та накопичувальної частин) та за державним пенсійним забезпеченням (призначаються пенсії по старості, інвалідності, в разі втрати годувальника, за вислугу років та соціальні). Виплата базової частини трудової пенсії здійснюється за рахунок єдиного соціального внеску, а страхової та накопичувальної частин – за рахунок коштів ПФ. Питання гарантій у російській системі належним чином не врегульовані. Певною гарантією можна вважати саме багаторівневу пенсійну систему.

Казахстан демонструє найбільш радикальні перетворення. Закон про добровільне пенсійне забезпечення було прийнято у 1996 р. Нова система викликала недовіру населення, а приватне пенсійне забезпечення не набуло популярності. Тому вже в 1997 р. було прийнято рішення про примусове утримання 10% з заробітку працюючих за умови гарантії повернення цих коштів у разі виходу на пенсію. Сьогодні в Казахстані успішно діють накопичувальні пенсійні фонди, компанії з управління активами, значна частина банків притягнута до обслуговування фондів. Майже все працездатне населення залучено до участі у накопичувальній системі. Разом з тим залишається

ся високий рівень корупції, недовіра населення до нової пенсійної системи, відсутній чіткий механізм виплат.

Таким чином, зміни що відбулися у постсоціалістичних країнах, обумовили запровадження новачій у пенсійному забезпеченні. Нинішній курс України на євроінтеграцію обумовлює застосування досвіду цих країн, зокрема щодо запровадження рівнів у пенсійній системі, конкуренції у приватному пенсійному забезпеченні, використання ресурсів підприємств у пенсіонуванні працівників, наближення національного законодавства до європейських стандартів.

УДК 343.131

Назаренко П. Г.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ КРИТЕРІЇ ЧАСУ ТА МІСЦЯ ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ

Ефективність певної слідчої дії багато в чому залежить від умов її провадження, тому особливо важливі в цьому відношенні приписи кримінально-процесуального закону про час та місце їх проведення. Провадження слідчої дії у неналежний час може призвести не тільки до втрати доказів, але і до порушень законності, прав та законних інтересів учасників слідчої дії. І навпаки, вибір оптимального часу для проведення слідчої дії обумовлює її високу ефективність, дає можливість отримати найкращі результати при найменшій витраті сил та засобів.

Оскільки кримінально-процесуальний закон не містить чітких вказівок щодо часу провадження слідчих дій, тому час провадження в тому або іншому випадку багато в чому залежить від морально-правової свідомості слідчого, від його тактичної позиції, професіоналізму, його розуміння «виняткових», «невідкладних» випадків.

Проведення слідчих дій у нічний час небажано у зв'язку з тим, що це порушує право людини на відпочинок, на повагу до особистого та сімейного життя, оскільки спричиняє клопіт членам родини учасника слідчої дії. Крім того, у нічний час притупляється увага людини, вона більш схильна до психологічного впливу, який при певних умовах може виявитися незаконним. Проведення деяких слідчих дій, зокрема, допиту, обшуку і виїмки у нічний час недоцільне у зв'язку з тим, що цими діями створюється велика незручність для громадян. Разом з цим, проведення обшуку і виїмки вдень забезпечує кращі можливості для виявлення та подальшого вилучення об'єктів (предметів і документів), що мають значення для справи, і завдає менше незручностей громадянам.

Так, при виборі моменту проведення обшуку слід враховувати час, коли в приміщенні, де заплановано обшук, будуть знаходитися ті, хто повинен бути присутній при обшуку. Для обшуку за місцем проживання це може бути час,

який передусе виходу на роботу. Обшук в службовому приміщенні краще починати в кінці робочого дня, коли і сторонніх менше, і слідчий не буде відволікати співробітників даної організації, установи від звичайної роботи.

Проведення слідчої дії повинне також починатися з розрахунком, щоб воно могло бути закінчено до 22 годин. Якщо не можливо завершити її до вказаного часу, то робиться перерва до ранку, про що робиться відмітка в протоколі. Разом з тим і з цього правила можуть бути винятки.

Проведення виїмки і обшуку у нічний час – це виняток із загального правила, який діє у невідкладних випадках. Невідкладними є випадки, коли можливе знищення, переховування чи заховування розшукуваних предметів і документів або коли особа, в якій необхідно провести обшук або виїмку, може втекти або сховатися, а також коли обшук або виїмка почались вдень, але в зв'язку із складністю обшуку або невидачею предметів чи документів при виїмці ці слідчі дії не були закінчені до настання нічного часу.

Як виняток, допит обвинуваченого може проводитися і з настанням нічного часу, коли обвинувачений наполягає на негайному допиті або коли його відкладення до настання денного часу може призвести до втрати важливих доказів, до їх фальсифікації, або до перешкоджання припинення нових злочинів та ін.

Проведення допиту свідка з настанням нічного часу може бути обумовлене його бажанням дати важливі, на його думку, показання, на підставі яких можуть бути вжиті заходи до виявлення та фіксації слідів злочину, затримання підозрюваних і припинення злочинної діяльності або, навпаки, прийняття рішення про звільнення необґрунтовано затриманої або арештованої особи. З цією метою з настанням нічного часу можуть бути проведені й очні ставки. Рекомендується, щоб бажання вказаних осіб дати показання у нічний час було зафіксовано в протоколі допиту або іншим чином, наприклад, шляхом подачі заяви.

Таким чином, аналізуючи кримінально-процесуальне законодавство, яке регулює кримінально-процесуальну діяльність слідчого, у тому числі й при проведенні слідчих та інших процесуальних дій, неважко помітити, що законодавець часто використовує оціночні поняття (зокрема «виняткові випадки»).

Вважаємо, що в КПК України необхідно навести типовий перелік «виняткових», «невідкладних» випадків, коли можна проводити слідчу дію у нічний час, до яких віднести наступні ситуації:

коли учасник слідчої дії бажає та наполягає на проведенні слідчої дії у нічний час, про що заявляє клопотання,

коли є фактичні дані, що проведення слідчої дії може сприяти

а) порятунку життя людини (зокрема запобіганню катастрофи, угону літака із здійсненням терористичного акту, взяттю заручника та ін.),

б) запобіганню або припиненню вчинення злочину,

в) запобіганню втрати можливих доказів.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І РЕЛІГІЇ (НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНОГО ІЗРАЇЛЮ)

Основою формування правового регулювання слугують постійно повторювані суспільні відносини, які схвалюються соціумом, що є умовою утворення правової нормативності. Критерієм такого схвалення виступають соціальні цінності і потреби соціального розвитку. Сформовані норми санкціонуються державою, що надає праву повноцінної дійсності, сприяє забезпеченню результативності його регулятивного впливу.

Як нормативні регулятори, право і релігія виникають в результаті розпаду первісних мононом, є нормативними, переважно формалізованими, мають ієрархічну систему джерел, організаційно-інституційні утворення, забезпечені можливістю настання відповідальності за порушення їх приписів (спільні риси). Відмінності спостерігаються у сферах регулювання, способах легітимації норм (гетерономність права й автономність релігії), у структурі норм, мовних особливостях джерел, суб'єктному складі, ступені конфліктності відносин між суб'єктами, характері відповідальності й у функціональному навантаженні. Вплив релігії (або її елементів) на право, їх взаємодія виявляються в релігійній детермінації правоутворення, підтримці релігійними засобами правових приписів і правопорядку в цілому, впливі церкви на публічно-владні інститути, протиріччях, що виникають між нормами права і релігії. Механізм подолання цих протиріч має базуватися на приматі правових приписів, що поєднується із законодавчим створенням умов для реалізації суб'єктами своїх релігійних прав та недопущенням насильства над релігійними почуттями й переконаннями віруючих (не порушуючи при цьому прав інших осіб). Вплив права на релігію достатньо обмежений і проявляється у сприянні зниженню авторитарності релігійного світогляду, унеможливленні поглинання різними віровченнями одне одного, регламентації механізму й форм реалізації і меж здійснення релігійних прав, у збереженні й розвитку окремими релігіями правових форм діяльності. Провідною є роль права і держави у вирішенні етнорелігійних і міжконфесійних конфліктів.

На сьогоднішній день іудейське право розглядається як одна з підсистем ізраїльського права. Також як основну підсистему виокремлюють сучасне ізраїльське право, прийняте після проголошення незалежності. На даний час його джерелами є закони, підзаконні акти, судові прецеденти і правові звичаї.

Сьогодні іудейське право регулює тільки деякі види суспільних відносин, пов'язані з особистим статусом євреїв. Іудейське право застосовується рабинськими судами, які згідно з законом від 1984 року є складовими елементами судової системи Ізраїлю і мають виключну юрисдикцію щодо всіх справ, що стосу-

ються шлюбів та розлучень, а також деяких інших справ. Проте іудейське право активно впливає на право Ізраїлю, що виявляється насамперед у закріпленні на державному рівні принципів і норм іудейського права. Так, Декларація незалежності закріпила принцип, відповідно до якого Ізраїль визнається єврейською державою. Надалі цей принцип знаходить своє підтвердження в низці законодавчих актів, схвалених парламентом. Так, у 1992 році Кнесет прийняв «Основний закон про повагу людської особистості та її свободи», у якому говориться, що мета цього закону – захистити право людини на повагу і свободу, поєднавши його з основними цінностями Ізраїлю як держави єврейської і демократичної. Принципи єврейського права нині знаходять широке втілення не тільки в законах, що регулюють шлюбно-сімейні відносини, а й у кримінальному, цивільному та трудовому праві.

Таким чином, єврейське право є складовою частиною іудаїзму. Відповідно до основ єврейської віри джерелом єврейського права й релігії є Божественне відкриття. Релігійні установки, що визначають ставлення людини до Творця, дотримання суботи і свят, закони кошерності та інші, є одночасно і правовими нормами, і релігійними. З єдності релігійних і правових норм випливає суворий обов'язок єврея дотримуватися не тільки суто релігійних приписів, а й юридичних законів іудаїзму, оскільки їх порушення – не менш тяжкий гріх. Право й релігія поєднані однією системою правозастосування всіх норм. Ті самі органи й особи, які вирішували питання щодо релігійних відносин, вирішували й питання, пов'язані з суто правовими відносинами – майновими суперечками, трудовими відносинами, конфліктами щодо купівлі й продажу тощо. Іудейське право поширюється виключно на одну націю – євреїв. Цим єврейське право відрізняється від усіх інших релігійно-правових систем, таких, наприклад, як мусульманська, яка завжди була мультинаціональна і поширювала свою дію на віруючих різних національностей.

УДК 347.44

Сергєєва С. М.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ФРАНЧАЙЗИНГ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Відомо, що процес становлення і розвитку малого бізнесу в Україні відбувається в умовах різкого обмеження фінансових ресурсів Державного та місцевого бюджетів, а також відсутності дієвої системи фінансування, кредитування і страхування підприємницької діяльності. Одним з напрямків покращення ринкового становища малих підприємств є робота за договором франчайзингу, сутність якого полягає в наданні однією компанією (франчайзером) права на вико-

ристання своєї торгової марки, технології, ноу-хау, системи ведення бізнесу іншій компанії чи незалежному підприємцю (франчайзі) на визначених умовах.

Нині американський франчайзинг охоплює практично всі види бізнесу: від автомобільних перевезень, будівництва до садових послуг, торгівлі. Російський досвід впровадження франчайзингових відносин незрівнянно більший за досвід інших країн СНД. В Україні зростання інтересу до франчайзингу насамперед обумовлене досить прибутковою роботою нових франшиз і можливістю залучення до цього сектору нових послуг; зростання безробіття, та і організація підприємства на умовах використання франшизи значно знижує підприємницький ризик, тому що в цьому випадку відбувається використання уже відпрацьованого бізнесу, що довів свою ефективність. Основною проблемою є саме регулювання договірних відносин, їх деталізація, захист франшиз від зазіхань і несумлінної конкуренції франчайзі і, навпаки, захист франчайзі від можливих не зовсім коректних дій франчайзерів. Для цього й потрібний новий закон, що має врахувати як загальноприйняті європейські норми, так і національні вимоги до ведення бізнесу. На сучасному Українському ринку представлені всі види франчайзингу: товарний, діловий або бізнес-формат, сервісний, виробничий, конверсійний, корпоративний, субфранчайзинг.

Перш ніж приступити до придбання франшизи потрібно визначитись з видом франчайзингу та вивчити всі чинники ризиків з якими можливо зіткнутися. В діючому законодавстві України і досі не існує поняття франчайзингу, але у Цивільному та Господарському кодексах України прописаний правовий інститут комерційної концесії, що з'явився у 2004 році.

Згідно з чинним законодавством, за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Зауважимо, що в законодавстві певних країн термін «комерційна концесія» може бути за своїм змістом вужчим ніж «франчайзинг». Цей факт треба особливо брати до уваги при укладенні договорів із зарубіжними партнерами, якщо розглядається можливість вибору права, що застосовуватиметься для регулювання цих відносин. З іншого боку, «комерційна концесія», передбачена українським законодавством, дійсно загалом є тотожною терміну «франчайзинг», що також слід враховувати при роботі з іноземними франшизодавцями, які приходять на український ринок. Аналізуючи стан франчайзингових відносин в Україні, можна сказати, що однією з основних рис українського франчайзингу є присутність іноземного елементу. Це викликає певні правові проблеми: з'ясування правосуб'єктності іноземної сторони; відповідність українського законодавства міжнародним нормам і угодам.

Успішний розвиток франчайзингу в Україні можливий тільки у разі забезпечення правової охорони інтелектуальної власності (особливо виключних прав

на об'єкти промислової власності) відповідно до міжнародних норм. Нині франчайзинг перебуває в Україні «поза законом», тому що Закон «Про франчайзинг» урядом розроблений, але Верховною Радою поки не прийнятий. Для розв'язання проблем розвитку договору франчайзингу в Україні необхідно зміцнити законодавчу базу шляхом прийняття ЗУ «Про франчайзинг», де передбачити переддоговірне регулювання відносин між сторонами, особливості правового регулювання товарного, виробничого, ділового франчайзингів. Внесення змін до законодавства допоможуть досягти наступних цілей: створення умов для реальної конкуренції франчайзингових систем, що традиційно склались, механізмами реалізації товарів; забезпечення зручності застосування законодавчих актів для учасників франчайзингової системи; створення прозорої франчайзингової системи та її елементів для контролюючих органів. Ці зміни мають наблизити як законодавство, так і термінологію франчайзингу до світової практики.

УДК 343

Тимчук О. Л.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ПОКАРАНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ДЕРЖАВ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

В кримінально-правовій доктрині держав Латинської Америки покарання за своїм змістом поділяються на такі групи: 1) пов'язані зі смертною карою; 2) ті, що мають характер фізичного примусу; 3) ті, що ганьблять засудженого; 4) ті, що обмежують свободу пересування засудженого; 5) ті, що обмежують правоздатність засудженого (обмеження або позбавлення політичних і громадянських прав); 6) майнові. В державах регіону покарання поділяються також на основні та додаткові. Окремо виділяються так звані акцесорні покарання, які є автоматичним наслідком призначення деяких основних покарань навіть коли у вироку про це прямо не йдеться (наприклад, при засудженні до позбавлення волі в багатьох країнах винний позбавляється політичних і громадянських прав на увесь період покарання). Складну і розгалужену систему заходів кримінально-правового впливу передбачає КК Нікарагуа – вона включає п'ять інститутів: 1) власне покарання; 2) заходи безпеки; 3) заходи негайного захисту жертв сімейного насильства; 4) інші додаткові наслідки злочину (конфіскація злочинних доходів); 5) цивільна відповідальність за злочини та кримінальні проступки. Доволі детальна класифікація покарань міститься в ст. 21 КК Чилі. Загалом система покарань в країнах Латинської Америки побудована з урахуванням європейських кримінально-правових моделей і водночас має національну специфіку, нерідко – дуже значну. Достатньо сказати, що перелік покарань в законодавстві держав

регіону варіюється від трьох (Аргентина, Нікарагуа, Перу) до сімнадцяти (Венесуела і Куба). В більшості латиноамериканських держав переважає традиційний підхід, за яким кількість основних покарань більша, ніж додаткових. Натомість на Кубі та в Панамі протилежна ситуація, тобто додаткових покарань в цих країнах більше, ніж основних: на Кубі 7 і 10, а в Панамі – 2 і 4 відповідно. Характерно також, що в КК багатьох держав цього регіону покарання розміщені від більш суворого до менш суворого (Болівія, Венесуела, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Коста-Ріка, Куба, Перу, Сальвадор). Ще однією специфікою регіону є наявність положень щодо кримінальних покарань в конституціях окремих країн.

В абсолютній більшості держав Латинської Америки скасована смертна кара: або повністю за всі злочини, або передбачена лише за окремі злочини, вчинювані під час війни (Бразилія, Болівія, Чилі, Перу та Сальвадор). У мирний час смертна кара зберігається лише у Гватемалі (остання страта у 2000 р.) та на комуністичній Кубі (не застосовується із 2003 р.). У 2009 р. остаточно скасувала смертну кару за всі злочини Аргентина. При цьому цікаво, що окремі держави регіону скасували смертну кару ще в ХІХ ст., тобто раніше більшості розвинутих країн, включаючи європейські, наприклад, Венесуела – у 1863 р., а Коста-Ріка – у 1877 р.

Характерна особливість кримінального законодавства держав регіону – відсутність в багатьох з них довічного позбавлення волі як покарання (Бразилія, Мексика, Колумбія, Венесуела, Болівія, Домініканська республіка, Куба, Еквадор, Уругвай). В тих державах Латинської Америки, законодавство яких зберігає довічне позбавлення волі, воно передбачено за найтяжчі злочини проти особи та/або проти держави (національної безпеки), зокрема умисне вбивство, тероризм та державну зраду. На Гаїті в якості найсуворішого покарання передбачена довічна каторга. Цікаво, що довічного позбавлення волі немає в кримінальному законодавстві Куби: максимальний термін ув'язнення в цій країні складає 20 років, а за злочини, в яких альтернативним покаранням є смертна кара, суд може призначити позбавлення волі на термін до 30 років (ст. 30.1 КК Куби). Таким чином Куба запозичила радянську модель наявності смертної кари і відсутності довічного позбавлення волі. Специфікою відрізняється регулювання довічного позбавлення волі в Аргентині, кримінальне законодавство якої розрізняє два види цього покарання: довічна тюрма, коли засуджений може бути звільнений після відбування від 12 до 25 років ув'язнення, а також довічне позбавлення волі у вузькому розумінні, коли засуджений має знаходитися у тюрмі до кінця життя. В Чилі дострокове звільнення засуджених до довічного позбавлення волі відбувається лише за рішенням Верховного Суду після відбуття засудженим щонайменше 40 років ув'язнення.

Максимальний строк покарання у вигляді позбавлення волі в державах Латинської Америки різниться і складає: 16 років (Еквадор) 20 років (Гаїті,

Панама), 25 років (Парагвай), 30 років (Болівія, Уругвай, Нікарагуа, Бразилія, Венесуела), 40 років (Колумбія), 50 років (Коста-Ріка, Гватемала), 60 років (Мексика). В окремих країнах цього регіону (зокрема, в Аргентині, Венесуелі, Гватемалі) передбачено два види позбавлення волі, які відрізняються за змістом, тобто умовами відбування – ув'язнення із примусовими роботами та тюремне ув'язнення (так би мовити, «звичайне»). КК Уругваю розрізняє короткотермінове ув'язнення та тривале ув'язнення із обов'язковою працею (на строк від 2 до 30 років).

УДК 343.9

Філей Ю. В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРИСЛИВИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Корислива злочинність – це сукупність злочинів, що вчиняються з метою: задоволення «абсолютних», тобто найнеобхідніших, життєво важливих потреб; задоволення «відносних потреб», що виникають в умовах соціально-економічної диференціації населення і порівняння людьми свого положення з положенням оточуючих; досягнення свого ідеалу – якогось матеріального стандарту або соціального стандарту. Злочини проти власності є частиною корисливої злочинності.

Загальнокримінальна корислива злочинність завжди займала й займає в даний час значне місце в структурі злочинності України, визначаючи її кількісну сторону. Так, у 2007 р. зареєстровано вчинення 187 тис. 768 злочинів проти власності, або 46,7% від загальної кількості вчинених злочинів, що на 12,9% менше порівняно з 2006 р. Основну частину злочинів проти власності становили: крадіжки – 114 тис. 665 випадків, або 61,1% та грабежі – 32 тис. 268 випадків, або 17,2%. Так, відповідно до вироків, що набрали законної сили, у 2007 р. суди засудили за злочини проти власності 59 тис. 614 (у 2006 р. – 67 тис. 083) особи, з яких: за ст. 185 КК – 32 тис. 823 (39 тис. 914), ст. 186 КК – 14 тис. 348 (14 тис. 899), ст. 187 КК – 4 тис. 790 (4 тис. 709), ст. 188 КК – 540 (554), ст. 188-1 КК – 3 (7), ст. 189 КК – 1 тис. 244 (2 тис. 443), ст. 190 КК – 3 тис. 728 (3 тис. 377), ст. 191 КК – 2 тис. 138 (1 тис. 180).

У 2008 р. за вчинення злочинів проти власності засуджено 52,2 тис. осіб, що на 12,4% менше, ніж у 2007 р. Проте, незважаючи на зменшення їх кількості, їх частка в структурі всіх засуджених становить 35,6%.

Отже, згідно з офіційною статистикою, відбувалось значне скорочення кількості зареєстрованих злочинів деяких видів даної категорії. Проте число зареєстрованих злочинів – це далеко не число всіх скоєних злочинів. Зниження кількості зареєстрованих злочинів проти власності, у тому числі і найбільш пошире-

них форм розкрадання, на тлі нестабільної економічної ситуації в країні, зuboження основної частини населення представляється малоймовірним у дійсності. Поясненням цьому може служити підвищення латентності даних видів злочинів за рахунок їх малозначних проявів, коли потерпілі в силу тих чи інших причин уникають звернення із заявами до правоохоронних органів.

Зниження кількості злочинів може відображати і фактичне зниження злочинності, і зміну норми закону, практики реєстрації. Так, на позитивну динаміку зареєстрованої ненасильницької корисливої злочинності вплинула часткова декриміналізація. Відповідно до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р. сума неоподатковуваного мінімуму доходів громадян для кваліфікації злочинів або адміністративних правопорушень була встановлена на рівні податкової соціальної пільги, що дорівнює 50 відсоткам однієї мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 01 січня звітного податкового року (до цього часу було 17 грн). Тобто за декілька років мінімальна сума для притягнення до кримінальної відповідальності, наприклад, за крадіжку збільшилась з 51 грн до 907,5 грн

Отже, реально кількість корисних посягань в останні роки не зменшувалась, але значна їх частина в кримінальній статистиці не відображалась, оскільки ці діяння були штучно виведені зі сфери впливу кримінального закону (напевне держава не бажала виконувати охоронну функцію).

У 2009 р. за даними МВС вже зареєстровано 175582 крадіжок, що на 58,9% більше, ніж у 2008 р. (110493 злочинів); 18004 шахрайств, що на 22,5% більше, ніж у попередньому році (14693 злочинів). Проте кількість насильницьких загальнокримінальних корисливих злочинів майже не змінилася. Так, у 2009 р. зареєстровано 27598 грабежів, що всього на 2,5% більше, ніж у 2008 р. (26927 злочинів); 5103 розбоїв, що на 2,4% більше, ніж у попередньому році (4984 злочинів), а кількість зареєстрованих вимагань взагалі зменшилась на 10,1%, з 624 до 561 злочину.

Різке збільшення кількості зареєстрованих крадіжок у 2009 р. можна пояснити у тому числі і прийняттям Закону України «Про внесення змін до КУпАП та КК України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна» від 4 червня 2009 року. Найбільш принциповою новацією цього Закону слід вважати зменшення в ст. 51 КУпАП відразу в п'ятнадцять разів обсягу викрадення чужого майна, що вважається дрібним, з 3 до 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. Тобто, якщо до цих змін дрібна крадіжка завершувалася на сумі в 907,5 грн, то за новою редакцією у 2009 р. – 60,5 грн Законодавці виправили наслідки Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» від 2 червня 2005 року, коли межу кримінальної відповідальності за крадіжку було піднято до розміру трьох неоподатковуваних мінімумів, що викликало численні нарікання громадськості та значне зменшення кількості офіційно зареєстрованих ненасильницьких корисливих злочинів.

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ І ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ

Згідно зі ст. 43 Конституції України кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

У ст. 55 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі для скорочення викладення – «позбавлення права...»), а у ст. 154 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплено захід забезпечення кримінального провадження у виді відсторонення від посади.

«Позбавлення права...» полягає у позбавленні засудженого його суб'єктивного права на ті посади, які він обіймав, або ту діяльність, якою займався на момент вчинення злочину, і тимчасового обмеження його правоздатності – можливості претендувати на обіймання певної посади або зайняття певною діяльністю на строк, встановлений вироком суду.

Відсторонення від посади можна визначити як тимчасове, вимушене недопущення особи, яка перебуває у певних службових відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи організаціями, до виконання своїх функціональних обов'язків з підстав і в порядку, передбачених КПК.

Відсторонення від посади переслідує не тільки мету попередити спроби підозрюваного, обвинуваченого перешкоджати кримінальному провадженню, а й забезпечити виконання обвинувального вироку. Передусім цей захід процесуального примусу забезпечує виконання майбутнього покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК).

Хоча «позбавлення права...» і відсторонення від посади є заходами державного примусу, але їх необхідно відмежовувати між собою за такими ознаками.

1. «Позбавлення права...» є видом покарання, який входить до системи покарань, у той час як відсторонення від посади є одним із заходів забезпечення кримінального провадження.

2. Покарання у виді «позбавлення права...» призначається після закінчення судового розгляду при ухваленні вироку, у той час, коли відсторонення від посади здійснюється під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження.

3 «Позбавлення права...» застосовується за обвинувальним вироком суду, а відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення (ухвали) слідчого судді або суду.

4. Здійснення відсторонення від посади належить до компетенції слідчого судді або суду, призначення ж покарання у виді «позбавлення права...» належить лише до компетенції суду.

5. Відсторонення від посади у законі встановлено стосовно певної посади, у той час як покарання у виді «позбавлення права...» поширюється на більш широкі категорії прав – на право обіймати певні (аналогічні) посади або займатися певною діяльністю.

6. Відсторонення від посади здійснюється стосовно особи, яка має процесуальний статус підозрюваного або обвинуваченого, а «позбавлення права...» призначається засудженому.

7. Однією зі спеціальних умов відсторонення від посади є перебування підозрюваного або обвинуваченого на посаді на момент прийняття рішення (ухвали), а однією із умов призначення «позбавлення права...» є вчинення винним злочину з використанням займаної посади або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю, незалежно від того обіймає він цю посаду або займається цією діяльністю на момент ухвалення вироку.

8. Застосування заходу забезпечення кримінального провадження не тягне за собою судимість (ст. 88 КК), яку тягне призначення покарання.

9. «Позбавлення права...» може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років; а відсторонення від посади здійснюється на строк не більше двох місяців.

10. Відсторонення від посади може бути здійснено за вчинення злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу, «позбавлення права...» призначається незалежно від тяжкості злочину.

Таким чином, покарання у виді «позбавлення права...» і захід забезпечення кримінального провадження у виді відсторонення від посади, на перший погляд, схожі між собою і призводять у певних випадках до схожих наслідків (відсторонення особи від посади). Однак ця схожість лише уявна: розглядані інститути є зовсім різними за юридичною природою, мають різні ознаки і тягнуть настання різних наслідків, відтак їх не можна ототожнювати і підміняти один одним.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Деякі вчені за основу визначення місцевих бюджетів приймають територіальний принцип, розглядаючи їх як бюджети окремих адміністративно-територіальних одиниць. Ряд економістів характеризують місцеві бюджети як економічні відносини. Н. В. Васильєва визначає місцеві бюджети як «обумовлену адміністративно-територіальним поділом і бюджетним устроєм частину економічних відносин у суспільстві, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів, призначених для задоволення суспільних потреб».

Усе наведене свідчить про різні підходи до трактування поняття місцевих бюджетів.

Крім того, в деяких випадках ототожнюються поняття «місцевий бюджет» і «бюджет місцевого самоврядування».

Поняття місцевого бюджету можна визначити як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами влади Автономної Республіки Крим, області, районів, органами місцевого самоврядування територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах) протягом бюджетного періоду.

Виходячи з наведеного вище визначення місцевого бюджету, ми можемо виділити основні ознаки, на основі яких можна провести класифікацію місцевих бюджетів:

- мета і зміст діяльності;
- терміни.

З точки зору змісту діяльності, як правило, виділяють два види бюджетів:

– поточний бюджет: являє собою сукупність доходів і видатків органів місцевого самоврядування, що забезпечують першочергові потреби міського господарства, перш за все, сюди відносяться витрати з фінансування постійно діючих господарських структур місцевого самоврядування, іншими словами, це кошти для підтримки функціонування міського господарства;

– бюджет розвитку (інвестиційний бюджет): включає в себе сукупність доходів і витрат, що направляються на вдосконалення та розвиток місцевого господарства.

Дана класифікація, незважаючи на її умовність, оскільки кошти можуть переходити з одного бюджету до іншого, тим не менш вкрай важлива, оскільки дозволяє виділити і більш чітко визначити цілі і завдання місцевого господарства, планувати його перспективу.

З точки зору мети діяльності, здійснюваної органами місцевого самоврядування, також можна виділити два види місцевого бюджету:

– бюджет, що направляється на реалізацію власних повноважень органів місцевого самоврядування;

– бюджет, що направляється на виконання державних повноважень, які делеговані органами державної влади на основі закону органам місцевого самоврядування.

Такий поділ впливає з того, що порядок витрачання коштів, виділених на виконання державних потреб, визначається державним органом, а отже, він може бути відмінним від порядку витрачання власних коштів місцевого бюджету.

З точки зору термінів планування фінансової діяльності традиційно виділяють три види бюджетів:

– короткостроковий (1 рік);

– середньостроковий (3 роки);

– довгостроковий (понад 5 років).

Зрозуміло, що класичний вид бюджету матиме лише короткостроковий річний бюджет. Однак перспективне фінансове планування також необхідно, оскільки без нього неможливо забезпечити комплексність розвитку місцевого господарства.

Таким чином, поняття місцевого бюджету є ширшим, ніж поняття бюджету місцевого самоврядування, оскільки місцевий бюджет включає в себе також бюджети місцевого самоврядування, і, навпаки, бюджети місцевого самоврядування входять, крім того, до місцевого бюджету.

Наведена вище класифікація місцевих бюджетів досить умовна і не може застосовуватися в чистому вигляді. Сам по собі бюджет являє собою комплексний документ, що включає в себе елементи перерахованих вище видів бюджетів. Але наведена вище класифікація дає можливість більш грамотно побудувати структуру бюджету, а також грамотно побудувати сам процес складання бюджету та фінансового планування діяльності бюджетного процесу.

УДК 346.12

Багмут Г. В.

студ. гр. ГП-119 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АРБІТРАЖНИХ КЕРУЮЧИХ

Попри те що арбітражний керуючий є ключовою фігурою на всіх стадіях процедури банкрутства, його правовий статус і суть професії відомі далеко не кожному.

Арбітражний керуючий – фізична особа, призначена господарським судом у встановленому порядку в справі про банкрутство як розпорядник майна, керуючий санацією або ліквідатор з числа осіб, які отримали відповідне свідоцтво і внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Загальним терміном «арбітражний керуючий» позначають трьох антикризових фахівців: розпорядника майна, керуючого санацією та ліквідатора, котрі здійснюють повноваження в судових процедурах, застосовуваних до боржника. Доля підприємства-боржника й можливість задоволення вимог кредиторів безпосередньо залежать від діяльності арбітражного керуючого, його знань і досвіду.

Законодавча база, яка регламентує правовий статус арбітражних керуючих це: накази Міністерство Юстиції: «Про отримання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора)», «Про затвердження Порядку контролю за діяльністю арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів)», «Деякі питання подання арбітражними керуючими (розпорядниками майна, керуючими санацією, ліквідаторами) статистичної звітності, оперативної звітності та інформації про свою діяльність», «Про порядок подання арбітражними керуючими (розпорядниками майна, керуючими санацією, ліквідаторами) обов'язкових відомостей (інформації)»; закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», відповідно до якого, змінений статус арбітражного керуючого, який замість суб'єкта підприємницької діяльності став суб'єктом незалежної професійної діяльності.

Арбітражним керуючим може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну або економічну освіту, стаж роботи за фахом не менше трьох років або одного року на керівних посадах після отримання повної вищої освіти, пройшов навчання та стажування протягом шести місяців, володіє державною мовою та склав кваліфікаційний іспит.

З одного боку, законодавче визначення арбітражного керуючого достатньо чітке та регламентоване, а з іншого – при практичній реалізації процесу виникає велика кількість проблем. Аналізуючи законодавство, можна дійти висновку, що арбітражний керуючий повинен мати набір виключних якостей: по-перше, юриста-процесуаліста, який добре знається на законодавстві про банкрутство, господарському процесі, виконавчому провадженні, особливостях трудового, приватизаційного, заставного права; по-друге, економіста, який знає особливості бухгалтерського обліку, оподаткування, інвестиційної діяльності, фінансового аналізу; по-третє, топ-менеджера, який знає кон'юнктуру ринку, технології різнопрофільних виробництв, методики антикризового управління.

На арбітражних керуючих покладається обов'язок виявляти ознаки фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Залишається сподіватися, що це підвищить відповідальність арбітражних керуючих при веденні справи, а не стане важелем впливу на них з боку правоохоронних та судових органів, фінансових партнерів, які доводять підприємство до банкрутства заради отримання підприємства за безцінь. Сучасне суспільство потребує висококласних фахівців антикризового управління, здатних забезпечити нормальне функціонування механізму фінансового оздоровлення й банкрутства в нашій країні.

Таким чином аналіз українського законодавства показує, що проблема визначення статусу розпорядника майна, керуючого санацією та ліквідатора, належним чином не поставлена. Зазвичай розглядається стан тільки законодавства, а потрібно дослідити окремі складові галузей права, економіки, вивчити несоціальні процеси, які мають місце під час виконання арбітражним керуючим своїх обов'язків. Потрібно додатково дослідити специфіку їх професійної діяльності, як складової частини справи про банкрутство, оскільки це процес складний і тривалий, котрий супроводжується численними проблемами, обумовленими матеріальними і моральними витратами, складною етапністю, відсутністю чіткого врегулювання порядку здійснення арбітражним керуючим своїх повноважень (последовності його дій та їх межі, конкретики у визначенні кола питань і повноважень). Потребують уточнення визначення поняття суб'єкта незалежної професійної діяльності, до якого віднесений арбітражний керуючий, і визначення місця, ознак та якостей зазначеного суб'єкта, професіонала, який надає професійні послуги.

УДК 347.1

Гайдаржийська Г. І.

студ. гр. ГПЗ-117 ЗНТУ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ ЯК ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА

В сучасній юридичній науці існують різні підходи до визначення змісту права людини на життя як особистого немайнового права. Одні автори розглядають його як право на збереження життя (індивідуальності) і розпорядження життям, у той час як інші – як право на «сприяння» життю, яке здійснює держава в розумінні створення так званих «необхідних умов існування».

Слід підкреслити, що життя людини є тим благом, на забезпечення і охорону якого спрямована більшість прав людини. Щодо змісту права людини на життя у власному розумінні необхідно підкреслити, що існуючі нормативні акти визнають його суб'єктом людину. Зміст же цього права дозволяє віднести його лише до основних прав людства – права на безстрокове існування, що не має нічого спільного з правом на фізичне існування конкретної особи.

Провідні вчені цивілісти визначають право на життя як особисте немайнове право фізичної особи щодо володіння та користування незабороненим законом способом власним життям, а також захисту власного життя та життя інших осіб у межах, передбачених законодавством. Автори Коментаря до Конституції України, зазначили, що право на життя складається

з невід'ємності права на життя, заборони свавільного позбавлення життя, права на позбавлення життя внаслідок неминучої потреби застосувати силу.

Слід погодитись з висновком про те, що структура права людини на життя складається з трьох основних частин: право на життя у власному розумінні, право на ризик і право на припинення життя (право на смерть). Аналізуючи загальні положення нормативних актів, що регулюють право на життя в загальному, на рівні норми «кожен має невід'ємне право на життя», приходимо до висновку, що право на життя у власному розумінні охоплює чотири складові елементи: право на охорону здоров'я й медичну допомогу (виходячи з норми Конституції, яка закріплює право на охорону здоров'я і медичну допомогу); право на сприятливе навколишнє середовище (виходячи з норми Конституції, яка закріплює право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди); право на достатній життєвий рівень.

Останнім часом формується цілий пакет соціальних зв'язків, що виникають при реалізації права на життя у самих різноманітних його проявах і потребують як свого правового опосередкування в цілому, так і цивільно-правового зокрема. Можливості цивільно-правового регулювання у цій сфері донедавна пов'язували здебільшого з традиційним інститутом відшкодування майнової шкоди у зв'язку із втратою годувальника. І хоча виникнення відповідного майнового права в утриманців у таких випадках дійсно пов'язане з припиненням життя людини, мабуть, недоцільно зводити до нього все розмаїття відносин, що складають право людини на життя.

Життя людини полягає у складній єдності фізіологічного існування і соціального буття індивіда. Сутність цивільно-правової конструкції права на життя проявляється, перш за все, в абсолютному характері відповідного правовідношення. Народження і смерть людини – це особливий різновид юридичних фактів, що належать до подій. Тим не менш, цивільне право не може не охоплювати своїм регулятивним впливом відносини, пов'язані із настанням вказаних подій, оскільки як народження людини, так і в ряді випадків її смерть, відбуваються у зв'язку із волевиявленням тих чи інших осіб, які можуть істотно вплинути на початок нового життя чи прискорене завершення вже існуючого життя.

Вважаємо, що при визначенні змісту права людини на життя та його відмежуванні від інших особистих немайнових прав слід виходити з таких положень: можливості, які складають зміст права на життя, повинні розглядатись не абстрактно, а лише у зв'язку з конкретним суб'єктом - носієм цього права; наявність безпосереднього зв'язку між можливостями, які складають зміст права на життя, з життям людини; право людини на життя є самостійним суб'єктивним правом людини, наділеним своїм специфічним змістом, яке, однак, не посідає більш вагомого місця в системі суб'єктивних

прав людини, ніж право на охорону здоров'я і медичну допомогу, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля тощо.

Отже, на нашу думку, зміст права людини на життя складатимуть такі групи можливостей, як: право вчиняти власні дії, які безпосередньо впливатимуть на фізичне життя його носія; право вимагати від інших суб'єктів вчинення певних дій, спрямованих на забезпечення чи захист права на життя, або утримання від їх вчинення; право звертатись за захистом права на життя до державних чи інших уповноважених органів та організацій, у тому числі міжнародних.

УДК 343.9

Гребенюк К. А.

студ. гр. ГП-118 ЗНТУ

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ КОРИСЛИВИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Вивчаючи проблему корисливих злочинів проти власності, не можна обійти питання і про ті чинники, які сприяють таким злочинам і полегшують їх вчинення. Само по собі виявлення фактичної картини злочинності і її розвитку ще не дає відповідь на питання, що ж робити. Між етапом оцінки злочинності і етапом організації протидії обов'язковий етап виявлення причинності злочинності, оскільки впливати необхідно на те, що породжує злочинність і її розвиток.

Причина злочинності – це сукупність різних за характером і механізмом дії соціальних явищ, що породжують злочинність. Причина, виробляючи дію, породжує слідство. Для дії причини необхідні певні умови, які перетворюють можливість скоєння злочину в дійсність.

Виділяються об'єктивні і суб'єктивні причини, а також антропологічні і соціальні тощо. Необхідно виявляти закономірності злочинності, її причини та умови, з метою вироблення найбільш ефективних заходів протидії цьому негативному, асоціальному явищу.

Кримінологи підкреслюють визначальну роль економічного фактору в генезі злочинів проти власності. Різке соціально-економічне розшарування суспільства породжує конфлікти між багатими і бідними верствами населення, що виражаються в різних формах, наприклад, у скоєнні вимагання частини доходів у підприємців молодими людьми, що не мають роботи і орієнтовані на негайне забезпечення будь-якими способами свого прагнення жити не гірше.

Кримінологічні дослідження вказують на необхідність першочергового урахування стану та розвитку виробництва, забезпечення наявних у населення потреб та інтересів. Причому не тільки споживчого характеру, але і тих, що стосуються процесу зайнятості населення, отримання стабільного й гідного доходу.

При кримінологічному аналізі необхідно враховувати суб'єктивне сприйняття злочинцем соціальних умов. Наприклад, суспільством матеріальний рівень життя злочинця може оцінюватися як задовільний, а їм самим – як жебрацький. Іноді покарання пом'якшується, тому що у засудженого є неповнолітні діти, але фактично він про них не піклується, навпаки, забирає з дому і продає речі, виганяє дружину з дітьми з дому.

При аналізі соціально-психологічних факторів у першу чергу слід відзначити, що в суспільстві різко змінилися критерії цінностей. Якщо раніше праця представляла ту цінність, на яку слід було орієнтуватися, то нині матеріальне благополуччя, незалежно від способів його досягнення, визначає цінність людини в значно більшій мірі, ніж його праця.

Існуюче в суспільстві протиріччя між офіційними нормами поведінки і фактичною поведінкою частини населення пояснює, чому окремі індивіди йдуть на скоєння злочину. Широке поширення в наш час у суспільстві незаконного бізнесу, що приносить величезні доходи, породжує уявлення про дуалізм існуючих норм і законів.

Однією з умов, що сприяють вчиненню корисливих злочинів, є порушення правил зберігання, перевезення та передачі матеріальних цінностей, недоліки в організації праці та доборі кадрів.

В деяких випадках не потрібно створювати умови для вчинення корисливого злочину. Наприклад, коли у стоячого спереду в автобусі чоловіка можна побачити висунутий з кишені гаманець. Так, певний асоціальний тип людини з негативно деформованими потребами потрапляє в ситуацію можливого задоволення цих потреб та інтересів.

Певне значення для вчинення корисливих злочинів має поведінка самих потерпілих. Значна частина вуличних грабежів здійснюється щодо осіб, які перебувають у сильному ступені сп'яніння. Як і раніше зустрічаються факти, коли потерпілі самі створювали обстановку, що полегшує доступ злочинцям в оселі: залишали ключі в легкодоступних місцях, відкриті квартирки та вікна тощо.

Засоби масової інформації намагаються висвітлювати найвиразніші випадки шахрайських проявів, залучаючи фахівців для дачі порад щодо уникнення вказаних ситуацій. Але люди не можуть жити, нікому не довіряючи, думаючи, що це може бути з кожним, але не з ним. За статистикою, кожен п'ятий є азартною людиною і сам провокує злочинця зробити себе потерпілим.

На ситуацію, що склалася істотно впливає недостатній потенціал правоохоронних органів, які здійснюють запобігання, виявлення, реєстрацію, розкриття, розслідування злочинів проти власності. Обмеженість ресурсного забезпечення правоохоронної системи значно знижує її функціональні можливості.

Отже, безкарність, поряд з швидкістю і відносною легкістю придбання досить великих матеріальних коштів, завдяки злочинам проти власності, стимулює кримінальне зараження суспільства.

ІДЕЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВАЗАСТОСУВАННІ

Справедливість в будь-якому суспільстві починається з того, що робить необхідною єдину форму людських діянь, утверджує однакові нормативи поведінки для усіх членів соціальної групи, в межах якої справедливість функціонує як інтегративна цінність. У цьому зв'язку, велике значення надається проблемі формальної чи процесуальної (процедурної) справедливості, орієнтованої на саму процедуру виконання людьми справедливих норм і принципів, основний постулат якої передбачає чесність у виборі засобів поведінки на базі існуючих в суспільстві єдиних систем соціальних норм (моралі, права, політичних, релігійних і т. д.), і лише тоді результат індивідуальної чи колективної дії може бути захищений як виправданий чи справедливий.

Принцип справедливості є одним із загальнолюдських принципів права як його універсальних нормативних засад, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання. Він придатний до застосування та знаходить свою конкретизацію як у міжнародно-правовій, так і у національних системах права. Зазначимо, що Статут ООН у преамбулі зафіксував завдання «створити умови при яких можуть дотримуватись справедливість і повага» до міжнародного права (Преамбула та ч. 1 ст. 1 Статуту ООН).

В силу загального характеру принципу справедливості він особливо потребує конкретизації у нормах права. Тісний зв'язок простежується між справедливістю та поняттям судочинства за правилами. Так, вимогами справедливості є такі основоположні процесуальні принципи, як *Audi alteram partem* (вислухай іншу сторону) і *Nemo iudex in propria causa* (ніхто не може бути суддею у власній справі). Проникнуті справедливістю й принципи, пов'язані з порядком обвинувачення особи у вчиненні протиправного діяння та застосування покарання, відомі ще з римських часів, котрі у даний час зафіксовані у багатьох міжнародних нормативно-правових актах та визнаються міжнародними стандартами, зокрема Європейською Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Коли йдеться про застосування права, справедливість є навіть більш важливою, у порівнянні зі справедливістю у правотворчості. Справедливе застосування норм права вимагає від суб'єктів застосування права безсторонності, недискримінаційного підходу, неупередженості та ін. Як зауважив О. Костенко, для тоталітарного суспільства характерне те, що несправедливість закону доповнюється, «коригується» несправедливістю (але вже по-
110

іншому) практики його застосування. У кримінальному праві це відбувається, зокрема, «шляхом незастосування самого кримінального закону або шляхом надмір частого, що стає нормою, призначення мінімального розміру покарання чи покарання нижче нижньої межі».

Справедливість в правозастосовній діяльності виявляється в обов'язку відповідних органів встановити об'єктивну істину у справі, забезпечити законні права та інтереси учасників процесу. Проте, з точним і безстороннім застосуванням норм права пов'язані ще й дві проблеми: по-перше, деякі норми права є несправедливі (потребують корегування та пошуку відповідних справедливих основ для правозастосовника), а тому незручні не лише для звичайних людей, а й для суддів і посадових осіб, які мають професійний обов'язок застосовувати закон таким, яким він є (*Dura Lex sed Lex*), і мають вирішувати, чи застосовувати їх, оскільки точне та безстороннє застосування несправедливого закону означає поширення несправедливості; по-друге, чи зобов'язані громадяни підкорятися несправедливому закону. Існують причини, з яких іноді буває несправедливим примушувати до виконання угоди, наприклад, коли становища сторін при її укладенні були дуже нерівні. Справедливість вимагає зміни та пристосування загальних правил до тих ситуацій, в яких вони інакше спричинили б серйозні ускладнення.

Справедливість як складне багатогранне явище набуває неабиякого значення при розбудові правової держави, реформуванні правової системи. Отже, на нашу думку, справедливість – це поняття більш широке, ніж законність, і виходить за межі законів, а тим більше не вписується у «беззаконні» закони та подібні акти. Закони мають бути такими, щоб сприймалися населенням як справедливі. Від ступеня справедливості залежить ефективність права, оскільки справедливий закон має більше шансів на втілення в життя і з меншими затратами, аніж несправедливий.

УДК 340.12

Квітко В. В.¹, Саміло Г. О.²

¹ студ. гр. ГП-112 ЗНТУ

² канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ФОРМ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ

Класифікація форм державного правління була і залишається предметом особливого пізнавального інтересу науковців на усіх етапах розвитку державно-організованого суспільства, не вгасає цей інтерес і сьогодні. Представники теоретико-правової науки за поодинокими винятками не виходять за межі загальноприйнятої класифікаційної схеми форм державного правління, згідно з якою, всі сучасні держави за формою правління поділяються на

два основні види: монархія й республіка. Монархії розрізняють на необмежені (абсолютні) та обмежені, або ж конституційні (дуалістичні та парламентські), республіки – на класичні (президентські та парламентські), гібридні (змішані) та деякі особливі (соціалістичні, монархічні, мілітарні тощо), що існують в одній або невеликій групі держав. Певними «відхиленнями» від цієї традиційної класифікації у бік її вдосконалення відрізняються погляди таких вчених, як Е. Григоніс та Р. Мухаєв. Е. Григоніс, зокрема, класифікує республіки на єдиновладні (ідеократичні й неідеократичні) та засновані на поділові влади. Р. Мухаєв поділяє форми правління на «чисті», класичні (монархія, республіка) та нетипові (змішані – дуалістична монархія, президентсько-парламентська республіка; гібридні – монархічна республіка, республіканська монархія).

Класифікуючи сучасні форми державного правління, О. Зазнаєв дійшов висновку, що вони поділяються на чотири чисті «типи» систем правління: президентська, парламентська, напівпрезидентська та напівпарламентська, а В. Іванов стверджує, що на вісім: 1) деспотична; 2) парламентсько-урядова; 3) парламентська; 4) президентська; 5) президентсько-парламентська; 6) централістська; 7) богословська; 8) «народна» («державна мас»). В. Сухонос, узявши за основу такий критерій, як спосіб формування установ виконавчої влади, класифікує сучасні форми державного правління на такі головні типи: монархічна (абсолютна монархія і президентська республіка) та колегіально-представницька (парламентська монархія та парламентська республіка). Протилежної точки зору дотримується Г. Чапала, який головну відмінність між президентською та парламентською республіками вбачає у «способі політичної відповідальності уряду.

Заслуговує на увагу і потребує подальшої розробки твердження В. Сухоноса, що в сучасних умовах класифікація за формальним джерелом влади не дає об'єктивних результатів, і віднесення таких країн, як Австралія, Великобританія, Канада до групи монархій, а США, Франції, Куби, НДРК до однієї групи республіканських держав, уже не відповідає сучасним політико-правовим реаліям.

Заслуга згаданих вище вчених полягає в тому, що вони в цілому започаткували вирішення зазначеної проблеми.

З урахуванням цих концептуальних положень використовуються деякі інші підходи до класифікації форм правління сучасних держав. Базою для цього слугує типологізаційна схема поділу форми державного правління на монархію та поліархію.

Монархія, це типова для держави кастово-станового (рабовласницького та феодалного) суспільства форма правління, зміст якої відображається в політико-юридичній системі верховної державної влади, де вся її повнота сконцентрована в руках глави держави – монарха. Виходячи з цього, до су-

часного типу монархії відносяться тільки ті держави, де заперечується принцип розподілу влади і, відповідно, державна влада повністю зосереджена в руках глави держави – монарха (Бахрейн, Бруней-Даруссалам, Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Саудівська Аравія, Свазіленд).

Однотипність владної структури цих держав, їх нечисленність не дають можливості виокремити видові відмінності їх форм правління. З викладеного логічно випливає, що абсолютна більшість держав сучасного світу є поліархіями, тобто мають типову для держави громадянського суспільства форму правління, зміст якої відображається в заснованій і такій, що функціонує на принципах народовладдя й розподілу влади соціально-політично-правовій системі вищих органів законодавчої та виконавчої влади.

Підводячи підсумки можна дійти висновку, що сучасні політико-правові реалії потребують творчого підходу до вироблених державознавчою наукою теоретичних конструкцій. Серед них і класифікація форм державного правління.

УДК 340

Ковальова О. В.¹, Баєва Л. В.²

¹ студ. гр. ГПЗ-118с ЗНТУ

² канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ПОРЯДОК РОЗРОБКИ, ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Становлення і розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави супроводжується об'єктивними процесами конституювання системи місцевого самоврядування. Завдяки місцевому самоврядуванню демократія перетворюється на справжнє народовладдя, тільки з легалізацією і зростанням прав територіальних громад більш конкретного змісту набувають політичні і соціально-економічні права громадян, стійкою та стабільною стає сама держава.

Крім того, слід ураховувати, що на рівні місцевого самоврядування, у межах територіальної громади, знаходять прояв і реалізацію переважна частина прав і свобод людини і громадянина. Тут же здійснюється і захист цих прав і свобод. Таким чином, на рівні місцевого самоврядування формується і функціонує локальна система захисту прав людини і громадянина.

Важливою нормативною умовою функціонування територіальної громади та органів місцевого самоврядування є правові акти, прийняті в системі місцевого самоврядування, зокрема, статuti територіальних громад. Адже саме статут територіальної громади є важливою нормативною умовою функціонування територіальної громади та її органів, виступаючи необхідним елементом правової основи муніципальної демократії. Саме оріє-

нтація на прийняття власних «комунальних конституцій» найбільш оптимально відповідає ідеї розмаїття й свободи вибору напрямів і видів локальної діяльності населення за місцем проживання.

Враховуючи, що статут територіальної громади є складним нормативно-правовим актом конституюючого значення, треба вважати, що до його розробки насамперед мають залучитися науковці – спеціалісти в галузі місцевого самоврядування.

На сьогодні відсутній законодавчо визначений порядок розробки статуту територіальної громади. На практиці реалізуються, як правило, два варіанти процедури розробки проекту статуту: 1) за типовою процедурою, передбаченою Регламентом, проходження проектів рішень у міській раді; 2) за особливою процедурою. У першому випадку суб'єкт ініціативи реєструє свій проект, даний проект проходить через профільну комісію, далі виноситься на сесію міської ради. Проте, оскільки статут громади є документом особливої важливості, застосовуються значно складніші процедури. Алгоритм особливих процедур, як правило, приймається рішенням ради.

Стосовно порядку прийняття статутів територіальних громад, у більшості випадків статуту не виписують детально процедури прийняття рішення про їх затвердження.

На сьогодні найбільш поширеною є практика, коли суб'єктом подання на затвердження ради проекту статуту є міський (сільський, селищний) голова. Дійсно, це досить зручний спосіб. Тим більше що в повноваження голови входить дати доручення на розробку статуту. Проте, це коло суб'єктів може бути значно розширене: 1) міський, сільський, селищний голова; 2) профільна комісія ради; 3) група депутатів місцевої ради; 4) територіальна громада, інші.

Питання прийняття статуту територіальної громади може бути вирішеним на місцевому референдумі. Згідно із Статутом територіальної громади міста Дніпропетровська, він приймається на пленарному засіданні міської ради більшістю голосів депутатів від загального складу міської ради і набуває чинності з дня його державної реєстрації в Дніпропетровському обласному управлінні юстиції. Статут міста Хмельницького приймається на сесії міської ради більшістю голосів від загального складу ради. Статут територіальної громади міста Бердянська приймається міською радою 2/3 голосів депутатів від загального числа членів ради.

Повноваження щодо затвердження статуту територіальної громади згідно з Законом віднесене до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад (п. 48, ст. 26). Однак, з огляду на те що основною вимогою до представницького органу місцевого самоврядування є репрезентативність, він не повинен бути компетентнішим, ніж територіальна громада в конкретних галузях місцевого життя, оскільки його основна роль у системі місце-

вого самоврядування полягає у вираженні волі місцевих жителів. Тому, треба вважати, що передбачена можливість прийняття статутів територіальної громади безпосередньо населенням на місцевому референдумі.

Такий підхід певною мірою підвищуватиме інтерес громадян до правового процесу, до організації управління територією. янського суспільства.

УДК 346.9

Кошова Т. В.

студ. гр. ГП-119. ЗНТУ

НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТИТУТУ СВІДКІВ В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Судді господарських судів при розгляді справи часто заявляють, що не можуть залучати осіб в якості свідків, оскільки такого учасника, згідно з Господарським процесуальним кодексом України (далі ГПК), не існує.

Суд загальної юрисдикції серед засобів доказування, якими встановлюються фактичні обставини справи, насамперед називає пояснення сторін, які повинні бути перевірені, досліджені і оцінені в сукупності з іншими доказами (частина 2 статті 27 Цивільного процесуального кодексу України). У господарському суді - навпаки, пояснення сторін займають останню позицію які доповнюють письмові і речові докази, представлені сторонами (частина 2 статті 32 ГПК України).

Пояснення сторін як засіб доведення обов'язково використовуються в будь-якій справі, оскільки це первинний, початковий доказовий матеріал, на якому ґрунтуються вимоги позивача і заперечення відповідача. Участь у процесі інших суб'єктів – третіх осіб, державних та інших органів, прокурора – також обов'язково передбачає надання пояснень по суті обставин справи.

Право давати пояснення сторін по справі гарантується і охороняється законом.

До складу учасників господарського процесу входять сторони, треті особи, прокурор, інші особи, які можуть брати участь у процесі у випадках, передбачених ГПК України, зокрема, судові експерти, перекладачі, посадові особи та інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли вони викликані для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи (статті 18, 30 ГПК).

Розглядаючи осіб, які беруть участь у справі, а точніше їх пояснення, як джерело доказів, неодмінно потрібно розкрити сутність такого специфічного учасника процесу, як свідки. Правовідносини як різновид суспільних відносин виникають, змінюються, припиняються на підставі подій, які відбуваються, як правило, в присутності людей, які не є безпосередніми учасниками

матеріально-правових відносин. У силу свого нейтрального положення людина здатна об'єктивно і вірно засвідчити події і факти так, як вони відбувалися в дійсності. Саме тому іноді для повноти доказування необхідно звернутися за допомогою до свідка, але, на жаль, чинний ГПК України не містить положень, що стосуються можливості використання в господарському процесі такого джерела доказів, як пояснення свідків.

Свідок - особа, яка не має зацікавленість у вирішенні справи.

Але слід звернути увагу, що хоча пояснення посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів відповідно до ст. 32 ГПК є одним із засобів доказування, ці особи не є свідками. В українському господарському процесуальному законодавстві немає інституту свідків.

Для одержання і дослідження показань свідків встановлюються інші правила та процедури. Крім того, важливою особливістю правового статусу свідка є те, що він не може знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання і тому подібне. Саме на цій підставі слід погодитися з деякими дослідниками, які за підсумками аналізу норм чинного ГПК України роблять висновок про закріплення участі посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів (стаття 30 ГПК) замість свідків як учасників процесу. За нормою, зазначені особи на вимогу суду «зобов'язані з'явитися» і «сповістити про відомі їм відомості та обставини у справі, подати на вимогу господарського суду пояснення в письмовій формі». Аналізуючи їх повноваження, необхідно визнати, що ці особи в господарському процесі є свідками. Однак, всупереч загальновизнаним правилам, їм належать право знайомитися з матеріалами справи, подавати докази, брати участь в огляді та дослідженні доказів (частина 1 статті 30 ГПК). Але якщо вони дають пояснення після ознайомлення з матеріалами справи, то їх безпосередність і переконливість губляться.

Тому необхідно чітко визначити в ГПК положення цих осіб в господарському процесі саме як свідків. Безперечно, внесення до ГПК України положення щодо участі свідка в ході доказу в господарському процесі було б правильним і зрозумілим.

Отже, необхідно ввести в господарський процес інститут «свідка», визначивши його правовий статус, та відмежувавши від прав і обов'язків інших активних учасників процесу.

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в українському суспільстві виникла надзвичайно складна політична ситуація щодо функціонування конституційного поля. Секретар Венеціанської комісії Томас Маркерт, висловився з цього приводу так – «влада в Україні працювала кілька років на підставі неконституційної Конституції».

В сучасних умовах важливими є дослідження таких аспектів конституціоналізму:

- 1) співвідношення української дійсності в сфері політики та практики реального конституціоналізму;
- 2) визначення чинників, що впливають на ефективність та дієвість конституційних норм.

Конституціоналізм як принцип верховенства права означає обмеження владних повноважень керівників держави, державних органів та реалізацію цих обмежень з використанням установлених процедур. Але, головна мета конституціоналізму – створення раціонального державного устрою, форми, що структурує та дисциплінує процеси прийняття державних рішень. Конституції встановлюють, яким чином повинні створюватися норми, але вони не вирішують і не повинні вирішувати, що встановлюється нормами. Тобто, конституції є насамперед процедурами, розробленими для забезпечення контрольованого використання влади.

Таким чином – конституціоналізм – це сукупність принципів, норм та інститутів, основа конституційної державності. Походження терміна «конституціоналізм» пов'язують з визначенням верховенства конституції над іншими правовими актами. Якщо Конституція є своєрідною мирною угодою, якій передувала довготривала боротьба, то конституціоналізм - втілення такої «мирної угоди» на практиці. Конституція являє собою стратегічний напрямок подальшого розвитку країни, критерій відбору конкретних методів та засобів, що можуть забезпечити такий розвиток. Вона є легітимною основою корегування помилок та відхилень від визначеного політичного курсу. Конституціоналізм слугує індикатором ступеня відповідності реальному стану держави та його нормативної моделі, що закріплена в Основному Законі країни.

Професор, доктор політичних наук Новакова О. В. сформулювала декілька сутнісних ознак конституціоналізму:

- верховенство права, що реалізується в практиці суспільнополітичного життя;
- похідний характер політичного урядування від волі народу;

- правовий характер законодавства держави;
- відповідність практики державного управління вимогам правових законів;
- розвинене дієздатне громадянське суспільство, бо конституціоналізм спирається на активну діяльність освіченого, інформованого та вільного населення;
- гарантування прав і свобод громадянина в державі;
- взаємна відповідальність держави і особи за все, що відбувається в країні;
- реалізація принципу розподілу функцій державної влади – законодавчої, виконавчої та судової, їх взаємозв'язок та відносна автономність;
- збереження і відтворення на сучасному історичному етапі позитивного досвіду, національних традицій реалізації ідеї конституціоналізму;
- реальність конституційних норм, дієвість закріплених у ній положень і, в першу чергу, тих, які стосуються забезпечення прав людини.

Дослідивши питання щодо сучасних аспектів розвитку конституціоналізму в Україні, можна зробити такі висновки:

- сутність політичного конституціоналізму полягає, передусім, у розвитку й реалізації на практиці основних положень та норм, зафіксованих у Конституції держави;
- головне суспільнополітичне призначення конституціоналізму – створення раціонального державного устрою, здатного гарантувати дотримання демократичних;
- прав і свобод громадян, зафіксованих у Конституції;
- сучасна політична практика українського суспільства негативно впливає на реалізацію принципу конституціоналізму, оскільки демонструє неповагу до Конституції, відсутність консенсусу політичного класу щодо основних конституційних положень та їх неухильного виконання;
- для підсилення ролі конституціоналізму в Україні необхідно розвивати демократичну політику - правову культуру громадян, кожен має усвідомити власну відповідальність за все, що відбувається в країні.

УДК 349.3(477)

Мельниченко О. В.

студ. гр. ГП-139 ЗНТУ

ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Статтею 46 Конституції України встановлено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним

соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Зобов'язання країни у сфері соціального захисту впливають не тільки із законодавчих актів України, але й з міжнародно-правових зобов'язань. Україна є учасником основних міжнародних угод у соціальній сфері. Практика застосування норм міжнародних угод, що мають пряму дію, вважається проблематичною. Судова практика, що базується на міжнародних угодах, не є надто поширеною. Має місце в основному декларативне приєднання України до європейської системи соціальних стандартів. Відмова України визнати формально (шляхом ратифікації) частину європейських прав у соціальній сфері, зокрема, ряду положень Європейської соціальної хартії (переглянутої), може стати значною перешкодою на шляху до подальшої інтеграції України в ЄС. Повний перехід України до європейської моделі соціального захисту залежить від вирішення цих проблем на національному рівні.

Система соціального захисту в Україні вважається неефективною, зокрема, й через відсутність належного бюджетного фінансування. Тому основні соціальні стандарти не відповідають європейським (стандартам щодо соціального захисту громадян країн ЄС, що закріплені міжнародно-правовими актами ЄС та країн-членів), більшість з конституційних стандартів залишаються лише деклараціями.

Однією з важливих перешкод на шляху до практичної реалізації соціальних прав на рівні ЄС є бідність, яка призводить до поляризації суспільства. Забезпечення в Україні права людей похилого віку на соціальний захист не відповідає належному рівню. Система пільг, соціальних та компенсаційних виплат, соціальних послуг, що надаються згідно чинного законодавства, у більшості випадків суперечить засадам бюджетного фінансування і базується в основному на підходах, які не враховують реальної потреби в матеріальній забезпеченості соціально вразливих верств населення.

Аналіз законодавства у сфері соціального захисту дає підстави стверджувати про існування близько двох сотень галузевих правових актів. Прийняті в різний час, вони мають значні суперечності та засновані на різних домінуючих формах і видах соціального захисту. Звичайно, така кількість правових актів призводить до неможливості їх належної реалізації, відсутності знань у громадян у тому числі й щодо використання інструментів реалізації соціальних прав та їх захисту.

Проблема реалізації соціальних прав є актуальною і для Конституційного Суду України, який відіграє важливу роль у забезпеченні соціальних гара-

нтії. Рішення Суду щодо цих прав зобов'язують державу забезпечити гідне існування малозабезпечених громадян відповідно до конституційних гарантій. В Україні склалася ситуація, коли законодавством встановлювалися обмеження соціальних прав громадян при прийнятті щорічних Законів України «Про Державний бюджет». Ця законодавча практика неодноразово визнавалася неконституційною.

Отже, адаптувати законодавство України до стандартів ЄС у галузі соціального захисту досить важко через низку чинників: відсутність кодифікованого законодавства у сфері соціального захисту (а значить на порядку денному як першочергове має стояти питання розробки та прийняття Соціального кодексу); низький рівень обізнаності громадськості щодо соціальних прав та порядку їх реалізації (рішенням даної проблеми можуть бути фахівці-консультанти у Пенсійному Фонді України та його органах на місцях); невиконання рішень національних судів щодо захисту права на соціальний захист (питання вирішується через посилення відповідальності за такі порушення); невідповідність бюджетного планування адекватній реалізації соціальних прав та потреб громадян України. Основною ж та найважливішою проблемою адаптації законодавства України до стандартів ЄС на сьогоднішній день залишається невідповідність її реальних соціально-економічних умов. Законодавство ЄС у галузі соціального захисту передбачає високі видатки з державного та місцевого бюджетів, які на даний момент є непосильними для економіки України.

УДК 341

Мельниченко О. В.

студ. гр. ГП-139 ЗНТУ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСТВА ЄС

Якщо зазирнути в історію «народження» громадянства ЄС, то першим кроком можна вважати Римський договір у 1957 році. Однією з ідей цього договору була побудова «Союзу між людьми Європи». Другим кроком була Копенгагенська декларація 1973 року про Європейську ідентичність, яка посилалася на спільні цінності представницької демократії, цивільні права і верховенство закону. У 1984 році на з'їзді Ради Європи порушувалося питання важливості визнання європейської ідентичності народу та запропоновано конкретні заходи для додання Європейській ідентичності реальних форм, таких як прапор, гімн, загальний телевізійний простір. І тільки у 1992 році у Маастрихтському договорі, була введена чітка концепція громадянства ЄС, а пізніше була доповнена Амстердамським договором, який зазначив, що європейське громадянство не замінюватиме національне, а тільки доповнить його.

Громадянство Союзу субсидіарне національному. Громадянство ЄС надає право на свободу переміщення (подорожі), право на проживання, роботу й навчання у всіх країнах-членах ЄС, а також рівні права на ринку робочої сили ЄС. Виключення становлять деякі сфери, у яких установлені обмеження (поліція, збройні сили, закордонні представництва). Крім того, громадянин ЄС може в будь-якій країні-члені ЄС надавати суспільні послуги, тобто вести самостійну бізнес-діяльність. У громадянина Європейського Союзу, крім економічних і соціальних прав, є ще й чітко визначені політичні права. Згідно до положень Маастрихтському договору, кожний громадянин ЄС може обирати та бути обраним на виборах у Європейський парламент і на місцевих виборах у країні-члені ЄС, громадянином якої він не є, але в якій він постійно проживає.

Слід зауважити, що право ЄС не містить «стандартного» переліку основних прав і свобод людини й громадянина, що як правило міститься в національному законодавстві. Існує дві інстанції, куди громадянин ЄС можуть звертатися зі скаргами. Насамперед, це уповноважений ЄС із питань цивільного населення та Петиційна комісія Європейського парламенту.

Громадянство Європейського Союзу також дає право на консульський і дипломатичний захист у третіх країнах. Це означає, що, перебуваючи проїздом або проживаючи в державі, де немає дипломатичного представництва країни-члена ЄС, у особи, що має європейське громадянство є можливість звернутися за допомогою в дипломатичне представництво будь-якої держави-члена ЄС.

30 квітня 2006 року набрала чинності Детектива 2004/58, яка ефективно доповнила вторинне законодавство ЄС та кодифікувала та спростила вторинне законодавство ЄС та практики ЄСП з вільного пересування громадян ЄС; надала право на отримання дозволу на проживання у державі-члені перебування працюючих та не працюючих (студентам та пенсіонерам) громадянам ЄС за умови того, що вони не обтяжуватимуть систему соціального забезпечення держави перебування; надала членам родини громадянина ЄС право на отримання дозволу на проживання у державі-члені перебування після смерті громадянина ЄС або припинення шлюбу або зареєстрованого співмешкання; зареєстроване співмешкання рівноцінно шлюбу; зменшила перешкоди отримання дозволу на проживання працівників ЄС та членів їх родин; дозвіл на проживання замінено на реєстрацію в уповноважених органах; надала можливість автоматичного отримання громадянином ЄС дозволу на постійне проживання після 5 років легального проживання на території держави-члена ЄС; обмежила можливість дострокової депортації громадян ЄС та членів їх родин із території держави-члена ЄС.

З вище сказаного можна зробити висновок, що не можна ототожнювати такі поняття, як «громадянство ЄС» та «громадянство держави», так як Європейський Союз – не є суверенним утворенням, а тому зв'язок між ним та особами, які визнаються його громадянами, не може бути ідентичним за змі-

стом зв'язку між державою та її громадянами. Проголошення європейського громадянства мало низку позитивних наслідків: по-перше, закріпило інтернаціональний характер європейської спільноти; по-друге, підкреслювало, що мета Європейського Союзу полягає в розвитку особистості його громадян шляхом надання їм більших свобод, навіть в умовах зниження характерного для будь-якої національної держави функції політичного контролю; по-третє, європейські лідери вирішили важливе питання – обмежили повноваження національних держав, не створюючи при цьому наднаціональної державної структури, однак паралельно проголосивши жителів численних автономій, що існують практично в кожній європейській країні, громадянами ЄС без надання цим автономіям державного статусу.

УДК 247.124

Меднікова Р. О.

студ. гр. ГП-139 ЗНТУ

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Останні роки становлення фондового ринку України виявили багато зловбодених питань, які не знайшли свого вирішення і потребують наукового вивчення та законодавчого врегулювання. Ґрунтовний перегляд основоположних понять ринку цінних паперів сприятиме вирішенню нагальних проблем права. При цьому мова не має йти про заперечення попередніх досліджень, а про періодичне підтвердження істинності традиційних поглядів, що також приносить свою користь.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК) містить норми, що регулюють лише загальні для всіх цінних паперів питання.

До спеціальних актів законодавства часто відносять і Господарський кодекс України (далі – ГК). Тому спробуємо поєднати непоєднуване і розглянути можливість застосування учасниками ринку цінних паперів обох цих кодексів.

Визначення цінного паперу наведено у ч. 1 ст. 194 ЦК та у абз. 2 ч. 1 ст. 163 ГК. По суті, ці два визначення є тотожними. Тобто, у ч. 1 ст. 194 ЦК, абз. 2 ч. 1 ст. 163 ГК міститься визначення цінного паперу, з якого випливає, що для будь-якого цінного паперу характерними є наступні ознаки:

- а) цінним папером є документ;
- б) документ має бути встановленої форми;
- в) документ має містити відповідні реквізити;
- г) документ має посвідчувати грошове або інше майнове право, яке визначає взаємовідносини між особою, яка його випустила (розмістила) або видала, і власником;

д) документ передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску (видачі);

е) документ передбачає можливість передачі прав, що впливають з нього, іншим особам.

Незважаючи на подібність визначення цінних паперів за ЦК, ГК, слід зазначити, що визначення цінного паперу повинно міститися виключно у ЦК. Це твердження впливає з того, і що цінні папери є поняттям широким. Набагато ширшим, ніж господарські відносини. У ГК мають міститися лише норми, які визначають господарсько-правові особливості цінних паперів, наприклад, професійну діяльність на ринку цінних паперів, питання державного регулювання ринку, процес емісії цінних паперів тощо.

Згідно з ч. 1 ст. 194 ЦК цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка його випустила (видала), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам. Відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 163 ГК цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

Згідно з ч. 1 ст. 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з проспектом їх емісії (за емісійними цінними паперами), а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Отже, суть цінних паперів полягає у тому зв'язку, який існує між правом і документом. Таким чином, визначення цінних паперів, дане у статті 163 ГК, в цілому відповідає сучасному розвитку ринку, цілком обґрунтовується сучасними поглядами на теорію цінних паперів. При цьому не слід тричі (у кожному законодавчому акті) давати чергове, хай навіть ідентичне ГК, визначення цінних паперів.

КРИМІНАЛЬНА КАРАНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВЕДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

У народній правовій традиції українського народу завжди визнавалося аморальним жорстоке поводження з тваринами. Це не тільки негативно впливає на психіку дітей та підлітків, а також спричинює шкоду духовним цінностям та моральним засадам суспільства. Саме тому держава взяла під свій захист тваринний світ, і це завдання повинна виконувати ст. 299 КК України, а саме її санкція.

На сьогодні відсутні комплексні фундаментальні праці, що досліджували б ст. 299 КК України. Частково ця тема висвітлювалася в коментарях до КК України, в наукових статтях, у підручниках та у працях таких авторів як: В. В. Кузнецов, Л. С. Кучанський, А. В. Ландіна та інші.

На законодавчому рівні практика розгляду таких справ не узагальнювалась, а тому існують суперечності у вирішенні таких справ як теоретично, так і практично. А тому необхідним є фундаментальний аналіз зазначеної статті з метою усунення протиріч та можливих суперечностей, які можуть виникнути при використанні ст. 299 КК України.

Виклад основних положень. Аналіз розвитку кримінального законодавства, яке діяло на території України, дозволяє стверджувати, що норми про відповідальність за злочини проти моральності здебільшого характерні для всіх великих законодавчих пам'яток минулого. Тобто – це обов'язкова складова статті (або частини статті) Особливої частини КК України, яка містить у собі модель виду й обсягу покарання, адекватного суспільній небезпечності злочинного діяння. Важливим є те, що караність повинна бути спів розмірною рівню соціальних благ, якими обмежується засуджений та відповідати реальній суспільній небезпечності скоєного діяння.

За ст. 299 КК України відповідно до ч. 1 знування над тваринами, що належить до хребетних, із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацьковування цих тварин одна на одну, караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців; а за ч. 2 ті ж дії, вчинені у присутності малолітнього, – караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі до двох років.

Застосування законодавцем таких видів покарань, як штраф, арешт та обмеження волі є характерними для цього злочину ще з історії виникнення та розвитку норми в різних історико-правових документів, таких як: Руська правда, Соборне Уложення 1949 р., Військовий Статут 1716 р., Кримінальне Уложення 190 р., Кримінальний кодекс УРСР 1927 р., Кримінальний кодекс Украї-

ни 1960 р. В санкції статті за жорстоке поводження з тваринами фігурували різні види покарань – від штрафів до калічення або вигнання з поселення.

Схожі санкції можна знайти і в зарубіжному законодавстві. Наприклад, ст. 245 КК Російської Федерації – санкція передбачає «за ч. 1 – штраф у розмірі до вісімдесяти рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до шести місяців, або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до шести місяців; за ч. 2 – штраф у розмірі від ста тисяч до трьохсот тисяч рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого на період від одного року до двох років або позбавлення волі на строк до двох років»; ст. 451 КК Ізраїлю – санкція передбачає «тюремне ув'язнення»; ст. 259 КК Грузії – санкції передбачають «за ч. 1 – штраф або виправні роботи на строк до одного року; за ч. 2 – штраф або позбавлення волі на строк до двох років»; ст. 28.03 КК штату Техас Сполучених Штатів Америки – передбачає штрафні санкції за карні діяння які спричинили шкоду відносно худоби, биків, коней, овець, свиней, кіз, худоби або птахів екзотичних порід; або дикої природи, які визначені у ст. 63.001 Кодексу охорони парків та дикої природи; ч. 2 ст. 341 КК Китаю – санкція передбачає «позбавлення волі на строк до трьох років, короткостроковий арешт, нагляд або штраф» тощо.

Вищезазначене свідчить про те, що не тільки наша держава приділяє уваги до жорстокого поводження з тваринами, а й інші країни світу виявляють інтерес до даної проблеми. Основною проблемою, яка існує у національному законодавстві є відсутність в санкції нижньої межі покарань, що може призводити до порушень при встановленні справедливого покарання, а також низький рівень вивчення зазначеної проблеми. Необхідним, на нашу думку, є узагальнення практики розгляду справ про злочини, передбачені ст. 299 КК України, що зможе усунути труднощі, які виникають при розгляді даної категорії справ, а також введення нижньої межі санкції ст. 299 КК України, що дозволить справедливо вирішувати справи, пов'язані з жорстоким поводженням з тваринами.

УДК 343.97

Перельман І. В.

студ. гр. ГП-129 ЗНТУ

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА ГОСПОДАРСЬКОГО ВІДАННЯ ТА ПРАВА ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Право господарського відання – правова форма, яка згідно з ч. 1 ст. 136 Господарського Кодексу (надалі ГК) застосовується для встановлення правового титулу майна, закріпленого лише за суб'єктом підприємництва. При цьому, як випливає зі змісту ч. 2 статті 136 ГК, такий суб'єкт підприємництва має бути заснований в організаційно-правовій формі підприємства.

За суб'єктами господарювання, які не належать до суб'єктів підприємництва, майно не може закріплюватися на праві господарського відання. Щодо них застосовуються інші правові титули (право оперативного управління, право користування тощо).

Право господарського відання – це речове право суб'єкта підприємництва, який, так само, як і власник, володіє користується і розпоряджається закріпленням за ним майном. Проте, якщо зазначені повноваження власника мають абсолютний характер, то суб'єкт підприємництва, за яким майно закріплене власником (уповноваженим власником органом) на праві господарського відання, обмежений у здійсненні повноваження розпоряджатися окремими видами майна, реалізовувати яке (повноваження) він може лише за згодою власника. Випадки одержання такої згоди передбачені ГК та іншими законами.

Право господарського відання, крім обмеження суб'єкта підприємництва у розпорядження окремими видами майна необхідністю згоди власника (уповноваженого органу), характеризується і тим, що власник майна, закріпленого за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна. Такий контроль може здійснюватись власником як безпосередньо, так і через уповноважений ним орган. Однак у будь-якому разі такий контроль не повинен призводити до втручання в оперативно-господарську діяльність підприємства.

Право оперативного управління – це речове право суб'єкта господарювання, який здійснює некомерційну діяльність, тобто самостійну систематичну господарську діяльність, спрямовану на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку (ч. 1 ст. 52 ГК).

Змістом права оперативного управління є повноваження володіння, користування і розпорядження майном, закріпленням за суб'єктом господарювання власником (уповноваженим ним органом). Реалізація зазначених повноважень здійснюється у межах, встановлених ГК та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим станом).

Так, відповідно до ч. 3 ст. 76 ГК майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління в обсязі, зазначеному в статуті підприємства. Казенне підприємство не має права відчужувати або іншим способом розпоряджатися закріпленням за ним майном без попередньої згоди органу, до сфери управління якого воно входить.

На прикладі казенного підприємства можна бачити, що право оперативного управління відрізняється від права господарського відання, а саме: казенне підприємство або інший суб'єкт господарювання, який здійснює некомерційну господарську діяльність, постійно фінансується власником. Суб'єкт господарювання на праві господарського відання здійснює підприємницьку діяльність за рахунок отриманих від неї доходів, тобто на основі самофінансування. Наприклад, відповідно до ч. 8 ст. 75 ГК державні комерційні підприємства утворюють

за рахунок прибутку (доходу) спеціальні (цільові) фонди, призначені для покриття витрат, пов'язаних з їх діяльністю: амортизаційний фонд; фонд розвитку виробництва; фонд споживання (оплати праці); резервний фонд; інші фонди, передбачені статутom підприємства. Порядок використання цих фондів визначається відповідно до затвердженого фінансового плану.

Як і на праві господарського відання, власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган. Однак межі управління зазначеним майном з боку власника ширші, ніж на праві господарського відання. Власник має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, майно, що ним не використовується, а також майно, що використовується суб'єктом господарювання не за призначенням.

Дослідивши право господарського відання та право оперативного управління як правові титули можна зробити висновок, що в них є схожі риси, але вивчивши ці речові права їх не можна сплутати один з одним. Так правом господарського відання наділені юридичні особи, які займаються підприємництвом, а правом оперативного управління суб'єкти господарювання, які здійснюють некомерційну діяльність.

УДК 347

Прийменко А. В.

студ. гр. ГП-118 ЗНТУ

ПРОБЛЕМА ЧАСУ ВИНИКНЕННЯ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Історія міжнародного права і його науки являє безумовний науковий і практичний інтерес. Однією з найгостріших проблем міжнародно-правової науки завжди було і є встановлення часу й місця виникнення міжнародного права та його періодизація. Це – наукова проблема, але її вирішення має й важливе практичне значення для кращого розуміння суті самого міжнародного права.

Протягом століть аж до сьогодення дня по цьому питанню висловлювалися й висловлюються самі різні, часом діаметрально протилежні думки. Існує кілька точок зору. Згідно з першою, міжнародне право виникло разом з виникненням держав ще в Стародавньому світі, коли держави для врегулювання своїх взаємин стали створювати правові норми. При цьому деякі західні вчені початок зародження історії розвитку міжнародного права пов'язують із виникненням християнства (наприклад, французький учений Шарль Де Вішер). Прихильники другого підходу вважають, що міжнародне право виникло в Середні віки, коли міжнародні відносини досягли настільки

високого рівня, що держави усвідомили необхідність створення загальних для них норм міжнародного права й стали їм підкорятися. За третім підходом міжнародне право виникло в Новий час, коли виникли великі централізовані суверенні держави й сформувалися політичні союзи держав, а з появою праць Гуго Гроція на початку XVII ст. стала формуватися й наука цього права

В радянський період наука міжнародного права, ґрунтуючись на марксистській історичній концепції розвитку людства через суспільно-економічні формації, стверджувала, що міжнародне право виникло з появою перших держав. Уявляється цілком обґрунтованим відносити початок зародження міжнародного права до Стародавнього світу. Державу, її внутрішньодержавні правові норми й інститути, так само як і створювані державами міжнародно-правові норми й інститути потрібно розглядати й оцінювати конкретно історично. Безумовно, з погляду сучасного уявлення про міжнародне право його в Стародавньому світі не існувало. Однак й у ті часи суспільні відносини в міждержавній сфері виникали, підтримувалися й розвивалися. І публічна державна влада санкціонувала існуючі додержавні соціальні норми, що регулювали як внутрішньоплемінні, так і міжплемінні суспільні відносини, пристосовуючи їх до своїх інтересів і потреб. Тому процес формування як внутрішньодержавного права, так і міждержавного (міжнародного) права йшов паралельно, але з різним ступенем інтенсивності. Багатьом дослідженням питань історії міжнародного права притаманний європоцентризм, тобто обмеженість виключно або переважно розвитком цієї галузі в державах Європи. При вирішенні питання про проведення періодизації історії того або іншого суспільного явища найважливішим є правильний вибір критеріїв. Західна доктрина має безліч наукових шкіл щодо причин походження міжнародного права й періодизації його історії. При цьому серед учених широко поширене використання для періодизації такого критерію, як історико-правові події й факти. У сучасній західній літературі поширена така періодизація: 1) до Вестфальського конгресу 1648 р; 2) від Вестфальського конгресу 1648 р. до Віденського конгресу 1815 р.; 3) від Віденського конгресу 1815 р. до Паризького конгресу 1856 р; 4) від Паризького конгресу 1856 р. до 1900 р; 5) Від 1900 р. і дотепер.

У вітчизняній науці щодо розглянутої проблеми також немає єдності. Так, ще у 80-ті роки XIX ст. російський вчений Ф. Ф. Мартенс, заперечуючи саму можливість існування міжнародного права в Стародавньому світі через «цілковиту роз'єднаність народів і панування між ними фізичної сили», проте розподілив всю історію міжнародних відносин і міжнародного права на три періоди: – «перший період обіймає давній світ, середні віки й новий час до I половини XVII сторіччя або до Вестфальського мирного конгресу 1648 р.»; – другий період – з 1648 р. і до Віденського конгресу 1815 р., коли

панування грубої сили й ізолюваності народів замінюється ідеєю політичної рівноваги; – третій період триває з 1815 р. дотепер.

У сучасній літературі щодо цього питання також немає єдності. Так, безумовно, заслуговує на увагу періодизація розвитку міжнародного права, запропонована І. І. Лукашук: передісторія міжнародного права (із древніх століть до кінця середньовіччя); епоха вдосконалювання міжнародних відносин і розуміння ролі держави на міжнародній арені; класичне міжнародне право (з кінця середніх століть до Статуту Ліги Націй) – виникнення й розвиток права Нового часу; перехід від класичного до сучасного міжнародного права (від Статуту Ліги Націй до Статуту ООН) – розуміння державами необхідності створення нових механізмів регулювання міжнародних відносин після Першої світової війни; сучасне міжнародне право як право Статуту ООН.

УДК 349.22(477)

Сабліна Є. В.

студ. гр. ГП-129 ЗНТУ

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Під час застосування найманої праці у зв'язку з порушенням чи перешкоджанням реалізації трудових прав працівників можуть виникати індивідуальні трудові спори. Станом на сьогоднішній день такі спори розглядаються районними, районними у місті, міськими, міськрайонними судами та спеціально вповноваженими органами – комісіями по трудових спорах (КТС). Правовою основою створення та функціонування КТС є норми Кодексу законів про працю (КЗпП) України, закріплені статтями 221–230 глави XV «Індивідуальні трудові спори». Зазначені норми встановлюють порядок створення та організацію діяльності КТС, її компетенцію, процедуру розгляду індивідуальних трудових спорів, прийняття рішень, їх оскарження та виконання. Правовідносини, що виникають з індивідуальних трудових спорів, врегульовано і в перспективному галузевому законодавстві – проекті Трудового кодексу (ТК) України.

На відміну від чинного КЗпП, перелік трудових спорів, які можуть бути врегульовані КТС, у проекті ТК не обмежений. А це значить, що КТС матиме право на розгляд будь-якого спору, що виникне з трудових правовідносин.

Разом з тим, проект ТК кардинально змінює правовий статус КТС. З обов'язкового первинного органу з розгляду індивідуальних трудових спорів комісія трансформується у погоджувальний орган, який створюється з метою врегулювання вищезазначених спорів шляхом пошуку взаємоприйнятних рішень та примирення сторін. Тож єдиним органом, уповноваженим розглядати індивідуальні трудові спори, відповідно до проекту ТК, залишається суд. Що ж до

КТС, проект (ст. 431) встановлює, що працівник може, а не зобов'язаний звертатися до комісії для вирішення індивідуального трудового спору.

Зміни торкнулися і порядку формування КТС: згідно з проектом ТК представники від роботодавця призначаються його наказом, а від працівників – обираються первинною профспівковою організацією або загальними зборами (ст. 427). Статтею ж 223 КЗпП України передбачено, що всі члени комісії обираються загальними зборами (конференцією) трудового колективу. Така норма чинного КЗпП України, на думку переважної більшості фахівців, більш демократична і відповідає інтересам трудового колективу.

Незвично у проекті (ст. 435) регулюється порядок прийняття рішення КТС – всіма її членами, які беруть участь у засіданні. Отже, якщо хоча б один з присутніх членів КТС не згоден, рішення не вважається прийнятим. Очікуваним наслідком введення такої норми стане безрезультативність діяльності комісії.

Проектом ТК України змінено і строки звернення працівника до КТС. За КЗпП працівник може звернутися до комісії у тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, а у спорах про виплату належної йому заробітної плати – без обмеження будь-яким строком (ст. 225 КЗпП). Згідно зі ст. 425 проекту працівник може звернутися до КТС із заявою про розгляд індивідуального трудового спору, якщо відповідні розбіжності не були врегульовані в ході безпосередніх переговорів з роботодавцем протягом двох тижнів після звернення працівника. Зміни порядку розгляду спорів КТС спрямовані на досягнення більш швидкого примирення та пошук взаємоприйняттого рішення між сторонами спору.

Таким чином, КТС як орган захисту трудових прав працівників знаходить ся на вирішальному етапі свого розвитку. Сьогодні КТС є важливим органом з розгляду індивідуальних трудових спорів, який у проекті ТК України не знайшов належного законодавчого закріплення. Визнання КТС необов'язковою інстанцією є послабленням захисту прав та інтересів працівника. Фактичне виключення такої інстанції з процедури розгляду спору надає роботодавцям додаткові можливості до уникнення відповідальності та зловживань. Роботодавці та уповноважені ними органи, роблячи ставку на необізнаність і менталітет працівників, розуміють, що останні навряд чи будуть надавати справам публічності та звертатись у кожному випадку до суду. Відсутність реальної можливості вирішення трудових спорів у межах підприємств потягне за собою збільшення незаконних дій з боку роботодавців. Твердження науковців про невідповідність обов'язкового звернення до КТС Конституції України є, безумовно, справедливим. Разом з тим специфічність трудових відносин (та взагалі трудового права як галузі) породжує необхідність створення додаткових гарантій для працівника у вигляді, зокрема, КТС як органу з вирішення індивідуальних трудових спорів.

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ІНДИВІДІВ З ПОЗИЦІЙ МОНІСТИЧНОЇ ТА ДУАЛІСТИЧНОЇ ТЕОРІЙ

Дотримання моністичної або дуалістичної теорії являє собою ключове питання, від відповіді на яке залежить визнання або невизнання можливості надання індивідам міжнародної правосуб'єктності. Обидві теорії мають різновиди, але тут доречно підкреслити те, що є їх серцевиною. Моністична теорія будується на тезі, згідно з якою внутрішньодержавне і міжнародне право складають певну цілісність, утворюючи в процесі свого здійснення єдину правову систему. Відмінність між ними при такому підході полягає тільки в утворенні їх норм: національне право створюється кожною державою окремо, а міжнародне – узгодженням волі, точніше волевиявлень, учасників міждержавного спілкування, тобто угодами, що явно виражені або складаються поступово, стихійно. Звідси легко зробити висновок, що у разі наміру, наприклад, двох або більше держав розповсюдити норми, що містяться в укладеному ними договорі, безпосередньо на учасників внутрідержавних відносин – індивідів, посадовців, компанії тощо – вони це можуть безперешкодно зробити. Справа лише в бажанні творців міжнародно-правових норм поширювати їх пряму дію на індивідів та інших учасників внутрідержавних відносин. Міжнародне право починає, таким чином, розглядатися як одна з галузей права.

Уразливість моністичної теорії полягає в тому, що в ній ігнорується специфіка суспільних відносин, що регулюються правом. Все, виявляється, залежить лише від намірів суб'єктів міжнародних відносин. Міркуючи в цьому дусі, можна дійти до безглуздостей. Що заважає, скажімо, якщо є бажання творців правових внутрідержавних або міжнародно-правових норм розповсюдити їх дію на тварин і неживі предмети? Проте право об'єктивно регулює тільки суспільні відносини і частина з них регулюється внутрідержавним правом. Міждержавні відносини також об'єктивно можуть регулюватися міжнародним правом. Моністи так чи інакше прагнуть довести, що і внутрідержавні відносини можуть регулюватися міжнародним правом. Якщо бути послідовними і дотримуватися їх логіки, тоді постає закономірне питання: чому б не припустити можливість регулювання міждержавних відносин національним правом? Адже згідно моністичної теорії між внутрідержавним і міжнародним правом немає об'єктивних меж. Так далеко, правда, моністи не заходять.

Дуалістична теорія ґрунтується на тому, що міжнародне право регулює міждержавні відносини, а національне право – внутрідержавні, утворюючи в процесі їх здійснення дві різні правові системи. Помірні дуалісти вважають, що в одних випадках індивіди стають суб'єктами міжнародного права (наприклад, у випадках їх

прямого доступу в міжнародні судові органи), вступаючи в суперечність з початковим положенням дуалістичної теорії, оскільки тим самим визнають можливість прямого регулювання міжнародним правом відносин за участю індивідів. Такі відносини при всьому бажанні міждержавними назвати не можна. В даний час ця думка особливої підтримки не знаходить. Навряд чи зараз хто-небудь заперечуватиме взаємодію і взаємний вплив міжнародного та національного права.

Представляється найбільш переконливою точка зору, згідно з якою міжнародне право здатне регулювати тільки міждержавні відносини. Воно створюється учасниками цих відносин і переступити їх межі об'єктивно не може. Решта суспільних відносин регулюється, якщо взагалі підпадає під правове регулювання, внутрішньодержавним правом. Ця точка зору, яку умовно можна назвати концепцією об'єктивного дуалізму, достатньо гнучка і цілком може відповідати реаліям сучасного міжнародного життя. Природно, що при такому погляді на співвідношення міжнародного і національного права, визнати принципову можливість перетворення індивідів на суб'єктів міжнародного права не можна. Індивід не в змозі бути учасником міждержавних відносин, і, відповідно, його поведінка ніяк не може безпосередньо регулюватися міжнародним правом.

Це означає, що частина права, що не включається в систему національного права будь-якої держави, залишається за своєю природою внутрішньодержавним правом. Держави, що відмовляються від застосування свого національного права, санкціонують юридичну обов'язковість відповідних норм (природно, кожна окремо). Вони можуть домовитися про відмову від застосування свого національного права до тих або інших питань, уклавши з цього питання міжнародний договір, але самі правила, що створюються учасниками цих відносин, матимуть внутрішньодержавну природу.

Таким чином, якщо дотримуватися послідовно дуалістичної теорії (концепції об'єктивного дуалізму), то об'єктом міжнародно-правового регулювання слід вважати тільки міждержавні відносини, а до суб'єктів міжнародного права відносити їх учасників, а не індивідів.

УДК 347

Сотник С. А.

студ. гр. ГП-118 ЗНТУ

КОЛІЗІЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА НАЦІЙ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ І ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Щоб об'єктивно оцінити дії сторін у вирішенні того чи іншого міжнаціонального конфлікту, варто проаналізувати юридичні підстави, в рамки яких вони намагаються вписати свої рішення. Іншими словами, надзвичайно важливим у цій ситуації є розуміння основних принципів міжнародного права, які регламентують

міжнародні взаємини. Саме ці нормативні акти дають можливість зацікавленим сторонам або арбітрам у міжетнічних конфліктах пояснити чи виправдати свої дії. У 1945 р. був прийнятий Статут ООН, який базується на принципі територіальної цілісності держав; цей принцип забороняє використання сили для вирішення міжнародних суперечок. У 1960 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про надання незалежності колоніальним країнам і народам. У ній наявні взаємовиключні положення. Так, пункт 1 свідчить, що «підпорядкування народів іноземному ярму і пануванню (...) є запереченням основних прав людини, суперечить Статуту ООН», а ц пункт 6 йдеться про те, що «всяка спроба, спрямована на те, аби частково або повністю зруйнувати національну єдність і територіальну цілісність країни, несумісна з цілями і принципами Статуту ООН». Водночас пункт 2 вказує, що «всі народи мають право на самовизначення, через це право вони вільно встановлюють свій політичний статус і здійснюють свій економічний, соціальний і культурний розвиток». У 1970 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила «Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці між державами відповідно до Статуту ООН», в якій, з одного боку, вказується, що «територіальна цілісність і політична незалежність держав недоторканні». Але, з іншого боку, в тому ж документі вказано, що «створення суверенної і незалежної держави (...) або встановлення будь-якого іншого статусу, вільно визначеного народом, є формою здійснення цим народом права на самовизначення» і що «кожна держава зобов'язана утримуватися від будь-яких насильницьких дій, які позбавляють народи, про які йшлося вище (...), їх права на самовизначення, свободу і незалежність».

У 1975 р. був підписаний Заключний Акт Гельсінської наради з безпеки і співробітництва в Європі. Він також підтвердив принцип непорушності державних кордонів, які постали в Європі після закінчення Другої Світової війни. Взаємовиключні положення Статуту ООН і Гельсінського Акту неодноразово підтверджувалися в межах інших міжнародних договорів і конвенцій, зокрема, й на європейському рівні. Відомий фахівець з міжнародного права Марк Веллер, співробітник Кембриджського університету, називає цей парадокс «пасткою самовизначення».

Особливість принципу самовизначення полягає в тому, що він, як і принцип поваги прав людини, присвячений правам не держави, а інших утворень – народу (нації). Пакти про права людини закріпили зв'язок права на самовизначення народу з правами людини. В результаті в міжнародному праві закріплені права тих, хто не є суб'єктом міжнародного права, а на держави покладено обов'язок поважати і забезпечувати їхні права. Принцип самовизначення зіграв важливу роль в історії – допоміг звільнитися від колоніальної залежності десяткам народів. Тому так важливо з'ясувати зміст цього особливо складного принципу. Підхід до проблеми сепаратизму з погляду міжнародного права ускладнюється через колізію його основоположних

принципів: з одного боку, непорушність кордонів і повага територіальної цілісності держав, а з другого, – право всіх народів на самовизначення. Абсолютизація першого з них загрожує консервацією внутрішніх і міжнародних конфліктів, в той час як абсолютизація іншого – неконтрольованим процесом виникнення великої кількості новоутворених держав, певна частина яких може виявитися нежиттєздатними і перетвориться на об'єкти маніпулювання інших держав, що неминуче породжуватиме нові конфліктні ситуації.

У доктрині та практиці принцип самовизначення найчастіше розуміється як одноразова дія, тобто як право народу (нації) обрати форму свого державного існування. Проте зі змісту принципу випливає, що мова йде про постійно діюче право народу вільно визначати свій політичний статус. Головна мета права на самовизначення народу полягає у забезпеченні можливості демократичним шляхом, без втручання ззовні, визначати характер суспільства і держави, основні напрямки його внутрішньої і зовнішньої політики.

Отож, в міжнародному праві закладена колізія, вихід з якої реалізується прагматично, тобто не юридично, а переважно політично.

УДК 347

Олійник А. А.

студ. гр. ГП-118 ЗНТУ

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ІНОЗЕМНОГО ШЛЮБУ

Право на шлюб гарантовано практично всіма країнами світу, але, як відомо, в кожній країні свої закони. Шлюб між українцями і громадянами інших держав є досить поширеним явищем. Законодавство України не стоїть осторонь цих питань і по-своєму регулює їх із додержанням вимог міжнародного права. Відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право», форма і порядок укладення шлюбу між громадянином України та іноземцем визначаються правом України. Реєстрація шлюбу з іноземцем на території України не відрізняється від реєстрації шлюбу між нашими співвітчизниками, за винятком необхідності дотримання низки формальностей, спрямованих на встановлення, зокрема, законності перебування іноземця на території України, підтвердження його сімейного стану та інше.

Для України основним нормативним актом (після Конституції, Сімейного кодексу та ЗУ «Про міжнародне приватне право»), що допомагає легалізувати свою сім'ю в іноземній державі (і навпаки, іноземний шлюб на території України), служить Наказ Мін'юсту № 52/5 від 18.10.2000 р. (в ред. від 18.11.2003 р. № 140/5) «Про затвердження Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні». Відповідно до цих Правил, документи, видані компетентними органами іноземних держав, що свідчать акти цивільного стану, вчинені за межами Украї-

134

ни за законами іноземних держав, визнаються дійсними в Україні за наявності легалізації, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана ВР України. За загальним правилом, це означає, що якщо громадянка України укладає шлюб з іноземним громадянином на «його території», то Україні такий шлюб визнає, але за умови його легалізації. Легалізація – це процедура приведення документів у ту форму, яка відповідає законодавству іноземної держави і визнається державними органами цієї держави. Процедура легалізації в Україні свідоцтва про укладення шлюбу або розірвання шлюбу, або рішення суду про розірвання шлюбу, скоєних за кордоном, відбувається на підставі Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном (затв. Наказом МЗС України № 113 від 04.06.2002 р.). Зазначимо, що правила консульської легалізації у консульських установах іноземних держав можуть відрізнятися.

22 грудня 2003 року для України набула чинності Гаазька Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (1961 р.)

Офіційні документи, які будуть використовуватись на території держав-учасниць Конвенції, мають засвідчуватись спеціальним штампом «Apostille» (апостиль), проставленим компетентним органом держави, в якій був складений документ. Офіційні документи, на яких проставлено апостиль, не потребують будь-якого подальшого засвідчення (легалізації). Стосовно країн, які не приєдналися до Гаазької конвенції, засвідчення документів продовжує здійснюватися шляхом проставлення консульської легалізації.

Взагалі, процедура проставлення апостиля на офіційних документах, складених на території України і призначених для використання на території інших держав, регулюється Правилами, затвердженими Наказом МЗС, МОН, Мін'юсту України від 5.12.2003 р. № 237/803/151/5. Для проставлення апостиля необхідно подати оригінал документа, на якому проставляється апостиль, або його копію, засвідчену в установленому порядку, а також документ банківської установи про оплату послуг з проставлення апостиля.

Звертаємо увагу, що для проставлення апостиля на документи, видані органами юстиції, судами і оформлені нотаріусами України, як правило, не потрібно йти в МЗС, така функція надана Міністерству юстиції України. Важливо і те, що для документів, призначених для використання, наприклад, на території США, досить проставлення апостиля лише на перекладі цих документів. У такому випадку до оригіналу чи засвідченої копії підшивається переклад, завірений нотаріусом, після чого проставляється апостиль у Мін'юсті. Але деякі держави вимагають подвійного апостиля.

Не виникає проблем, якщо документи видаються для використання їх на території країн, з якими Україна уклала угоди про надання правової допомоги у цивільних, сімейних і кримінальних справах. У зв'язку з цим проставлення апостиля або проходження легалізації взагалі не потрібно.

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЄСТРАЦІЙНОГО ОБЛІКУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Своєчасний та повний облік громадян України, іноземців та осіб без громадянства на теренах України є важливою умовою ефективного виконання компетентними органами завдань, пов'язаних із охороною громадського порядку, забезпеченням громадської безпеки.

Так, законними підставами перебування на території України є: для громадян України – належність до громадянства України; для іноземців та осіб без громадянства – реєстрація на території України паспортного документа або наявність посвідки на постійне або тимчасове проживання в Україні, або документів, що посвідчують отримання статусу біженця чи притулку в Україні.

Розглядаючи питання щодо законних підстав перебування на території України, необхідно акцентувати увагу на тому, що документом, який підтверджує громадянство України є паспорт громадянина України, а для осіб віком до 16 років – свідоцтво належність до громадянства України.

Свідоцтво оформлюється: дітям у віці до 7 років – на строк до 3 років; дітям старше 7 років – до досягнення 16 років з використанням Єдиної державної автоматизованої паспортної системи.

Прийом документів та видача свідоцтва здійснюються управліннями (відділами) у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб головних управлінь, управлінь МВС в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, відділами, відділеннями у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб міських, районних управлінь (відділів) МВС за місцем проживання. Виготовлення свідоцтв здійснюється Державним центром виготовлення паспортних документів.

Документи приймаються за умови пред'явлення заявником паспорта громадянина України, у разі звернення особи, якій надано статус біженця в Україні, – посвідчення біженця, у разі звернення іноземця або особи без громадянства – національного паспорта або документа, що його замінює.

Свідоцтво видається заявникові не пізніше ніж через 30 днів після прийняття документів. У разі зіпсуття або втрати свідоцтва заявник повинен повідомити про це відповідний територіальний орган або підрозділ за місцем проживання дитини.

У разі закінчення строку дії свідоцтва або досягнення дитиною 16-річного віку свідоцтво здається до відповідного територіального органу (підрозділу) за місцем проживання дитини. Знищення свідоцтв здійснюється в порядку, встановленому МВС України. Дії та бездіяльність посадових осіб, які порушують порядок і

строки оформлення і видачі свідоцтва, можуть бути оскаржені до вищого територіального органу (підрозділу) або до суду.

Конституція України кожному гарантує свободу пересування та вільного вибору місця проживання, але адміністративно-правовий механізм їх реалізації є недосконалим. Ось чому здійснення низки заходів, спрямованих на створення належних умов для реалізації зазначених конституційних прав особи, а також подальше вдосконалення законодавства про реєстрацію фізичних осіб в Україні є нагальними. Їх можна визначити у наступний спосіб.

По-перше, мають бути підготовлені та внесені на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність з міжнародними правовими актами.

Важливо також усунути колізії, що мають місце між законами. Юридичні колізії заважають нормальній реалізації Закону, негативно впливають на стан законності і правової культури суспільства. Вони створюють незручності в правозастосовній діяльності, ускладнюють користування законодавством пересічними особами, призводять до правового нігілізму.

Крім того, відповідно до Конституції України обмеження свободи пересування і вільного вибору місця проживання можуть встановлюватися тільки законами. У той же час існують обмеження цих прав, встановлені підзаконними актами, зокрема щодо прикордонного режиму, проведення масових заходів тощо. Отже, мають бути здійснені відповідні заходи щодо виправлення ситуації.

По-друге, фактично Правила реєстрації фізичних осіб в Україні, на наше переконання, мають: визначити чіткі процедури оформлення документів (перелік та вимоги до таких документів), що посвідчують особу і підтверджують громадянство України; створити підґрунтя забезпечення отримання громадянами гарантованих державних послуг за місцем реєстрації; визначити процедуру оброблення та використання інформації персонального характеру органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями, установами і підприємствами усіх форм власності.

УДК 343.9

Шершньов О. О.¹, Бараннік Р. В.²

¹ студ. гр. ГП-118 ЗНТУ

² канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Економічна сфера суспільства – це сфера суспільного життя, пов'язана з виробництвом матеріальних благ, що включає діяльність і відносини виробництва, обміну, розподілу і споживання.

Економічна злочинність як самостійне поняття, що означає складне, внутрішньо суперечливе соціальне явище, з'явилося в кримінології порівняно недавно. В середині XX ст. під економічною злочинністю розуміли злочинність «білих комірців», а в наш час вона включає широке коло протиправних діянь щодо зловживання економічною владою.

Ключовий критерій віднесення того або іншого протиправного діяння до розряду економічних злочинів – об'єкт посягання. Перш за все, такі злочини заподіюють шкоду економіці держави в цілому або окремим секторам економіки, а також приватнопідприємницькій діяльності. Крім того, збиток може бути завданий групам громадян (споживачам). Якщо ж шкода заподіюється окремим індивідам, то такі злочини вже не можна віднести до економічних (наприклад, різного роду шахрайства або посягання на приватну власність). Такі злочини, хоча і носять корисливий характер, мають бути віднесені до загальнокримінальних.

Останнім часом наголошується процес злиття економічних і загальнокримінальних злочинів, а також злиття з організованою злочинністю. Проникаючи в різні сфери економіки, злочинні об'єднання прагнуть не лише до встановлення контролю за діяльністю конкретних підприємств, але і до створення власних структур, здатних зайняти лідируюче положення в інфраструктурі окремих галузей виробництва. Підвищується інтелектуальний рівень злочинної діяльності, розширюється сфера і способи посягань.

Динаміка злочинів, що виявляються у сфері економічної діяльності, характеризується нерівномірністю. Кількість зареєстрованих злочинів постійно змінюється. Проте, як показують кримінологічні дослідження, ці дані все менше відображають реальні масштаби злочинності даного виду. При аналізі злочинності важливо враховувати, що загальнокримінальна неорганізована злочинність виявляється більш повніше, ніж організована економічна злочинна діяльність. Тому загальнокримінальна злочинність при всій її латентності відображається в статистиці в більшій своїй частині, а злочинність у сфері економіки – лише в невеликому відсотку, а тому за даними кримінальної статистики важко судити про фактичних тенденції цього виду злочинності.

Згідно з багаточисельними оцінками, подібне положення обумовлене: по-перше, тим, що більшість злочинів у сфері економічної діяльності відносяться до групи високолатентних; по-друге, зниженням рівня інформованості правоохоронних органів про такі злочини і ослабленням діяльності, спрямованої на їх виявлення; по-третє, тим, що економічна злочинність так чи інакше зачіпає приватний сектор, який будь-якими шляхами прагне не допустити до своєї діяльності правоохоронні органи. Крім того, більшість службових корисливих зловживань, що опосередковано зачіпають інтереси суспільства, які вчиняються елітою або близькими до неї кругами, не стають предметом кримінального переслідування.

Значні корективи при цьому вносять процеси криміналізації і декриміналізації протиправних діянь в економіці. З'являються нові специфічні види і форми

злочинної діяльності, що вимагають адаптації до них правоохоронної системи, що призводить до тимчасового зниження рівня реєстрації злочинності в даній сфері.

Економічні злочини носять усе більш витончений характер, маскуються під прогресивні форми ринкової діяльності. Прикметою часу стало проникнення загальнокримінальної злочинності в економіку і її трансформація в економічну організовану злочинність, що неминуче приводить до порушення нормального економічного розвитку держави. Злочинні посягання здійснюють значний вплив на деградацію банківської, зовнішньоекономічної, торгівельної діяльності, інвестиційний клімат і виробництво. Кримінологічною особливістю економічної злочинності є також і постійне розширення видів злочинних посягань у сфері економіки.

Вчинення одного економічного злочину може потягнути і вчинення ряду інших. Так, необхідно легалізувати майно здобуте злочинним шляхом, переправити кошти за кордон, після ухилення від сплати податків – підкупити співробітників контролюючих органів тощо. Крім того організована злочинність, як правило, базується на системі високоприбуткових злочинів у сфері економічної діяльності.

УДК 343.9

Шокотко Т. В.¹, Бараннік Р. В.²

¹ студ. гр. ГП-118 ЗНТУ

² канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

СПЕЦИФІКА ПРИЧИННОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Особлива суспільна небезпека економічної злочинності обумовлюється як безпосередньою шкодою, що наноситься нею, так і тим, що вчинення злочинів економічної спрямованості підриває економіку країни, забезпечує суб'єктам кримінальних посягань досягнення незаконного збагачення, як правило, засобами, які не лише не сприяють збільшенню сукупного багатства в суспільстві, але й ведуть до соціально несправедливого його перерозподілу. Іншими словами, задоволення потреб одних суб'єктів економічних відносин задовольняється за рахунок потреб інших суб'єктів цих відносин.

Економічна злочинність обумовлена деструктивними тенденціями в розвитку ринкових відносин в економіці і соціальній сфері. Відсутністю реальної захищеності легітимних економічних відносин, відставанням правотворчої діяльності від потреб господарської практики; лібералізацією правового регулювання підприємницької діяльності і пом'якшенням відповідальності за правопорушення в даній сфері; безсистемним прийняттям правових актів стосовно окремих елементів економічної системи, у зв'язку з чим згадані акти не лише не співвідносяться один з одним, але інколи носять суперечливий характер. Відсутністю ефективної системи державного контролю за приватизацією, процесами перерозподілу, рухом капіталів, діяльністю господа-

рюючих суб'єктів і так далі. Недоліками в організації документообігу і обліку матеріальних цінностей, контролю за їх використанням, помилками в підборі і розстановці кадрів. Недоліками в діяльності правоохоронних органів, відставанням організаційно-управлінських заходів реагування на зміну криміногенної ситуації у сфері економіки.

Відсутність у переважної більшості громадян навичок економічної поведінки в умовах ринкових відносин, низька поінформованість про процедури здійснення цивільно-правових, господарських правочинів істотно впливають на віктимність поведінки у сфері економічних відносин. Підприємницький сектор зорієнтувався головним чином на торгівлю і посередництво, перетворився на надбудову над тими, хто виробляє матеріальні блага у реальному секторі економіки, що сприяє деградації промисловості, яка без необхідних інвестицій і державної підтримки приречена на використання застарілих технологій. Псевдоринкові економічні відносини, що склалися в цих умовах, привели до зниження привабливості продуктивної праці в легальній економіці, відтоку інвестицій законослужняних агентів ринку, наростання соціальної напруженості в суспільстві і, як наслідок, до зростання криміналізації даної сфери.

Вирішальним чинником зростання кримінальної активності в економічній сфері стало прагнення суб'єктів господарської діяльності до досягнення максимального прибутку, який в умовах високих підприємницьких ризиків (інфляція, неплатежі, високі податки, корупція, шахрайство) можна було досягти лише з використанням протиправних методів. Так, податкова система в Україні практично не дозволяє вижити виробникові після сплати всіх податків в їх повному обсязі. У результаті в кримінальні економічні відносини виявилася включеною значна частина підприємців.

В умовах економічної нестабільності, коли держава не забезпечує легальних способів досягнення матеріального успіху, виникає прагнення до протиправної економічної діяльності, що надає великі можливості для швидкого збагачення. Багато хто прагне отримати високі доходи за будь-яку ціну. Нормою життя таких людей стають жадність і егоїзм, віра у всесилля підкупу, заздрість. Їх протиправна діяльність виступає у формі поведінки, організовуваної за принципом «Максимум прибутків при мінімумі праці», де інновації зводяться лише до пошуку можливостей для злочинного збагачення, а ризик здобуття доходу варіюється залежно від міри упевненості в безкарності.

Більшість членів суспільства відносяться байдуже до економічної злочинності. Така позиція громадськості впливає на здійснення контролю над злочинністю цього виду, а також і на відношення кримінальної юстиції до цієї проблеми. Підставою для такого байдужого відношення може служити та обставина, що факт спричинення шкоди суспільству складно встановити, а також той факт, що економічний злочинець, на думку громадськості, не відповідає стереотипу традиційного злочинця. До цього слід додати втрату ети-

чних орієнтирів, атрофію відчуття протесту до протиправних способів досягнення матеріального достатку.

Економічний злочинець не сприймає себе як злочинця, хоча і допускає, що порушує закон. Проблема тут полягає і в тому, що засоби масової інформації дуже однобічно висвітлюють образ традиційного злочинця, а також і в тому, що економічно злочинну поведінку важко на перший погляд відрізнити від соціально слухняної.

УДК 347.6

Шульженко О. С.

студ. гр. ГПЗ-127 ЗНТУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

У нашій країні програма сурогатного материнства вперше проведена в 1994 р. Незважаючи на те, що сурогатних матерів для можливості мати дитину використовують досить давно, ставлення до цього неоднозначне. Дехто вважає, що в цих випадках материнство стає предметом торгівлі й експлуатації. На думку інших, єдина можливість для батьків мати генетично свою дитину, має бути реалізована. Дійсно, у цієї проблеми безліч аспектів – медичні, етичні, психологічні, сімейні, соціальні.

Сурогатне материнство, в тому числі і комерційне, повністю законне на території України. Застосування методик допоміжних репродуктивних технологій та їх порядок передбачено нормативними документами: Основами законодавства України про охорону здоров'я (стаття 48), Сімейним кодексом України (стаття 123), Цивільним кодексом України (стаття 281), Наказом МОЗ від 23.12.2008 року №771 «Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій», який зареєстровано в Мін'юсті 20.03.2009 року за №263/16279. Зауважимо, що стосується участі в програмі сурогатного материнства осіб, які не перебувають у шлюбі, але проживають разом, то відповідно до нормативно-правових документів для участі у програмі сурогатного материнства є обов'язковою умовою факт офіційно зареєстрованого шлюбу для осіб, які хочуть стати батьками. Вважається, що українські законодавці пішли по більш логічному і правильному шляху, ніж більшість їх європейських колег. В Сімейному кодексі України закріплено положення про те, що в випадку імплантації іншій жінці зародка, зачатого подружжям, батьками дитини є саме подружжя. Закріплено можливість використання подружжям при ЕКЗ, донорських ооцитів, при цьому ембріон в будь-якому випадку буде вважатися таким, що походить від подружжя.

Подружжя, яке дало згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій, має всі батьківські права і обов'язки відносно дітей, які народилися в результаті використання відповідних методик. Слід відмітити, що подібний підхід є логічним, приймаючи до уваги специфіку договірних відносин між сурогатною мамою і батьками, особливо виходячи з інтересів дитини. Напевно, що найкращі умови для його розвитку можуть бути створені саме його біологічними батьками, але не як не сурогатною матір'ю.

Конститутивною ознакою сурогатного материнства є укладення до моменту зачаття дитини договору про виношування дитини сурогатною матір'ю з метою подальшого встановлення батьківських правовідносин між цією дитиною та особами, які уклали даний договір з сурогатною матір'ю. Такий договір є головним документом, що визначає відносини біологічних батьків із сурогатною матір'ю, та має складатися відповідно до положень чинного законодавства України, враховуючи індивідуальні вимоги, побажання та можливості подружжя та сурогатної матері. При цьому істотне значення має те, що такий договір повинен укладатися саме до моменту зачаття дитини.

Національне законодавство України не містить спеціального закону щодо захисту репродуктивних прав людини, а загальні законодавчі нормативні акти не можуть вирішити всіх питань щодо сурогатного материнства. Відсутність належного правового регулювання відносин сурогатної матері та подружжя, а також неврегульованість суттєвих умов договору може привести до порушень прав як біологічних батьків, так і сурогатної матері. Так, через законодавчі прогалини в правовому регулюванні сурогатного материнства на практиці можуть виникнути небажані життєві ситуації, пов'язані з відмовою віддавати чи забирати дитину, шантажем переривання вагітності, вимогами додаткових грошей, погрозами розголошення інформації про народження дитини, про те, хто її виношував, або ж відмовою біологічних батьків виплатити сурогатній матері обіцяну грошову компенсацію, незабезпечення сурогатної матері належними умовами під час вагітності та пологів, наслідків смерті дитини, сурогатної матері чи генетичних батьків. Тому постає питання у необхідності прийняття такого закону, у якому б ці питання вирішувалися у відповідності з існуючими міжнародними стандартами. Вказані проблеми можуть бути розв'язані насамперед шляхом подальшого проведення наукових досліджень у даній сфері та розробці на цій основі науково-теоретичних і практичних рекомендацій з удосконалювання правового регулювання відносин сурогатного материнства в Україні.

ВІЛЬНИЙ НОТАРІАТ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У правовій системі нотаріат відіграє велику роль як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя. Роль нотаріату зумовлена розвитком цивільного обороту, розширенням кола об'єктів приватної власності та зростанням потреби в ефективній та високопрофесійній діяльності нотаріусів. Функціонування нотаріату у національних правових системах є дещо різним, що зумовлено різним значенням нотаріально посвідчених документів: нотаріальні документи у країнах, де набув поширення англосаксонський нотаріат, не мають повної доказової сили, а функції нотаріусів та адвокатів можуть бути поєднані в одній особі. Український же нотаріат належить до нотаріату латинського типу, який характеризується наданням певних доказових переваг нотаріально посвідченим документам та особливим статусом нотаріуса, який одночасно є представником вільної професії та особою, наділеною публічними повноваженнями.

Нині актуальною є гармонізація українського законодавства про нотаріат з європейським законодавством, а також з виробленими основними принципами латинського нотаріату, які закріплені в законодавствах європейських країн.

Досвід інших країн є необхідним під час удосконалення вітчизняної системи нотаріату. У країнах – членах Міжнародного союзу латинського нотаріату нотаріуси об'єднані у професійну організацію, не залежну від державної влади. Там нотаріус є особою вільної юридичної професії, не входить до державного апарату та не є державним службовцем. Держава делегує нотаріусу право засвідчувати певні документи з метою надання їм публічної сили та доказовості, яку можливо оспорити в судовому порядку.

Показовим є досвід Франції: стажування протягом двох років в державних установах, юридичних службах компаній. Також заохочується проходження частини стажування за кордоном з метою ознайомлення стажиста з правовими системами різних країн об'єднаної Європи.

В Італії діє більше п'яти тисяч нотаріусів та є майже дві тисячі нотаріальних місць, створених за кількістю судових округів. Чисельність нотаріусів визначає міністерство юстиції кожні десять років з урахуванням кількості населення. При призначенні нотаріуса вперше, він має можливість обирати адміністративно-територіальні одиниці, до яких би хотів бути прикріпленим, а територіальне закріплення здійснює державний галузевий орган. Державою також встановлені обов'язкові вимоги для допуску до професії нотаріуса: належність до громадянства Італії, вища юридична освіта, проходження стажування протягом двох років, перемога у щорічному національному конкурсі, який складається з трьох пись-

мових іспитів та одного усного, прийняття присяги, отримання нотаріальної печатки, відкриття свого нотаріального бюро.

У Польщі нотаріуса призначає міністр юстиції за заявою зацікавленої особи та за рекомендацією регіональної ради нотаріальної палати. Нотаріусом може бути громадянин Польщі, не молодший 26 років, який має вищу юридичну освіту, пройшов нотаріальне стажування, склав нотаріальний іспит і пропрацював помічником нотаріуса не менше двох років. Винятки встановлені для професорів юриспруденції, суддів, прокурорів та адвокатів, які пропрацювали на зайнятій посаді не менш ніж три роки. Обов'язком польського нотаріуса є участь у заходах Загальнонаціональної нотаріальної ради та регіональних нотаріальних палат. До компетенції нотаріальної палати входить надання характеристики-рекомендації щодо претендента на посаду нотаріуса, нагляд за виконанням нотаріусами своїх обов'язків, організація навчання стажистів нотаріуса тощо. Контроль за діяльністю нотаріуса здійснюють органи нотаріального самоврядування, Міністерство юстиції через президентів апеляційних судів.

В англо-американській системі нотаріату цікавим для України є приклад видачі дозволів на право займатися нотаріальною діяльністю на визначений термін. Після закінчення дії дозволу особа знову повинна звернутися по дозвіл та задовольнити всі вимоги, що їх висувають для його отримання. Зазначене дало б змогу зробити національний нотаріат більш професійним і конкурентоспроможним.

Отже, світовий досвід визнав єдиний вільний нотаріат більш ефективною формою здійснення нотаріальних функцій. Нинішній курс України на євроінтеграцію обумовлює врахування досвіду зарубіжних країн щодо формування такого нотаріату. Створення єдиного вільного нотаріату в Україні повинно стати важливим кроком на шляху його вдосконалення. Але скасування державного нотаріату повинно передувати вирішення таких проблем, як: чітке визначення складу нотаріальних органів та статусу нотаріусів; доступ до нотаріальної діяльності та порядок вступу на посаду нотаріуса; оплата вчинюваних нотаріальних дій; квотування посад нотаріусів; контроль за нотаріальною діяльністю; зупинення та припинення нотаріальної діяльності тощо.

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ»

УДК: 316.6

Походенко С. В.

канд. психол. наук, доц. зав. каф. ЗНТУ

ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ

Необхідність подолання диспропорцій розвитку, розв'язання суперечностей індивідуальної та суспільної свідомості та пошуку відповідей на виклики сучасності спонукають учасників виборчого процесу долучатися до технологізації. Розробка нових технологій неможлива без ґрунтовної теоретико-методологічної бази, в зв'язку з чим особливої значущості набуває вивчення психологічних механізмів, умов та закономірностей процесу політичного вибору. Значна увага до психологічних засад політичного вибору громадян стає ознакою кінця минулого і початку нового тисячоліття в багатьох країнах, де відбувається суттєва трансформація політичної системи. Досить явно вимальовуються суперечності між намаганнями низки авторів знайти методолого-прикладні засоби підвищення політичної культури і електоральної активності та відсутністю цілісного фундаментального соціально-психологічного дослідження політичного вибору в системній взаємодії низки інтарперсональних та інтерперсональних процесів життєдіяльності індивідуальних і групових політичних суб'єктів.

Традиційні інтегративні моделі психологічної детермінації політичного вибору, запропоновані американськими політологами – мічиганська (Б. Берелсон, П. Ласарсфелд), максималістська (П. Снідермен, Р. Броди, П. Тетлок) нажаль не дозволяють повною мірою врахувати дію соціально-організаційних чинників політичного вибору. Споживацька модель П. Лазарсфельда дає змогу витлумачення соціального впливу, як тиску соціального оточення та пропонує ідею «двоповерхової комунікації» з залученням лідерів думки. Значний вплив у створенні сучасних технологій виборчої кампанії оснований на дії соціальних чинників відіграли відомі дослідження ролі групової дискусії в формування електоральних намірів та процесів масової мобілізації П. Вилхауера, теорія колективних дій М. Олсона. Кожна з вищезазначених моделей відбиває важливі аспекти детермінації політичного вибору, але не дозволяє визначити цей процес в повноті взаємодії таких чинників.

У політологічній літературі прийнято виділяти три основні теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного вибору: соціологічний, соціально-психологічний і **раціонального (раціонально-інструментального) вибору**. Хронологічно першою з них є **соціологічна модель**. Вона виходить з того, що поведінка виборців виявляється тут істотно детермінованою самою соціальною стратою, до якої вони «задані»: так, передбачалося, що робітник має голосувати так само, як і інші робітники, а власники засобів виробництва переважно одностайні в політичному виборі у межах своєї соціальної верстви. Основним механізмом політичної свідомості громадян прихильники цього напрямку вважають механізм ідентифіка-

ції виборців із референтними соціальними групами – родиною, колегами тощо. Одним із головних факторів участі громадян у виборах авторами соціологічної моделі було визнано тиск на особистість із боку ЗМІ та референтних груп (родини, колег тощо) і прагнення індивіда до психологічного приєднання до більшості. (Це виявляється, зокрема, в «ефекті переможця», «bandwagon effect», спіралі мовчання тощо). Соціологічна теорія політичного вибору стала першою емпірично підтвердженою моделлю політичної поведінки виборців, проте динамічні зміни у класовій структурі сучасного суспільства негативно позначилися на її прогностичній значущості. Прибічники **соціально-психологічної** теорії політичного вибору зосереджувалися на дослідженні глибинних психологічних детермінант політичної активності виборців. У дослідженнях в рамках цієї теорії виокремлюють дві основні групи. У межах першої досліджуються механізми політичної ідентифікації (формування політичного «Я-образу»), тоді як у межах другої – механізми захисту ідентичності виборців («Я»- та «Ми-образу») у політичній взаємодії. У відповідності до першої в основу політичного вибору покладалася, насамперед, ідентифікація громадянина не стільки із соціальною групою, скільки з потенційними об'єктами його вибору (політиками, партіями, ідеологіями). Подальші дослідження сприяли визначенню імпліцитних, більш «прихованих» соціально-психологічних механізмів **В. П.** (політична віра, почуття громадського обов'язку тощо). Дослідження захисних механізмів завдячують теорії Зігмунда та Ани Фрейдів. Її емпіричне втілення дало змогу розкрити роль механізмів проєкції, виміщення, ізоляції, отождолення, раціоналізації, ескапізму, компенсації, переносу та інші. Наступним парадигмальним напрямком, який дав змогу під іншим кутом зору поглянути на проблему механізмів поведінки виборців, виявилася теорія раціонального вибору («rational choice theory») як синтез психологічних, соціологічних та економічних підходів до дослідження людської поведінки. У межах запропонованої теорії індивід загалом розглядається як «максимізатор вигоди», що спрямовує свою поведінку відповідно до можливого збільшення морального та матеріального зиску. Згідно з поглядами представників цього напрямку, ключовим механізмом тут виявляється егоцентризм громадян, що розглядають вибори як інструмент для досягнення особистих цілей. За останні десятиріччя сфера цих досліджень значно розширилася, а сам він набуває дедалі більшої ваги як універсальний теоретичний підхід до вивчення різних сторін громадсько-політичного життя. Як певну протиположність раціонально-поведінковій теорії американські дослідники С. Розенберг і П. Маккаферті запропонували модифікацію *концепції так званого «ірраціонального вибору»*. Найбільш повно соціально-організаційні чинники політичного вибору згідно моделі В. Казміренка відображає мотивація політичного вибору, яка інтегрує задоволення соціогенних потреб, щільність комунікативних зв'язків, соціальне самоствердження в процесі політичного вибору тощо. Проте неусвідомлювані чинники та процеси при такому підході можуть залишатися за межами дослідження.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз психологічної літератури, в якій так чи інакше висвітлюється проблема відповідальності, дозволяє говорити про те, що підходи до вивчення даного феномена близькі за своєю суттю і, в більшості випадків, оперують системою тих же понять. Екзистенціальний напрям у філософії і психології в основі розглядає проблему сенсу, прагнення до цінностей, до свободи і відповідальності.

Прядейн В. П. вказує на те, що у вітчизняній і зарубіжній психології намітились два основні підходи в дослідженні відповідальності:

1. Дослідження окремих аспектів відповідальності;
2. Системне дослідження відповідальності.

Предмет відповідальності – це сукупність зовнішніх і внутрішніх соціально-психологічних, духовних і матеріальних необхідностей та інтенцій, які особистість реалізує в своїй цілісній життєдіяльності. Його зміст включає конкретні обов'язки, завдання, доручення, способи їх виконання, дотримання норм, певної позиції, уникнення певних дій, наслідування морального ідеалу, виховання його у собі тощо. Характерною ознакою предмета відповідальності є його обсяг, що відображається в якісних та кількісних характеристиках доручень, завдань, обов'язків, які реалізує суб'єкт у своїй поведінці.

Теоретико-експериментальний аналіз дозволив виділити *чотири основні сфери прояву відповідальності*: 1) система «Я-інші»; 2) життєвиявлення та самоствердження Я (праця, пізнання, матеріальне життя); 3) відповідальність щодо інших людей і груп (діти, родичі, сім'я тощо); 4) відповідальність щодо функціонування, становлення та саморозвиток Я.

Ми в своєму аналізі розглянемо концепцію особистісної відповідальності Гуменюк О. Є., яка наведена на рисунку:

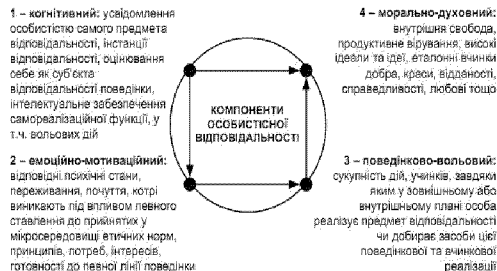

Рисунок 1 – Основні компоненти психологічної структури відповідальності особистості

Когнітивний компонент відповідальності, як зазначає Савчин М. В., охоплює чотири елементи: перший характеризує предмет відповідальності, а тому ґрунтується на моральній свідомості та самосвідомості; другий відображає інстанції, тобто внутрішній імператив, який дає змогу особистості адекватно сприймати думку людей щодо своєї особи, свідчить про наявність подібного досвіду; третій передбачає оцінювання себе як суб'єкта, а відтак здатність особистості усвідомити сутність своїх вчинків, зовнішніх і внутрішніх; четвертий містить спроможність проаналізувати ситуацію і спрогнозувати її розвиток, передбачити власну поведінку і вміти вчасно відрегулювати її.

Відповідальність як інтегральна якість особистості має складну структуру. Психологічно вона визначається як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками та включає в себе наступні компоненти: когнітивний, емоційно-мотиваційний, морально-духовний та поведінково-вольовий.

Можна відзначити багатогранність і багатоаспектність дослідження відповідальності. Аналіз цієї проблеми дозволить зазначити також, що сучасна психологія містить необхідні теоретичні передумови для змістовного розгляду окресленої теми, та реалізації поставленої мети. Звернення до такого роду знань дало змогу істотно поповнити аналіз окресленої проблеми, розглянули зміст та структуру феномену відповідальності.

УДК 811.161.1'276.3-055.6

Волошина Н. В.

канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

ВІРТУАЛЬНА МОВА ПІДЛІТКІВ

Мануель Кастельс назвав сучасну культуру «культурою реальної віртуальності».

Віртуальний світ суттєво відрізняється від так званого інтерсуб'єктивного. Оцифрування унікальних особистісних особливостей і почуттєвих ставлень творить унікальну просторову структуру, нелокалізовану в жодній з протяжностей.

Назвемо деякі специфічні характеристики віртуального простору, які визначають сутність психологічних переживань «жителя» цієї новоствореної соціальної реальності. Це такі, як: 1) ідентифікація, множинність особистості та анонімність; 2) обмежене сенсорне переживання; 3) зрівнювання статусів; 4) розмивання просторових меж; 5) розтягування та конденсація часу; 6) необмежена доступність контактів; 7) постійна фіксація; 8) відчуття «чорної діри»; 9) альтернативні світи та світи снів.

Розглядаючи, зокрема, ідентифікацію, множинність особистості й анонімність, зазначимо, що розмови за повної відсутності контакту очей та особистої присутності певним чином відобразились на самоідентифікації людей

кіберпростору. Маючи комунікацію зі звичайним друкованим текстом, маємо низку виборів – залишитись самим собою, говорити від імені дискретної частини своєї цілісності, прийняти видумані індивідуальності чи залишитись повним анонімом – а у деяких випадках ще при цьому стати людиною-невидимкою. Анонімність містить ефект розкृतості: часом люди користуються цією перевагою, щоби вилити негативні емоції та задовільнити неліцеприємні потреби – часто шляхом образ інших; інший спосіб – це можливість бути відвертим і не закриватись у деяких дуже особистісних аспектах, якщо соціальні норми не схвалюють їх обговорення або й не дозволяють навіть просте нагадування серед широкого загалу.

З огляду, скажімо, на зрівнювання статусів, бачимо, що кожен в інтернеті має рівні з іншими можливості для самовираження: незалежно від статусу, здоров'я, расової належності, статі тощо починає гру з одного й того ж нульового рівня на однаковому для всіх ігровому полі за незмінними правилами. Дехто навіть придумав для цього феномену особливу назву – мережева демократія. Хоча реальний зовнішній статус особистості дещо буде впливати на спілкування в кіберпросторі. Ступінь впливу особи на інших – це, зокрема, її комунікативні здібності (володіння письмовим мовленням і навичками переконання), а також наполегливість, сутність думок особи, її технологічні навички – типу know-how. Робота з інтернетом звичайно йде в трьох сферах: 1) спілкування, 2) освіта, 3) бізнес. Кожну сферу можна поділити ще на декілька підсфер. Нас цікавить саме сфера спілкування.

Інтернет пропонує широкі можливості для спілкування, в ньому легко знайти людей зі спільними інтересами та світоглядом. Окрім того, у мережі психологічно значно простіше спілкуватись, ніж при особистій зустрічі. Цей чинник зумовлює створення та активний розвиток інтернет-товариств – груп людей зі спільними інтересами, які спілкуються в основному через інтернет. Такі товариства грають все важливішу роль у житті підлітків. Спершу були електронні листи, форуми (клас веб-прикладок для організації спілкування відвідувачів веб-сайту), блоги (мережеві журнали чи щоденники подій), потім такому спілкуванню допомагали відеоконференції (вид телекомунікацій між двома та більше абонентами, який дозволяє їм бачити та чути один одного незалежно від відстані, що їх розділяє), скайпасти (вид голосового спілкування між групою користувачів програми Skype), і нарешті чати (засіб для спілкування користувачів інтернету в режимі реального часу). Зазвичай, під словом чат мається на увазі обмін текстовими повідомленнями. Серед найбільш відомих програм миттєвого обміну повідомленням, тобто таких, що забезпечують спілкування в реальному часі в інтерактивному режимі можна назвати такі: ICQ, MSN Messenger, Windows Live Messenger, Yahoo! Messenger, IRC, AOL Instant Messenger, Skype, QIP, Miranda IM та ін. Необ-

хідно наголосити, що майже кожен сайт, об'єднаний за певними інтересами, має свій власний чат, яким можуть користуватися усі відвідувачі сайту.

Віртуальне спілкування можна вважати окремим соціолектом, або його типом – жаргоном. Електронне спілкування набуло окремих специфічних рис, що дало змогу виокремити стиль електронної комунікації (спілкування) в окремий мовний стиль. Різновидом електронного дискурсу можна вважати мережевий дискурс, до кола інтересів якого входить спілкування в чатах. В чатах користувачі об'єднуються за різними критеріями: за віком, статтю, професією, хобі тощо. Кожна група вирізняється своєю мовою. Наприклад, чатам, користувачі яких об'єднані за певним професійним критерієм, притаманне частотне використання професіоналізмів. Цікавим є той факт, що кожній віковій групі притаманні власні риси спілкування, серед яких найбільш яскравою є мова. Зазначимо, що деякі особливості електронного спілкування вже стали узуальними. Вони прийняті більшою частиною користувачів (наприклад, використання скорочень, смайликів тощо). Хоча поряд з узуальними з'являються і оказіональні, які беззаперечно можуть перейти до розряду узуальних. Говорячи про підлітків, необхідно зупинитись на такому понятті як соціолект, яке у свою чергу відноситься до кола інтересів соціолінгвістики – галузі мовознавства, що вивчає, зокрема, зворотний вплив мови на соціум. Саме соціальним параметром можна розглядати вік користувачів чатів. Науковці пропонують увести поняття соціолект для позначення колективної, або групової, мови. Отже, соціолект – це соціально марковані лексеми та словосполучення певної суспільної групи (професійної, вікової й ін.) у межах національної мови. Соціолект розглядається як жаргон у первинному значенні цього терміна, тобто додаткова лексична система для певних форм мовного існування, що представляє паралельну експресивно-оцінну, найчастіше стилістично знижену синонімію позначень загальновідомих понять, і належить певній соціальній субкультурі.

Соціолект – це, по-перше, мова середньої особистості (він містить поняття соціального типу, який проявляється в особистості під впливом рис притаманних певній расі, етнічній групі, національності, соціальному класу), а, по-друге, соціолект містить і систему мовленнєвих засобів певної групи, детерміновану чинниками, такими як вік, стать, темперамент тощо. Прикладом соціолекту можна вважати так звану албанську мову, яка є мовою мережевого спілкування. Ця мова найчастіше використовується підлітками під час спілкування в чатах. Основними темами такого спілкування в чатах є повсякденні справи, комп'ютерні ігри, статево-рольові стосунки, т. ін. Проте в спілкуванні користувачів цієї вікової групи – масове використання граматично некоректних форм слів та їх графічного оформлення. На нашу думку, це вже стало нормою для підлітків.

Підлітки, як правило, користуються так званою албанською мовою. Більша частина слів цієї мови утворились шляхом невірному написання слів російської мови, а саме шляхом написання слів за вимовою. Наприклад, фтему, зачот, падонак, ащкий (тобто в тему, зачет, падонок, адский). Згодом таке написання слів стало навмисним і дало початок новій мові – албанській мові, або ж стилю «падонкафф», жаргону падонкафф.

Таким чином, істотними факторами, що впливають на спілкування підлітків в інтернеті, є його анонімність і дистанційність. Ці фактори поряд з фізичною непередставленістю учасників спілкування, можливістю приєднатися або від'єднатися в будь-який момент від спілкування в мережі, відсутність інструментів примусу сприяє:

- посиленню девіантної комунікативної поведінки (спам, троллінг або флуд);
- зведенню до мінімуму відповідальності за свої провини в мережі;
- порушенню, зокрема, мовних норм для встановлення та підтримання віртуальних контактів.

УДК 159.9

Бондар І. В.

викл. ЗНТУ

ПРЕДИКТОРИ УСПІХУ ВІДМОВИ ВІД КУРІННЯ ТЮТЮНУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Виявлення факторів, що передбачають успіх відмови від куріння тютюну у підлітковому віці дає підстави для створення таких програм допомоги у відмові від куріння, котрі можуть бути адаптовані для окремих тютюнозалежних з огляду на їх конкретні особливості. Наводимо систематизацію факторів, пов'язаних із успішною відмовою від куріння тютюну у підлітковому віці, що отримані в закордонних емпіричних дослідженнях.

Ставлення до куріння. З більшою ймовірністю відмовляються від куріння тютюну ті підлітки, які мають менш позитивне (і більш негативне) ставлення до куріння, у яких порівняно слабкий намір курити в майбутньому, які більше цінують здоровий спосіб життя [1]. *Сила нікотинової залежності.* Підлітки, що мали високі показники нікотинової залежності (за тестом Фагерстрема або критеріями DSM-III-R) з меншою ймовірністю кидали курити, ніж ті, що мали високі показники. Така ж тенденція характерна для тих, хто курих рідше та протягом короткого часу. Ті, у кого спостерігалось менше симптомів відміни нікотину, успішніше, без рецидивів, відмовлялися від куріння [2]. *Історія відмови від куріння.* Підлітки, що раніше здійснювали спроби кинути курити і чия спроба тривала менше двох тижнів, мають менше шансів на

успіх, порівняно із тими, хто ніколи раніше не здійснював таких спроб і чие стримування від куріння тривало більше, ніж два тижні [3]. *Вік початку куріння.* Навіть за умови однакової сили нікотинової залежності, ті, хто почав курити в більш молодому віці, мають менше шансів кинути курити, ніж ті, хто почав курити пізніше [4].

Стрес і копінг. Більш низький рівень емоційного стресу та більш високий рівень копінгової поведінки підлітків (зокрема, здатність до когнітивного рефреймінгу) пов'язані із зростанням шансів на успіх відмови від куріння [5].

Психічні розлади. Менш депресивні підлітки, порівняно із більш депресивними, мають більше шансів кинути курити. Малоймовірно, що підлітки, які мають симптоми психопатичного особистісного розладу, а також схильні до споживання алкогольних напоїв, кинуть курити [6].

Вплив однолітків. Підлітки із меншою кількістю друзів, що курять, або чий найкращий друг – не курить, більш ймовірно досягнуть успіху у звільненні від куріння [7].

Вплив батьків. Підлітки, чії батьки не курять, або не схвалюють куріння підлітка, мають більше шансів кинути курити. Ймовірніше, що підлітки із повної сім'ї, порівняно із тими, хто проживає у неповній сім'ї, відмовляться від куріння [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Tucker J. S., Ellickson P. L., & Klein D. J. Smoking cessation during the transition from adolescence to young adulthood. // *Nicotine & Tobacco Research.* – 2002. – Nr. 4. – p. 321–332.
2. Siqueira L. M., Rolnitzky L. M., Rickert V. I. Smoking cessation in adolescents: The role of nicotine dependence, stress, and coping methods. // *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine.* – 2001. – Nr. 155. – p. 489–495.
3. Zhu S.-H., Sun J., Billings S. C., Choi W. S., Malarcher A. Predictors of smoking cessation in US Adolescents. // *American Journal of Preventive Medicine.* – 1999. – Nr. 16. – p. 202–207.
4. Breslau N., Peterson E. L. Smoking cessation in young adults: Age at initiation of cigarette smoking and other suspected influences. // *American Journal of Public Health.* – 2006. – Nr. 86. – p. 214–220.
5. Sargent J. D., Mott L. A., Stevens M. Predictors of Smoking Cessation in Adolescents. // *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine.* – 1998. – Nr. 152. – p. 388–393.
6. Rohde P., Kahler C. W., Lewinsohn P. M., Brown R. A. Psychiatric disorders, familial factors, and cigarette smoking: Iii. Associations with cessation by young adulthood among daily smokers. // *Nicotine & Tobacco Research.* – 2004. – Nr. 6. – p. 509–522.
7. Paavola M., Vartiainen E., Puska P. Smoking cessation between teenage years and adulthood. // *Health Education Research.* – 2001. – Nr. 16. – p. 49–57.

МЕТАФОРИЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК АКТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Пошук, впровадження та стандартизація нових активних форм, методів та психотехнологій навчання студентів-психологів, які б забезпечували розвиток їхньої смислової сфери, здатності до розуміння і рефлексії, є актуальними в педагогіці вищої школи. Тренінг вважають одним з методів інтерактивного навчання студентів, креативною психотехнологією, яка, у більшості випадків, спрямована на особистісний розвиток та розкриття творчого потенціалу учасників; розвиток комунікативних навичок та навичок колективної взаємодії. Тренінг може бути включеним в навчальний процес студентів-психологів як спецкурс, як цикл практичних або лабораторних занять в межах окремих дисциплін професійного спрямування, як елемент конкретного навчального заняття. Майже будь-який тренінг, на думку Вачкова І. В., можна назвати «метафоричним», тому що в тренінговому процесі застосовуються ігри, кожна з яких є поведінковою метафорою. Так, в широкому розумінні, метафоричний тренінг – це тренінг з використанням будь-якої метафори.

Здійснений нами аналіз метафори у психологічній практиці та науці дає можливість розглядати її як спосіб опосередкованого та образного вираження змісту; вираження почуттєвої, перцептивної та когнітивної інформації, що є способом передавання досвіду в інтегрованому вигляді; спосіб символічного вираження внутрішнього досвіду особистості; особливий спосіб вивчення, осмислення й відображення внутрішньої й зовнішньої реальності та засіб передачі досвіду іншим людям. Вачков І. В. розглядає метафору як інструмент психологічної роботи у тренінгу. Автор називає основні психологічні механізми, які лежать в основі «роботи» метафор: 1) екстраполяція скритих смислів; 2) пробудження творчих ресурсів уяви; 3) семантичне опосередкування; 4) актуалізація архетипів; 5) фасилітація. Крім того, використовувати метафору в тренінговій роботі, спрямованій на актуалізацію та розвиток професійних смислів студентів-психологів, дозволяють такі її функціональні характеристики: поживляє існуючі концепти та поняття; забезпечує розуміння, яке передусє знання; є носієм смисла (Зинченко В. П.); допомагає людині подивитися на щось (на власне життя, проблему, саму себе) з боку, дистанціюватися від проблеми (Н. Пезешкіан, Свирєпо О. А., Туманова О. С.); сприяє творчому розвитку людини, активізує праву півкулю головного мозку, є мовою поезії та невербальної комунікації (Міхіна І. М., Шубіна І. Є.); інтегрує емоційне та когнітивне сприйняття, актуалізує мисленеві можливості суб'єкта; є ефективним засобом пізнання несвідомої сфери психіки; відкри-

ває можливості вираження змісту несвідомого, що має емотивний характер і є суб'єктивно значущим для особи.

Використання метафори в навчальному процесі є науково обґрунтованим та доведеним (Будаєв Е. В. та Чудінов А. П.), що дозволяє нам розглядати її одним з важливих методичних прийомів викладання психології студентам, окремою формою якої є метафоричний тренінг. Окреслимо місце метафоричного тренінгу у професійній підготовці студентів-психологів. Практичне застосування саме метафоричного тренінгу в навчанні студентів-психологів пов'язане з реалізацією наступних цілей: 1) розвинути образне, метафоричне, творче мислення у студентів; 2) розвинути здатність до розуміння, яку Чепелева Н. В. вважає ключовою якістю особистості ХХІ століття, і якою розуміння тлумачиться як процес засвоєння та породження смислів, що може відбуватися на двох рівнях: структурному (значеннєвому) та смислово-м; провідним механізмом смислопородження автор розглядає метафору; 3) актуалізувати, «пожвавити», розвинути професійні смисли як структурні елементи образу професії студентів-психологів; 4) забезпечити зв'язок донинуюкових (буттєвих) психологічних уявлень студентів з науковими (семантичне опосередкування: метафора є сполучною ланкою між семантичним простором психологічної науки, професійного середовища, який представляє викладач психології, та семантичним простором буденних уявлень про психічне у студентів); 5) стимулювати самопізнання та саморефлексію та ін. Ми виділили переваги і особливості застосування метафоричного тренінгу в навчальному процесі, серед яких: захисний характер метафори, візуалізація психічного за допомогою метафори, діалогічність. Застосування метафоричного тренінгу в навчальному процесі не може бути частим, враховуючи його змістовну специфіку. Його можна застосовувати разом з іншими традиційними та нетрадиційними формами та методами навчання студентів-психологів. Використання метафоричного тренінгу в освітньому процесі обумовлене, по-перше, особистістю викладача, його професійним досвідом, сензитивністю до розуміння образів та метафор інших; по-друге, специфікою навчальної дисципліни, зміст якої може передбачати, а може і не передбачати застосування подібних технологій; по-третє, зовнішніми умовами, серед яких: наявність достатнього часу та місця для проведення.

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ КОМПАНИИ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ ПРОДАЖ

В результате экономического кризиса в Украине один из не многих рынков, который не утратил темпов своего развития – это рынок ювелирных украшений. Потребность в определении стратегии развития обусловлена отслеживаемой тенденцией к снижению объема продаж ювелирных изделий ювелирной компании «N» (г. Запорожье). С целью выявления факторов, затрудняющих продажи компании «N» в г. Запорожье, с 22 ноября по 28 декабря 2012 г. было проведено социально-психологическое исследование эффективности существующей стратегии развития компании «N».

Для решения поставленных задач были использованы следующие методы: теоретический анализ; моделирование; сплошное открытое включенное наблюдение, структурированное интервью и анкетирование.

В ходе проведенного исследования были выделены следующие факторы, влияющие на эффективность продаж ювелирных изделий: стратегия развития компании как фактор процесса продаж, корпоративный стиль компании, тип организационной культуры, уровень лояльности и мотивации персонала, сформированная технология продаж в компании.

В ходе обсуждения перспектив развития компании «N» с ее руководителем было выявлено, что на данном этапе у персонала компании не сформировано ясного и разделяемого видения относительно стратегического плана развития компании «N», что не способствует их энергетизации и концентрации усилий не достижении цели.

Современные исследователи потребительского поведения указывают на то, что при разработке стратегии развития кампаний такого типа как ювелирная компания «N» важно переходить на качественно новый вид обслуживания, а именно – создание потребительских сообществ. Потребительское сообщество – это своего рода сеть, но созданная не вокруг товара или личности, а скорее вокруг определенных нематериальных вещей (ценности, смыслы, идеи и пр.)

Ряд авторов, описывающих новые стратегии ведения бизнеса, называют этот сегмент кампаний «компаниями, несущими любовь» (Рэй Ссодия, Джаг Шет, Дэвид Б. Вольф). Основой такого способа организации бизнеса в аспекте взаимоотношений с клиентами является поддержание глубокой эмоциональной связи с каждым клиентом, заключение с клиентом своего рода «эмоционального контракта». Клиенты, как и все другие участники бизнеса (сотрудники, партнеры, акционеры и др.), заключают с компанией кроме юридического контракта, эмоциональный контракт (имплицитный или неявный) – на основе качественных

критериев. Эти критерии – ожидания участников, отражающих их моральные и этические ценности. Это существенно отличает подобные сообщества от потребительских сообществ, объединяющихся вокруг товаров или услуг.

На современном этапе развития общества наблюдается острая потребность в удовлетворении потребности в принадлежности, позитивной обратной связи от представителей референтных групп, в эмоциональных коммуникациях и установлении эмоциональных связей. В наибольшей степени такие потребности не в полной степени удовлетворяются у людей, достигших определенного социального и финансового положения, характеризующимися более высоким уровнем притязаний и недостатком времени на установление и поддержание эмоциональных связей. Они остро нуждаются в социальном признании собственных достижений и испытывают потребность в поиске или создании «своего круга», круга ближайшего окружения, равного в статусе, социальном и финансовом положении и принадлежности ему. Создание потребительского сообщества или, иными словами, Клуба компании «N», в котором смогут объединяться вокруг схожих потребностей, ценностей и смыслов друзья, партнеры и клиенты компании, что, в свою очередь, могло бы стать линией стратегического развития компании и основной линией объединения существующих и потенциальных клиентов и компании. Платформой для создания подобного клуба может стать печатное издание (журнал). Для создания Клуба необходимо разрабатывать клубную идеологию, и, в дальнейшем, основные идеологические концепты должны быть продолжены в мифах, историях изделий и содержательных месседжах, используемых во время продажи. Основываясь на данной стратегии развития компании «N» необходимо разрабатывать маркетинговую стратегию и формировать в общественном сознании представителей города и страны моду на ювелирные украшения несущие определенные бытийные ценности.

Учитывая тот факт, что в процессе исследования не было выявлено явных конкурентных преимуществ компании «N», данная стратегия создания нового рыночного пространства может быть успешной.

УДК 159.9

Пучина О. В.

канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА СПЕЦІАЛІСТАМ ПІДПРИЄМСТВА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ

Професійну адаптацію фахівців можна визначити як процес входження в нову трудову ситуацію, в якій особистість і робоче середовище взаємно впливають один на одного, формуючи нову систему соціальних взаємодій і відносин. Поступаючи на роботу, молодий спеціаліст активно включається в систему професійних

і соціально-психологічних відносин всередині організації, засвоює нові норми і цінності, погоджує свою індивідуальну позицію з цілями і завданнями виробництва. Професійна адаптація має сприяти швидким структурним зрушенням у зайнятості при одночасному підтриманні безробіття на низькому рівні. Але практичне вирішення цього завдання гальмується нерозвиненістю ринку праці. В умовах екстенсивного розвитку, наявності вільних робочих рук і відносно невисоких вимог до кваліфікації працюючих не було гострої необхідності в єдиній системі інформації та працевлаштування кадрів. Результатом подібної практики став хронічний і повсюдний дефіцит робочих кадрів при неповній і нерациональній зайнятості, заниження вимог до рівня їхньої підготовки. Служби профорієнтації, які діяли в окремих школах, на великих підприємствах і в адміністративних районах, часто виступали як вербувальні та агітаційні пункти. У результаті лише 15-20% випускників шкіл обирали професію, пов'язану з отриманими в школі навичками.

Поглиблені програми адаптації працівників використовуються в середніх і великих фірмах. У процесі їхньої реалізації беруть участь як менеджери з управління персоналом, так і лінійні менеджери. На малих підприємствах програма адаптації проводиться менеджером-практиком, іноді з включенням працівника профспілки, використовуються різні програми: від програм, які передбачають в основному усну інформацію, до формалізованих процедур, які пов'язують усні представлення з письмовими й графічними установками. У формальних програмах адаптації часто використовують апаратуру, слайди, фотографії. Програми підрозділяються на загальні і спеціалізовані. Як правило, питання загальної програми стосуються інформації про підприємство в цілому. Виходячи з вітчизняного досвіду, професійна орієнтація та адаптація мають сприяти швидким структурним зрушенням у зайнятості при одночасній підтримці безробіття на якомога нижчому рівні. Але практичне вирішення цього завдання гальмується нерозвиненістю ринку праці. Державна служба зайнятості й дотепер не в змозі ефективно керувати профорієнтацією та адаптацією. Механічне заповнення вакантних робочих місць, успадковане під служби організованого працевлаштування, вдається погано, оскільки мало хто погодиться на будь-яку роботу. Причина тут не лише в старому вантажі стереотипів, а й у відсутності знань про зміст профорієнтаційної діяльності та адаптації, їхні форми й можливості в умовах ринку.

Головним завданням профорієнтаційної роботи та адаптації має стати подолання дисбалансу потреби в професійній роботі між працівником та організацією, яка зацікавлена в підвищенні конкурентоздатності своєї продукції, а це вимагає добору як високоефективних технологій і техніки, так і найбільш здібних працівників. Одним із завдань профорієнтаційної роботи та адаптації є встановлення взаємодії між загальноосвітніми школами, установами професійної підготовки і підприємствами, які, у свою чергу, повинні мати можливість операційно виявляти ресурси робочої сили необхідної кваліфікації і задовольняти потреби в кадрах.

Зазначимо, що форми і методи надання соціально-психологічної допомоги входять до спеціальних соціально-психологічних технологій. У вітчизняній літературі технології соціальної допомоги трактуються як сукупність прийомів, методів та впливів, що застосовуються соціальними службами, окремими закладами соціального обслуговування, соціальними працівниками з метою досягнення успіху соціальної допомоги та забезпечення ефективності реалізації завдань соціального захисту населення. Єлена Холостова трактує соціальні технології як узагальнення набутих і систематизованих знань, досвіду, умінь і практики роботи суб'єктів соціальної діяльності і зазначає, що зміст соціальних технологій стосовно розуміння соціальної допомоги (в широкому розумінні цього терміна) має носити випереджальний превентивний характер. Отже, соціальні технології – це сукупність способів професійного впливу на соціальний об'єкт з метою його покращання, забезпечення оптимізації функціонування при можливому тиражуванні даної системи впливу.

Технології соціально-психологічної допомоги слід розглядати як технології забезпечення соціального функціонування суспільства. Тому визначення соціальних технологій може бути в кожному з компонентів соціально-психологічної допомоги: в соціально-психологічній допомозі як науці, соціально-психологічній допомозі як в циклі навчальних дисциплін, і соціально-психологічній допомозі як виді професійної діяльності. Саме останній напрямок і є сутністю соціально-психологічної діяльності. Ця група технологій виступає у формі умінь та практичного досвіду в реальній роботі соціального педагога та психолога.

Можна зробити висновок, що технології соціально-психологічної допомоги – це сукупність способів, дій, спрямованих на встановлення, збереження чи поліпшення соціального функціонування об'єкта, а також на попередження негативних соціальних процесів.

Зважаючи на інтегрований, універсальний характер соціально-психологічної допомоги, можна визначити її основні складові: соціально-педагогічні, соціально-медичні і безпосередньо соціально-психологічні технології.

УДК 004.946 + 004.42: 378.147.111

Коваленко А. В.

канд. соц. наук, доц. ЗНТУ

ВИРТУАЛИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ

Практика организации учебного процесса в web существует не первый год. Опыт последнего периода отличает комплексный характер использования web-ресурсов: при разработке индивидуальных заданий для студентов были одновременно задействованы наиболее популярные сайты, такие как Facebook, YouTube, LiveJournal, Мой Мир с учетом их положительных осо-

158

бенностей, а также персональный сайт преподавателя logicheads.com.ua. (Ссылки на сообщества для выполнения индивидуальной работы и задания для студентов см.: [1]). Накопление опыта активного использования социальных сетей (web-ресурсов) в профессиональной деятельности преподавателя ВУЗа, оценка результатов опросов студентов (в т. ч. проводимых в социальных сетях), анализ публикаций о сути, особенностях процессов виртуализации современного общества привели к возникновению идеи еще одного способа включения новейших информационных технологий в учебный процесс. (Публикации автора, посвященные рассмотрению различных аспектов виртуализации, в том числе, высшего образования и *список литературы по вопросам виртуализации личности и общества* см.: [1])

Идея создания учебно-игрового приложения для социальных сетей. В определении актуальности этой идеи среди студентов было проведен опрос. Цель – выяснить отношение студентов к идее создания учебно-игрового приложения для популярных социальных сетей. В исследовании приняло участие 370 студентов из 18 академических групп 1–2-х курсов института Управления и права ЗНТУ. Результаты опроса показали готовность студентов к реализации этой идеи: 98% оценили ее положительно.

Разработка приложения предполагает описание его характеристик по двум основным составляющим: учебной и эстетико-игровой. I. Учебная составляющая. Самостоятельная (в т. ч. индивидуальная) работа студентов гуманитарных специальностей заключается в работе с текстами учебников, статей, первоисточников и т. п.; в поиске и обработке информации по конкретным вопросам, предусмотренным учебной программой. В задачи обучения входит: научить студента выделять в тексте главное, после его прочтения сохранять в памяти важную и сложную информацию, переводить утверждения в адекватные вопросы, формулировать утверждения так, чтобы они четко отвечали на поставленные вопросы. Эти положения взяты за основу при разработке учебной составляющей приложения. Учебная дисциплина выражается в темах лекций, семинаров, содержание которых раскрывается вопросами плана. Студент в приложении может выбирать конкретный вопрос плана лекции или семинара, который желает проработать (по причине пропуска и др.). Этот вопрос определяет содержание блоков текста, с которыми ему предлагается ознакомиться на предмет освоения главных идей. II. Эстетико-игровая составляющая. Ее разработка предполагает обращение к чувственной сфере пользователя. Концептуальное знание предмета, представленное в системе высказываний (в тексте), можно сравнить с художественным образом, представленным в шедевре живописи. Например, картина «Постоянство памяти» С. Дали может быть представлена системой фрагментов, где каждый элемент структуры соответствует блоку информации, изучаемой темы дисциплины; этот шедевр в завершенном виде будет символизировать проработ-

ку всех блоков информации и освоение главных идей темы. (Фото-версию экранной формы интерфейса подобного приложения см.: [1]) Эстетико-игровой аспект приложения, являясь второстепенным, тем не менее, остается важным, так как определяет интерес и степень удовольствия от познавательного процесса. При условии четкого представления о том, как должно выглядеть подобное приложение и ясного понимания того, какие учебные задачи оно должно решать можно приступать к его непосредственной разработке. Создание программного продукта возможно несколькими путями: 1) при наличии спонсора или мецената, покупка услуг разработчиков; 2) для технического вуза есть возможность кооперации с преподавателем кафедры программных средств. В таком случае создателями данного приложения выступают студенты компьютерных дисциплин: в рамках своей учебной программы, например, выполняя лабораторные работы, они создают программный продукт – учебное приложение для студентов гуманитарных специальностей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Коваленко А. В. Перечень ссылок и материалы для тезисов на научно-практическую конференцию «Тиждень науки ЗНТУ-2013» / Запись и комментарии к записи в группе «on-line библиотека научных работ сотрудников кафедры психологии ЗНТУ» на сайте Facebook [Электронный ресурс]: www.facebook.com/groups/library_psychology_zntu/permalink/155635724603594/

УДК 159.9

Шаблюк А. О.

викл. ЗНТУ

УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРО СІМ'Ю

Сім'я – невід'ємна частина суспільства, та має важливе значення для кожної особистості. Існує величезна кількість визначень поняття сім'я, але уявлення про те як відображається це поняття у свідомості людей не є постійним, воно змінюється відповідно часу та культурі, тому вивчення уявлень про сім'ю є актуальним.

Для вивчення уявлень про сім'ю у студентів цивільного та офіційного шлюбу було проведено психосемантичний експеримент методами асоціативного експерименту та суб'єктивного шкалювання. Для дослідження провідних мотивів вступу до шлюбу використовувався метод анкетування.

Наукова новизна роботи полягає в тому, у сучасного покоління на світовому рівні сприйняття існує досить стереотипне розуміння поняття сім'я, тому саме завдяки психосемантичним методам можливо зрозуміти справжнє уявлення про сім'ю у свідомості студентів.

У дослідженні приймали участь 50 студентських сімей, 25 сімей, шлюб яких зареєстровано, та 25 – тих, що перебувають у цивільному шлюбі. Віком від 18 до 25 років, та терміном подружнього життя не більш ніж 5 років. Студенти навчаються на денній формі навчання. На основі теоретичного аналізу та емпіричних досліджень вдалось визначити основні категорії для подальшого психосемантичного аналізу сім'ї.

Проаналізувавши наукову літературу, в якій розглядаються особливості поняття сім'я було виявлено такі основні характеристики сім'ї: шлюбні та кровноспоріднені зв'язки між членами сім'ї, спільне мешкання, спільне господарювання або спільний сімейний бюджет.

Виявлено, що офіційний та цивільний шлюб сприймаються студентами майже як однакові. Це свідчить про те, що цивільний шлюб у свідомості людей є тотожним офіційному.

У дослідженні вдалося порівняти уявлення про сім'ю у студентів цивільного та офіційного шлюбу. Існує певна різниця сприйняття поняття сім'я у студентів обох типів шлюбних стосунків. Переважна більшість студентів цивільного шлюбу, вважають, що сім'я це перед усе любов, щастя та дружба. Це свідчить про ілюзійне сприйняття сім'ї серед представників цивільного шлюбу та можливо не існує усвідомлення подальшої серйозності та відповідальності шлюбних стосунків.

Щодо студентів чий шлюб є офіційним, для них найважливішим є відповідальність, щастя та стабільність. Це свідчить про те, що все ж таки до офіційного шлюбу студенти вступають з більшою відповідальністю та усвідомлюють значущість сімейних стосунків.

Також за результатами дослідження виявлено, що існує різниця у сприйнятті студентів власної, студентської та ідеальної сім'ї.

Отже, головний чинник, що характеризує студентську сім'ю – це дружба. У сприйнятті своєї власної сім'ї у студентів виявлено головний чинник – комфорт. Ідеальну сім'ю студенти сприймають як певну сумісність між подружжям.

За результатами дослідження були визначені провідні мотиви створення власної родини серед студентів. Отже головним мотивом вступу до шлюбу серед опитуваних студентів є мотив сепарації, другим по полярності є за коханням, далі мотив пошуку опори, мотив уникнення самотності та за вагітністю.

Серед п'яти мотивів, що виявлені серед студентських сімей лише один є з позитивною мотивацією, тобто за коханням, який займає друге місце за частотою проявлення.

Переважна більшість опитуваних студентів визначили саме негативну мотивацію одруження, це може призвести до розлучення. Можливо досить важливим є проведення профілактики серед молоді по усвідомленому плануванні сім'ї.

Також у дослідженні виявлені основні причини розповсюдження цивільного шлюбу. Головними передумовами того, що студенти все частіше живуть

цивільним шлюбом є необхідність перевірки стосунків, уникнення відповідальності, бракує грошей, невпевненість в собі чи в партнері, прагнення свободи, уникнення обов'язків.

У наступному дослідженні буде досить цікаво дослідити та порівняти сприйняття поняття сім'я між різними поколіннями. Та провести лонгітюдне дослідження сімей, що приймали участь у дослідженні на скільки ці шлюби є міцними та довговічними.

УДК159.9

Семенцова О. М.

ст. викл. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗПР

Експериментальні данні свідчать про несформованість вікових форм спілкування та загальне недорозвинення структурних компонентів спілкування на рівні позаситуативних контактів з однолітками у дітей із ЗПР. Комунікативне недорозвинення дітей цієї категорії ускладнює процес спілкування з оточуючими людьми, створює несприятливі умови для їх розвитку, «живить» дефект (Виготський Л. С.). Тобто актуальною є задача розробки спецкурсів, розвивальних та корекційних програм щодо комунікативного розвитку дітей із ЗПР та впровадження їх в практику роботи закладів освіти.

Метою даної роботи є розробка системи заходів з розвитку спілкування дітей старшого дошкільного віку із ЗПР, яка містить програму спецкурсу для дітей, цикл семінарів, тематичних консультацій та занять з елементами тренінгу для батьків та вихователів.

Для проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми були визначені наступні напрямки: розвиток здатності усвідомлювати себе та сприймати однолітка, як суб'єктів спілкування, формування емоційно-позитивного сприйняття однолітка, потреби у спілкуванні з ним; формування вікових форм спілкування з однолітками шляхом розвитку мотиваційно-потребнісної сфери та поширення репертуару засобів спілкування. Ці напрямки склали основу програми спецкурсу з розвитку спілкування старших дошкільників із ЗПР в умовах дитячого навчального закладу. З метою формування у дітей мотивації до спілкування з однолітками до змісту програми додатково включено цикл занять на морально-етичні теми. Велике значення приділяється вдосконаленню навичок культури спілкування дітей.

Програма містить 20 фронтальних занять, які проводяться психологом один раз на тиждень. Тривалість кожного заняття не перевищує 30 хвилин та всі вони мають загальну структуру. Кожне заняття починається з привітання,

яке виконує важливу функцію встановлення (на перших заняттях) або підтвердження (у наступному) емоційно-позитивного контакту «психолог-дитина», зокрема формування у дитини інтересу та доброзичливого відношення до однолітків. Обов'язковим елементом вступної частини заняття є мотивація дітей. Порозуміння мети виконання вправ підвищує зацікавленість дітей в їх відпрацюванні. В основній частині використовуються бесіди, ігри, вправи, творчі завдання, що відповідають меті та змісту теми заняття. Заклучна частина містить ігри на зняття психоемоційного та фізичного напруження, релаксаційні комплекси, вправи на визначення емоційного стану дітей.

Робота за даною програмою повинна доповнюватися індивідуальними заняттями з дітьми з метою відпрацювання у них навичок поведінки у певних ситуаціях спілкування з однолітками та відкритими заняттями для батьків та вихователів для підвищення рівню їх психологічної компетентності з цього питання. Це дозволить створити необхідні умови для закріплення отриманих дітьми навичок у повсякденних життєвих ситуаціях.

Організація корекційно-розвивальної роботи у дошкільному навчальному закладі потребує комплексного підходу з залученням всіх учасників виховного процесу: дітей, педагогів та батьків. Тому для батьків було запропоновано цикл тематичних консультацій та навчальних семінарів за наступною тематикою: «Усвідомлене батьківство», «Як спілкуватись з дитиною», «Формування образу-Я дитини», «Майстерність комунікації», «Спілкування та міжособистісні відносини», «Використання рольових ігор для розвитку комунікативної сфери дитини».

Для підвищення інтересу батьків до участі у семінарах та тематичних консультаціях обирались зручні форми роботи, які б дозволили зробити сам процес отримання знань більш цікавим та надали можливість розкритися кожному учаснику. Тому при проведенні семінарів, крім традиційних засобів роботи – лекцій, пропонувалось використовувати інтерактивні техніки: мозковий штурм, аналіз ситуаційних вправ, аналіз критичних випадків, рольова гра. Всі означені техніки характеризувались творчою спрямованістю завдань та передбачали можливість сумісного пошуку оптимального варіанту вирішення будь-якої проблеми. Наприклад, на семінарі з проблеми «Формування образу-Я дитини» планувалось з'ясувати уявлення батьків щодо особливостей розвитку власної дитини, усвідомлення образу вихователя дитячого садочку та уявлень про себе, як батьків дитини дошкільника. Для цього було використано вправа К. Фопеля «Профіль групи». В процесі гри учасники семінару повинні були побудувати «профіль дитини», «профіль батьків» та «профіль вихователя». Під час виконання вправи батьки мають можливість відстежити різницю між бажаннями дитини та реальністю, яка її оточує; усвідомити деякі проблемні моменти у вихованні дітей та обговорити шляхи їх вирішення.

Для вихователів розроблено цикл занять з елементами тренінгу щодо формування у них комунікативної компетентності. Підбрано ігри та вправи спрямовані на формування у дітей навичок взаємодії, вміння вирішувати конфліктні ситуації, вміння відбивати свій емоційний стан та розуміти емоційні стани інших людей.

Запропонована система роботи щодо розвитку спілкування дітей із ЗПР старшого дошкільного віку впроваджується в практику роботи дошкільних навчальних закладів міста Запоріжжя.

УДК 159.972

Шевченко С. І.

старший викл. ЗНТУ

ЗАХВОРЮВАННЯ ШКІРИ: ПСИХОСОМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Захворювання шкіри сьогодні належать до розповсюджених медичних проблем. Кількість таких захворювань постійно зростає, незважаючи на розвиток медичної галузі. Загальноновизнаним є, що означений спектр проблем має розглядатися на стику медицини та психології: багато авторів вказують та психологічну складову виникнення та прогресування подібних захворювань.

Серед великої кількості захворювань шкіри для психологів найбільший інтерес становлять псоріаз та нейродерміт. Такий особливий інтерес пов'язаний з кількома причинами. Перш за все, ці захворювання є надзвичайно поширеними, часто виявляють важкий перебіг. Крім того, у виникненні та перебігу цих хвороб практики та науковці зазначають важливу роль психологічної складової. Численні дослідження підтверджують, що думки людини певним чином впливають на основні органи за допомогою трьох систем: нервової, ендокринної та імунної.

Сильні емоційні переживання справляють вплив на функціонування різних органів та систем. Шкіра відображає як фізичний, так і психологічний стан людини. Тому можна впевнено говорити про те, що шкіра є показником не тільки фізичного, а й душевного, емоційного стану людини. Її можна розглядати як психосоматичний орган людини. Шкіру можна назвати дзеркалом психічних процесів. Не випадково її певні ділянки особливо реагують під час емоційних сплесків. Психосоматика вже давно визнає за певним типом особистості схильність до певних захворювань. До групи ризику шкірних захворювань входять, насамперед, люди зі слабкою нервовою системою. Це люди нерішучі, невпевнені в собі, їм нелегко дається будь-який вибір. Вони схильні до побоювань, пасивні, образливі.

Загальною відмінною рисою цих людей є «надзвичайна потреба в ласці». Фрустрація цієї потреби викликає агресивність, яка гальмується. Розчісування шкіри приносить задоволення, що у такий сурогатний спосіб замінює потребу в ласці; крім того, розчісування являє собою агресію людини, спрямовану проти самої себе.

Характерною для хворих є їх ідентифікація з іншими людьми, виражена потреба у близьких стосунках. Подібну структуру стосунків фахівці у цій галузі називали «алергічними стосунками», оскільки вона є типовими для важких алергіків.

Дослідження психосоматичного аспекту шкірних захворювань є актуальним та перспективним завданням психологічної науки. При існуванні сьогодні численних цікавих поглядів та гіпотез стосовно психологічної складової у виникненні та розвитку цих захворювань багато питань залишаються поки що без відповіді.

УДК: 316.6+316.36-042.3: 316.33

Хрусталева М. С.

канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

ОБЩЕСТВО РИСКОВ КАК СОЦИАЛЬНАЯ СИТУАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬИ

Разрушительные последствия промышленной деятельности человеческого сообщества побуждают рассматривать современное общество (общество модерна) как чрезвычайно опасное для человека. Риски, угрожающие самому существованию человеческого рода, связаны не только с техногенными факторами, но и с социальными, нравственными, культурными. Все это дает основание говорить о наступлении общества риска, являющегося важной составляющей характеристикой общества нового модерна. Авторство теории общества рисков принадлежит У. Беку. К перечню проблем нового модерна можно добавить кризис института семьи. Черты этого кризиса определились уже на этапе позднего модерна, т. е. в первых десятилетиях 20-го века, что довольно точно описано еще Питиримом Сорокиным в 1918 году. В полной мере кризис проявился в середине 70-х годов и привел к новому демографическому повороту. В эпоху другого модерна кризис семьи приобрел новые качества, а эсхатологический прогноз в отношении семьи – новое терминологическое звучание. Это привело к необходимости переосмысления данной проблематики. Одной из действительно новых парадигм второго модерна является теория общества риска, в аспекте которой вполне правомерно рассмотреть кризис семьи. Кризис брачных отношений активно рассматривается в социологии семьи. Мы можем утверждать, что семья и в обществе риска сохраняется как ключевой социальный институт. При этом, ее действительно новое качество – это культурное разнообразие форм. Наряду с традиционной семьей, сохраняющей свои позиции, развиваются новые формы квази-семьи. Они сосуществуют рядом в различных культурных ячейках социума. Риском эпохи нового модерна в сфере семейных отношений является именно конкуренция традиционной семьи и новых ее форм, прежде всего гражданского брака. Тогда как на Западе кризис семьи достиг угрожающего для этого института размаха, в Украине традиционная семья пока не претерпела серьезных изменений. К важным характеристикам тра-

диционной семьи можно отнести межпоколенность, патримониальность, ценность официального брака. Хотя считается, что современная семья является нуклеарной, то есть состоящей из супругов и их детей, в Украине, на самом деле, еще сохраняет свои позиции традиционная расширенная семья, которая включает представителей прежнего поколения (родителей). Так, согласно эмпирическим исследованиям, проведенным в 2009 г. в Запорожье по репрезентативной для взрослого населения выборке (опрошено 408 чел.), 41% респондентов членами своей семьи считают мать, и 29% – отца. Хотя родители проживают вместе с взрослыми детьми-супругами значительно реже, чем отмечают респондентами как члены семьи (7% опрошенных живут с отцом и 12% – с матерью). Отцов меньше, скорее всего, из-за разной доли живых отцов и матерей, что связано с высокой ранней смертностью мужчин, и большим числом неполных семей. Интересно, что родителей своего супруга(и) считает членами своей семьи почти в два раза меньше респондентов (16% отцов и 22% матерей). Вот тут уж действительно сказывается значительный отход от традиции.

Свидетельством традиционализма является также патримониальная семья. Так, в указанном исследовании 73% респондентов, состоящих в браке, считают главой семьи мужа.

В целом значимость брачного статуса, как важную традиционную ценность, отметило большинство респондентов. Так в вопросе: «В какой степени для Вас важны следующие ценности?» пункт «Состоять в браке» отметили с вариантом «Совершенно не важно» только 6%, «Скорее не важно, чем важно» – 3%, «Скорее важно, чем не важно» – 31%, «Очень важно» – 44%, «Трудно сказать» – 16%. Как видим, две трети семейных респондентов считают важным состоять в официальном браке. Хотя в целом по выборке таких несколько меньше (62%).

Однако традиционализм современной семьи несет на себе отпечаток нового модерна и условно может быть назван «новым традиционализмом». Одной из черт нового традиционализма является толерантность, отсутствие агрессивной реакции на иные культурные формы семьи. Хотя это и не значит, что каждая из культурных форм не стремится к экспансии, утверждению своего понимания контуров семейных институциональных черт. Эта экспансия ограничена формулой фундаментального принципа демократии. Моя свобода простирается до тех пор, пока она не мешает свободе других. Таким образом, не следует делать абсолютных обобщений в отношении кризисных тенденций в современном институте семьи. Традиционные семейные ценности еще достаточно прочны. Парадигма общества риска является эвристичной для изучения современных тенденций в эволюции социального института семьи.

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИИ И ЕЕ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЯ

Понятие «концептуальная модель» достаточно широко используется во многих предметных областях, в том числе и в психологии. Концептуальная модель как форма организации и представления знаний занимает важное место в инженерной психологии, психологии труда, в психологии управления. Концептуальную модель как методологическое средство для объяснения сущности различных видов рефлексии очень продуктивно использовал Семенов И. Н. и представители его научной школы рефлексивной психологии. Хотя концептуальную модель уже можно отнести к общеметодологическим средствам, содержание этого понятия, а также область его применения остаются достаточно размытыми, что предполагает явное определение нашей позиции по этому вопросу. Под концептуальной моделью мы будем понимать множество понятий и связей между ними, описывающих структуру предметной области и протекающие в ней процессы.

Наша предметная область (предельно общий образ психической реальности по Юревичу А. В. – экзистенциальный опыт личности, центральный феномен – экзистенциальный смысл, а центральная категория – экзистенциальная рефлексия как процесс осмысления и переосмысления экзистенциального опыта. Впервые понятие «экзистенциальная рефлексия» введено Семеновым И. Н. в 1990 г. в результате дифференциации различных типов рефлексии: интеллектуальной, личностной, коммуникативной, кооперативной, экзистенциальной, культуральной. В современной психологии уже предпринимались попытки определить сущность экзистенциальной рефлексии. Так, Аникина В. Г., Коваль Н. А., Семенов И. Н. отмечают, что экзистенциальная рефлексия – сложный многоуровневый процесс осознания, переосмысления и коррекции человеком своего целостного образа, оснований личностного бытия (экзистенциальных содержаний), противоречивости существования в пространстве субъективного развития.

Двоеглазова М. Ю., Семенов И. Н. определяют экзистенциальную рефлексия как интегральное образование, которое состоит из совокупности интеллектуальной, кооперативной, коммуникативной, личностной и регулятивной рефлексий. Актуализируясь в проблемно-конфликтных ситуациях, экзистенциальная рефлексия приводит к радикальному изменению «Я» как целого. После преодоления проблем, экзистенциальная рефлексия снова дифференцируется на предыдущие ей типы рефлексивных процессов, но эти процессы уже протекают на основе функциональной структуры личности.

Согласно развиваемых нами концептуальных положений, экзистенциально-рефлексивный процесс возникает в ответ на ситуацию экзистенциального затруднения. Экзистенциальное затруднение – это всегда симптом утраты личностью смысла своей жизни. Если быть более корректным, то смысл жизни у человека всегда есть, пока он живет, но это может быть неосознанный или частичный, частичный или ситуативный смысл. Речь идет о том, что в такой ситуации смысл жизни как обобщенный мотив жизнедеятельности утрачивает свою смысловую, направляющую и побудительную функции. В свою очередь, ситуация экзистенциального затруднения – это всегда признак возникновения кардинальной жизненной ситуации или жизненного кризиса. Такая ситуация – не просто проблемно-конфликтная ситуация, а ситуация нарушения ценностно-смыслового единства личности. Нарушение этого единства выражается, прежде всего, в изменении характера или качества (уровня) жизненных отношений личности, ее самореализации. Основания бытия личности, основные координаты и измерения ее существования, функционирования и развития теряют свою ценность. Другими словами, наступает экзистенциальный кризис, или кризис основ существования личности. Глубинная причина этого, в конечном итоге – неудовлетворенность личности своей самореализацией, ее качественной и количественной сторонами. Таким образом, выстраивается первая цепочка понятий или представлений, описывающих экзистенциально-рефлексивный процесс: неудовлетворенность своей самореализацией → кардинальная жизненная ситуация (жизненный кризис) → экзистенциальное затруднение (утрата смысла жизни). Заметим, что эти этапы представляют собой не линейную последовательность, а совокупность прямых, обратных и координирующих связей. Преодоление кардинальной жизненной ситуации происходит путем нахождения личностью своего ценностно-смыслового единства и феноменологически проявляется через изменение представления о себе (образа Я) и отношения к себе (смысла Я). Вторая цепочка понятий (представлений): изменение представления о себе (образа) → изменение самоотношения → формирование ценностно-смыслового единства → формирование готовности к самореализации. Фактически, это процесс личностного самоопределения, который представляет собой совокупность трех экзистенциально-смысловых процессов: экзистенциального смыслообразования, экзистенциального смыслоосознания и экзистенциального смыслостроительства. Феноменологически это проявляется как поиск, нахождение и разработка экзистенциальных образований разной степени общности, вплоть до интегрального образования – смысла жизни личности.

При рассмотрении экзистенциальной рефлексии как механизма смысловой регуляции, необходимо определиться с источниками экзистенциального смысла. Леонтьев Д. А. в своей концепции смысловой реальности выделяет три источника личностного смысла и, соответственно, три механизма смыслообразования: мотивационный, диспозиционный и атрибутивный. Относительно предмета

нашего рассмотрения дополним следующее: в основе мотивационного источника экзистенциальных смыслов личности и, соответственно, механизма экзистенциального смыслообразования, лежит смысл жизни как обобщенный мотив жизнедеятельности; в основе диспозиционного источника – самоотношение (смысл Я); в основе атрибутивного источника и механизма экзистенциальных смыслов личности – Я-концепция как отражение качеств и способностей личности.

При операционализации концептуальной модели экзистенциальной рефлексии, с целью разработки системы эмпирических индикаторов следует учитывать два момента:

- экзистенциальная активность протекает в двух формах – переживательной и собственно рефлексивной, а поэтому возникает определенная трудность при дифференциации этих двух форм, отделение собственно рефлексивной формы от переживательной;

- основным источником эмпирических данных о рефлексии, в том числе и экзистенциальной, является речевая продукция испытуемых.

Первый путь операционализации состоит в обобщении речевой продукции испытуемых, имеющей экзистенциальный характер и разработка на ее основе диагностических шкал, дополняющих, например, шкалы Теста СЖО (Леонтьев Д. А.). Проведенный нами анализ диагностической концепции методики «Тест смысложизненных ориентаций (СЖО)», позволил сделать обоснованное предположение, что зафиксированные методикой составляющие смысложизненных ориентаций личности являются, на наш взгляд, также и источниками экзистенциальных смыслов:

- локус контроля Я – соответствует диспозиционному механизму экзистенциального смыслообразования;

- локус контроля–жизнь – соответствует атрибутивному механизму;

- цели в жизни – частично соответствует мотивационному механизму.

Второй путь операционализации концептуальной модели экзистенциальной рефлексии состоит в поиске вклада рефлексивно-экзистенциальной активности в свойствах, состояниях, репрезентациях, которые могут быть зафиксированы с помощью известных процедур и методов, например, с помощью психосемантических методов. Среди причин продуктивности использования методов психосемантического подхода для исследования особенностей экзистенциальной рефлексии можно выделить то, что эти методы дают возможность: 1) реконструировать индивидуальную систему значений, через призму которой происходит восприятие субъектом мира, других людей, самого себя, а также изучение ее генезиса, построения и функционирования; 2) оценить трансформацию Я-образа или Я-концепции, которые занимают центральную позицию в экзистенциально-рефлексивных процессах. Образ Я – это также составляющая индивидуального сознания, которая поддается категоризации субъектом по определенным субъективным шкалам.

И, наконец, рассмотрение места и роли экзистенциальной рефлексии как одного из механизмов регуляции жизнедеятельности с неизбежностью приводит к рассмотрению целостных форм активности личности, таких как самоопределение и самореализация. Таким образом, успех в операционализации и диагностике особенностей самоопределения и самореализации личности открывает путь к прямой или косвенной операционализации различных аспектов и свойств экзистенциальной рефлексии.

УДК 004.946 + 004.42: 378.147.111

Казаченко Н. П.

канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

К ВОПРОСУ О ПСИХОГИГИЕЧЕСКОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ТРУДА

Профессиональная деятельность педагога сопровождается яркими переживаниями, эмоциями, чувствами. Это сложное психофизиологическое состояние организма, имеющее ярко выраженную индивидуальную окраску, порою достигает чрезвычайно высокой интенсивности – уровня стресса. В свою очередь ответная реакция на внешние воздействия выражается целым комплексом сложных явлений в организме, включающих в себя и изменение эмоционального состояния. Эмоциональное состояние является отражением процессов возбуждения в коре больших полушарий головного мозга и подкорковых центрах и в свою очередь вызывает более или менее выраженные функциональные сдвиги со стороны различных систем организма.

Согласно демографическим данным, на протяжении последних 25–30 лет в индустриально развитых странах свирепствует своеобразная эпидемия, ежегодно лишающая жизни миллионы людей. Поражения сердечно – сосудистой системы (в частности, инфаркт миокарда, возникающий вследствие ишемической болезни) являются причиной более 50% всех случаев смерти. Установлено, что эти поражения обусловлены главным образом неблагоприятными для человека формами эмоционального напряжения.

Тем не менее, вопросам психогигиены профессиональной деятельности педагогического труда, в частности и в настоящее время внимания практически не уделяется. Предполагая дальнейшее развитие психологической службы в школе, одним из направлений решения психогигиенических проблем можно считать использование коллективно-групповой психотерапии среди педагогического персонала.

Данный психотерапевтический метод один из наиболее приемлемых и удобных для реализации в этих целях, не требующий специальной медицинской подготовки, доступен практическому психологу. Его принцип основан на активизации положительного влияния сотрудников друг на друга в коллективе. В разработке его форм при проведении и оценке различных вариантов большое

значение имеет умение психолога понять сущность процедуры, дать ей правильную социальную оценку.

В проведении коллективно – групповой психотерапии можно выделить ряд этапов: 1) диагностика коллектива; 2) формирование коллектива; 3) психотерапевтическое воздействие на коллектив.

Данную психотерапевтическую методику следует начинать с диагностического этапа, цель которого – изучение межличностных взаимоотношений в коллективе. Межличностные отношения, формирующиеся при общении и деятельности людей в современной психологии подразделяются по следующим основаниям: 1 – по соответствию нормам морали; 2 – в зависимости от ролевых позиций человека; 3 – по эмоциональному фону; 4 – по источнику зависимости (родственной, материальной, личностной и др.); 5 – по взаимной связи (односторонние, взаимные, аналогичные, различные).

Психопрофилактическую работу удобнее проводить в малых группах, так как психолог, работая с большими группами, не может дать оценки индивидуальным особенностям каждого ее члена. При этом лица, входящие в один коллектив оказывают друг на друга определенное влияние, которое дозируется и регулируется содержательно психологом в ходе психотерапевтических процедур. Основными формами таких влияний являются: 1) внушение – его эффективности способствуют следующие обстоятельства: суггестирующий должен быть старше, опытнее суггестируемого, являться более волевым человеком; 2) индуцирование – предполагает передачу не информации, а форм поведения, поступков и др.; 3) подражание – заимствование манеры поведения, поступков, выражений, оборотов речи, привычек, мимики.

Подражание отличается от внушения тем, что заимствование чужого не зависит от активности того человека, у которого перенимают что-либо, в то время как при внушении и индуцировании суггестирующий и индуцирующий активны.

В ходе развития взаимоотношений и взаимных влияний люди могут занимать различные ролевые позиции в группе: 1) лидерство – поведение, направленное на отстаивание и навязывание интересов, мотивов деятельности; 2) коллективизм – принципиальное отстаивание интересов группы; 3) конформизм – непринципиальное приспособленчество; 4) неконформизм – негативное отношение к интересам группы.

В зависимости от занятой ролевой позиции в формальных и неформальных группах могут быть выделены лидеры, сублидеры, проводники. Практическому психологу при выполнении коллективно – групповой психотерапии после выяснения ролевых позиций, взаимоотношений и взаимных влияний необходимо определить структуру группы. В этих целях наиболее удобно использовать данные наблюдений, интервью, анкетирования. Полагаем, что при работе с педагогическим коллективом лучше использовать данные наблюдений. Интервью и анкетирование может настроить коллектив и исказить картину микросоциальных отношений.

БАЗИСНІ ЦІННОСТІ В ДИСКУРСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Останнім часом дедалі більшу увагу зосереджують на вивченні цінностей у вузькому значенні, отож найбільшої популярності в аксіологічних дослідженнях набула теорія базисних цінностей Шалом Шварца. Універсальність моделі Ш. Шварца підтверджено емпірично в численних дослідженнях, які проводили в різних культурах і які стосувалися різних психологічних та соціально-психологічних аспектів. Автор стверджує, що цінності – це існуючі за межами ситуації задачі, які служать інтересам індивідів або груп і представляють одну з десяти мотивацій або типів цінностей.

На підставі аналізу цінностей різних культур, а також релігійних та філософських праць, Ш. Шварц виокремив універсальні цінності, згрупував їх та визначив десять типів цінностей, згідно з відповідними мотиваційними цілями. Ш. Шварц виокремлює ще одну базисну цінність – духовність (spirituality). Мотиваційна ціль цього типу цінностей – відчуття значущості та внутрішньої гармонії крізь трансцендентність щоденного життя. Ця цінність містить відчуття сенсу та узгодженості повсякденного існування, вона пронизує різні цінності окремих груп. Дослідження східних та західних культур довело, що духовність як група цінностей може набувати різноманітних форм, оскільки хтось може відчувати духовність через спілкування з природою, хтось – через допомогу іншим. Отож, можна стверджувати, що існує кілька типів духовних цінностей, тому складно досліджувати духовність у різних культурах.

Саме тому, ми обрали методику Ш. Шварца для проведеного нами дослідження, щоб виявити ціннісні категорії: «Універсалізм» і «Доброзичливість» які приводять до розкриття духовного потенціалу особистості. Дослідження проводилося на базі Запорізького національного технічного університету і Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Зупиняємося в своїм дослідженні на даних які більш всього нас цікавлять, а саме на другій протилежній вісі самотрансцендентність або ж вихід за межі свого «Я», де ввійшли цінності: «універсалізм» і «доброзичливість». Мотиваційна ціль цього типу цінностей – відчуття значущості та внутрішньої гармонії крізь трансцендентність щоденного життя. Як ми бачимо з отриманих нами даних, для досліджуваних студентів найбільш значимими для обох груп являються цінності універсалізм; захід – 34,57%, південь – 31,6%, молодь найбільшою мірою прагне до розуміння, прийняття, толерантності, захист добробуту всіх людей та збереження природи. Вони готові встановлювати контакти з кимось з-поза свого середовища. Тобто ми бачимо, що студе-

нти націлені досягти все нове. Прагнення розвиватися всебічно, отримувати все нові знання, прагнення до цілісності, оволодіння повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи громадські, суспільно-політичні, професійно-трудові. Варто відзначити, що цінність універсалізм на рівні переконань і на рівні конкретних поступків займає лідируючу позицію як на заході так і на півдні країни. Цінність доброзичливість, (доброта) захід – 26,09%, південь – 22,1%. Цінність доброти є духовним початком, це переорієнтація від споживання до самовіддачі. Тут можна говорити про вплив суспільної думки, а також фактор впливу виховання в сім'ї, релігійне виховання, культурне. Але це вужче окреслений просоціальний тип цінностей порівняно з універсалізмом. В основі цієї групи цінностей – доброчинність, спрямована на забезпечення добробуту близьким у щоденному спілкуванні. Молодь показала свою готовність до збереження добробуту людей, з якими вони мають близькі контакти, виявами чого є лояльність, чесність, повага, відповідальність, прагнення прощати, зріла любов, справжня дружба.

Отже домінування в структурі особистості самотрансцендентності відображає її ставлення до світу, свідчить про можливість перетворення внутрішніх можливостей в позитивне діяльно активне ставлення до оточуючих і природи в тому числі. Можна говорити про прихований духовний потенціал молоді, який завдяки цінностям може розвиватися в усіх життєвих сферах. Тому, що саме трансцендентне є інтегральним показником духовного потенціалу.

Отримані експериментальні результати підтвердили припущення про те, що чинниками розвитку духовного потенціалу в юнацькому віці є:

- сформованість у осіб юнацького віку духовних цінностей, здатності до психологічної близькості з іншими людьми, прагнення допомогти іншим; високий рівень переваги духовних потреб над матеріальними, духовного задоволення.

- поетапний розвиток цих чинників веде до зростання духовного потенціалу в юнаків до морального виховання яке виступає провідним чинником всебічного гармонійного розвитку особистості. Духовні цінності кожної особистості є її найбільшим надбанням.

Перспективою нашого дослідження буде процес формування духовних цінностей які ведуть до розвитку духовного потенціалу, а саме: залучення студентської молоді до духовних надбань свого народу та формування духовної культури особистості студента через вивчення духовної спадщини регіону, матеріальна допомога дитячим організаціям, участі в благодійницьких, меценатських акціях, адресна допомога. В таких меценатських, доброчинних діяннях молоді людини розкривається її особистісна духовна цінність.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ МІСТА

Формуванню образу міста присвячено не досить багато наукових досліджень. Але контури підходів до науково вивчення цього питання достатньо. Образ міста розглядається як результат спрямованого або спонтанного впливу. Розрізняють декілька видів образу міста по різних підставам. За сприйняттям суб'єктом образу він ділиться на внутрішній і зовнішній. Носіями внутрішнього образу є жителі цього міста, зовнішнього – гості міста і населення інших поселень. Цілеспрямовано сформований образ міста (імідж) з цього же підстави поділяється на що подається і приймається. Подаваний імідж відображає думку жителів про сприйняття їхнього міста рештою населення. Приймає імідж – думка мешканців інших населених пунктів про даному місті. Якщо подається і приймається імідж значно відрізняються один від одного, виходить суб'єкти іміджу невірно позиціонують своє місто.

За кількістю носіїв образу міста виділяють індивідуальний і груповий спосіб. Груповий, або суспільний, образ міста створюється накладенням одного на інший безлічі індивідуальних. Ряд громадських образів виробляється значною групою людей. Групові образи необхідні для того, щоб індивід міг успішно функціонувати в межах свого оточення. Кожен індивідуальний образ унікальний. Він охоплює якийсь зміст, яке ніколи або майже ніколи не передається іншим, але при цьому більшою чи меншою мірою збігається з громадським чином.

За способом сприйняття образ міста ділиться на відчутний і невлотимий. Відчутний образ створюється внаслідок сприйняття міста за допомогою 5 почуттів: Враження про місто складається з того, що можна побачити, почути, відчутти, вдихнути, помацати. До цього виду відноситься усе, починаючи від назви міста, його символіки, закінчуючи архітектурою і чистотою вулиць. Невловимий образ міста являє собою емоційні зв'язки з певним містом. Найчастіше засоби масової інформації формують передумови невідчутного образу.

Образ міста як простір значень. З часів Е. Толмена, що досліджував когнітивні карти та їх роль в процесі орієнтації у щурів, пройшов майже століття. Тим не менш, його відкриття до сих пір продовжують чіпати допитливі розуми вчених, і, як показує практика, не тільки психологів. Останнім часом у зв'язку з розвитком нових галузей психології, пов'язаних з проживанням людини в умовах міського середовища, проблема ментальної структури простору міста стає все більш популярною.

У самому загальному сенсі когнітивна карта – це проміжна ланка, що з'єднує собою дві психологічні складові – поведінку і мислення. Звідси й

двоїстість підходу до вивчення цього явища. Початок поведінкового підходу поклав Е. Толмен, який досліджував поведінку щурів в лабіринті і дав виявленому їм інтрапсихічному явищу назву «когнітивна карта». Це поклало початок нового погляду на «чорний ящик» психіки «поведінкового» біхевіоризму. Його сучасним послідовником став Дж. Голд, знаменита праця якого «Основи поведінкової географії» виводить поведінкову психологію в сферу вивчення масових явищ. Інший підхід, набагато більш розроблений – це когнітивістський. Проблема образу міста спочатку представляється в ньому як проблема образу – тобто продукту / знаряддя розумової діяльності. В Україні та за кордоном він мав різні шляхи: у вітчизняній психології в рамках радянської теорії відображення Сеченов І. М., Павлов І. П., Бехтерев В. М., Ананьєв Б. Г., Кравков С. В., Леонтьєв О. М., Рубінштейн С. Л., Смирнов О. О., Теплов Б. М. та ін, а пізніше – в психосемантике Леонтьєв О. О., Петренко В. Ф., Артем'єва Є. Ю., Стрільцов Ю. К., Серкін В. П. та ін. В Америці – у межах когнітивної психології Ч. Осгуд, Дж. Келлі, У. Найссер, Р. Солсо, І. Бідерман, Й. Хоффман, А. Пайвіо та ін. І, нарешті, висвічується ще один, третій підхід до проблеми образу міста, теж когнітивістський, але інтерпретує образ міста як щось, властиве не одному індивіду, а групі людей, тобто як інтерпсихічне явище. Цей підхід був знайдений в Європі, зокрема, у Франції в соціально-психологічних теоріях соціальних уявлень і ментальності Л. Леві-Брюль, С. Московічі, К. Лінч.

УДК 159.9

Бесєдіна О. В.

студ. гр. ГПЗ-227м ЗНТУ

ПСИХОСЕМАНТИКА ОСОБИСТІСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЗРІЛОМУ ВІЦІ

Унікальність людини полягає в її здатності брати активну участь в процесі життєдіяльності і тим самим створювати свій життєвий світ. Здатність людини до трансформації особистісної сфери актуалізується як в нормативному плані буття (нормативні вікові кризи, самореалізація суб'єкта розвитку), так і в ненормативному (неочікувані ситуації життєвих переломів). Трансформація особистості є активним цілеспрямованим процесом, який відбувається із залученням емоційного, когнітивного та поведінкового аспектів її життєдіяльності, в ході якого відбувається конструктивна перебудова різних підструктур особистості, перетворення ідентичності особистості з попередньої форми в наступну, покращення життєвого світу, набуття стану цілісності і завершеності. Цей специфічний комплекс зовнішніх та внутрішніх дій людини має свої закономірності, особливості перебігу, етапи здійс-

нення, структуру, механізми, форми, рівні прояву, часовий аспект реалізації та певний результат якісно нового уявлення про себе, удосконалення та підвищення ступеня особистісного розвитку. Слід зазначити, що трансформація особистості може мати для людини як позитивні (конструктивні) наслідки, так і нейтральні та негативні (деструктивні).

В зрілому віці відбувається досягнення найвищого ступеню індивідуального розвитку людини. Людина проявляє високу активність в усіх сферах свого життя, всі психічні процеси досягають найвищого рівня, тому має місце припущення, що зрілий вік є найбільш конструктивним для особистісних змін.

На теперішній час поняття особистісної трансформації є достатньо вживаним конструктом. Разом з тим, теоретичний аналіз проблеми особистісної трансформації в сучасній психологічній науці показав недостатню визначеність цього поняття, що пов'язано з широтою розуміння поняття особистості та визначення векторів спрямованості особистісних змін. Крім того, існує помітний дефіцит у сфері дослідження різних форм існування значень особистісної трансформації в індивідуальній свідомості людини. В розумінні змісту процесу трансформації особистості значна роль приділяється особистісному смислу змін, в якому представлена суб'єктивна значущість трансформації, що сприймається індивідом. Проблема діагностики визначення особистісних смислів трансформації особистості в зрілому віці ще не отримала достатнього розгляду в психологічній науці. Особистісний смисл є однією з головних утворюючих системної організації індивідуальної свідомості, індивідуалізоване відображення дійсного ставлення особистості до об'єктів, заради яких розгортається її діяльність. Ставлення суб'єкта до світу виражене в значеннях і нерозривно пов'язане з мотивами особистості та її загальною спрямованістю.

Представленість значення особистісної трансформації в індивідуальній свідомості, вплив мотиваційних факторів і емоційних станів суб'єкта, що формують у нього систему значень, доцільно досліджувати з позицій психосемантичного підходу. Основним методом експериментальної психосемантики є побудова суб'єктивних семантичних просторів, які виступають в ролі модельної форми репрезентації змісту індивідуальної свідомості.

В зв'язку з вищезазначеним, ми ставимо за мету проведення феноменологічного дослідження в рамках психосемантичного підходу, яке покликане сприяти розширенню розуміння трансформації особистості в зрілому віці та знаходженню її актуальних особистісних смислів. Основним завданням, що реалізовується в рамках такого дослідження, виступає розробка критеріїв процедури інтерпретації отриманих даних на основі проведення техніки вільного асоціативного експерименту та визначення за результатами дослідження особливостей психо-семантичного простору трансформації і трансформації особистості в зрілому віці. Асоціативний експеримент є однією з найбільш розроблених технік семантичного аналізу. На слово-стимул досліджуваному

потрібно назвати перші асоціації, які спали на думку. Для семантичного аналізу важливе виявлення міри семантичної близькості між словами, щоб представити семантичну структуру слова чи категорії. На основі даних асоціацій можна побудувати частотний розподіл слів-реакцій на слово-стимул. Ступінь подібності об'єктів аналізу встановлюється через подібність даних на них асоціацій. Характер асоціацій залежить від віку, статі, освітнього рівня, професії досліджуваних. Асоціативна техніка відображає як когнітивні, так і індивідуальні особливості досліджуваних, їх особистісні смисли. Виявлення актуальних особистісних смислів особистісної трансформації може сприяти більш цілеспрямованій діяльності в сфері практичної психології при розробці стратегій психологічної допомоги людям, що знаходяться у стані започаткування, реалізації або післяреалізації особистісної трансформації.

УДК 159.9

Капитан Л. П.

студ. гр. ГПЗ-211 ЗНТУ

СУБЪЕКТИВНОЕ ОТНОШЕНИЕ К ЖИЗНИ У МУЖЧИН И ЖЕНЩИН

Категория жизни относится к числу базовых понятий психологии, философии, искусства и науки. Феномен жизни, объемный и многоплановый по своему содержанию и относится к ценностям, признанным мировым сообществом, и включается в состав духовных и нравственных ценностей. Исследования отношения к жизни больше представлены в лингвистике, чем в психологии, поэтому работа по его описанию будет представлять некоторый интерес.

Объект нашего исследования: субъективное отношение к жизни у мужчин и женщин. Предмет исследования: психосемантическое пространство жизни у мужчин и женщин зрелого возраста. Целью нашего исследования является сравнение особенностей отношения к жизни у мужчин и женщин зрелого возраста.

В лингвокультурологии концепт «Жизнь» исследовали Залевская А. А., Пищальникова В. А., Зинченко Ю. П., Караулов Ю. Н., Степанов Ю. С., Стернин И. А. и др. Со словом «жизнь» связано много крылатых выражений, фразеологических оборотов и т. п., оно представляет собой ценнейший элемент народной культуры. По мнению Степанова Ю. С., организацию концепта «Жизнь» можно представить как совокупность взаимодействующих подвижных элементов, образующих иерархию достаточно устойчивых взаимосвязанных семантических блоков с выраженной доминантой положительной эмоциональной оценки и акцентом на повседневной сфере существования человека. Жизнь, несомненно, является объектом, переосмысление и исследование которого предполагает включение в поле зрения не только собственно научных, но и обыденных,

часто эмоционально окрашенных, представлений рядовых людей. Поэтому изучение субъективного отношения к жизни реальных людей является актуальным. Мы исследовали отношение к жизни у мужчин и женщин с помощью свободного ассоциативного эксперимента. В нашем исследовании приняли участие 63 человека в возрасте от 22 до 56 лет обоих полов (женщин – 34 человека; мужчин – 29 человек), различных социальных положений и уровней образования. Испытуемым было предложено написать слова, фразы или словосочетания, которые первыми приходят им в голову при прочтении слова «Жизнь».

На материале свободного ассоциативного эксперимента было получено 554 реакции, 265 из которых являются единичными. По результатам анализа реакций, полученных в ассоциативном эксперименте, выявлено, что женщины назвали 200 стереотипных реакций (частотность которых больше 2-х; 41 вариант ответов), а мужчины – 89 стереотипных реакций (частотность которых больше 2-х; 27 вариантов ответов). Выявлено, что для женщин жизнь чаще всего ассоциируется с: любовью (18), здоровьем (14), радостью (14), семьей (11), счастьем (10), движением (9), работой (9), детьми (8), рождением (8), воздухом (6), творчеством (5) и др.; а для мужчин жизнь чаще всего ассоциируется с: детьми (9), любовью (7), движением (6), радостью (6), счастьем (5), временем (4), солнцем (4) и др.

Смысловое ядро психосемантического пространства слова «жизнь» у женщин составили: любовь, здоровье, радость. У мужчин – дети, любовь, движение, радость.

При всем многообразии индивидуальных представлений о жизни мы выявили общие черты ассоциаций с жизнью у обоих полов, связанные с наиболее типичными жизненными позициями при восприятии, осмыслении и освоении действительности. И для женщин, и для мужчин наиболее актуальные признаки исследуемого концепта – это: любовь, счастье, радость, свидетельствующие об исключительно положительной коллективной эмоциональной оценке феномена жизни. Но также наблюдаются и различия в смысловом ядре психосемантического пространства слова «жизнь» у мужчин и женщин. Например, у женщин в смысловом ядре встречаются такие ассоциации как: рождение, творчество, развитие, цветы, красота и т. д. У мужчин же встречаются такие ассоциации как: время, труд, деньги, спорт и т. д.

В результате качественного анализа всех ассоциаций, в том числе единичных, со словом «жизнь» можно утверждать, что женщины больше ориентированы на чувства, а для мужчин – это стремление к действию, к активности. Таким образом, в ходе нашего исследования мы построили психосемантическое пространство к слову «жизнь» у мужчин и женщин и сравнили их между собой. В заключение можно с уверенностью сказать, что полученные результаты свидетельствуют о глубокой психологической сложности устройства жизни. И мужчины, и женщины, не смотря на расхождение во взглядах по многим вопросам, стремятся реализоваться и улучшить свой внутренний мир, просто стать счастливыми.

МУЗИКА ЯК ЧИННИК ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ

Вивчення впливу музики на людину має історію довжиною в кілька тисячоліть. Всезростаюче число експериментальних досліджень цієї проблеми показує її значущість в наші дні. Музика оточує людину всюди. Музичний супровід посилює художню виразність фільмів і вистав. Деякі музичні композиції навіюють спогади, та змушують замислитись. Одні визивають приємні емоції, інші – негативні. Можливо, для однієї людини певна музика є чинником гарного настрою, а у іншої людини та ж сама музика буде визивати роздратованість або плаксивість. Одні музичні композиції призивають до активності, інші можуть бути причиною загальмованості психічних процесів. Це також залежить від того, яку саме музику хоче слухати людина, і як вона її сприймає.

Об'єктом нашого дослідження є емоційний стан людини. Предмет дослідження: вплив музики на емоційний стан людини. Мета дослідження: дослідити вплив музики на емоційний стан людини.

Гіпотеза нашого дослідження базується на таких припущеннях: 1) у результаті прослуховування музики у людини змінюється тип емоційного самопочуття; 2) прослуховування музики мажорного ладу сприяє більш роздратованому емоційному стану людини, ніж музика мінорного ладу.

У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань і перевірки висунутих припущень використано комплекс теоретичних методів (аналіз наукової літератури з проблеми) та експеримент. Для дослідження емоційного стану людини ми використовували методики: «Диференціальні шкали емоцій» К. Ізарда, «Градусник» та «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Фетіскіна М. П. Для порівняння емоційного стану людини до та після прослуховування музики ми використовували статистичні методи: параметричний t-критерій Стьюдента для залежних вибірок (для результатів, представлених в інтервальної шкалі) та непараметричні T-критерії Вілкоксона для залежних вибірок і H-Крускала-Уолліса для незалежних вибірок. Дослідження було проведено на базі Запорізького національного технічного університету. В ньому взяли участь студенти другого (ГП-210, ГП-220; 19 осіб) та четвертого (ГП-218, ГП-228, 21 особа) курсів спеціальності «Психологія», віком від 17 до 21 року (всього: 40 осіб).

При інтерпретації отриманих даних ми виявили, що при впливі різних музичних ладів значно змінились у досліджуваних показники коефіцієнта самопочуття, типу самопочуття, показники емоцій інтересу, гніву та презирства.

Було виявлено, що при впливі мажорного ладу проявлявся однаково як позитивний, так і негативний тип самопочуття. А при впливі мінорного ладу переважав позитивний тип самопочуття (95%).

За допомогою Н-критерію Крускала-Уолліса виявлено, що емоція інтересу у досліджуваних більше проявлялась під впливом музики мінорного ладу. Емоції гніву та презирства – більше під впливом музики мажорного ладу.

Порівняли середнє значення динаміки змін емоційного стану досліджуваних до та після прослуховування музики різних музичних ладів і знову виявили, що емоції гніву та презирства знизились після прослуховування музики мінорного ладу, а мажорного – зросли. Це підтверджує одну з гіпотез про те, що прослуховування музики мажорного ладу сприяє більш роздратованому емоційному стану людини, ніж музика мінорного ладу.

Інша гіпотеза підтверджується частково, так як, по-перше, збільшився коефіцієнт самопочуття при прослуховуванні музики, та змінився тип самопочуття (негативний на позитивний) при прослуховуванні музики мажорного ладу, але при прослуховуванні музики мінорного ладу тип самопочуття так і залишився позитивним.

Перспективи подальшого дослідження полягають у дослідженні інших умов та чинників впливу музики на емоційний стан людини.

Практична значущість проведеного нами дослідження полягає в тому, що отриманні результати дослідження можуть використовувати в своїй роботі практичні психологи, зокрема, в музикотерапії, вчителі загальноосвітньої школи та музикознавці.

УДК 159.9

Межинська Г. В.

студ. гр. ГП-218м ЗНТУ

ПРЕДСТАВЛЕНІСТЬ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ У ЗОВНІШНІЙ РЕКЛАМІ

Проблеми з психології реклами знаходяться в центрі уваги багатьох вчених (Антіпов В. В., Р. Вудвортс, Гостев А. А., Лебедев-Любимов О. М., Д. Майерс, Д. Огілві та ін.), проте проблему представленості емоційних станів людини у рекламі майже не досліджено. Об'єкт нашого дослідження: образні аспекти рекламного повідомлення. Предмет дослідження: представленість емоційних станів людини в образному каналі зовнішньої реклами. Мета дослідження: дослідити представленість емоційних станів людини в образному каналі зовнішньої реклами. У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань використано комплекс теоретичних методів (аналіз наукової літератури з проблеми); практичні методи (експертне оціню-

180

вання за піктограмами емоційних станів, запропонованих в стимульному матеріалі методики «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Фетискіна М. П.); методи математико-статистичного аналізу (частотний аналіз, таблиці перехресних даних, Н-критерій Крускала-Уолліса).

Нами проведено емпіричне дослідження представленості емоційних станів людини в зовнішній рекламі. *На першому етапі* (у період з квітня 2012 року по квітень 2013 року) нами сфотографовано зовнішню рекламу в різних містах України: Балаклава, Бердянськ, Запоріжжя, Київ, Севастополь, Сімферополь, Ялта (всього отримано 848 фотографій, які було зроблено у певних життєвих зонах міста: набережна, житлова зона, центральна вулиця, вокзал). У кожній життєвій міській зоні було сфотографовано 70-100% зовнішньої реклами. *На другому етапі* ми відібрали для подальшого аналізу рекламні повідомлення, в яких є зображення людини. Виявлено, що лише в 25% рекламних повідомлень використовується зображення людини (213 рекламних образів). *На третьому етапі* з 213 рекламних повідомлень з зображеннями людини відібрано для подальшого аналізу 174 рекламних повідомлення із зображеннями обличчя людини, які було пронумеровано для зручності оцінювання експертами. Створено бланк для експертного оцінювання. *На четвертому етапі* проведено оцінювання рекламних повідомлень з зображеннями обличчя людини п'ятьма кваліфікованими експертами, які мають вищу психологічну освіту. Експерти здійснювали оцінювання самостійно та незалежно один від одного. Оцінка емоційних станів людини в рекламних повідомленнях здійснювалася таким чином: переглядаючи зображення з обличчями, експерт оцінював емоційний стан людини в пропонованому рекламному повідомленні відповідною піктограмою, спираючись на 9 еталонних масок, запропонованих в стимульному матеріалі методики «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Фетискіна М. П. За результатами експертного оцінювання з 174 рекламних повідомлень, пропонованих для оцінки представленості емоційних станів людини в рекламі, відібрано для подальшого аналізу 98 рекламних повідомлень. Критерієм для відбору було співпадіння оцінок 3-х і більше експертів. Ми вилучили з подальшого аналізу ті рекламні повідомлення, які експерти оцінили по-різному або ті, які однаково оцінили лише два з п'яти експертів. Аналіз представленості емоційних станів людини в зовнішній рекламі здійснювався нами за показником моди. Виявлено, що найбільше в зовнішній рекламі (за модою експертних оцінок) представлені такі емоційні стани: світлий, приємний (48%); захоплений (24,5%) та радісний (11,2%). Усі інші емоційні стани представлені менше. Виявлено, що переважно в усіх містах, зовнішня реклама транслює позитивні емоційні стани людини, при чому в Балаклаві (50%) та Сімферополі (61,54%) домінує захоплений емоційний стан; в Києві (51,85%), Запоріжжі (91,67%), Бердянську (43,75%) та Ялті (45,45%) – світ-

лий приємний емоційний стан. Виявлено, що в усіх життєвих міських зонах переважно представлені позитивні емоційні стани: світлий приємний (житлова зона (35%); центральна вулиця (51,85%); набережна (58,82%), вокзал (35,29%); радісний (житлова зона (25%); набережна (14,7%); захоплений (житлова зона (35%); центральна вулиця (25,93%); вокзал (47,06%). Отже, образи людей, які використовує реклама, найчастіше є позитивними, радісними та активними. В зовнішній українській рекламі найбільше представлені світлий, приємний, захоплений та радісний емоційні стани. Нейтральні та негативні емоційні стани людини (байдужий, нудний, незадоволений, дрімотний, пресичений) в зовнішній українській рекламі майже не представлені. Представленість емоційних станів людини в зовнішній рекламі в різних містах України та в різних життєвих зонах міста статистично розрізняється, проте найчастіше зовнішня реклама транслює позитивні емоційні стани людини в міське середовище. Перспективами подальшого дослідження є вдосконалення процедури експертної оцінки представленості емоційних станів людини в зовнішній рекламі; залучення більшої кількості експертів; залучення до аналізу рекламних повідомлень з інших міст України.

УДК 159.9

Тимченко А. С.

студ. гр. ГП-218с ЗНТУ

ОБРАЗ ДИТИНИ У СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ

Образна сфера людини привертає на себе увагу науковців, проте й досі є суперечливою зоною психологічних досліджень. Образ дитини є майже не розробленою категорією, проте викликає жвавий інтерес у практичних психологів різних напрямків та науковців. Образний канал реклами є одним з предметів вивчення сучасної психології реклами, одним з елементів якого є образ дитини. Об'єкт нашого дослідження: соціальний образ дитини. Предмет дослідження: психологічні особливості образу дитини у сучасній рекламі. Мета дослідження: дослідити особливості образу дитини у сучасній рекламі за характеристиками «суб'єктності-об'єктності» та емоційного стану. Гіпотези нашого дослідження базуються на таких припущеннях: використання дитячого образу у зовнішній вітчизняній рекламі популярне; у сучасній рекламі більше використовується образ дівчинки, ніж хлопця; у сучасній зовнішній та телевізійній рекламі дитина представлена більше як активний суб'єкт, ніж пасивний об'єкт; емоційний стан дітей, зображених у рекламі, переважно радісний.

Для реалізації поставленої мети та висунутих припущень нами були поставлені такі завдання: проаналізувати теоретичні підходи до розробки про-

182

блеми образу дитини у сучасній рекламі; здійснити аналіз образу дитини в рекламі за характеристикою «суб'єктність-об'єктність»; здійснити аналіз образу дитини в рекламі за характеристикою емоційного стану.

У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань і перевірки висунутих припущень використано метод контент-аналізу. Також, для дослідження особливостей образу дитини у рекламі була застосована методика «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» Фетискіна М. П., за допомогою якої ми оцінювали емоційний стан дітей, зображених у рекламі. Використано непараметричний критерій Н-Крускала-Уолліса та метод «перехресних таблиць».

Наукова новизна полягає в розробці психологічного інструментарію для дослідження образу дитини в рекламі за характеристиками «суб'єктності-об'єктності» та емоційного стану.

Здійснили аналіз образу дитини в рекламі за характеристикою «суб'єкт-об'єктність». Для дослідження особливостей образу дитини в рекламі ми спиралися на характеристики образу дитини, запропоновані Ситніковим В. Л. Виявлено, що найбільше дитина у рекламі зустрічається як активний суб'єкт, що мало реагує на дію дорослих (56,9%). Але є й такі характеристики, які жодного разу не зустрілися у рекламі це: дитина яка виступає як інертний суб'єкт, що мало реагує на дію дорослих, також така характеристика, в якій рівномірно представлені риси об'єкта дії та суб'єкта розвитку. На наш погляд, виробники реклами найбільше зображують дітей у ролі активних суб'єктів, практично незалежних від впливу дорослих, бо активна дитина відрізняється від пасивної тим, що вона більш емоційна, енергійніша, весела, тому на неї звертає увагу споживач.

Здійснили аналіз образу дитини в рекламі за характеристикою емоційного стану. Ми оцінили емоції дітей різних вікових категорій, зображених у рекламі, за методикою «Візуально-асоціативна оцінка емоційних станів» Фетискіна М. П. Виявлено, що більше зустрічаються зображення дітей з позитивними, радісними емоціями (64,2%). А, емоційні стани «байдужості» та «нудьги» зустрічаються найменше (0,9%). Виробники більше використовують позитивний образ дитини, бо на веселих та всміхнених дітей дивитися приємніше, така реклама запам'ятовується краще, бо вона позитивна і викликає довіру до конкретної продукції.

Наше перше припущення: використання дитячого образу у зовнішній вітчизняній рекламі популярне, – не підтвердилося, тому, що середній відсоток зовнішньої реклами з дитячими образами складає 5,33%. Друге припущення нашого дослідження: у сучасній рекламі більше використовується образ дівчинки, ніж хлопця, – не підтвердилося, тому, що образ хлопців частіше використовується в рекламі, чим образи дівчат. Для дослідження віку дітей, представлених у рекламі, ми розподілили образи дітей за віковими

категоріями: немовлята, дошкільники, молодші школярі та підлітки, та виявили, що у рекламі більше використовується дошкільний вік дитини, його відсоток складає 39,4%. Наше третє припущення: у сучасній зовнішній та телевізійній рекламі дитина представлена більше як активний суб'єкт, ніж пасивний об'єкт, – підтвердилося, тому, що активний суб'єкт у рекламі складає 56,9%. Виробники реклами більше зображують активну дитину, бо вона несе багато позитивної енергії. Четверте припущення підтвердилося тому, що у рекламі, яку ми досліджували, було виявлено, що більше зустрічаються зображення дітей з позитивними, радісними емоціями (64,2%).

Можливість подальшої роботи полягає у розробці системи категорій аналізу для комплексної оцінки образу дитини у сучасній рекламі.

УДК 159.9

Погарь М. М.

студ. гр. ГП-219 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО ПСИХОЛОГІЇ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Поняття «ставлення» виникає там, де є суб'єкт і об'єкт ставлення. Саме у людини такий характер зв'язку виступає з повною виразністю. Свідоме ставлення являє собою лише вищий рівень ставлення до дійсності, і в самому усвідомленні цього ставлення існує ряд ступенів, які проходить людина в процесі розвитку. Вивчаючи людину з позиції її ставлення, ми встановлюємо її змістовні зв'язки з навколишньою громадською дійсністю. Ставлення людини в розвиненому вигляді становлять цілісну систему індивідуальних, виборчих, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності.

У нашій роботі ми вивчаємо ставлення до психології у студентів-психологів. Об'єктом дослідження є ставлення до психології у студентів. Предметом дослідження є зміст суб'єктивного ставлення до психології у студентів-психологів 1-5 курсів. Для дослідження особливостей ставлення студентів-психологів до психології використано такі методики: модифікована методика «Кола взаємин» Рум'янцевої Т. В.; вільний асоціативний експеримент.

Дослідження проводилося в квітні 2013 року на базі ЗНТУ. У нашому дослідженні взяли участь 145 студентів-психологів 1-5 курсів. При інтерпретації отриманих даних за допомогою модифікованої методики «Кола взаємин» Рум'янцевої Т. В., ми виявили, що у більшості студентів переважає залежне, симбіотичне ставлення до психології (43,8%) (враховуючи смислову відстань між колами «Я» і «Психологія»); відчуття рівноправності, рівності себе і психології (51%); відчуття малої значущості себе у порівнянні з психологією (41,4%) (враховуючи розмір кіл «Я» та «Психологія»). За допомогою

непараметричного *H*-критерію Крускала-Уолліса не виявлено статистично значущої різниці між студентами-психологами різних курсів за типом ставлення до психології, враховуючи смислову відстань між «Я» і «Психологією» ($XI = 6,462$; $df = 4$; $p = 0,167$); однак виявлено статистично значущі відмінності між студентами-психологами різних курсів за типом ставлення до психології, враховуючи значущість себе та психології ($XI = 10,940$; $df = 4$; $p = 0,027$). Динаміка ставлення до психології (враховуючи значущість себе та психології) у студентів-психологів 1–5 курсів представлена на рис. 1 (1-й тип ставлення відображує малу значущість себе у порівнянні із психологією; 2-й тип ставлення відображує однакову значущість себе та психології; 3-й тип ставлення відображує більшу значущість психології у порівнянні із самим собою). За результатами вільного асоціативного експерименту, проведеного зі студентами-психологами, виявлено, що смислове ядро психосемантичного простору слова «Психологія» склали такі асоціації: наука (24), професія (15), інтерес (12) і допомога (9).

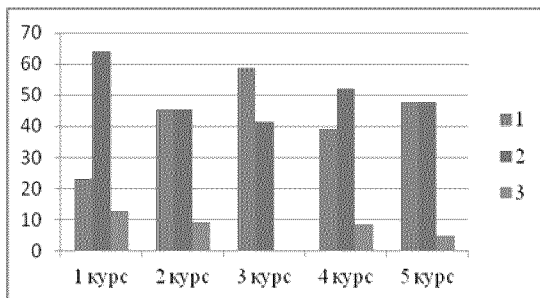

Рисунок – 1. Динаміка ставлення до психології (враховуючи значущість себе та психології) у студентів-психологів 1–5 курсів (у%)

Ми вважаємо, що результати нашого дослідження є дуже корисними для викладачів психологічних дисциплін, які можуть впливати на ставлення до психології у студентів при викладанні спеціальних дисциплін.

МОДАЛЬНІСТЬ СПРИЙНЯТТЯ ЯК ЧИННИК НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

У сучасному світі та в людях, взаємодіючих з ним, спостерігається яскраво виражена тенденція до освіти, засвоєння нових знань. Важливим стає якість освіти та навчання. Саме тому, наша тема є актуальною, оскільки завдяки співвідношенню методу викладання з провідною модальністю сприйняття студентів, можна зробити процес навчання більш ефективним. Це зумовлено тим, що навчальна інформація буде сприйматися студентами через їх найбільш активні сенсорні канали. Проблемою модальності сприйняття займалися: Р. Бендлер і Дж. Гріндер, М. Хол і Б. Боденхамер, Ф. Пьюселік та Б. Льюїс. Останні, виділили чотири типи модальності сприйняття, а саме: візуал, аудіал, кінестет та дигітал, на які ми спираємося у нашому дослідженні. Проблеми навчальної успішності присвячені роботи Ананьєва Б. Г., Дяченко М. І., Калмикової З. І., Кандибовича Л. А., Колесникова Ю. С., Рубіна Б. Г., Якуніна В. А. та інших. Навчальна успішність студентів у вищому навчальному закладі відображає ступінь засвоєння обсягу знань, навичок, умінь, встановлених стандартами вищої освіти; вона знаходить своє вираження в оціночних балах. Наше емпіричне дослідження присвячено вивченню можливості впливу модальності сприйняття на навчальну успішність студентів-психологів. Об'єкт дослідження: модальність сприйняття студентів-психологів. Предмет дослідження: вплив провідної модальності на навчальну успішність студентів-психологів. Мета дослідження: дослідити особливості взаємозв'язку модальності сприйняття та навчальної успішності студентів-психологів. Гіпотеза нашого дослідження: у студентів-психологів з провідними аудіальною та візуальною модальностями сприйняття показники навчальної успішності будуть вище, ніж у студентів-психологів з провідними кінестетичною чи дигітальною модальностями сприйняття, тому що, в основному, процес навчання студентів-психологів у вищій школі, базується на аудіальному та візуальному сприйнятті інформації. Дослідження проведене на базі ЗНТУ. У дослідженні взяли участь студенти 1-5 курсів спеціальності «Психологія» (всього 143 особи, віком від 17 до 22 років).

За допомогою «БІАС-тесту» Б. Льюїса та Ф. Пьюселіка досліджено провідні модальності сприйняття студентів-психологів 1-5 курсів. Виявлено, що у більшості студентів-психологів представлені кінестетична (30,8%), дигітальна (30,1%) та аудіальна (16,8%) модальності сприйняття; найменше представлені: візуальна (6,3%), візуально-кінестетична (4,9%), кінестетично-

186

дигітальна (4,2%), аудіально-кінестетична (2,8%), аудіально-дигітальна (2,1%), аудіально-візуальна (0,7%), візуально-дигітальна (0,7%), аудіально-візуально-кінестетична (0,7%) модальності сприйняття; зовсім не представлені: візуально-кінестетично-дигітальна, аудіально-кінестетично-дигітальна, аудіально-візуально-дигітальна та аудіально-візуально-кінестетично-дигітальна модальності сприйняття.

У результаті аналізу середніх показників навчальної успішності студентів-психологів виявлено, що: 16,1% студентів навчається в середньому на «Відмінно» (А); середні бали навчальної успішності 15,4% студентів відповідають рівню «Дуже добре» (В); 31,5% студентів в середньому навчаються на «Добре» (С); у 6,3% студентів середній бал навчальної успішності відповідає оцінці «Задовільно» (D); у 11,9% – «Достатньо» (Е); частина студентів, за середніми показниками навчальної успішності, навчається незадовільно (18,9%). За допомогою непараметричного Н критерію Крускала-Уолліса виявлено статистично значущі відмінності (на рівні тенденції) в навчальній успішності у студентів з різними типами модальності (XI = 16,543; $df = 10$; $p = 0,085$), що свідчить про те, що типи модальності сприйняття можуть впливати на навчальну успішність студентів-психологів. Виходячи з аналізу отриманих даних, ми виявили, що: у студентів-психологів зі змішаними модальностями сприйняття, до яких входять аудіальний, візуальний чи кінестетичний типи, більш низькі показники навчальної успішності. У студентів-психологів зі змішаними модальностями сприйняття, до яких входить дигітальний тип, характерним є більш успішне навчання. Можливо, це пов'язано з тим, що дигіталам притаманні процеси інтелектуалізації, що вкрай важливо для засвоєння професії психолога. Отже, гіпотеза нашого дослідження не підтвердилась.

Враховуючи отримані результати, вважаємо, що викладачам, які працюють зі студентами-психологами, під час викладання слід активізувати усі канали сприйняття інформації студентів за допомогою таких методичних прийомів: зачитування цитат, уривків з першоджерел (аудіальний канал), використання таблиць, схем, перегляд фільмів (візуальний канал); залучення студентів до участі в різноманітних тренінгах, вправах (кінестетичний канал); розв'язання логічних завдань, завдань на кмітливість (дигітальний канал) та інше. Перспективою подальших досліджень є виявлення взаємозв'язку між типами модальності сприйняття та навчальною успішністю студентів-психологів за окремими навчальними предметами.

ОСОБЕННОСТИ ОТНОШЕНИЯ К УЧЕБНОМУ ПРОЦЕССУ У СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Раскрывая сущность понятия «отношение» в психологии, Мясищев В. Н. указывал на то, что психологический смысл отношения состоит в том, что оно является одной из форм отражения человеком окружающей его действительности. Формирование отношений в структуре личности человека происходит в результате отражения им на сознательном уровне сущности тех социальных объективно существующих отношений общества в условиях его макро- и микробытия, в котором он живет. Отношение человека к образованию, к процессу обучения, к учебному заведению привлекает внимание психологов (Васильева С. В., Сытько М. В. и др.). Исследования в этом направлении являются актуальными в педагогической психологии.

В нашем исследовании нас интересует отношение студентов к учебному процессу в ВУЗе. Учебный процесс рассматривается как система организации учебно-воспитательной деятельности, в основе которой лежат органическое единство и взаимосвязь преподавания и учения. Учебный процесс направлен на достижение целей обучения и воспитания и определяется учебными планами, учебными программами, а также планами воспитательной работы соответствующих учебных заведений (в нашем случае, высших учебных заведений) и включает все виды обязательных учебных занятий (лекции, семинары, практические и лабораторные занятия, учебную и производственную практику) и внеклассной (внеаудиторной) работы учащихся.

Объект нашего исследования: отношение к учебному процессу у студентов. Предмет исследования: динамика отношения к учебному процессу в ВУЗе у студентов-психологов 1–5 курсов. Цель: исследовать особенности и динамику отношения к учебному процессу в ВУЗе у студентов-психологов 1-5 курсов.

Для исследования особенностей отношения к учебному процессу в ВУЗе у студентов-психологов использована модифицированная методика «Круги взаимоотношений» Румянцевой Т. В. Выявлено, что в основе отношения трети студентов-психологов к учебному процессу в ВУЗе лежит потребность в симбиотических отношениях, проявления зависимости (34,2%). Мы можем предположить, что студенты-психологи с данным типом отношения относятся к учебному процессу в ВУЗе положительно, намерены сотрудничать, зависят от учебы, учебный процесс является важной частью их жизни.

Также выявлено, что большое количество студентов-психологов отчужденно относятся к учебному процессу в ВУЗе (20,8%) или же, наоборот,

ощущают себя частью учебного процесса (20,8%). Мы предполагаем, что для студентов с отчужденным отношением к учебному процессу учебный процесс ничего существенного не означает, вызывает негативное отношение. Студенты, которые ощущают себя частью учебного процесса, активно включены в учебный процесс, иногда даже настолько, что их жизнь сосредоточена только на учебе. Часть студентов-психологов автономно относится к учебному процессу (14,1%). Мы предполагаем, что для этих студентов, учебный процесс важен, но особых положительных либо отрицательных эмоций не вызывает. Возможно, он является важной составляющей жизни этих студентов, хотя в некоторых ситуациях может и отойти для них на второй план. С помощью непараметрического критерия Н Крускала-Уоллиса не выявлено значимых различий в отношении к учебному процессу в ВУЗе у студентов-психологов 1–5 курсов ($XI = 2,952$; $df = 4$; $p = 0,566$), т. е. отношение к учебному процессу у студентов-психологов практически не меняется в процессе получения высшего образования.

УДК 159.9

Ломоносов Д. А.

студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

ДИНАМИКА ОТНОШЕНИЯ К ПРЕПОДАВАТЕЛЯМ У СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Представлены результаты эмпирического исследования особенностей и динамики отношения студентов-психологов к преподавателям. Объект исследования: отношение студентов-психологов к преподавателям. Предмет исследования: особенности и динамика отношения студентов-психологов 1–5 курсов к преподавателям. Гипотезы исследования: 1) у студентов-психологов первого курса будет преобладать тип отношения к преподавателям, основанный на отдалении, отчуждении, отсутствии близких эмоциональных отношений; 2) у студентов-психологов старших курсов будет преобладать тип отношения к преподавателям, основанный на сотрудничестве, потребности в симбиотических отношениях. В нашем исследовании приняли участие студенты-психологи 1–5 курсов ЗНТУ (общее количество участников исследования: 142 человека в возрасте от 18 до 23 лет).

С помощью модифицированной методики «Круги взаимоотношений» Румянцевой Т. В. выявлено, что, в целом, у студентов-психологов доминируют такие типы отношения к преподавателям и к преподавателям психологии: «Отдаление» 42,3% / 31,7%; «Партнерство» 21,8% / 24,6%; «Сотрудничество» 19,7% / 24,6%. С помощью непараметрического *H*-критерия Крускала-Уоллиса выявлено, что отношение к преподавателям у студентов-

психологов 1–5 курсов статистически не различается ($XI = 6,193$; $df = 4$; $p = 0,185$). Это свидетельствует об отсутствии динамики отношения к преподавателям у студентов-психологов разных курсов. Зато выявлена значимая (на уровне тенденции) динамика отношения к преподавателям психологии у студентов-психологов 1–5 курсов ($XI = 9,038$; $df = 4$; $p = 0,060$). Полученные результаты позволяют проследить изменения в отношении к преподавателям психологии у студентов 1–5 курсов: тенденцию перехода от сотрудничества на младших курсах, к отдалению (автономности) на старших (рис.1). Таким образом, наши гипотезы не подтвердились: у студентов младших курсов наблюдается тип отношения к преподавателям, основанный на сотрудничестве, потребности в симбиотических отношениях, зависимости, в то время как у студентов старших курсов наблюдается тип отношения, основанный на отдалении, отчуждении, отсутствии близких эмоциональных отношений. Выявленные изменения в отношении, возможно, связаны с профессиональным становлением студентов старших курсов и стремлением к самостоятельности.

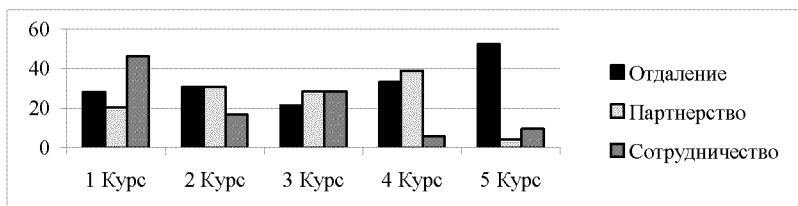

Рисунок 1 – Динамика отношения к преподавателям психологии у студентов-психологов 1–5 курсов

По результатам свободного ассоциативного эксперимента выделены наиболее частотные ассоциации к слову «Преподаватель» у студентов-психологов: знания (27), учитель (11), умный (8), лекция (7), наставник (7). Анализ смысловых ядер ассоциаций к «Преподавателю» показывает некоторую динамику в понимании преподавателей студентами-психологами с 1 по 5 курс: 1-й курс: знания (6), лекция (4), оценки (2), пара (2); 2-й курс: знания (4), учитель (3), дает знания (2), зачет (2), студенты (2); 3-й курс: знания (8), наставник (4), умный (4), учитель (4); 4-й курс: знания (3), человек (2); 5-й курс: знания (5), задания (2), наставник (2), учитель (2).

Также выделено ассоциативное ядро в психосемантическом пространстве словосочетания «Преподаватель психологии» у студентов-психологов: знания (15), учитель (11), опыт (7), психолог (6) умный (6), друг (4), интерес (4), наставник (4), учеба (4), человек (4). Анализ смысловых ядер ассоциаций к «Преподавателю психологии» позволяет наблюдать некоторую динамику в понимании преподавателей психологии студентами-психологами с 1 по

5 курс: 1-й курс: умный (3), знания (2), психолог (2); 2-й курс: знания (4), психолог (2), учитель (2), учеба (2); 3-й курс: учитель (6), знания (4), опыт (4), интерес (3); 4-й курс: друг (2), умный (2); 5-й курс: знания (4), наставник (2), личность (2), учение (2). Из полученных результатов видно, что отношения у студентов-психологов к преподавателям и преподавателям психологии различаются. Отношение к преподавателям носит формальный характер.

В ходе нашего исследования, нам удалось выявить особенности и динамику отношения у студентов-психологов 1–5 курсов к преподавателям и преподавателям психологии. Так же мы выделили смысловые ядра в психо-семантических пространствах слов «Преподаватель», «Преподаватель психологии» у студентов-психологов 1–5 курсов.

УДК 159.9

Мордвинцева М. В.

студ. гр. ГП-219 ЗНТУ

ИССЛЕДОВАНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ОБ ЭМОЦИЯХ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПСИХОЛОГИИ

По мнению Гордеевой О. В., С. Дональдсона, Н. Вестермана, П. Харриса и др., наиболее общей посылкой при изучении системы знаний об эмоциях является утверждение ее постепенного расширения и усложнения. Под расширением системы знаний об эмоциях Былкина Н. Д. и Люсин Д. В. понимают повышение информированности ребенка об эмоциональной сфере и увеличение количества понятий, в которых осмысливаются эмоции, что происходит за счет дифференциации первоначальных глобальных аффектов «приятное-неприятное». Усложнение этой системы, по мнению авторов, выражается в усложнении характера связей между ее составляющими, в частности, в разрушении жесткой сцепленности между представлениями о причинах и следствиях той или иной эмоции и т. п. Гордеева О. В. указывает, что в большинстве работ, исследовавших закономерности развития у детей словаря эмоций, существует убеждение в том, что используемые ребенком слова близки по своим значениям к аналогичным терминам взрослых. Однако, как уточняет автор, Выготским Л. С. было выявлено несовпадение значений аналогичных слов ребенка и взрослого. Это противоречие свидетельствует о существовании проблемы анализа значений используемых детьми слов, в которых отражена сфера эмоций и, в частности, вопроса о содержании этих значений. П. Харрис приводит тенденцию маленьких детей понимать эмоцию через связанную с ней ситуацию: дети «привязывают» ее к данной ситуации. Так, ребенок пяти лет определил гордость как: «Это когда я делаю много хорошего», или ребенка спросили о значении слова «пристыженный»:

«Я не уверен, но думаю, что это, когда с тобой не хотят дружить». Аналогичным образом развитие детской каузальной теории эмоций представляется С. Дональдсоном и Н. Вестерманом. Они показали, что с возрастом дети начинают учитывать зависимость эмоций не только от внешних ситуаций, но и от внутренних состояний, воспоминаний, ожиданий, которые могут или сами вызывать эмоции, или опосредовать их возникновение. Они выявили, что дети с пяти лет признают существование двух, даже противоречивых ситуаций, но не одновременно, а последовательно. Дети считают, что в текущий момент персонаж истории помнит прошлые переживания вместе с вызвавшими их ситуациями, но эти воспоминания никак не влияют на переживаемую сейчас эмоцию. С. Хартер выявила, что ребенок 6-7 лет не может интегрировать две эмоции, их совместное существование возможно лишь во временной последовательности: «Я был счастлив, что смотрю телевизор, а затем огорчен, что пошел спать». Не могут быть два чувства одновременно.

В исследовании Былкиной Н. Д. и Люсина Д. В. предложена когнитивная схема эмоций, исходя из которой, можно представить развитие схематической организации знаний об эмоциях: сначала появляются отдельные связи типа «ситуация-эмоция», «эмоция – внешнее выражение»; позже количество элементов схемы увеличивается, а связи становятся более гибкими и интегрированными. В исследовании было выявлено, что дети 5-6 лет идентифицировали эмоцию, основываясь только на одном источнике информации – ситуации, в которой оказался персонаж, или выражении его лица. Возраст 6-7 лет характеризуется возникновением попыток учитывать оба источника информации при идентификации эмоции. Удалось выявить две наиболее характерные стратегии испытуемых на этом уровне. Одна из них состояла в том, что дети указывали на существование двух чувств, возникающих одно за другим, при этом первое связано с ситуацией, а второе с выражением лица. Другая стратегия заключалась в указании на одновременное существование двух чувств, относящихся к разным объектам. Таким образом, очевидно, что дети этого возраста еще не способны адекватно совместить противоречивые признаки эмоций. Существенно, что даже такие неполные совмещения возникали только после дополнительных наводящих вопросов экспериментатора. По данным Ла Френье, большинство 4-летних детей еще не способны четко различать реальные и видимые эмоции. Любое выражение лица они принимают за чистую монету. Но уже в 6-летнем возрасте большинство детей начинает понимать: если, например, ты упал, то товарища можно ввести в заблуждение и не показывать вида, что ушибся, так как после падения он будет тебя дразнить. Согласно Гольбек Н. В., эта задача успешнее решается теми, кто овладел мастерством маскировки эмоций. Данный факт является важным шагом в развитии, ведущим к пониманию социальной жизни противоречивых мотивов как в самом себе, так и в окружающих амбивалентных

межличностных отношениях, а также подобная маскировка эмоций приводит к более сложным представлениям о себе.

Таким образом, анализ исследований представлений об эмоциях у детей дошкольного возраста показал, что старшим дошкольникам свойственна устойчивая тенденция понимать эмоцию через связанную с ней ситуацию. Ребенок может признавать существование двух противоречивых эмоций, но во временной последовательности или одновременное наличие двух эмоций, но относящихся к разным объектам.

УДК 159.9

Вітер Т. С.

студ. гр. ГПЗ-227 м ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ РОЗУМОВИМИ ВАДАМИ

У нашому житті стійким явищем нажаль, став дефіцит доброти, людяності у стосунках людей, і це є предметом уваги. Емпатія є однією з основних характеристик гуманного ставлення до іншого індивіда. Емпатія є провідною соціальною емоцією і виступає як здатність індивіда емоційно відгукуватися на переживання інших людей. У соціально-психологічній науці феномен емпатії особистості тісно пов'язаний з такими методологічними категоріями як: спілкування, взаємодія, взаєморозуміння і міжособистісне сприйняття. Множинні дослідження говорять про те, що емпатія необхідна для справжнього і повного розвитку особистості, повноцінного утворення міжособистісних стосунків. Найбільшу актуальність проблема емпатії знаходить відносно дітей із спеціальними освітніми потребами, в нашому випадку – дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) та дітей із легкою розумовою відсталістю (РВ). Недооцінка розвитку емпатії у дітей, в практичному плані, приводить сьогодні до того, що виникають ускладнення та невдачі у взаєминах дітей з однолітками. Особливо яскраво це виявляється в процесі навчання в початковій школі. Очевидним є брак досліджень, направлених на вивчення емпатії у дітей із розумовими вадами, не дивлячись на надзвичайну важливість цього питання, особливо по відношенню до молодшого шкільного віку, який є чутливим для етичного розвитку, становлення взаємин з іншими людьми, формування децентрації, моральних відчуттів (Божович Л. І., Гаврілова Т. П., Ж. Піаже, Ельконін Д. Б. та ін.). Цей віковий період має значні можливості в плані розвитку емпатії. Виходячи з цього, вивчення емпатії у молодших школярів із розумовими вадами набуває особливої значущості.

Порушення розумового розвитку являють два основних види дизонтогенезу: затримка психічного розвитку (ЗПР); недорозвинення інтелекту.

Виділяють дві основні форми інтелектуальних порушень: розумову відсталість, як різновид дизонтогенеза, і деменцію. Розумово відсталі діти – це діти, у яких в результаті органічних уражень головного мозку спостерігається порушення нормального розвитку психічних, особливо вищих пізнавальних, процесів (активного сприйняття, довільної пам'яті, словесно-логічного мислення, мови та ін.)

Поряд з основними формами інтелектуальних порушень виділяють затримку психічного розвитку, яка характеризується порушеннями працездатності, темпу розвитку, передумов інтелекту (емоційно-вольова сфера, пам'ять, увага, сприйняття) при його потенційній збереженості. Затримка психічного розвитку за структурою і кількісними показниками відрізняється від олігофренії, і має тенденцію до компенсації і зворотнього розвитку.

Об'єктом нашого дослідження є емоційна сфера молодших школярів із розумовими вадами. Предмет дослідження: особливості емпатії у молодших школярів із розумовими вадами (ЗПР та РВ).

Теоретико-методологічною основою дослідження стали уявлення про емпатію, як про здатність людини емоційно відгукуватися на переживання іншого індивіда, яка увійшла до вітчизняної психології завдяки роботам Божович Л. І. і її школи, а також уявлення про загальні і специфічні закономірності психічного розвитку дітей із ЗПР (Лебединська К. С., Лебединський В. В., Лубовський В. І., Певзнер М. С., ін.) та дітей із РВ (Занков Л. В., Петрова В. Г., Пинський Б. І., Рубінштейн С. Я., Солов'єв І. М., Шиф Ж. І. та ін.).

Дослідження планується проводити з трьома вибірками випробовуваних: молодші школярі із затримкою психічного розвитку та із легкою ступенню розумової відсталості, що вчать у класах коректувально-розвиваючого навчання (КРН) спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 309 м. Вільнянська Запорізької області; молодші школярі, що нормально розвиваються (учні масових класів загальноосвітніх шкіл м. Запоріжжя). Для дослідження підібрано наступні методики: опитувальник «Характер прояву емпатійних реакцій та поведінки у дітей» А. М. Щетиніна, проєктивна методика «Незакінченні розповіді» Гаврилова Т. П., методика «Емоційні обличчя» Семаго Н. Я. Всі обрані методики є валідними для категорії дітей із затриманим темпом розвитку (ЗПР) та для дітей із легким ступенем розумової відсталості (РВ). Практична значущість дослідження визначається в можливості широкого вживання отриманих в дослідженні результатів і висновків для психолого-педагогічної роботи з дітьми молодшого шкільного віку із розумовими вадами, їх батьками і вчителями.

ОБРАЗ ПСИХОЛОГА У СУЧАСНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Дослідження образу психолога в сучасному кінематографі є актуальним, тому що кінематограф є одним із засобів масового впливу на суспільну свідомість у формуванні образу психолога. В результаті цього впливу складається професійний стереотип, а він в свою чергу впливає не тільки на культуру та суспільну поведінку в цілому, а і зумовлює модель наслідування для молодих спеціалістів, які прагнуть відповідати суспільним очікуванням. Тож знаючи, який образ психолога зображується у кінематографі, можна робити висновки щодо рівня розвитку психологічної освіченості суспільства.

Об'єктом нашого дослідження є соціальний образ психолога. Предметом дослідження є особливості образу психолога у сучасному кінематографі. У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань використано комплекс теоретичних (аналіз наукової літератури з проблеми) та емпіричних (контент-аналіз) методів. Дослідження проводилося у березні-квітні 2012 року. Для дослідження образу психолога в сучасному кінематографі нами було обрано 17 фільмів («Розумник Віл Хантінг» (США, 1997 р.), «Шосте почуття» (США, 1999 р.), «Інстинкт» (США, 1999 р.), «Управління гнівом» (США, 2003 р.), «Ерос» (США, 2004 р.), «Мій кращий коханець» (США, 2005 р.), «Читаючи думки» (Великобританія, 2006 р.), «Біс» (Росія, 2008 р.), «Психоаналітик» (США, 2009 р.), «Четвертий вид» (США, 2009 р.), «Пристрасті на радіохвилях» (США, 2009 р.), «Час маски 2:13» (США, 2009 р.), «Король говорить» (Великобританія, 2010 р.), «Якби я тебе любив» (Росія, 2010 р.), «Кохання з ризиком для життя» (Франція, 2011 р.), «Список жертв» (США, 2011 р.), «На межі» (США, 2012 р.)), в яких представлено 20 психологів у головних та другорядних ролях. Проміжок часу випуску фільмів 15 років, тобто з 1997 до 2012 р.

В результаті проведеного дослідження ми можемо зробити припущення про те, що узагальнений образ психолога в сучасному кінематографі має такий вигляд: це чоловік, віком від 30 до 65 років, одягнений у вільний, але строгий стиль одягу. Займається приватною діяльністю, а саме психологічним консультуванням в індивідуальній формі роботи. Має такі професійно важливі якості, як уважність, вміння вислухати та зрозуміти, оригінальність, емпатія та гнучкість до подій навколишнього середовища (рис.1). Клієнти, які звертаються за допомогою до психолога переважно чоловіки від 30 до 65 років. Результат роботи завжди існує, якщо проблеми, з якими звертаються до психолога, мають психологічний характер. В результаті аналізу прояву міфів у фільмах ми зробили висновок про те, що психолог – це муд-

рець, який знає про життя більше за інших, від природи має здібності до спілкування з іншими людьми, а також вміє керувати поведінкою, почуттями, думками інших за допомогою спеціальних методів.

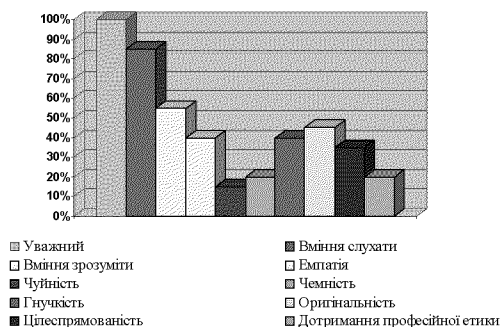

Рисунок 1 – Професійно важливі якості психолога, представленого в кінематографі

Практична значущість проведеного нами дослідження полягає у тому, що отримані результати зможуть використовувати у своїй роботі соціальні психологи, як практичного так і академічного спрямування. Психологи академічного спрямування – у викладанні предмету «Вступ до спеціальності» з метою розкриття факторів формування образу психолога в суспільній свідомості. Практичні соціальні психологи можуть використовувати отримані результати для усвідомлення соціокультурної специфіки суспільства в психології масових комунікацій.

УДК 159.9

Галушко О. В.

студ. гр. ГПЗ-217м ЗГТУ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ СТУДЕНТІВ

Сьогодні ми живемо у розвиненому та швидко мінливому світі, в умовах системних змін в багатьох сферах життя. Змінюється і сучасна людина, хоча питання про те, в якому напрямку, як і наскільки сильно – мабуть, одне з найскладніших не тільки для психології, але і для людинознавства взагалі. Очевидно, що сучасній людині необхідно не тільки успішно адаптуватися до соціуму, а також засвоїти накопичений і актуальний соціальний досвід. В сучасних умовах більш важливою стає здатність людини створювати нову соціальну реальність, розвиватися і творити себе саму. Особливої актуальності – як для людини так і для суспільства – в сьогоденні набувають такі цін-

ності як досягнення, визнання і успіх, а також діалектично пов'язана з ними повноцінна самореалізація особистості.

Мета нашого дослідження: на основі теоретичного вивчення та узагальнення напрацювань сучасних науковців, виявити найбільш прийнятне для нас визначення поняття екзистенціальної рефлексії, її зв'язок з процесом особистісного самовизначення та перевірити припущення про те, що дослідження особливостей екзистенціальної рефлексії особистості доцільно проводити у студентському періоді.

У нашому дослідженні особливостей рефлексії екзистенціального змісту взяло участь 120 студентів різних курсів (з першого по п'ятий) і різних спеціальностей гуманітарного спрямування. За віком всі досліджувані розподілилися наступним чином:

- 1 курс – 16–18 років;
- 2 курс – 18–20 років;
- 3 курс – 19–21 рік;
- 4–5 курс – 20–22 роки.

Досліджуваним нами були запропоновані наступні методики: тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) (Леонтьєв Д. О.); тест життєстійкості (Леонтьєв Д. О., Рассказова О. І.); методика діагностики рефлексивності (Карпов А. В.); діагностична версія опитувальника «Смисложиттєва криза» (Карпінський К. В.); тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії (Стеценко І. А.); метод вільного дискурсу (міні-твір «Смисл мого життя»).

Результати тестування оброблялися нами з використанням процедури однофакторного дисперсійного аналізу ANOVA. Статистично достовірні відмінності були виявлені між різними курсами (чим вище курс навчання, тим ближче до випуску, тим гостріше стоїть завдання особистісно-екзистенціального вибору), чого не було виявлено при порівнянні досліджуваних показників за різними спеціальностями в рамках одного курсу навчання. Результати контент-аналізу міні-творів продемонстрували високий рівень екзистенціальної активності досліджуваних студентів: у своїх творах досліджувані найбільш часто використовували поняття саме екзистенціального змісту – життя, смисл, бути, любити, мета, знайти.

Таким чином, екзистенціальна рефлексія – це процес вилучення, добування екзистенціального смислу з відповідного досвіду, а основна функція екзистенціальної рефлексії – пошук, знаходження і розробка екзистенціальних смислів різного ступеня спільності.

Студентський період характеризується процесом особистісного самовизначення, який протікає інтенсивно, і супроводжується високим рівнем екзистенціальної активності та екзистенціальної рефлексії. Тому дослідження особливостей екзистенціальної рефлексії доцільно проводити саме на виборці, яка складається зі студентів ВНЗ.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

Діяльність індивіда, організації в цілому, як і ставлення людей до організації неможливо зрозуміти без урахування корпоративної культури. При цьому особливу увагу останнім часом дослідники приділяють саме корпоративній культурі як фактору впливу на мотивацію персоналу. Різні теорії мотивації надають питанням взаємодії людей велике значення. Так, згідно класичній теорії мотивації А. Маслоу, після задоволення базових потреб виникають інші, так звані соціальні потреби: в самореалізації, усвідомленні приналежності до колективу, визнанні та повазі. Так само найважливішу роль таких мотиваційних факторів, як повагу оточуючих, визнання, підкреслював у своїй теорії Ф. Герцберг. А автор теорії «соціально обумовлених потреб» Д. Мак-Клілланд виділяв в якості однієї з основних мотиваційних складових потреба у співучасті («аффіліації»). Відповідно до цієї концепції, люди з потребою в аффіліації можуть бути мотивовані, якщо виконують роботу разом з тими, кого вони знають і кому довіряють.

Методологічною основою роботи стали теоретичні положення дослідників в галузі психології управління М. Кубра, Дж. Морено, Дж. В. Ньюстрома, Співак В. О., В. Тернера, Р. Блейк, та багатьох інших.

Е. Шайн визначає організаційну культуру як комплекс базових припущень, винайдений, виявлений або розроблений групою для того, щоб навчитися справлятися з проблемами зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції.

К. Камерон та Р. Куїнн ґрунтувалися на теоретичній моделі «Рамкова конструкція конкуруючих цінностей». В її основі лежать дві шкали, що відображають критерії ефективності організації (стабільність і цілісність, гнучкість і дискретність, а також внутрішня орієнтація, зовнішня спрямованість).

Мотивація традиційно вважається однією з найважливіших функцій управління. Тим не менш необхідно обґрунтувати її місце і значення в системі корпоративної культури.

Мотивація у функціональному значенні – це функція, яка здійснюється за допомогою використання різних стимулів, з тим щоб направити трудовий потенціал персоналу на реалізацію Корпоративна система мотивації – це сукупність взаємопов'язаних методів мотивації персоналу, що створюється в компанії для реалізації її стратегічних цілей, які, в свою чергу, формуються з урахуванням факторів внутрішнього і зовнішнього середовища даної компанії.

Підтримка корпоративної культури, формування умов для її зміцнення та розвитку в організації, що багато в чому обумовлено діючої в ній системою мотивації праці.

До основних мотивуючих факторів корпоративної культури відносяться:

- 1) приналежність до сильної культури породжує гордість за свою організацію;
- 2) популярність, репутація і авторитет компанії сприймаються як особисті;
- 3) згуртованість колективу допомагає успішно трудитися;
- 4) місія компанії допомагає осмислити особисті цілі трудової діяльності;
- 5) у зіставленні з корпоративними цінностями усвідомлюються і аналізуються особистісні цінності працівника;
- 6) отримуються навички спілкування та комунікації;
- 7) реалізуються мотиви творчої інноваційної діяльності.

УДК 398.1: 316.485.6

Кізілова К. В.

студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

ПРАКТИКА ПРОФІЛАКТИКИ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ У НАРОДНІЙ МУДРОСТІ

Народна практика співжиття виробила цілу низку настанов щодо організації безконфліктної взаємодії людей у різних сферах життя. Поняття конфлікту належить як буденній свідомості, так і науці, яка вкладає в нього свій особливий смисл. Проаналізовані нами українські й англійські прислів'я, приказки є відображенням багатого народного досвіду розуміння та розв'язання конфліктних ситуацій. У повсякденному житті конфлікти розглядають у якості вічних супутників людських стосунків, які виникають на ранніх стадіях онтогенезу. Як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники відносять їх появу до віку одного-двох років, а японські вихователі пропонують починати роботу з навчання поведінці у конфліктних ситуаціях саме з цього віку. Дослідження Коломінського Я. Л. та Жизневського Б. П. свідчать, що у малюків конфлікти виникають через іграшки, у дітей середнього шкільного віку – через ролі, а у більш старшому віці – через правила гри. Причини зіткнень між дітьми відображають їх віковий розвиток, коли від дріб'язкових непорозумінь вони поступово переходять до обговорення правильності дій кожного учасника ігрової діяльності.

Дитячі спільноти мають власні правила врегулювання стосунків, що в словесній формі виражають способи соціальної оцінки певних відхилень від норм поведінки. Це найкраще проявляється у формі дитячих дражнінь, які дослідники називають «лірика висміювання». В українських дітей існують різноманітні прозивалки-твердження, наприклад: «Савка-булавка через тин гавка».

Подібні висміювання є формою словесної агресії в ситуації дитячих непорозумінь. Такі дражніння спрямовані на висвітлення негативних рис дітей і на запобігання в подальшому їхньої «проекції» на сферу

міжособистісних стосунків. «Лірика висміювання» відображає вже існуючі види людської поведінки та поведінки дитини й сприяє корекції, а дієвим способом запобігання негативним явищам в становленні дитини як особистості є засвоєння нею соціально схвалюваних норм, правил, цінностей. У скарбниці народної мудрості є золоте правило: що вкладеш у дитину змалку, те й будеш мати, коли вона виросте. Наприклад, народна мудрість каже: «Що посієш, те й пожнеш», – стверджує українське прислів'я.

Дитячий вік – це найкращий час для засвоєння соціальних норм поведінки, відхилення від яких у подальшому призводить до особистісних непорозумінь. Так, дерево можна зігнути, поки воно ще молоде, а людину треба виховувати змалку. Проте, у виховній стратегії важливо не зробити помилки, яка дорого обійдеться дитині у майбутньому. Тобто занадто велика опіка дитини, відсторонення її від розв'язання життєвих проблем, що згодом веде до формування несамостійності та безініціативності особистості. Коли така дитина опиняється в жорстких реаліях життя, вона часто-густо не може протистояти їм, що призводить до її внутрішнього конфлікту. На це вказує народна мудрість, наприклад: «У семи нянек и дитя без глазу» – російське прислів'я. Закладені з раннього дитинства позитивні якості розвиваються, збагачуються і дають про себе знати і в похилому віці: «Яка людина в сім років, така вона й в сімдесят» – українська народна мудрість. Зарубіжні та вітчизняні дослідження конфліктних ситуацій акцентують увагу на двох їх аспектах – предметному й емоційному. Предметний аспект пов'язаний із з'ясуванням конфлікту і способами його розв'язання. Емоційний – відбиває почуття та переживання учасників конфліктної взаємодії. Проте поза розглядом часто залишається нормативний аспект, без якого не можна зрозуміти конфлікт як соціальний феномен. Норми забезпечують можливість обґрунтування людиною своєї поведінки і задають певні її стандарти. Зміст і засоби нормування різні в різних культурах. Якщо поведінка людини відхиляється від прийнятих в певній спільноті норм, то це може бути джерелом непорозумінь: «Барана, що відбився від стада, забиває вовк.

У народній свідомості знайшли відображення різні стадії конфліктної взаємодії. Про витоки і результати конфліктів існує багато прислів'їв і приказок, що торкаються міжособистісних конфліктів у багатьох сферах життя, виконує інформаційно-профілактичну функцію, попереджуючи про можливі причини та наслідки конфліктів. Так, перешкодою на шляху до сімейної злагоди стає пияцтво, тому народна мудрість різних народів застерігає: «З п'яницею поведешся – горя наберешся». У сімейному конфлікті дуже своєчасно зупинитись, уникнути конфлікту: «Один не схоче – двоє не поб'ються». Стратегія уникнення – це не поразка, а гнучка позиція щодо розумного врегулювання конфлікту. Основною сферою дорослої взаємодії, де постійно виникають міжособистісні проблеми, є родина. Тому, не дивно, що кожен народ

протягом століть намагався виробити власні рецепти сімейного благополуччя. Народна етноконфліктологія рекомендувала починати забезпечення безконфліктного сімейного спілкування з правильного вибору супутника життя, а для цього вважалося необхідним добре знати партнера ще до шлюбу: «Женитись на скору руку – на довгу муку».

Вважалося, що відсутність взаєморозуміння у подружжя може бути пов'язана з різним статусом осіб, різницею у віці, тому рекомендувалося шукати собі «рівню»: «Рівні по вдачі – міцні на любов»; «Не женися на старій – сам дідом будеш».

Серед практичних рекомендацій української народної конфліктології переважають заходи щодо профілактики сімейних конфліктів. Серед цих заходів – чітке дотримання своїх сімейних обов'язків і розподілу праці («жіноче» і «чоловіче діло»), добросовісне виконання кожним членом сім'ї своїх функцій: «Жінка-ледащо – в хаті нінащо».

Конфлікт спалахне та зникне, але він має довготривалі негативні емоційні наслідки, що виводять людей з нормального життєвого розпорядку, деким переживаються як глибокі душевні травми: «Хто встає з гнівом, той сідає зі шкодою».

УДК 159.9

Словець В. І.

студ. гр. 227м ЗНТУ

ИНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ГЕНЕЗІ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Останнім часом все актуальнішою стає проблема покращення якості життя людей із хронічними соматичними захворюваннями та найбільшу проблему на сьогоднішній день становлять серцево – судинні захворювання.

Такі автори психосоматичних теорій, як Ф. Александер, Бассін Ф. В., Павлов І. П., Данбар Ф., Р. Росенман, В. Райх, М. Фридман, Дж. Енджел, А. Шмейл підкреслювали єдність тіла і психіки та робили наголос на патології відношення.

Незважаючи на те, що психосоматичні теорії поширюються, психологічним факторам у виникненні і розвитку захворювань недостатньо приділяють уваги, і вони залишаються на другому плані. На наш погляд психологічні особливості особистості повинні розглядатися у взаємозв'язку з соматичними змінами в організмі. На розповсюдженість серцево-судинних захворювань впливають такі фактори, як: гострі психічні травми, хронічне психоемоційне напруження, несприятливі життєві події та зміни, а також індивідуально – психологічні особливості людей. Індивідуально – психологічні особливості забезпечують пристосувальну поведінку людини. Високі показники агресії, тривожності, нейротизму

свідчать про психосоматику серцево – судинної системи, це встановлено дослідниками Ф. Александером, Гурєвою І. Л., Васильєвою Н. А. У свою чергу, тип поведінки формується під впливом актуального психічного стану. Тому для розуміння причин виникнення та розвитку серцево-судинних захворювань необхідний аналіз співвідношення індивідуально – психологічних особливостей особистості та її психологічних захистів. Авторами Соколовою Е. Т., Виставкіною Т. А., З. Фрейдом, В. Райхом, Р. Плутчіком розкривається проблематика психологічного захисту.

Дослідниками Романовою Є. С., Гребенніковим Л. Р. встановлена напруга психологічних захистів у осіб з психосоматикою серцево – судинної системи: заміщення, проекція, компенсація.

Тим не менше, питання про цілісну організацію психологічних захистів, детермінованою особистісними особливостями людини зберігає свою актуальність.

Сучасні дослідження психологічних захистів характеризуються акцентуванням уваги на важливості виконуваної нею регуляторної функції. Практичний аспект стосовно індивідуально – психологічних особливостей особистості хворих на серцево – судинні захворювання вивчений не досить. Досі не узагальнені індивідуально – психологічні властивості осіб схильних на серцево – судинні захворювання та їх психологічних захистів.

Якщо узагальнити названі вище фактори, то можна зробити висновок, що основний вплив на виникнення та розвиток психосоматичних захворювань мають особливості людини специфічним чином реагувати на подразники, які на неї впливають.

УДК 81'373.45: [378.14: 338.43]-057.87

Усенко К. О.

студ. гр. ГП-219 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Концепція ставлення з'явилась у процесі осмислення типів поведінки людини. Формування свідомого ставлення до об'єкта пізнання та дії пов'язане з розвитком всіх компонентів системи стимуляції. Ставлення спирається на мотивацію діяльності, але становить самостійне, більш складне психологічне утворення, що має свої специфічні риси. Проблема ставлень та їх ролі у розвитку особистості вивчали Асмолов О. Г., Божович Л. І., Костюк Г. С., Мясіщев В. М., Дригус М. Т., Калмикова З. І., Москвичов С. Г., Якобсон П. Я. та ін. Результати досліджень свідчать про визначальну роль ставлення в успішності цього процесу (Зіміння І. О., Кузнєцова О. О., Кузовльова Н. Є., Непомнящая Е. А., Самарова О. В., Сінкевич С. В., й ін.) [3, 4]. Проте немає спеціальних досліджень ставлення до

вивчення іноземної мови у студентів-психологів. Метою нашого дослідження є виокремлення типів ставлення студентів-психологів до вивчення іноземної мови, вивчаючи тип їх мотивації до навчання, а також рівень задоволеності ними процесом успішності. В основу нашого дослідження було покладено використання таких методів, як спостереження, бесіда, анкетування, опитування (методика Казанцева, ін.), порівняння. У дослідженні взяли участь 135 студентів-психологів I-V курсів, магістратури ЗНТУ, а також 57 старшокласників загальноосвітньої школи. У результаті проведення дослідницьких процедур та узагальнення їх результатів за показниками переважаючих емоційних станів, домінуючих в індивідуальних мотиваційних комплексах мотивів навчання, мірою самостійності й ініціативності студентів, їх усвідомлення зв'язку навчального предмету із майбутньою професією виділено такі типи ставлень до вивчення іноземної мови: реф'юзивний, акцептивний, індефінітивний.

Реф'юзивне (від англ. refuse – відмовляться) ставлення студента до вивчення іноземної мови пов'язане з підвищеною тривожністю, негативними переживаннями студента, зниженим прагненням до успіху, невірою у власні сили, очікуваннями неприємностей під час роботи над засвоєнням іноземної мови, незадоволеністю процесом і результатами своєї роботи. Виконання завдань з предмету здійснюється під тиском, є вимушеним, а тому вимагає постійного зовнішнього контролю і підказок викладача. Студент прагне створити враження виконання завдання, не занурюється у деталі, є неуважним і постійно відволікається, витрачає активність на пошук інших шляхів. Мотивація вивчення іноземної мови є переважно зовнішньою. Найбільш дієвими є такі зовнішні спонуки, як уникнення труднощів у навчанні, прагнення відпочити, почуття втоми, необхідність вчитися через страх різного роду неприємностей, а також зумовлені міркуваннями суто утилітарного порядку. Студенти з реф'юзивним ставленням до вивчення іноземної мови ледве справляються з навчальним навантаженням, мають недостатні установки на досягнення успіхів у навчанні, на підвищення свого статусу в колективі однолітків, вони пасивні на заняттях. Такі студенти вважають вивчення іноземної мови зайвим для оволодіння професією, не усвідомлюють потреби в іншомовній компетентності. Серед досліджуваних студентів 40,9% мають таке ставлення до вивчення іноземної мови. Реф'юзивне ставлення до вивчення іноземної можна трактувати як відмову.

Акцептивне (від англ. accept – приймати) ставлення студента до вивчення іноземної мови відзначається позитивними емоційними станами студента при роботі над засвоєнням іноземної мови, високим прагненням до успіху та впевненістю у його можливості, задоволеністю процесом і результатами своєї роботи. Виконання завдань з предмету відзначається самостійністю, ініціативністю, креативністю. Характерною є така навчальна мотивація, яка включає мотиви суспільного, морального і пізнавального змісту (відповідальність, обов'язок, усвідомлення значущості іншомовної компетентності у своїй професії; потреба в знан-

нях; інтерес до процесу і змісту вивчення іноземної мови); мотиви професійно-ціннісні; прагнення самоудосконалюватися в процесі навчання, а також зайняти певне місце в колективі тощо. Це ставлення можна трактувати як прийняття. Акцептивне ставлення до вивчення іноземної мови характерне для студентів з високими академічними успіхами та навчальною активністю, які цілеспрямовано і самостійно працюють над собою, вміють самостійно здобувати нову інформацію з різноманітних джерел. Як правило, вони добре навчаються, беруть активну участь в житті студентської групи, їх навчання пов'язано з життєвими планами і прагненням підвищити свій статус в колективі. Цей тип ставлення можна назвати оптимальним з погляду досягнення цілей навчання. Він зафіксований у 24,1% досліджуваних. Іndefінітивний (від англ. *indefinite* – невизначений) тип ставлення студентів-психологів до вивчення іноземної мови поєднує ознаки першого і другого типів, тобто відзначається нестійкістю, ситуативністю. Залежно від ситуації, студент може переживати емоційні стани протилежної модальності: у несприятливій ситуації студент нервується, очікує неприємностей, незадоволений і роздратований; у сприятливій – він задоволений, впевнений у собі, зацікавлений своїми успіхами. Ті завдання з предмету, що легко даються, студент виконує самостійно. Якщо виникають труднощі, студент, постійно відволікається, не може зосередитись. Студенти, у яких виявляється інdefінітивне ставлення, в переважній більшості характеризуються середніми показниками успішності з предмету, займаються несистематично, поточні оцінки значно різняться. Отже, інdefінітивне ставлення можна трактувати як невизначеність. Таке ставлення зафіксовано нами у 35,0% студентів. Мотивація та цілеспрямованість навчання в таких випадках примітивні: у студентів не сформовані вміння мобілізувати себе, наполегливість і самостійність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринчишин О. М. Науково-теоретичні основи побудови моделі мотивації оволодіння іноземною мовою / О. М. Гринчишин // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць ІП АПН України. – 2003. – Т. V. – Ч. 1. – С. 56–60.
2. Костюк Г. С. Принцип развития в психологии // Методологические и теоретические проблемы психологии / Григорій Силевич Костюк. – М.: Наука, 1960. – С. 118–152.
3. Кузнєцова О. О. Психологічні особливості розвитку іноземного мовлення студентів у немовних вузах: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Острог-К., 1998. – 160 с.
4. Кузовлева Н. Е. Профессиональная ориентация как один из факторов формирования мотивации в обучении иностранным языкам / Н. Е. Кузовлева // Иностранные языки в школе. – 1986. – № 4. – С. 22–25.
5. Мясичев В. Н. Основные проблемы и современное состояние психологии отношений человека / В. Н. Мясичев // Психологическая наука в СССР: в 2 т. – М.: Изд-во АПН, 1960. – Т. 2. – С. 110–123.

ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Підлітковий період – один з найбільш складних і відповідальних у житті людини. У цьому віці йде докорінна перебудова всіх систем організму, і на фоні фізичних змін відбуваються більш глибокі зміни психіки, відбувається завершення формування характеру.

Провідною стає «егоцентрична домінанта» за Виготським Л. С. – інтерес підлітка до свого фізичного і психічного «Я», до його змін. Істотно підвищується увага до тіла, до відхилень від норми. З «езоповою підлітковою домінантою» може бути пов'язана первинна мотивація алкоголізації та наркотизації, раннього початку статевого життя, бравування ризиком в поведінці. Друга домінантна установка пов'язана з тим, що сім'я і батьки втрачають свій авторитет. з домінантою відходу від сім'ї у підлітка може бути пов'язано гостре переживання своєї самотності і знехтування ним навколишніми. Третя домінанта пов'язана з пошуком того, хто може зрозуміти – це компанії однолітків, з якими можна розділити інтереси, оцінки, захоплення. Частіше підліток тягнеться до компанії юнаків старших за себе, де прагне стати «своїм», він відчуває потребу дорослішати серед них.

Тепер психологи виділяють самостійну акцентуацію характеру «криміногенного» типу, під якою розуміється «певний тип розвитку підлітка, коли з раннього дитинства визначається некерованість поведінки та труднощі соціалізації в поєднанні з порушеннями побудови загальноприйнятої системи цінностей» (Абрумова А. Г., Трайніна Є. Г.). Їх поведінка відрізняється бездумною жорстокістю, відсутністю корисливих спонукань на тлі постійної впертості та агресивності.

За твердженням Горьківської І. А. у 75% підлітків із спеціальних і корекційних шкіл відзначаються ознаки криміногенного типу акцентуації характеру.

Психологами описані основні типи сімейного виховання, що деструктивно діють на формування особистості підростаючої людини, в основі яких лежить нелюбов.

Як правило, несприятливий тип сімейного виховання негативно впливає на формування особистості та в підлітковому віці проявляється в негативних тенденціях у поведінці та ставленні до світу. Саме в підлітковому віці, коли значення сім'ї і сімейних відносин відходить для підлітка на другий план і замінюється взаєминами з однолітками, батьки стикаються з черствістю, жорстокістю, байдужістю власної дитини до оточуючих, яскраво-вираженою егоїстичною та споживчою позицією, цинізмом.

За результатами кримінологічних досліджень встановлено, що судимість одного з членів сім'ї збільшує ймовірність скоєння злочину іншими членами сім'ї, перш за все неповнолітніми, в 4–5 разів. Кожен четвертий неповнолітній проживав разом із засудженими братами і сестрами. Злочинна поведінка дорослих членів сім'ї, перш за все, демонструє дітям зразок протиправної й антигромадської поведінки, знайомить і вводить у світ асоціальної і кримінальної субкультури, спотворює бачення світу. Саме з такого середовища найчастіше виходять правопорушники, які характеризуються наявністю антиморальних переконань, і саме такі підлітки стають основними розповсюджувачами елементів кримінальної субкультури в середовищі однолітків.

Таким чином, психологічна обстановка в сім'ї, тип сімейного виховання багато в чому зумовлює ставлення підлітка до навколишнього світу і часто стає визначальною причин девіантно-кримінальної поведінки.

Мотивація – це перший чинник, який потрібно враховувати при аналізі тієї чи іншої кримінальної справи, в якому брав участь неповнолітній. Для тих, кому 8–9 років, це піде на користь. Мотивація правопорушень у дітей 11–13 років відрізняється від мотивації молодших школярів. Тут користь поступається місцем грі, романтиці, дружбі, можливості піднятися на сходинку вище по ієрархічній драбині у своїй компанії. Вони можуть бути ідеальними зберігачами цінностей. Тим, кому 16–17 років, гроші потрібні на випивку, наркотики, купівлю модного, а тому дорогого одягу.

Злочинність неповнолітніх відрізняється динамічністю, високим ступенем активності підлітків. Люди, котрі стали на шлях вчинення злочинів у юному віці, важко піддаються виправленню і перевихованню і, як правило, є резервом для дорослої злочинності. Між злочинністю неповнолітніх та злочинністю дорослих існує тісний зв'язок. Наслідки кримінальної поведінки це як правило вчинення злочинів і розплата за них.

Згідно кримінального кодексу під кримінальну відповідальність підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. Особи, які вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за деякі види злочинів, в тому числі й за умисне вбивство. Неповнолітній, який вперше вчинив злочин легкої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру.

До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, можуть бути застосовані такі види покарань: 1) штраф; 2) громадські роботи; 3) виправні роботи; 4) арешт; 5) позбавлення волі на певний строк.

Реальне кримінальне покарання виконується по відношенню менш ніж до половини підлітків, які роблять кримінально карані діяння. Враховуючи те, що стосовно неповнолітніх не передбачено ряду покарань, а окремі (наприклад,

штраф, виправні роботи) застосовуються дуже обмежено, основним видом реального покарання є позбавлення волі, яке особи, засуджені у неповнолітньому віці, відбувать у виховних колоніях. Якщо ж підліток, який вчинив правопорушення, не досяг віку притягнення до кримінальної відповідальності, тобто йому не виповнилося 14 років, або застосування до нього заходів кримінального покарання визнається недоцільним, але він тим не менше потребує особливих умов виховання, то такий підліток направляється до спеціальної навчально-виховної установи. При визначенні покарання для неповнолітнього повинні враховуватися і особливості дитячої психології, і можливість заходів реабілітації, при цьому необхідно володіти, крім юридичних знань, основами педагогіки та соціальної роботи. У світовій практиці для подібних випадків існує ювенальна юстиція, тобто своєрідні «дитячі суди».

УДК 159.9

Махончук А. С.

студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

На сьогоднішній день злочинність неповнолітніх при всій нерівномірності її динаміки залишається на такому рівні, коли сприймається як реальна загроза молодому поколінню в цілому, а разом із тим і загроза перспективам нормального розвитку суспільства. Нинішні неповнолітні злочинці – це своєрідний резерв злочинності майбутніх десятиліть. Таким чином, пізнаючи суть і витоки сучасної злочинності неповнолітніх, здійснюючи ефективну політику боротьби з нею, формуючи систему профілактики правопорушень, суспільство і його інститути одночасно вирішують найважливіше соціальне завдання, забезпечення безпечніших умов життєдіяльності у найближчий час.

Проаналізувавши чинники соціальної реальності, можна зрозуміти, які причини справляють найсуттєвіший вплив на динаміку злочинності неповнолітніх і масштаби її поширеності нині.

Вивчення тенденцій злочинності неповнолітніх у взаємозв'язку з соціальними умовами життя підлітків має ще одне обґрунтування. Численими дослідженнями встановлено, що поведінка неповнолітніх (у тому числі й кримінального характеру) має особливо високу чутливість до всякого роду негативних впливів, що виникають у різноманітних ситуаціях їх життєдіяльності.

Разом із тим соціальний фон треба розглядати як своєрідну сукупність негативних (криміногенних) і позитивних (антикриміногенних) чинників, які залежно від міри своєї вираженості визначатимуть тенденції і конкретні масштаби підліткової злочинності. Підлітковий вік породжує безліч найрізноманітніших проблем і для самих неповнолітніх, і для суспільства, на якому

лежить відповідальність, по-перше, за створення нормальних умов життя і виховання дітей з урахуванням усіх труднощів перехідного віку і, по-друге, за забезпечення соціального контролю за їх поведінкою. Зрозуміло, що масштаби й нагальність цих проблем багаторазово помножуються в період стрімких соціальних змін і нестабільності, що пов'язані з особливостями сучасного етапу реформування Української держави і суспільства. Сім'я традиційно займає важливе місце у процесі становлення особистості. Також неповнолітні залучаються до навчального мікросередовища, з'являється більш інтенсивне спілкування з однолітками. Підліток завжди сприймає соціальний досвід оточення. Сім'я в цьому плані є першим соціальним миром, закладає морально-етичні основи життя, формує поняття добра і зла, правомірної протиправної поведінки, а також цілий ряд інших знань, навичок, інтересів і потреб, які надалі будуть становити основу етично-правових установок особи. У зв'язку з цим Ю. М. Антонян і В. В. Гульдман зазначають, що стане чи ні підліток на шлях правопорушень, «залежить від соціалізації індивіда в широкому контексті виховних та інших впливів на нього з перших днів життя, емоційних відносин, що складаються з батьками».

На етапі раннього дитинства і в період дорослішання підлітка особливе значення мають етична і правова орієнтація сім'ї, рівень виховних дій і безконфліктних стосунків, що склався в ній. Це зумовлено ще й тим, що сприйняття соціальної дійсності, норм поведінки починається з копіювання дитиною звичок, поведінки, стосунків батьків з іншими людьми старшого покоління.

Несприятливий клімат у сім'ї, конфлікти, сварки, насильство, пияцтво виступають могутнім криміногенним чинником, що формує насильницьку й іншу протиправну мотивацію, сприяє «звиканню» до такого поведінкового стереотипу.

Одним із найважливіших чинників соціалізації дитини-підлітка є матеріальні й побутові умови життя сім'ї. Недостатнє фінансове забезпечення сім'ї зводить до низького рівня життєвих шансів для дитини. Вона має значно менше можливостей здобути гідну освіту і конкурентоздатну професію, ніж її забезпечені однолітки.

Низький рівень матеріальної забезпеченості сім'ї часто стимулює формування у дітей психології відторгнутах суспільством, аутсайдерів, а вона у свою чергу зумовлює негативне ставлення до праці й навчання, неповагу до закону і базових цінностей суспільства, виступає як один з суб'єктивних чинників криміналізації свідомості і, як наслідок, злочинної поведінки.

Умови сімейного виховання неповнолітніх істотно погіршуються у зв'язку з процесом руйнування повноцінної батьківської сім'ї, що інтенсивно розвивається, спотворення її структури, внаслідок чого все більше дітей і підлітків виховуються одним із батьків.

І найгірше, коли дитина відчуває себе чужою і безпорадною в сімейному оточенні, тим більше, коли розуміє, що це оточення просто вороже йому. У цьому плані наявні такі дані.

Дослідження особистісної поведінки вбивць показало, що серед них бажаною дитиною в сім'ї вважають себе 58% опитаних, тоді як у контрольній групі (законослухняних громадян) такими вважають себе 82%. У рамках іншого дослідження зафіксовано, що близько 80% вбивць відчували дефіцит тепла в дитинстві, насамперед, з боку матері.

Узагальнюючи зазначене вище, можна підсумувати, що сімейне неблагополуччя виступає найголовнішим чинником, першоосновою формування такого типу особистості, яка виявлятиме свої негативні якості, звички не тільки в підлітковому, а й у молодому віці.

Негативні процеси стосуються не тільки сім'ї, а й інших основних інститутів виховання підлітків. Різко ускладнилося становище з дошкільним вихованням дітей, відбулося скорочення мережі дошкільних установ, шкільна система, що має здійснювати багаторічну дію на формування особистості, значно атрофувалася. Недостатньо виконуються покладені на школи й інші навчальні заклади важливі виховні функції щодо формування соціально позитивних цінностей у неповнолітніх, хоча вони потенційно мають такі можливості. По-перше, в навчальному закладі неповнолітній перебуває по 6–7 годин на добу. Тут відбувається його дорослішання, змінюється поведінка, погляди, інтереси. По-друге, навчально-виховний процес має бути спрямований не тільки на надання суми знань, а й формування світоглядної позиції, правосвідомості, етичної установки. Це вимагає не тільки постійного вдосконалення виховної роботи з учнями, а й виховно-профілактичної роботи з підлітками, схильними до скоєння правопорушень, з тим, щоб нейтралізувати або усунути, спільно з іншими суб'єктами профілактики, негативний вплив на неповнолітніх у сім'ї, побутовій сфері.

Рівень виховної роботи в навчальних закладах помітно знизився, сучасні педагоги вже не орієнтовані на виконання саме виховних функцій, компенсацію хиб сімейного виховання. Замість школи й інших навчальних установ головним вихователем, особливо для підлітків з неблагополучних сімей, що належать до так званої групи ризику, стають стихія соціального середовища з її економічними, етичними і соціальними катастрофами. Школи і пришкільні території стали місцями розподілу сфер впливу між ворогуючими підлітково-молодіжними угрупованнями, в яких відбуваються бійки, здирства грошей у молодших.

Втеча з сім'ї, безцільне проведення часу підлітків на вулиці, на думку Абизова Р. В., є початковим етапом формування антигромадської спрямованості особистості. Наступним етапом антигромадської спрямованості буде байдуже ставлення до навчання, пропуск занять і подальше залишення неповнолітнім школи. Останнім часом значно знизилась доступність неповнолітніх до культурних цінностей. Гальмуються процеси розроблення і реалізації програм цільового використання установ культури, слабке фінансування яких за рахунок бюджетних засобів призвело до різкого їх скорочення. Суттєво і помітно зменшилися

можливості бібліотек у поповненні своїх фондів. Комп'ютерні клуби, ігрові автомати, нічні бари і дискотеки посприяли втраті молоддю інтересу до художньої і технічної творчості, туризму, книг. Дозвілля стало суто споживацьким (перегляд відеофільмів, прослуховування касет і компакт-дисків). За результатами соціологічного дослідження, проведеного фахівцями Державного науково-дослідного інституту МВС України (опитано понад 700 респондентів), значна частина вільного часу відводиться молоддю на:

1) перегляд телепередач (18,8%); відвідування спортивних секцій і стадіонів (9,4%); 2) читання художньої літератури (3,1%); 3) заняття музикою (1,2%); 4) відвідування театрів, музеїв, бібліотек, виставок (0,2%); 5) самоосвіту (0,4%); 6) зустрічі з друзями (9,8%). Спортивні секції – традиційні місця проведення дозвілля неповнолітніх – перестали бути безкоштовними і, відповідно, доступними для значної частини дітей. На сьогоднішній день ведеться активна реклама саме дорогих видів організації дозвілля, доступних лише певній частині молоді. Не випадково улюбленими місцями проведення часу підлітків стають горища і підвали, в яких вони надані самим собі, безконтрольні у виборі розваг.

Відчуження підлітків від первинних соціально корисних груп, таких як сім'я, клас, навчальна група, виробничий колектив порушує механізми соціалізації особистості. Поведінка неповнолітніх підтверджують численні дослідження, що залежить від особливостей груп, в яких вони перебувають. А вплив групи може виражатись як з позиції «ситуативної солідарності», так і у психічному примушенні та провокації деяких підлітків до вчинення злочинів. Негативні соціальні чинники, процеси й явища, пов'язані з вихованням і формуванням особистості неповнолітнього, багато в чому сприяють виникненню антигромадських мотивів поведінки. Слід зазначити, що складний і багато в чому суперечливий процес детермінації різним чином діє на підлітка й однаковий набір негативних чинників, процесів і явищ по-різному виявляється в мотивації поведінки неповнолітніх, їх поглядах, установках, інтересах. У підлітка завжди є реальна можливість дотримуватись загальноприйнятих норм й правил поведінки і норм закону, спираючись на систему соціальних цінностей. Але підліткові це набагато складніше, ніж дорослому. І все-таки намір вчинити злочин особа приймає всупереч тому, що в її розпорядженні є реальні варіанти соціально-позитивної поведінки.

Система кримінально-правових засобів протидії злочинності неповнолітніх має стати збалансованою, комплексною, відображати гуманістичні й демократичні принципи попередження і скорочення виявів протиправної поведінки підлітків, а також встановлювати жорсткі заходи в боротьбі зі злочинними посяганнями на їх права і законні інтереси.

Зниження рівня злочинності неповнолітніх у нинішніх умовах неможливо без активізації діяльності зі своєчасного виявлення підлітків, які можуть

вчиняти злочини, проведенню повноцінного комплексу заходів попереджувально-виховного характеру, усуненню або нейтралізації криміногенних чинників. основних сферах життєдіяльності підлітків (батьківська сім'я, навчання, дозвілля, працевлаштування і трудова зайнятість, здоров'я, правове виховання та ін.).

УДК 159.9

Леонова С. С.

студ. гр. ГПЗ М-227 ЗНТУ

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ.

Проблема социально-психологической адаптации младших школьников в современных условиях приобретает все большую остроту. Усложнение социальной среды, стремительный темп жизни общества, обилие противоречивой информации, снижение воспитательного потенциала семьи негативным образом сказывается на адаптационных процессах детей.

Решение проблемы нарушения социально-психологической адаптации младших школьников в настоящее время является крайне важной и актуальной, в первую очередь для решения прикладных задач и потребностей общества и школы.

Эльконин Д. Б. характеризует социально-психологическую адаптацию как процесс перестройки поведения и деятельности ребенка в новых условиях. Процесс адаптации многосторонний, включающий в себя формирование средств и способов поведения, направленных на овладение учебной деятельностью и эффективное взаимодействие с новой социальной средой. На сложность и значимость данного периода указывают исследования Битяновой М. Р., Врублевской М. М., Коррель Л. В.

Проблема нарушения социально-психологической адаптации младших школьников занимает в педагогической и возрастной психологии особое место. Как правило, критерием успешности социально-психологической адаптации представляется учебная деятельность. Однако этого не достаточно, так как поступление ребенка в школу, момент усвоения им определенных требований, предъявляемых новой социальной ситуацией, является для него трудным испытанием.

Младший школьный возраст характеризуется полной психологической зависимостью от взрослого. Семья формирует и определяет личностные характеристики, поведение индивида, которые в значительной мере сохраняются на протяжении всей жизни. Семья имеет неоспоримое и огромное влияние на ре-

бенка и является первым социальным институтом, в котором усваиваются социальные нормы и правила, модели поведения и взаимодействия в социуме.

Литературный анализ показал, что определение значения такого фактора успешности социально-психологической адаптации, как характер детско-родительских отношений изучен недостаточно широко. Проблема дефицита знаний и исследований в данной парадигме существует и требует решения.

УДК 159.9

Янковская О. А.

студ. гр. ГПЗ-227м ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З ЧАСТИМИ ДОВГОТРИВАЛИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

В наш час поширеною стала проблема захворюваності серед дітей. Багатьом дітям ставлять діагноз часті і довго тривалі захворювання. Дитина два-три тижні хворіє на респіраторні захворювання, потім приходиться до дитячого садку, і через один-два тижні знову починає хворіти. І таке явище досить розповсюджене. Існують дані, що в захворюваності таких дітей велику роль відіграють психосоматичні чинники. Це і особистісні особливості дітей, які стають причиною зниженої адаптивності дитини, і внутрішньо сімейна ситуація, що впливає на психічний стан дитини і може бути хронічним джерелом психічної травми, і несприятливе оточення в дитячому садку чи школі, втечею від якого є хвороба. У дітей, що часто хворіють існує ймовірність виробити патологічну звичку вирішувати внутрішні проблеми за допомогою хвороби. Це питання є актуальним, і продовжує привертати увагу дослідників. Досліджувався вплив хвороби на емоційну і інтелектуальну сферу дитини, психологічні особливості дитини і оточення, які є чинниками, що призводять до хвороби. Розроблялись рекомендації щодо психологічного супроводу соматично ослаблених дітей, підбирались психокорекційні методики. Але в основному вони стосувались конкретних особистісних рис чи несприятливого оточення, виявлених в конкретному дослідженні. Та ця проблема, на наш погляд, ефективніше буде вирішуватися, якщо до неї підходити з різних сторін, комплексно.

Оскільки психологічні чинники відіграють значну роль у формуванні частих захворювань у дітей, і навпаки, часті захворювання впливають на психічний стан дитини, психологічна допомога таким дітям є необхідною мірою в комплексному лікуванні. Ці факти добре відомі, проводилося багато досліджень з цієї теми, існують розроблені психосоматичні концепції. І тому логічно припустити, що якщо чинники цих захворювань відомі, то впливаючи на них можна покращити соматичний стан дитини. Отже діти, які часто

212

хворіють, потребують психологічного супроводу. Але на сьогоднішній день психологічна допомога ЧДХ дітям як напрямок роботи практичного психолога практично не проводиться. Навіть в дитячих садках санаторного типу всі впливи стосуються переважно соматичної сфери. В кращому випадку проводяться розвиваючі заняття та психокорекція окремих проблем, виявлених після психодіагностики. На наш погляд, однією з причин такого стану речей є те, що на сьогоднішній день не існує моделі психологічної допомоги, в якій дана проблема розглядається системно – в комплексі всіх напрямків психологічної допомоги, враховуючи психологічні проблеми, властиві для цієї категорії дітей. Тому розроблення такої програми психологічної допомоги діям з частими довготривалими захворюваннями стало метою нашої роботи.

УДК 159.9

Міняйло С. М.

студ. гр. ГПЗ-227м ЗНТУ

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ ДО ДИТИНИ

Традиційно, головним інститутом виховання для дитини є сім'я. Те, що дитина в дитячі роки набуває в сім'ї, вона потім зберігає протягом усього свого подальшого життя. Відомо, що на розвиток і виховання майбутньої особистості перш за все впливають дитячо-батьківські відносини, які в свою чергу вибудовуються із особливостей особистостей батьків, їх цінностей та соціальних умов проживання. Понятійний апарат дитячо-батьківських відносин досить широкий і багатозначний. До його складу входять: батьківські установки та цінності, батьківські позиції, типи батьківського відношення, типи батьківського авторитету, типи або стилі виховання дітей, сімейні ролі дитини.

Тема дитячо-батьківських відносин ще здавна була досить актуальною і залишається нею і до сьогодні, адже під впливом різноманітних соціокультурних і сімейних факторів змінюються не тільки ціннісні орієнтації батьків, а й характер відношення стосунків до дітей, а отже і формування їх особистості. Під ціннісними орієнтаціями Немов Р. С. розумів те, що людина особливо цінує в житті, чому вона надає особливий, позитивний життєвий сенс. Ціннісні орієнтації людини надають напрямок особистісним позиціям, поведінці, вчинкам і таким чином, в дитячо-батьківських відношеннях керують стилем виховання дитини.

На стиль виховання дитини, також впливають і батьківські потреби, задоволення яких, (можливо і несвідомо), але руйнівно діють на ще незрілу психіку дитини.

На сучасному етапі є чимало наукових досліджень, в яких аналізуються різні аспекти впливу сім'ї на дитину, але нажаль досить мала база досліджень, які пов'язані з цінностями батьків в залежності від вікової категорії. Тому метою нашої роботи являється розробка та апробація методики дослідження ціннісного ставлення до дітей матерів середнього кризового віку. Адже саме кризовий період являється переоцінкою цінностей особистості людини. Об'єктом нашого дослідження є дитячо-батьківські відношення. Предмет становить ціннісно-сміслова сфера батьківства.

З ціллю виконання дослідження нами було проаналізовано роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників; досліджено особливості потребово-мотиваційної сфери особистостей матерів середнього віку; розроблено шкалу ціннісного ставлення до дітей та порівняно ціннісне ставлення до дітей по відношенню до батьківського виховання.

Практична значущість проведеного дослідження та розробленої нами методики, полягає у можливості використання отриманих результатів психологами у індивідуальній та груповій консультативній практиці. Виявлення особливостей ціннісного ставлення до дітей у матерів в період кризового віку сприятиме становленню диференційованого підходу до розуміння стилів виховання в сім'ї та забезпечить можливість кваліфікації як проблеми або як ресурсу розвитку особистості.

УДК 159.9

Катинська Н. Р.

студ. гр. ГПЗ-227м ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УСНОЇ МОВИ ДИТИНИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Дитячий аутизм є одним із варіантів такого типу дезонтогенезу, як спотворений розвиток (за термінологією Лебединського В. В.). При цьому типі психічного розвитку спостерігаються складні поєднання загального недорозвинення дитини, а саме затриманий, ушкоджений та прискорений розвиток її окремих психічних функцій.

Порушення розвитку мови – одне з основних порушень при аутичних розладах. Навчаючи дітей з аутизмом, керуємось положенням вчення Виготського Л. С., Лурія О. Р. про компенсацію недорозвинутих або порушених психічних функцій, шляхом залучення і використання зрілих (або збережених), або частково недорозвинутих (порушених) психічних структур, процесів. Провідним педагогічним засобом може бути система заходів, що спрямована на інтенсивний розвиток достатньо зрілої структури і на корекцію недорозвиненої. На основі зрілої структури можливе здійснення роботи по фор-

муванню у дітей навчальних здібностей та інтелектуальних навичок. Робота з дітьми, що не розмовляють, є найбільш складною. Це діти, які ніколи не користувалися мовою (за винятком тих афективних висловлювань, які батьки чули кілька разів протягом життя дитини, але потім вони ніколи не повторювалися), або діти, які втратили мову після невеликого періоду її нормального розвитку (як правило, у віці 2–3 років).

Таблиця 1 – Етапи розвитку усної мови аутичної дитини

Розгальмування зовнішньої мови	Розвиток довільності.	
	Розвиток спрямованої уваги дитини на артикуляції людини, що говорить.	
	Дзеркальне відображення дорослим будь-яких звуків дитини.	
	Додавання дорослим до мовленнєвої продукції дитини звуків та слів.	
	Повторювання за дитиною будь-яких її звуків та слів, додаючи їм смислу (додаючи слова)	
Навчання читати	Розрізнення мовленнєвих і не мовленнєвих звуків.	
	Повторення мовленнєвих звуків.	
	Аналітико-синтетичний спосіб навчання читання.	
	Глобальне читання слів.	
	Попищення номінативного словника.	
Розвиток навичок читання	Розвиток навичок письма.	
	Картку із словом покласти до відповідного малюнка.	
	Підписати малюнок.	
	Дописати склад.	
	Вставити пропущені букви.	
Робота над структурою простих речень	Записати вимовлене дитиною слово (із інструкцією «Запиши».	
	Записування ехологічних слів, доповнення їх дієсловами.	
	Актуалізація предикативних форм	Об'ємні іграшки та і картки з відповідним словом (дії людини, положення її в просторі).
		Плоскосні зображення і відповідні картки (дії людини, положення її в просторі).
		Піктограми (дії людини, положення її в просторі).
		Дієслова, що означають рух живих істот, їх положення в просторі.
		Дієслова, що означають переміщення предметів (неістот) у просторі, їх положення у просторі.
	Синонімічні та антонімічні відношення предикативних форм (із часткою «не»).	
	Підготовка до діалогу, у якому відповідь ехологічно повторює питання дорослого.	

Мова – це складна сукупність нервових процесів, що здійснюється спільною діяльністю різних ділянок кори головного мозку. Процес вимовлення слів – складна система координованих артикуляційних рухів, які мають в своїй основі

роботу кінетичного і слухового аналізаторів. В процесі прогресивного росту ядерних зон аналізаторів по поверхні півкуль виникає взаємне перекриття цих зон з утворенням особливих «зон перекриття» коркових кінців аналізаторів (третинні поля). Ці коркові формації мають безпосереднє відношення до найбільш складних форм інтеграції спільної діяльності зорового, слухового і шкірно-кінетичного аналізаторів. Вторинні відділи слухової кори тісно пов'язані з корковими апаратами кінетичного (артикуляційного) аналізу.

На етапі розгальмування експресивної мови називаючи дитині звуки і одночасно показуючи символ (букву на позначення звука), задіємо зону переходу між слуховою і зоровою зонами кори головного мозку, які функціонально пов'язані з більш складними формами інтеграції слухових і зорових рецепцій, і спеціально з певною стороною семантики усної і письмової мови. Пізніше аналогічно – вимовляємо слово і одночасно показуємо його графічний образ. У роботі над засвоєнням предикативного словника використовуємо для візуалізації об'ємні іграшки.

У дітей II групи (класифікація Нікольської О. С.) іде достатньо інтенсивно накопичення пасивного словника, але він має переважно номінативний характер. Необхідно починати роботу по формуванню предикативного словника, використовуючи візуалізацію вимовлених слів.

Вищі психічні функції – це функціональні системи, соціальні за своїм походженням і опосередковані за своєю структурою. Це означає, що ні одна складна форма психічної діяльності людини не проходить без прямого чи опосередкованої участі мови і що зв'язки другої сигнальної системи відіграють вирішальну роль у їх побудові.

Розвиток усної мови дитини з аутистичними проявами відіграє виключно важливу роль у її соціалізації та розвитку її як особистості.

УДК 159.9

Повстяна Г. Ю.¹, Семенцова О. М.²

¹студ. гр. ГП-218с ЗНТУ

²ст. викл. ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР

Дослідження присвячені становленню спілкування дітей із ЗПР виявляють його якісну своєрідність у порівнянні з їх нормально розвиненими однолітками. В якості нормативних орієнтирів використовувались форми спілкування запропоновані Лісіною М. І., які у нормально розвинених дітей, виникають в певній ієрархічній послідовності у процесі їх розвитку, як суб'єктів комунікативної діяльності. Спілкування дітей з однолітками міс-

тять три форми: емоційно-практичну, ситуативно-ділову та позаситуативно-ділову. Ці форми визначаються чотирма параметрами: терміном виникнення, основними потребами, домінуючими мотивами та провідними засобами спілкування. Для нормально розвинених дітей старшого дошкільного віку при спілкуванні з однолітками провідною є позаситуативно-ділова форма. Дані, отримані науковцями, свідчать про те, що цієї формою спілкування з однолітками діти із ЗПР самостійно не опановують. Тобто, необхідно проводити додаткові заходи щодо усунення відхилень в комунікативному розвитку дітей даної категорії, розробляти та впроваджувати в практику роботи спеціалізовані програми, щодо розвитку спілкування дітей із ЗПР. Тому дана робота, яка спрямована на дослідження онтогенезу спілкування дітей старшого дошкільного віку із ЗПР з однолітками та його корекцію у спеціально побудованих психолого-педагогічних умовах є досить актуальною.

Метою даної роботи є апробація програми спецкурсу з розвитку спілкування для дітей із ЗПР в умовах дошкільного навчального закладу компенсаторного типу.

Програма спецкурсу Семенцової О. М., яка впроваджувалась в практику роботи дошкільного навчального закладу (ДНЗ) компенсаторного типу № 162 «Ведмедик» м. Запоріжжя, спрямована на корекцію комунікативного недорозвинення у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. А саме розвиток у дітей комунікативних навичок та створення передумов для своєчасного формування у них вікових форм спілкування з однолітками в умовах ДНЗ. Для визначення ефективності програми проводилось дослідження сформованості комунікативних навичок, особливостей мовних висловлювань та визначалась провідна форма спілкування з однолітками у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР до та після завершення проведення циклу корекційних занять. Специфіка та провідна форма спілкування визначались у спеціально змодельованих ситуаціях ділової, пізнавальної та особистісної взаємодії дітей за допомогою модифікованого варіанту методики Смирнкової О. О., Капчелі Г. І. Результати дослідження визначили динаміку у формуванні комунікативної діяльності дітей. Так, до начала проведення корекційних занять для більшості дітей старшого дошкільного віку із ЗПР, що приймали участь в експерименті, була характерна ситуативно-ділова форма спілкування з однолітками, яка повинна задовольняти потреби дитини під час реалізації практичної діяльності. Ця форма спілкування за даними Лісіної М. І. притаманна більш ранньому етапу розвитку у нормально розвинутих дітей. Аналіз мовних висловлювань дітей старшого дошкільного віку із ЗПР свідчить про те, що найчастіше за все діти використовували ситуативні висловлювання. Дуже мало ставили питання пізнавального характеру. Повідомлень оціночного характеру майже не відмічалось. За змістом перевага надавалася інформаційним висловлюванням по типу простої констатації фактів. Наприклад, «це сонце», «це мій ма-

люнок», «я малюю дощик». Результати дослідження після завершення циклу занять визначили, що зменшилась кількість відволікань дітей під час спілкування з однолітками. Під час взаємодії діти використовували всі засоби спілкування: зорові контакти, виразні рухи, експресивно-мімічні засоби (посмішки, сміх, експресивні вокалізації, мімічні рухи), предметно-дійові засоби (наближення, пози, повороти, вказівні жести, передача предметів, торкання), мову. Але значно збільшилась кількість контактів дітей з використанням мовних засобів спілкування, поширився їх репертуар. Підвищився рівень ініціативності мовних висловлювань при спілкуванні з однолітками. Питання дітьми ставилися найчастіше з метою звернення до себе уваги. Значна кількість питань була спрямована на з'ясування зовнішніх особливостей об'єкту, зміст питань не розкривав характеру явищ. З питаннями про допомогу діти до своїх однолітків не зверталися. В проханнях відображувався клич до співпраці «Давай, разом будемо розглядати картинки», але домінуючими були прохання пов'язані з завданнями, що виконує дитина («А як це зробити?», «А що будемо робити далі?»).

Таким чином, отримані результати свідчать про можливість формування у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР нормативно-вікової форми спілкування з однолітками в спеціально побудованих умовах виховання при використанні спеціалізованих програм спрямованих на розвиток комунікативної діяльності дітей.

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

УДК 316.334

Агарков О. А.

канд. соціол. наук, доц. ЗНТУ

КРИТЕРІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ»

Глобальні кризові зміни всіх сторін життя українського суспільства вимагають теоретичного переосмислення ролі української держави як об'єднуючої соціальної структури, здатної забезпечити його загальнонаціональні інтереси. У суспільстві, орієнтованому на демократичний політичний устрій і ринкову економіку, держава покликана активно і послідовно виконувати функції забезпечення і підвищення якості життя населення, загального стимулювання розвитку приватного і суспільного виробництва, постійної турботи про науку і національну культуру.

У суспільства існує потреба у соціальних послугах, проте немає відповідного механізму щодо надання цих послуг, механізму який би враховував постіндустріальну тенденцію розвитку соціального простору.

В даний час українське суспільство переживає найважчий етап революційного становлення нової системи соціально-економічних відносин. І цей перехідний період між індустріальним і інформаційним суспільством перетікатиме дуже гостро й болісно. На думку О. Тоффлера, він характеризуватиметься крайніми соціальними потрясіннями, а також неконтрольованими економічними спадами, політичною нестабільністю, насильством, військовими загрозами і війнами. За таких умов найбільш ефективним механізмом зниження соціальної напруги стає соціально-політичний маркетинг, який перетворюється на системоутворюючий фактор у процесі становлення постіндустріального суспільства.

Термін «соціальна ефективність», на нашу думку, покликаний підкреслити соціальну сутність соціально-політичного маркетингу, гуманізувати образ цього механізму в суспільній свідомості. Цей феномен пов'язується з ефективною соціальною політикою держави, створенням та розподілом суспільних благ. Таке трактування вписане у схему аналізу становлення й розвитку соціальної держави.

Виходячи з цього поняття «критерій ефективності» можна визначити як оцінку відповідності результатів процесу актуальним цілям, тобто критерій ефективності характеризується співвідношенням мети й результату, адекватністю засобів, форми та змісту цілям.

До основних критеріїв соціальної ефективності концепції соціально-політичного маркетингу можна віднести:

1) критерій соціальної результативності або соціальної стабільності: прогнозування позитивного соціального ефекту, загальний зміст якого полягає в розвитку соціальної держави, зростанні добробуту населення та якості життя, у формуванні сталих соціальних відносин, у дієвості соціальної політики держави;

2) критерій якості соціальних послуг пов'язаний із розвиненістю соціальної інфраструктури, доступності системи соціального обслуговування, професіоналізмом у наданні соціальних послуг;

3) критерій трансакційності витрат: оптимізація витрат на забезпечення функціонування системи соціально-політичного маркетингу й витрат часу на вирішення управлінських питань; створення ефективної системи норм і правил, що прояснюють соціальні взаємодії;

4) критерій соціальної справедливості відтворює методологічну основу соціально-політичного маркетингу в політичній сфері (права і свободи), економічній (справедлива оплата праці за єдиним принципом, порівняно невисокий рівень диференціації прибутків населення) та соціальній (забезпечення для всіх членів суспільства соціальних гарантій, передбачених конституціями й законами) сферах;

5) критерій соціальної відповідальності, пов'язаний з ефективністю діяльності суб'єктів соціально-політичного маркетингу (на об'єктивному рівні як система і на суб'єктивному - як діяльність посадових осіб, політичної еліти).

УДК 323.232

Арабаджиев Д. Ю.

канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

МОНІТОРИНГ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Вивчення громадянської ідентичності студентів вищих навчальних закладів як одного з родових суб'єктів освітнього процесу може слугувати базовим пунктом для подальших наукових розвідок у напрямку прогнозування результатів політики держави та її інститутів у сфері освіти, рішень та діяльності політичних партій, громадських об'єднань на громадян України, здатних до свідомого суспільного вибору.

Мета статті – виявлення особливостей громадянської ідентичності учасників навчально-виховного процесу (студентської молоді та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів) на регіональному рівні.

Розглядаючи феномен громадянства, як правило, говорять про три його сторони – членство, права і участь. Членство передбачає належність до нації і об'єднань, частиною яких є громадянин. Громадяни наділяються правами

220

завдяки членству і беруть участь у формуванні цих прав, адже громадянство передбачає також активну участь у житті суспільства. Крім того, громадянство передбачає певну суб'єктивну ідентифікацію себе з іншими громадянами – громадянську ідентичність.

Громадянська ідентичність – це «1) усвідомлення приналежності до спільноти громадян тієї чи іншої держави, що має для індивіда значущий смисл; 2) феномен надіндивідуальної свідомості, ознака (якість) громадянської спільноти, що характеризує її як колективного суб'єкта».

До сутнісних характеристик громадянської ідентичності належать наступні.

По-перше, громадянська ідентичність не формується в ізоляції – лише у взаємодії громадянина з іншими громадянами та в контексті участі в соціальних, політичних, економічних структурах.

По-друге, громадянська ідентичність не тотожна, але тісно пов'язана з інтелектуальним і етично-моральним розвитком.

По-третє, громадянська ідентичність – це холистичне утворення. Вона вимагає здатність як до критичного мислення, так і до емпатії, спонукає громадянина ідентифікувати себе з іншими громадянами, які можуть дуже сильно відрізнятись від нього.

Таким чином, дослідження складових громадянської ідентичності довело необхідність показало внутрішню готовність та позитивну спрямованість учасників навчально-виховного процесу до зовнішніх проявів громадянської активності. Але негативні умови зовнішнього середовища (економічні та соціально-політичні умови), а також очевидна ідентифікація (мовна і зовнішньополітична) з країнами пострадянського простору, негативна оцінка процесів, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність приділяти особливу увагу роботі з суб'єктами навчально-виховного процесу як у середній школі, так і у вищій школі для можливості формування свідомого і відповідального громадянства.

УДК 323.172

Бабарикіна Н. А.

викл. ЗНТУ

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Однією з характерних рис розвитку сучасних демократично організованих суспільств є політична децентралізація, яка виявляється в здійсненні певної частини публічної влади самостійними від держави суб'єктами, не пов'язаними відносинами підпорядкування. Ступінь самостійності при цьому визначається тим, що вони належать або до органів державної влади

суб'єктів федерації (в державах з федеративним устроєм), або до органів відносно самостійного виду публічної влади – місцевого самоврядування.

Специфіка децентралізації як відчуження частини державної влади зумовлює необхідність поділу суспільно значущих потреб та інтересів на ті, задоволення яких є функцією виключно держави, і ті, практична реалізація яких може бути передана іншим суб'єктам. Тільки внаслідок такого чіткого поділу держава може передати іншим суб'єктам здійснення значної частини другорядних для себе, але суспільно необхідних функцій. Звільнення держави від здійснення цих функцій сприяє стабілізації державного управління, оскільки практична реалізація низки суспільно необхідних функцій наближається до споживача публічних послуг, а з держави знімається відповідальність за здійснення окремих функцій.

Функції державного управління є складовою функцій публічного управління, важливо розмежувати їх з функціями місцевого самоврядування. Таке розмежування не може ґрунтуватися на сприйнятті існуючого становища як об'єктивно необхідного і єдино можливого. Прагнення впливати на політичну позицію населення на місцях зумовлювало включення до компетенції органів виконавчої влади значної частини функцій, які за своєю природою і призначенням є суто місцевими. Про це, зокрема, свідчить співставлення повноважень органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, закріплених відповідними законами України.

Коректне визначення функцій державного управління можливе тільки за процедури їх виокремлення на засадах субсидіарності. Тобто розподіл функцій має здійснюватися не «зверху», коли держава залишає за собою здійснення певних функцій, а «знизу», коли визначається обсяг потреб, які можуть бути задоволені на рівні самоврядування в межах окремого населеного пункту, району, області. Тільки за такого підходу на державу буде покладено здійснення тих управлінських функцій, які окрім неї не може здійснити жоден інший суб'єкт публічної влади.

Розмежування державно-управлінських і місцево-самоврядних функцій має враховувати їх суспільну значущість. Розподіл функцій має передусім ґрунтуватися на визначенні специфіки цілей державного управління і місцевого самоврядування. Визначення місцевого самоврядування як права і реальної здатності локальних спільнот самостійно і під свою відповідальність в межах чинного законодавства вирішувати питання місцевого значення начебто дає ключ до поділу функцій державного управління і місцевого самоврядування.

Органам місцевого самоврядування мають бути передані ті функції публічного управління, що не пов'язані із забезпеченням державного суверенітету і територіальної цілісності України, не є життєво важливими для держави в цілому, а спрямовані виключно на задоволення місцевих потреб та інтересів. Передусім йдеться про управлінські функції, спрямовані на впорядку-

вання життєдіяльності локальних спільнот та соціальне облаштування місцевого населення.

Об'єктивною основою розподілу функцій має бути ґрунтовне вивчення структури суспільних потреб з визначенням ступеня їх найкращого задоволення на певному рівні публічної влади. Класифікація потреб має враховувати як позицію фахівців-управлінців, так і думку громадськості.

Виокремлення місцевих потреб та інтересів повинно мати жорстку прив'язку до потреб певних, визначених за розміром спільнот. Як засвідчують зарубіжні дослідники місцевого управління, потреби локальних спільнот громадян визначаються їх розмірами. Зі збільшенням спільнот зростає і попит на спеціальні і специфічні послуги, з'являється технічна можливість надати їх. Цю реальність віддзеркалює і запроваджене з прийняттям Бюджетного кодексу фінансування окремих соціальних функцій.

Розуміння функцій публічного управління як цілісних управляючих впливів, що мають не тільки предметну, але й процедурну специфіку, потребує врахування наявності у відповідних локальних спільнот адекватних способів і засобів реалізації відповідних функцій. При цьому надання таких засобів та використання способів має ґрунтуватися на певних загальнодержавних нормативах і лімітуватися суто технічними чинниками. Загалом, передача відповідальності за здійснення певної частини публічних функцій тим чи іншим суб'єктам неможлива без одночасної передачі ресурсів, необхідних для їх практичного здійснення.

УДК 37.015.4

Дубініна Я. П.

старш. викл. ЗНТУ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ СИСТЕМОЮ РЕГІОНУ

В умовах транзитивної економіки державний апарат виявився не готовим до ринкової адаптації системи освіти й ефективного регулювання взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці: потужним регулятором починають служити соціальні потреби в освіті окремих осіб, організацій, суспільства в цілому. У зв'язку із цим необхідно реалізувати адекватні зміни в змісті, технологіях, організації освітнього процесу, його забезпеченні й управлінні освітніми установами.

У цілому результативність соціально-управлінських реформ в українській вищій освіті, на яку й повинна бути спрямована активна діяльність з вдосконалення регіонального управління, слід вимірювати за показниками її реальної якості, об'єктивної доступності й оптимальної відповідності потребам ринку праці.

Нині *однією з основних невирішених проблем* залишається **відсутність досконалих механізмів взаємодії** системи вищої освіти з ринком праці й роботодавцями у сфері забезпечення актуальної сьогоденної та перспективної потреби як за напрямками й обсягами підготовки фахівців з вищою освітою, так і за якісними вимогами до сучасних конкурентоздатних кадрів для регіону. Сучасна система вищої освіти, як і вся система української освіти в цілому, перебуває в стані значного відриву від ринку праці в силу своєї соціальної замкнутості й обмеженості взаємодії із соціальними партнерами, що проявляється у невідповідності структури підготовки кадрів потребам ринку праці.

У ході дослідження вдалося встановити, що умовами реалізації (ресурсними механізмами) стратегічних напрямів може стати запровадження низки нових *управлінських технологій регіонального розвитку освіти*:

- впровадження організаційно-технологічного механізму регулювання взаємодії ринку освіти та ринку праці у регіоні (соціальний діалог);

- впровадження системи постійного відстеження динаміки змін на ринках освіти та праці (моніторинг ринків), побудова прогнозу взаємодії, розробка відповідної програми;

- оновлення функцій управління (на всіх рівнях) відповідно до нових видів управлінської діяльності;

- організація служби *освітнього маркетингу* для вивчення соціального попиту на освітні послуги;

- реальне забезпечення відкритості та доступності освітньої галузі перед громадськістю.

На наш погляд, розв'язання проблем забезпечення випереджувального розвитку вищої освіти, її ресурсного забезпечення, спрямованого на максимальне задоволення освітніх потреб особистості, відповідності рівня і якості кваліфікації, компетентності робітників вимогам роботодавців, має здійснюватися шляхом:

Підвищення ефективності управління через

- поступове здійснення **децентралізації** управління вищою професійною освітою і навчанням, забезпечення якісних змін у взаємодіях центру й регіонів з питань функціонування та розвитку системи вищої освіти шляхом *нерозподілу повноважень* й функцій;

- впровадження нової дієвої моделі державно-громадського управління вищою освітою з метою підвищення ролі й відповідальності **соціальних партнерів**, суб'єктів господарювання та місцевих органів виконавчої влади за відповідність обсягів, напрямів та якості підготовки кваліфікованих фахівців вимогам економіки регіонів;

Забезпечення взаємозв'язку ринку освіти і ринку праці через:

- підвищення ефективності *профорієнтаційної роботи* серед шкільної молоді щодо вибору майбутнього виду діяльності (професії) і тенденцій розвитку ринку праці;

впровадження механізмів взаємодії закладів професійної освіти та роботодавців як у напрямі наближення якості підготовки фахівців до вимог ринку праці, так і з метою залучення до сфери освіти додаткових матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів;

узгодження інтересів соціальних партнерів в освіті за допомогою маркетингового інструментарію;

здійснення інформаційно-рекламної роботи щодо престижності професій виробництва та сфери послуг, їх потреби на ринку праці, можливостей системи вищої освіти; задоволення інформаційно-комунікативних потреб суб'єктів освітнього процесу.

Таким чином, перехід на **державно-громадське управління** вищою освітою шляхом його децентралізації та залучення до участі в цих процесах соціальних партнерів, суб'єктів господарювання, інших зацікавлених сторін, **посилення орієнтації професійної освіти і навчання на регіональний ринок праці.**

УДК 327

Єрохіна Т. В.

викл. ЗНТУ

СОЦІАЛЬНО-ДЕСТРУКТИВНІ ФУНКЦІЇ МЕДІА-ТЕРОРИЗМУ

Серед безлічі глобальних проблем сучасності проблема медіа-тероризму посідає особливе місце, адже його небезпечність становить сьогодні загрозу не тільки для окремої країни, але і всієї світової спільноти.

Мас-медіа, що оперують, трансформують та дозують інформацію, стали головним інструментом впливу в сучасному суспільстві. Для підвищення ефективності здійснення стратегій терористичних актів використовуються найсучасніші інформаційні технології, які допомагають перетворити публіку в об'єкт маніпулювання. І сьогодні мова йде не тільки про використання терористами засобів масової інформації, а про симбіотичний зв'язок між тероризмом та мас-медіа за моделлю «медіа – терористи», що набув форми особливого виду тероризму – медіа-тероризму.

Під медіа-тероризмом пропонується розуміти цілеспрямоване залякування шляхом викликання та поширення в інформаційному просторі завдяки використанню засобів мас-медіа почуття страху, що виникає в результаті факту нелегітимного насилля (або його загрози), для реалізації політичних, соціальних та інших цілей.

Безпосереднім об'єктом терористичних дій може бути окрема особа чи група людей, будівля, стратегічно важливий об'єкт (станція метро чи військовий склад), транспортний засіб або ін. Терористи можуть діяти, використовуючи вогнепальну зброю або хімічну зброю, вибухівку чи інші засоби зни-

щення. Проте ефект від їхніх дій завжди спрямовано на широкі маси, суспільство. І цей ефект досягається завдяки використанню ЗМІ.

Метою терористичних дій завжди є залякування. Коли відбуваються терористичні акти, люди, як правило, шукають шляхів, щоб впоратися зі стресом і травмами, які вони пережили, з почуттям страху і безпомічності.

Як правило, мова йде про два типи жертв – безпосередні жертви терористичних актів та люди, що відчули на собі ефект від терористичних дій внаслідок того, що дізналися про них від родичів, близьких, знайомих, а також через засоби масової інформації.

Завдяки поширенню впливу мас-медіа, розповсюдженню і масовому використанню інтернет-технологій, друга група може нараховувати сотні тисяч, мільйони осіб.

Для жертв терористичних актів (якщо не говорити про фізичні ушкодження безпосередніх жертв), результатом терористичного акту є переживання глибокого стресу, що може призвести до появи фобій (страх залишити будинок), втрати сенсу життя, зневіри у собі та інших людях тощо.

Негативні соціальні явища – криза довіри до правоохоронних органів, сплеск ксенофобії, міжнаціональна ворожнеча, відсутність довіри до держави – це також наслідки медіа-тероризму, але вже в масштабі суспільства.

Будучи ретранслятором інформації про всі події, що відбуваються, прагнучи отримати максимальний прибуток, за рахунок вироблення інформаційного продукту, що користується максимальним попитом (викликає найбільший інтерес) – а саме таким продуктом є повідомлення про терористичні акти, мас-медіа збільшують число жертв терористичних актів і ефект від соціально-деструктивних дій.

Необхідність вироблення заходів протидії і складність вироблення таких заходів зумовлена не тільки негативним соціальним впливом тероризму, але й роллю мас-медіа, чия діяльність не може бути обмежена, враховуючи демократичні цінності, що поділяє більшість країн світу.

Теоретичне значення дослідження полягає у виробленні визначення медіа-тероризму, класифікації і характеристиці соціально-деструктивних функцій цього виду тероризму.

Практичне значення дослідження даної теми полягає у можливості використання його результатів при розробці програм допомоги жертвам терористичних актів, масових кампаній, спрямованих на профілактику соціальних деструкцій, що є результатом впливу медіа-тероризму

Подальші зусилля в напрямку розробки проблеми медіа-тероризму необхідно спрямувати на всебічне дослідження проявів медіа-тероризму, типологію видів медіа-терористичної діяльності, щоб виробити науковий базис для укладання нормативно-правових актів міжнародного значення, спрямованих на антитерористичну діяльність.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ГРОМАДІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сучасні концепції громадянського суспільства базуються насамперед на різних методологічних положеннях, але їх визначення цього поняття мають принципову контекстуальну схожість. Так, спеціалісту в галузі структурно-функціонального аналізу, соціологу-парсоністу із Каліфорнійського університету (США) Дж. Александеру належить найкоротше за кількістю слів і водночас найширше за значенням визначення даного феномена: громадянське суспільство – це сфера людської солідарності. Близьким до нього є погляди М. Уольцера, котрий описує громадянське суспільство як простір непримусової людської асоціації і Ю. Габермаса, котрий розглядає громадянське суспільство як публічну сферу суспільної взаємодії і як життєвий світ людини. В усіх випадках мова йде про найзагальніше – місце, яке займає громадянське суспільство у суспільній системі в цілому.

Формулюють своє розуміння громадянського суспільства і російські та вітчизняні вчені – К. Гаджиев, А. Мігранян, В. Ступішин, Ю. Васильчук, І. Кравченко та інші. Так, за К. Гаджиевим, громадянське суспільство можна визначити, як «систему забезпечення життєдіяльності соціальної, соціокультурної і духовної сфер, їх відтворення і передачі від одного покоління до іншого, систему самостійних та незалежних від держави суспільних інститутів, що покликані забезпечити умови для самореалізації окремих індивідів та колективів, реалізації приватних інтересів, чи індивідуальних, чи колективних».

Виходячи з аналізу різних підходів, можна зазначити, що громадянське суспільство – це певний механізм неформального соціального партнерства, який уможливорює здійснення й баланс існуючих інтересів. Поняття громадянського суспільства застосовується для пізнання усієї сукупності існуючих у суспільстві відносин, які не є державно-політичними, перебувають поза сферою державного директивного регулювання.

Актуалізація проблематики громадянського суспільства в західній науковій літературі починається в 70 – роках ХХ ст., вона була викликана ростом демократичного та антиавторитарного руху в світі. Саме у цей час в західноєвропейській культурі активізується соціальна робота, головна мета якої була знайти компроміс (консенсус) поміж життєвим світом та суспільством як системою. Соціальна робота як встановлення гармонії в суспільстві досліджувалася різними дослідниками під різним кутом зору. Так Д. Андерсоном розглядаються три моделі соціальної роботи, які охоплюють усі можливі розгармонізовані сфери громадського життя. У його інтерпретації вона передбачає і опіку, і контроль, і соціальні зміни. М. Дооренванден стверджує, що соціальна робота – це єдина сила в суспі-

льстві, яка може здолати розгармонізованість в силу таких її властивостей як гнучкість, мобільність, соціальна активність, творчість.

Актуальними напрямками соціальної роботи, які, на думку респондентів, могли б виконуватися громадськими організаціями, благодійними фондами, клубами інтересів і соціальними центрами є робота з вразливими верствами населення: діти-сироти, наркозалежні, люди похилого віку, люди з особливими потребами, особи, які повернулися з місць позбавлення волі. Це свідчить про позитивне ставлення населення Запорізького регіону до залучення у надання соціальних послуг інститутів громадянського суспільства, і це безумовно сприятиме розвитку громадянського суспільства не тільки в регіональному аспекті, але й для українського суспільства в цілому.

Таким чином, на сьогодні актуалізується потреба населення в соціальних послугах з боку недержавних, неприбуткових організацій. Основними сферами діяльності громадських організацій в соціальній сфері населення вважає роботу з незахищеними верствами населення, тобто здійснення окремих видів соціальної роботи. Це вимагає здійснення комплексу заходів, які б, з одного боку, сприяли розвитку таких організацій, з іншого, підвищували ефективність їх діяльності через оптимізацію взаємодії державних і недержавних організацій, що надають соціальні послуги.

УДК 329:061.21:004.738.5

Усенко О. І.

асп. ЗНТУ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІ РУХИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕДІА В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ

Єдиний (глобальний) інформаційний простір формувався на протязі декількох останніх десятиліть, по мірі того, як розвивалось телебачення, телефонні та мобільні мережі, швидкість передачі інформації зростала. Останнім та найбільш значущим етапом формування глобального інформаційного простору стала поява та поширення інтернету. У сучасному світі глобальна мережа інтернет – джерело зародження та розвитку масових протестних рухів, які хвилею пронеслися по світу й досі тривають.

На початку XXI століття глобальний розвиток масової комунікації на платформі концепції Web 2.0 (соціальні медіа), стає чинником виникнення новітніх віртуальних форматів соціально-політичної та громадської активності і «нових (мережних) ідентичностей». Соціально-мобілізаційна активність деструктивного характеру, а також акції протесту, які організовуються із застосуванням інструментарію соціальних мереж (рухи, демонстрації, флешмоби, перекриття трас тощо) стають повсякденними в житті сучасного суспі-

льства. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології та принципово нові можливості масової комунікації, що надають інтернет-сервіси Web 2.0 (соціальні медіа) стають дедалі вагомішим чинником впливу на політичне життя та розвиток людства. Вже зараз потенціал соціальних медіа є достатнім, аби з їх допомогою влаштувати повномасштабний соціальний катаклізм («блогерні революції» в Єгипті, Тунісі, Ємені), загальнонаціональну акцію, переважно віртуальними засобами організувати громадський або політичний рух тощо.

Соціальні медіа користуються надзвичайно високим рівнем довіри з боку аудиторії (в середньому в декілька разів більшим, ніж традиційні ЗМІ та реклама). Ця особливість, яка випливає з самої їх природи, нині активно використовується як у бізнесі (соціалізація брендів), так і в політиці й сфері державного управління (проведення різноманітних інформаційних компаній з широким охопленням аудиторії, формування віртуальних спільнот, фокус-груп та робота з ними, соціалізація онлайн-представництв державних органів та політичних (громадсько-політичних) сил тощо). Досвід вищезгаданих «блогерних революцій» переконливо свідчить про необхідність посиленої уваги з боку держави до діяльності та розвитку соціальних медіа. Водночас, така увага має формуватись на засадах конструктивної співпраці органів державної влади з новими мережевими громадсько-політичними рухами – як своєрідної форми вияву політичної активності мас. В індустріальному суспільстві ці рухи завжди відігравали значну роль у створенні та функціонуванні політичної системи, їх мобілізаційний потенціал коринився в конфліктах цього суспільства.

Отже, глобалізаційні процеси кінця XX початку XXI ст. призвели до того, що громадсько-політичні рухи організовані через соціальні мережі, виникаючи в одному місці, можуть миттєво поширитися на всю земну кулю.

Соціальні медіа в міру свого розвитку стають не тільки засобом для спілкування. Останнім часом вони стали використовуватися як потужний інструмент об'єднання людей з метою участі в масових акціях, у змінах економічної політики держав або державного ладу в цілому. Найбільш привабливим у діяльності мережових організацій є відсутність єдиного керуючого органу та різні центри координації діяльності таких організацій, які не залишають опонентам революції шансів застосувати всю міць карального апарату правлячого режиму. Отже, основною причиною, яка змушує революційні сили працювати з мережевими організаціями, є відсутність будь-яких ефективних методів боротьби чи контролю над останніми.

Наприклад, так звана «Арабська весна» почалася з публікацій компрометуючих керівництво Тунісу матеріалів на Wikileaks. А продовжилася вона в Facebook, яким з мобільних телефонів стали користуватися люди, обходячи цензуру в інтернеті. Twitter для організації масових протестів використовувався ще в 2009 році в Молдові. Але основну роль Twitter зіграв у Єгипті, коли владні структури заблокували Facebook.

Одним із законів функціонування соціальних мереж є так зване «домінування слабких зв'язків». Сенс цієї тенденції полягає в тому, що інформація швидше поширюється через малознайомих або зовсім незнайомих людей. Тому в разі поширення наповненої емоційною складовою революційної ідеї, соціальні мережі, завдяки силі слабких зв'язків, формують великі маси прихильників за короткий проміжок часу і, як наслідок, саме емоційна складова змушує учасників соціальних мереж переходити до конкретних дій.

УДК 316.62

Агарков О. А.¹, Альошина Ю. Г.²

¹ канд. соціол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. групи ГП-318-м ЗНТУ

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЗАСОБАМИ МАРКЕТИНГУ

Актуальність проблеми. Питання реалізації та формування соціальних програм є досить цікавим. Соціальні програми в наш час мало зв'язані між собою та не завжди відражають потреби людей. Підвищення ефективності соціальних програм без активного використання маркетингу представляється досить проблематичним, а складність ринкових процесів вимагають застосування засобів соціального маркетингу.

Головне завдання маркетингу в соціальній сфері – це розробка стратегії і тактики досягнення суспільно-значимих цілей, що стоять перед комерційними і некомерційними організаціями. Соціальний маркетинг орієнтований на задоволення вищих (по класифікації А. Маслоу) потреб населення. Соціальний маркетинг – це концепція і технологія створення нових ринків соціально-значимих товарів і послуг.

Соціальний маркетинг створює цілий ряд інструментів і концепцій для реалізації програм соціальних змін. В той же час глибоким вважається право кожного індивіда вирішити, чи приймати ці зміни. Маркетинговий підхід має на увазі здобуття людьми чогось замість старого – придбання продукту або прийняття нової моделі поведінки – тоді як вони сподіваються поліпшити своє життя або, принаймні, не зробити його гірше, ніж було раніше.

Проблема визначення соціального маркетингу пов'язана з визначенням природи маркетингу взагалі, його включенності в соціальну дійсність, його взаємозв'язки з іншими дисциплінами. В даному випадку можна бачити дві основні позиції з цього питання:

Одним із напрямків реалізації соціально маркетингу є розробка, реалізація і контроль соціальних програм, спрямованих на підвищення рівня сприйняття певних прошарків громадськості певних соціальних ідей або практичних дій.

Формою реалізації маркетингу найчастіше (можна сказати, як правило) стає проведення соціальних кампаній і реалізація соціальних програм (по боротьбі з

СНІДОМ, алкоголізмом, наркоманією та ін.), оскільки, що абсолютно очевидно, реалізувати «впровадження» в масову свідомість подібного роду ідей в процесі приватних, одномоментних акцій практично неможливо.

Маркетинг соціальних програм характеризується застосуванням принципів і інструментів класичного маркетингу з метою впливу на цільову аудиторію для того, щоб остання добровільно погодилася, відкинула, змінила(модифікувала) або відмовилася від певного виду поведінки, що у результаті принесло б користь індивідуумам, групам людей або суспільству в цілому.

Для реалізації соціальних програм соціальний маркетинг використовує сукупність заходів та методів, які використовуються підприємством для досягнення поставленої мети і виконання відповідних завдань. Найважливішими елементами маркетингу, які створюють систему «4Р» вважають: product (продукт, товар), price (ціна), place (місце, збут), promotion (просування). У сукупності вони становлять комплекс маркетингу що є засобами його реалізації. В останні роки система засобів реалізації маркетингу доповнюється ще кількома «Р», у тому числі people (споживачі), process (процеси), що включає в себе соціальний маркетинг.

І. Данченков відзначає, що в методологічному плані основними задачами (етапами, моментами) реалізації таких проектів виступають наступні:

- 1) вивчення і аналіз громадської думки;
- 2) розробка стратегії просування соціальної програми, проекту, акції;
- 3) залучення громадської уваги до проблеми, програми з боку державних і комерційних структур;
- 4) комплексна інформаційна підтримка;
- 5) взаємодія з тими, хто формує громадську думку;
- 6) розробка ефективних каналів комунікації з цільовими групами.

Аналізуючи вище наведений підхід слід погодитися с Д. Акімовим, який стверджує, що він не є вичерпним і, більше того, не охоплює всі необхідні елементи організації соціального проекту. Він вказує на дві відомі технології, які сьогодні використовуються в маркетингу, у тому числі в соціальному, для просування різних соціальних продуктів. Саме ці технології – маркетингова і піарівська – й використовуються в даний час для просування різного роду ідей.

Д. Акімов стверджує, що в принципі, між цими двома підходами, які використовуються сьогодні при реалізації соціальних програм, багато спільного. Головна відмінність, яку він відмічає, полягає в наступному. Якщо у випадку з використанням маркетингового підходу ключова увага приділяється постановці завдань і виділенню цільових груп, то в ситуації з піарівським підходом, основне – розробка креативної та іміджевої стратегій. В цьому зв'язку слід наголосити на використанні маркетингових і піарівських технологій у контексті просування соціальних програм.

ПІДВИЩЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ ДЛЯ ЖІНОК ЯК СОЦІАЛЬНИЙ РИЗИК

У сучасних українських реаліях особливої актуальності набуває пенсійна реформа 2011 р., а саме – соціальні ризики підвищення пенсійного віку для жінок.

Підвищення пенсійного віку є одним із засобів вирішення існуючих проблем у сфері соціального забезпечення. Однак таке підвищення має враховувати особливості соціально-економічної ситуації в нашій державі, адже тягне за собою низку соціальних ризиків.

Проблеми функціонування пенсійної системи та наявності соціальних ризиків, що її оточують розглянуті в працях багатьох вчених та практиків. Зокрема, Борецька Н. М., Грем'яцька К. А., Крихтін Є. І., Скрипник А. В., Ліхтенштейн та ін. розглядають соціальні ризики, як ймовірну (непередбачувану) подію в житті людини, поява якої призводить до втрати працездатності, тобто доходу.

Не занижуючи цінності наукових досліджень з даної проблематики, питання соціальних ризиків в системі пенсійного забезпечення залишається актуальним та потребує подальших комплексних досліджень.

Метою моєї роботи є аналіз можливих наслідків збільшення пенсійного віку для жінок в Україні та окреслення шляхів подолання негативних аспектів таких заходів.

Соціальний ризик – це вірогідність настання матеріальної незабезпеченості особи внаслідок відсутності заробітку з об'єктивних соціально-значимих причин, та у зв'язку з додатковими видатками щодо утримання дітей чи інших членів, а також щодо задоволення потреб у медичних чи соціальних послугах.

Як відомо, Україна сьогодні переживає період фінансово-економічної кризи, що знаходить свій вияв у зниженні рівня економічної активності підприємств, зменшенні кількості робочих місць, зростанні заборгованості за заробітною платою. За даними Держкомстату України у всіх регіонах нашої держави за винятком м. Києва, пропозиція робочої сили переважає попит. Таким чином, збільшення пенсійного віку для жінок призведе до ще більшого зростання навантаження на одну вакантну посаду.

Це означає, що виникнуть проблеми у сфері зайнятості, які матимуть довготривалі наслідки. Жінки, яким буде відстрочено пенсію, займатимуть від 2 до 2,5 мільйонів робочих місць. Якби вони виходили на пенсію, ці

робочі місця автоматично переходили б до молоді – випускників вищих і професійних навчальних закладів, шкіл. Внаслідок продовження пенсійного віку ця молодь залишиться без роботи, отже, збільшиться трудова міграція, а в перспективі – зменшиться народжуваність і демографічна ситуація й надалі буде погіршуватися.

Як аргумент на користь необхідності збільшення пенсійного віку для жінок виступає той факт, що у державах-членах Європейського Союзу він є значно більшим, ніж в Україні. Однак необхідно пам'ятати, що у країнах ЄС за останні 10 років очікувана тривалість життя жінок зросла в середньому на 2 роки, чоловіків – на 3 роки. Загалом по країнах ЄС цей показник становить для жінок 82 роки, для чоловіків – 75,8 років. У той час як в Україні середня очікувана тривалість життя при народженні складає для жінок 74,9 років і для чоловіків – 63,8 років. При цьому очікувана тривалість життя безпосередньо пов'язана зі станом здоров'я людини.

Враховуючи західноєвропейський досвід, цій пенсійній реформі мала б передувати низка інших економічних реформ, зокрема: реформа системи охорони здоров'я; розширення зайнятості населення, мінімізація прихованого безробіття, тіньової зайнятості, заробітної плати в «конвертах» зростання виробництва, допомога малому та середньому бізнесу, «податкові канікули», збільшення розмірів середньої заробітної плати, розширення бази сплати пенсійних внесків за рахунок охоплення пенсійним страхуванням усіх категорій фізичних осіб.

Підвищення пенсійного віку має відбуватися з одночасним здійсненням комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня зайнятості людей похилого віку, що, у свою чергу, потребує об'єднання зусиль держави та роботодавців. Перш за все необхідним є створення нових робочих місць для людей похилого віку, на яких буде забезпечено відповідні умови праці. По-друге, враховуючи вікові фізіологічні особливості, необхідним є більш широке застосування неповного робочого часу, гнучких робочих графіків, дистанційної роботи, що дозволить найбільш повно використовувати трудовий потенціал такої категорії працівників. І, по-третє, необхідно проводити комплекс пропагандистських заходів, спрямованих на зміну установок щодо ефективності професійної діяльності людей похилого віку.

Отже, сьогодні стає очевидною необхідність значної активізації процесів проведення системних реформ економічної і соціальних сфер та їх коригування з урахуванням нагромадженого національного і міжнародного досвіду та соціально-економічного стану в країні.

ДИНАМІКА ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ ЖІНОК В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Дослідження життєвих стратегій набуває особливого значення в умовах глобальних соціальних змін, коли трансформації в різних сферах суспільного життя впливають не тільки на макросоціальні процеси, але й позначаються на індивідуальному житті людей, змінюють їх цінності, норми, культуру. Все це призвело до зміни умов формування життєустрою жінок як однієї із соціальних груп українського суспільства. Осмислення і аналіз позитивних і негативних тенденцій, що визначають умови формування життєвих стратегій жінок сучасного суспільства, дають підставу вважати, що сьогодні жінки в соціальній структурі суспільства виступають у своїй новій якості - активних суб'єктів суспільних відносин.

Розвиток суспільства і нові соціально-економічні умови змінили будову базових моделей життєвих стратегій, систему соціальних цінностей, що впливають на спрямованість вибору життєвих стратегій. У силу цієї обставини, з'явилася потреба в проведенні поглиблених теоретичних і комплексних емпіричних досліджень, в тому числі, і безпосередньо звернених на виявлення провідних факторів, що визначають професійну орієнтованість життєвих стратегій жінок.

Проблема формування життєвих стратегій жінок актуальна в тій чи іншій мірі для будь-якого типу суспільства. Це пов'язано з тим, що без опори на життєві стратегії, що визначають життєустрій жінок, важко вибудувати лінію своєї поведінки, визначити цілі, розраховані на найближчу та віддалену перспективи, вибрати адекватні дії в напрямку досягнення цілей. У цьому зв'язку актуалізувалася проблема взаємозв'язку життєвих стратегій, як соціального феномену та ментальності українського суспільства.

Життєві стратегії, виступаючи як складне динамічне утворення, в яких відображається ставлення між домаганнями суб'єкта і ступенем їх реалізації, є важливою характеристикою стану в суспільстві як окремої людини, так і групи людей. У життєвих стратегіях в концентрованому вигляді відбиваються ступінь адаптації до сучасної соціально-економічної ситуації, очікування майбутнього, самооцінка успіху, рівень тривожності та ін.

Метою дослідження є вивчити основні фактори, які впливають на формування та динаміку життєвих стратегій жінок на регіональному рівні.

Люди прагнуть до хорошого життя, знаходячи все нові й нові способи досягнення цієї мети. Однак той споживчий спосіб існування, який сьогодні

найчастіше вибирають люди, починає працювати проти людини: нерациональне використання природних ресурсів робить нестерпним середовище її проживання, володіння речами, стаючи самоціллю, значно збіднює його духовне життя і є основною причиною міжособистісних конфліктів.

Це ставить людину перед необхідністю переосмислити свої погляди на життя, своє ставлення один до одного, навколишнього світу.

Прагнення сучасної людини деколи побудовані не на правдивій вірі в свої можливості, а на бажанні отримати перемогу над кимось, в тому числі над своїм ідеалізованим Я.

Щоб відчутти свою життєву силу, людина повинна прийняти відповідальність за кожен свою дію, відчувши себе господарем власного життя.

Таким чином, під стратегією життя ми розуміємо такий спосіб буття, систему цінностей і цілей, реалізація яких, згідно з уявленнями людини, дозволяє зробити його життя найбільш ефективною.

Найбільш важливими, на наш погляд, характеристиками життєвої стратегії є рівень відповідальності, ступінь свідомості життя, система цінностей і відносин людини.

Основними показниками ефективності стратегії життя людини є його задоволеність життям і психічне здоров'я.

Життєвий шлях особистості - об'ємне, системне поняття, яке включає історію індивідуального розвитку і представляє собою вторинне ціннісне утворення. Ми життєвий шлях конкретизуємо через поняття життєвої стратегії, відображаючи індивідуальний спосіб організації і регуляції власного життя.

В цілому можна сказати, що соціально-психологічні підходи до вивчення, розуміння стратегій життя так чи інакше відображають потреби людини організувати своє життя таким чином, щоб вона була найбільш ефективною з точки зору індивідуального уявлення людини.

Вченими розглядається поняття життєвої стратегії, виділяються її типи, називаються показники ефективності. При дослідженні життєвої стратегії ми виділили суб'єктний, системний і типологічний підходи.

Теоретичний огляд підходів до проблеми життєвого шляху дозволяє нам описати характеристики оптимальної життєвої стратегії: індивідуальність, закономірність, цілісність, своєчасність, активність, самостійність, продуктивність.

Жінки являють собою самостійну в своєму розвитку соціально-демографічну категорію населення і складову соціальної структури суспільства, яка відрізняється особливим становищем в соціальній структурі, специфічним статусом, поряд фізіологічних особливостей.

У сучасному суспільстві жінки – це особлива соціальна група, яка характеризується системою власних соціальних цінностей, соціокультурним поведінкою, соціально-психологічними особливостями, специфікою соціально-

го статусу, гендерних та рольових функцій і володіє певною цілісністю по відношенню до інших груп суспільства.

В даний час статус жінок суперечливий: з одного боку, йде бурхливе обговорення небувалого зміцнення жіночих позицій в економічній, соціальній, політичній сферах життя країни, з іншого боку, становище жінки в умовах загострення конкуренції на ринку праці ускладнюється. Вона зустрічається зі свідомо підозрілим ставленням до себе як працівникови, відчуває дискримінацію у сфері праці, і в першу чергу – у зв'язку з наявністю або перспективою наявності неповнолітніх дітей.

Але жінки, виявляючи активність, переходять із статусу підлеглої суспільної групи в статус активного соціального суб'єкта, відвойовують у структурі суспільства важливі для себе позиції, будучи тією соціальною групою, яка найбільш швидко реагує на суспільні та економічні зміни, перебудову патріархального укладу життя.

УДК 159.9.018.7

Арабаджієв Д. Ю.¹, Катаєва А. В.²

¹ канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

² студ. групи ГП-318-м ЗНТУ

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЕМПАУЕРМЕНТУ: МЕТОДИ І ТЕХНІКИ

Важливим на даний момент розвитку країни є акцент в бік активізації власних ресурсів людини, її самостійного бажання і діяльності з вирішення власних проблем. Саме на це направлена технологія емпауерменту в соціальній роботі. На даний момент під поняттям емпауермент розуміється (дослівний переклад від англ. терміну «empowerment»: утворений від «empower» – уповноважувати, давати можливість та «ment» – суфікс для утворення іменника зі значенням «процес, поняття, дія») більшістю авторів розглядається як термін, який позначає багатовимірний соціальний процес, що допомагає людині набути здатності контролювати власне життя, актуалізувавши певні ресурси, «силу», «енергію».

Актуальністю даного питання є формування в сучасній Україні повноцінної особистості, розвинутої фізично, інтелектуально та духовно, яка має стати необхідною рушійною силою змін в суспільстві.

Потреба, дефіцит, нестача чогось є відправною точкою стану неблагополуччя, яке виникає тоді, коли життя в такому стані сприймається як неминуча та єдина можливість свого прояву. Тому визначення області неблагополуччя є відправною умовою втручання емпауерменту.

Початок процесу розглядається як результат співпадиння потреби і бажання, коли потреба дає поштовх до зміни, а бажання дає необхідну енергію. Категорія бажання в технології емпauerменту має деякі специфічні характеристики, а саме воно має бути:

1. Здійсненним (на протигагу мрії, що розуміється як програма діяльності, відірвана від реальності)

2. Розумним (враховувати всі конструктивні фактори реальності, в яку введений суб'єкт)

3. Щоб сформулювати бажання, часто необхідним є реструктурування психологічного поля особистості з пасивно-депресивної до активної позиції. У цей час починається конструктивна та продуктивна діяльність, що стосується здійснення втручання. Цей перехід потребує, щоб процес був синергетичним та системним, тобто щоб різні елементи, що стосуються частково суб'єктивної сфери і частково – оточення, взаємодіяли за взаємопідтримувались. Ці елементи можуть бути представлені певною послідовністю.

По-перше, вироблення внутрішніх ресурсів, тобто мобілізація сильних сторін особистості з метою забезпечення процесу енергією. При цьому мобілізується та розвивається наявна особистісна енергія, визначаються сильні сторони людини, і навколо них суб'єкт посилює свій потенціал. Внутрішня переробка може бути двох типів: мобілізація енергії та ресурсів, корисних для реалізації нового бажання та нового мислення, а також виявлення, ізолювання або подолання внутрішніх особистих перешкод (внутрішніх «кіллерів»), які заважають або уповільнюють реалізацію бажання. Ефективним в даному випадку є консультування з розвитку суб'єктивних ресурсів шляхом психологічних бесід з метою підкріплення бажання, перш за все – індивідуального, а потім і групового.

По-друге, відбувається збір зовнішніх ресурсів, необхідних суб'єкту, що беруться з оточення. Збираються та використовуються ресурси навчання, що присутні в зовнішньому середовищі та необхідні людині, щоб зробити можливим конкретне уявлення про себе. На цьому етапі використовуються, наприклад, курси професійної підготовки, що включають навчання спеціальних предметів та дозволяють суб'єкту отримати засоби, щоб реалізувати своє бажання.

По-третє, це експериментування – перевірка позитивної реалістичності себе, яка може відбутися тільки через дії.

Оскільки метод «емпauerменту» спрямований на активізацію внутрішніх ресурсів людини, на побудову реалістичного бажання змін, а також акцентує увагу не на неможливості, обмеженості, а на сприятливих можливостях, то стає зрозумілим його значення для розвитку особистості, адже розвиток засновується на самостійних рішеннях та діях відповідно до усвідомлених бажань.

УДК: 364(477)

Арабаджієв Д. Ю.¹, Ременюк Д. Д.²

¹ канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

² студ. групи ГП-318-м ЗНТУ

РОЛЬ ГРАНТІВ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все більшу роль починають відігравати соціальні обриси грантування. Для того щоб досягти певної мети по залученню грантів у сферах життя українського суспільства необхідно, як мінімум зрозуміти потребу в них. Тобто чітко окреслити рамки на які проблемні сторони життя сучасного суспільства повинна бути направлена грантова підтримка. З ціллю суттєвих позитивних змін у колі соціальних проблем сучасності і забезпечення добробуту країни у майбутньому.

Актуальність теми: полягає в тому, що тема важлива, але не досліджена на стільки, як того потребує сучасність. Тому потрібно виявити проблемні сторони життя українського суспільства і зрозуміти на які важелі потрібно натиснути, щоб отримати результати в отриманні грантів для тих сторін життя в яких ще нажаль є прогалини.

Мета: здійснити контент аналіз проблемних сторін життя в Україні.

Завдання:

- надати визначення грантів як складової системи соціального роботи;
- систематизувати види грантів за різними ознаками;
- дослідити проблемні ділянки грантування в Україні;
- визначити перспективи розвитку грантування в Україні.

Об'єктом є гранти у соціальній роботі.

Предметом є роль грантів у вирішенні соціальних проблем.

Гіпотеза. Можна зробити припущення, якщо виявити проблемні аспекти життя українського суспільства, то у майбутньому можна буде позбутися розвитку соціальних проблем, шляхом запровадження грантів у необхідних сферах життя.

Під поняттям грант найчастіше розуміють — грошові або інші засоби, що передаються громадянами та юридичними особами (в т. ч. іноземними), а також міжнародними організаціями для проведення конкретних наукових досліджень, розробки законопроектів, підготовки кадрів та інших цілей на умовах, передбачених грантодавцем.

Існують наступні види грантів, такі як: грант як пожертва, науковий грант, благодійний грант, державний грант, президентський грант. Із усіх перерахованих грантових підтримок найвідомішим в Україні залишається Президентські гранти для обдарованої молоді. Але і це доволі таки невеликий внесок в розвиток майбутніх громадян українського суспільства.

Гранти надаються безкоштовно і без повернення. Обов'язковими умовами грантування є дві сторони: грантодавець і одержувач гранту. У вигляді гранту

можуть надаватися кошти, або майно. Важливо пам'ятати наступне, те що будь який грант надається безоплатно і безповоротно. Він повинен бути виділений для конкретно поставленої мети, тобто кошти повинні йти за конкретним призначенням. Обов'язковою умовою отримувача гранту є те що він повинен відзвітуватися перед грантодавцем про роздільний облік коштів, їх цільове використання і про кінцевий результат. Основна мета будь якого соціального гранту – це здійснення конкретних програм у соціальній роботі, проведення досліджень.

Якщо проаналізувати соціальні проблеми сучасного українського суспільства, то не залишаться непомітними найгостріші з них, а саме: безробіття, бідність і злиденне існування, корупція, алкоголізм і наркоманія, злочинність, безквартирність і безробітність молодих сімей, десятки тисяч покинутих дітей, проституція, безпритульність та інші.

Насправді, якщо частіше звертати увагу на соціальні проблеми і проводили профілактичні заходи не іноді, а постійно, то ефект не змусить довго чекати. Але нажалі в нашій країні є проблеми для вирішення яких потрібні вже чіткі дії, а не лише профілактика і саме поняття як грантова підтримка реалізації проєктів у соціальній роботі не виправдовує себе як належно, бо мінімізована до межі. Шкода але на сьогодні, механізм соціального гранту не набув в Україні достатнього поширення і у вітчизняній практиці, його розглядали частіше як різновид соціального замовлення, а це говорить про те що грант розглядався доволі відносно, а не конкретно.

Ось тому для розкриття поняття грант і показ його як ефективної моделі, що поліпшить життя суспільства в цілому у майбутньому, важливо розвивати феномен грантування і впроваджувати його у буденне життя сучасного українського суспільства. Це може у майбутньому стати поштовхом для розвитку соціальної роботи в цілому і суттєво змінити життя не однієї людини, а всього українського суспільства.

УДК 659.1:304.4

Попович В. М.¹, Рибаченко К. О.²

¹ канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

² студ. групи ГП-318-м ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Об'єктом дослідження є соціальна реклама.

Предметом є вплив соціальної реклами на сучасне суспільство.

Мета полягає в дослідженні впливу соціальної реклами на сучасне українське суспільство.

В сучасних умовах розвитку українського суспільства дедалі важливішого значення набуває систематична діяльність із популяризації соціальних, національних цінностей, досягнення суспільно корисних цілей, привернення уваги до проблем у суспільстві та шляхів їх розв'язання. Ефективним інструментом позитивного інформаційного впливу виступає соціальна реклама, яка традиційно покликана змінити ставлення населення до певних соціальних проблем, а в подальшій перспективі сприяти формуванню нових соціальних цінностей.

Соціальна реклама – інформаційний феномен, важливий інструмент у формуванні суспільства. Через соціальну рекламу як засіб та механізм можна реалізовувати багато функцій: інформаційні, популяризаторські й соціальні послуги. З її допомогою можна актуалізувати проблеми соціуму та визначити шляхи їх розв'язання. Феномен соціальної реклами полягає ще й у тому, що вона одночасно – вид мистецтва, компонент соціальної політики та механізм впливу на формування громадської думки. Правильна соціальна реклама повинна сприяти в суспільстві розв'язанню проблем, а не їх загостренню чи уникненню. У популяризації соціального проекту найкраще робити ставку на комплексну рекламу (відео, аудіо, зовнішню), об'єднану сюжетним задумом, героями, звуковим оформленням і кольоровою гамою. При такому підході реклама легко впізнається і відповідно досягає більшого ефекту.

Щоб привернути увагу громадськості, соціальна реклама повинна бути не лише мистецькою, яскравою й нестандартною, а й мати певну родзинку. Отже, хоча й попит на соціальну рекламу та користь від неї значні в Україні, на жаль, їй належить незначна частка інформаційного простору. Однією з причин, які сповільнюють розвиток соціальної реклами, є недосконалість українського законодавства та непродуманість шляхів фінансування цієї сфери, а також неврегульований механізм дотацій недержавним організаціям, які фінансують соціальну рекламу.

Соціальна реклама, як вид суспільної діяльності, в Україні перебуває в стадії повільного, але впевненого розвитку. Про ринок соціальної реклами казати поки що зарано, тому що основним замовником соціальної реклами все ще залишаються державні та недержавні некомерційні організації, в той час коли комерційні організації поки що рідко дозволяють собі фінансувати соціальні проекти, але процес формування ринку вже почався.

Основні проблеми соціальної реклами в країні – недостатній досвід і професіоналізм дослідників, а тому і не конкретизовано поняття, не створено надійну та чітку правову базу, не налагоджено механізм контролю.

Соціальна реклама відіграє певну роль в формуванні суспільних настроїв, громадянської думки, як доводять дослідження – впливає на поведінку людей. Виходячи з того, що мета соціальної реклами – змінити ставлення громадськості до будь-якої соціальної проблеми, а в довгостроковій перспективі – виробити нові соціальні цінності, розуміння соціальної реклами як одного зі способів

роботи з громадською думкою, розуміння її виховної та адаптивної функцій позначається на ефективності діяльності соціальних служб.

Основна перевага соціальної реклами в тому, що вона охоплює велику аудиторію, може поширюватись на людей, які зазвичай не цікавляться освітленими в цій рекламі проблемами, а також на тих, хто навіть не вважає це проблемою.

Якісна соціальна реклама свідчить про виражений інтелектуальний потенціал національної спільноти, високий рівень культурного розвитку, поширеній практиці конструктивного діалогу органів державного управління з громадськістю.

Словом, затрачуються великі зусилля на популяризацію соціальних моделей поведінки. Разом з тим поки що не вироблені механізми, що дозволяють кількісно оцінити ступінь позитивного впливу соціальної реклами на суспільну свідомість та визначити перспективні напрямки подальшого вдосконалення соціально-рекламного продукту.

Отже, в сучасних умовах розвитку українського суспільства дедалі важливішого значення набуває систематична діяльність із популяризації соціальних, національних цінностей, досягнення суспільно корисних цілей, привернення уваги до проблем у суспільстві та шляхів їх розв'язання. Таким чином ефективним інструментом позитивного інформаційного впливу стає соціальна реклама, яка традиційно покликана змінити ставлення населення до певних соціальних проблем, а в подальшій перспективі сприяти формуванню нових соціальних цінностей.

УДК 316.334.52 (477.64)

Попович В. М.¹, Сотник М. В.²

¹ канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

² студ. групи ГП-318-м ЗНТУ

РОЗВИТОК ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗАСОБАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ

Враховуючи сучасний стан Запорізької області, зокрема те, що на сьогоднішній день регіон втрачає статус промислового району, з'являється потреба у залученні інвестицій як місцевого рівня так і міжнародного.

Одним з важливих завдань стратегічного планування розвитку території, зокрема в Україні, є залучення до неї місцевих чи іноземних інвесторів. Будь-яке капіталовкладення, особливо на новій території, пов'язане з ризиком. Крім реальних ризиків, зовнішній інвестор стикається з не менш важливим стримувальним чинником – браком необхідної інформації про місцеву економіку, закони, уповноважених приймати рішення. Доки інвестори не матимуть уявлення щодо

проектів, потрібних задля вдосконалення й розвитку інфраструктури міст, територій та регіонів і не будуть підготовлені до інвестування, годі сподіватися, що вони прийдуть. Цю проблему можна значною мірою розв'язати завдяки маркетингу адміністративно-територіальної одиниці.

Останніми роками спостерігається посилення конкуренції не лише серед комерційних підприємств, неурядових організацій або політичних партій, але й між територіальними одиницями. Останні конкурують між собою за доступ до обмеженого ринку інвестиційного капіталу, аби залучити й утримувати на своїй території інвесторів, а також інших споживачів місцевих ресурсів. Суперництво територіальних одиниць ґрунтується і водночас зумовлює підйом економіки регіону, а отже, зростання рівня заможності жителів. Перемога в цьому суперництві за якнайповніше задоволення потреб та очікувань різних споживачів ресурсів територіальної одиниці найперше залежить від професійного підходу до управління. Ця конкуренція змусить замінити теперішні способи діяльності держави та органів місцевого самоврядування ринковою концепцією управління територіальною одиницею, метою якої є задоволення потреб і бажань мешканців та гостей міста на основі детального вивчення й аналізу зовнішнього і внутрішнього ринків. Така концепція управління територіальною одиницею належить до сфери територіального маркетингу.

Таким чином, маркетинг є важливою складовою політики органів місцевого самоврядування у сфері місцевого розвитку, і в цьому контексті визначається як процес комплексної взаємопов'язаної діяльності органів місцевого самоврядування, приватного та громадського секторів, що спрямована на підвищення конкурентоспроможності та привабливості певної територіальної громади, а також загальної якості життя населення, і яка реалізується шляхом розробки і впровадження економічних, соціальних, культурних та політичних програм і заходів, з використанням різноманітних інструментів та методів маркетингу.

Отже, підвищення ефективності управління розвитком територіальної громади потребує розробки та впровадження комплексної системи заходів органами місцевого самоврядування в партнерстві з іншими зацікавленими особами (представниками бізнесу, населенням, громадськими організаціями, інвесторами, навчальними закладами, іншими установами та організаціями громади), до яких відносяться такі як: розробка стратегії розвитку; виявлення місцевих переваг та унікальних територіальних ознак; розробка ефективної маркетингової стратегії; розвиток місцевої інфраструктури; поширення освітніх програм; створення організаційних структур з маркетингу; формування партнерств; створення ефективної інформаційно-комунікаційної мережі та ін.

Формування органами місцевого самоврядування ефективної політики у сфері соціально-економічного розвитку територіальної громади вимагає детального дослідження кожного з запропонованих вище заходів, а також процесу їх впровадження.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ І КЛІЄНТІВ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Проблема вивчення гендерної специфіки кадрового потенціалу і клієнтів соціального захисту населення є важливою і актуальною не тільки для окремих міст України, але і сфери соціального захисту в цілому. Те, що соціальний захист – переважно сфера жіночої зайнятості з одного боку, і те, що, з іншого боку, клієнтами соціального захисту частіше є теж жінки – це очевидна, але далеко не єдина грань проблеми. Гендерні особливості соціальної сфери міста і регіону в цілому відрізняються вельми значущою специфікою, національними традиціями, що також мають виразний гендерний підтекст.

Потреба дослідження гендерних особливостей в процесі реалізації соціального захисту населення обумовлена проблемою, яка характеризується складністю взаємостосунків між клієнтами і фахівцями. Дана проблема є інтегральною і соціально значущою в сучасній культурі. Професійні і соціально-гендерні відносини частково перекривають один одного. Майбутнє соціальних послуг і в цілому культури обумовлене успішністю подолання роз'єднуючих сил як між людьми, в особистості.

Дослідження гендерних особливостей соціального захисту – недостатньо вивчена область соціологічного знання. Врахування особливостей чоловічої і жіночої життєдіяльності особливо важливо при роботі по оптимізації соціального самопочуття незахищених категорій громадян.

Методологічна база вивчення проблем взаємодій виробників і споживачів соціальних послуг в системі соціального захисту – наукові підходи системного аналізу і структурного функціоналізму. Вивчалися розробки проблем соціального порядку в роботах Т. Парсонса (теорія систем) і Н. Лумана. Серед численних ідей Т. Парсонса для дослідження були важливі підходи до проблеми соціального порядку, взаємозв'язку функціональних підсистем суспільства (схема AGIL).

Розгляд гендеру як соціальної статі був здійснений в концепціях соціальної стратифікації, де була досліджена нерівність у відносинах між шарами і класами.

Об'єктом дослідження є фахівці і клієнти системи соціального захисту населення.

Предметом дослідження стали гендерні особливості соціального захисту населення.

Мета дослідження – виявити гендерну специфіку взаємодії кадрового потенціалу фахівців і клієнтів системи соціального захисту.

У практичному плані мета дослідження полягає в розробці шляхів оптимізації взаємостосунків споживачів і виробників соціальних послуг через виявлення гендерних особливостей такої поведінки, розробці адресних рекомендацій по цільовій роботі із споживачами.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- визначено зміст соціального захисту населення в контексті інституційного підходу;

- показана можливість і необхідність врахування впливу гендерної специфіки на взаємодію між працівниками служб соціального захисту і їх клієнтами;

- проведений аналіз потреб, самоідентифікації, специфіки соціального самопочуття, гендерних переваг по відношенню до особи соціального працівника і його поведінкових характеристик споживачів послуг служб соціального захисту;

- виявлені гендерні стереотипи споживачів соціальних послуг, визначена їх роль у формуванні патерналістських настроїв або орієнтації на самодопомогу;

- позначені гендерні особливості соціологічного портрета соціального працівника.

Практичне значення дослідження полягає в розробці практичних рекомендацій, направлених на оптимізацію взаємодії органів соціального захисту із споживачами соціальних послуг в гендерному аспекті.

УДК 304.04

Васильченко О. А.¹, Шепілова Ю. О.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. групи ГП-318-м ЗНТУ

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Термін «проект» стійко увійшов у сучасний лексикон соціальних працівників, як невід’ємна частина соціальної роботи. Актуальність теми зумовлена необхідністю наукового вивчення технології соціального проектування, адже на сьогодні досягнення мети є недостатньою характеристикою ефективності роботи в соціальній сфері.

«Проектування» тлумачиться як: процес розробки проекту; різновид усвідомленої інноваційної діяльності, процес конструювання та впровадження нововведення; технологія випереджаючого відображення дійсності, засіб визначення науково обґрунтованих варіантів планового розвитку певних процесів та явищ.

Соціальний проект – це сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання середовища, що змінюється, матеріальної або духовної цінності. Проектування можна розподілити на дві взаємопов’язані складові: розроблення певного проекту (передба-

чає передпроектний аналіз, визначення мети і завдань проекту, окреслення засобів, методів та організаційних форм його реалізації, визначення етапів та процедур реалізації, хронологічних меж, формулювання критеріїв та визначення методів оцінки ефективності проекту); виконання проекту, яке здебільшого здійснюється вже існуючими структурами, або, за необхідності, спеціально створюваними підрозділами; виконання проекту включає організацію та відповідальності, які поєднуються процесом управління та спільними діями персоналу щодо реалізації цілей проекту. З точки зору практики соціальної роботи, проектування - це, по-перше, необхідна складова менеджменту діяльності соціальних служб, фахівців із соціальної роботи; по-друге, необхідна складова самоменеджменту фахівця з соціальної роботи; по-третє, соціальна технологія (і технологія соціальної роботи), спрямована на прогнозування та програмно-цільове здійснення соціальних нововведень.

Отже, більшою або меншою мірою проектування присутнє в діяльності кожного фахівця із соціальної роботи, є засобом його самоменеджменту. Неможливо не погодитися з тим, що проектування є потужним засобом людської діяльності. Але коректне ставлення до проектування полягає в розумінні його інструментальності. Проектування – це лише засіб, але не мета. Проектування не варто абсолютизувати. Ці тези особливо актуальні для соціального проектування, пов'язаного з безпосереднім впливом на життя людей. Реалізація проекту, пов'язана із взаємодією людей, потреби, інтереси та здібності яких неможливо адекватно, повною мірою відобразити в проектних схемах. Застосування механізмів проектування відкриває перед соціальною роботою широкі перспективи. Проектування дає можливість: повніше та ефективніше використовувати здобутки теорії соціальної роботи в практичній діяльності фахівців із соціальної роботи, соціальних служб; цього можна досягти шляхом проектування технологій соціальної роботи, інноваційних соціальних служб, моделей взаємодії соціального працівника та клієнта; інтенсифікувати процес соціальної роботи, надавати допомогу ширшому колу клієнтів, шляхом чіткого визначення пріоритетних цілей та напрямів роботи, прогнозування результатів.

Роль проектування у практичній діяльності фахівців із соціальної роботи, соціальних служб полягає в значущості механізмів проектної діяльності для здійснення ефективної соціальної роботи. Проектування в соціальній роботі має межі, які детерміновані необхідністю уважного, відповідального ставлення фахівців соціальної роботи до здійснення проектної діяльності, спрямованої на оптимізацію життєдіяльності клієнта, усунення небезпек.

ЕЙДЖИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

На сьогоднішній день перед українським суспільством гостро постала проблема вікової дискримінації, яка отримала назву «ейджизм», що призводить до зниження соціального функціонування громадян різних вікових категорій та негативно відбивається на всій культурі суспільства в цілому.

До розгляду питань щодо проявів ейджизму зверталися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: Р. Батлер, І. С. Кон, О. В. Краснова, О. Р. Дашковська, Є. Ю. Захаров, Л. С. Виготський та інші.

Об'єктом дослідження є ейджизм як соціальна проблема.

Предмет дослідження – основні прояви ейджизму щодо людей різних вікових категорій.

Мета роботи полягає у тому, щоб дослідити особливості проявів ейджизму стосовно людей різних вікових категорій та розробити систему профілактичних заходів щодо мінімізації розповсюдження даного явища.

Термін «ейджизм» у науковий обіг у 1969 році ввів директор Національного інституту старіння США Роберт Батлер. За його визначенням, ейджизм символізує приховане занепокоєння людей молодого і середнього віку, їх особистісну відразу і відчуття неприязні до людей, які старіють, страх немичності, смерті, хвороби.

На сьогоднішній день єдиного підходу до визначення поняття «ейджизм» не існує, проте, на основі аналізу існуючих термінів, можна дати таке узагальнене визначення ейджизму – це негативне ставлення індивіда до людей іншої вікової категорії, упередження проти них.

Розкриваючи зміст даного поняття помітно, що превалюючою категорією є дискримінація, тобто така форма негативного ставлення до окремих осіб або груп, яка проявляється у готовності адекватно сприймати лише тих людей, які відповідають заздалегідь визначеному критерію віку. У ході дослідження було з'ясовано, що ейджизм може мати певні форми, серед яких виділяють такі як: едалтизм, джейнізм, едалтоцентризм, хроноцентризм.

Істотну роль у формуванні ейджизму відіграють поширені серед суспільства стереотипи щодо певних вікових категорій населення.

Процес формування вікових стереотипів протікає в контексті підвищення соціальної обізнаності, знань про свою та інші вікові групи, які формуються по мірі накопичення соціального досвіду. Найбільш поширені вікові стереотипи засвоюються людиною в дитинстві завдяки основним інститутам соціалізації, а саме: сім'ї, де дитина вперше стикається з проблемою вікових

відносин з людьми у взаємодії з різними поколіннями родини; навчальному закладу, зокрема у школі, де в дитини формуються специфічні вікові стереотипи, які пов'язані з тим, що до учнів різних класів пред'являються різні вимоги; а також задяки ЗМІ, які пропонують різноманітні стереотипізовані вікові образи.

У будь-якому суспільстві, включаючи і Україну, присутні певні загальні стереотипи щодо різних вікових категорій, наприклад, такі: всі діти – чисті душою; всі підлітки – «важкі»; молоді люди страждають легковажністю; сорокарічні люди перебувають у кризі; літні люди – консерватори; старі – боркунки тощо.

У суспільно-політичному житті проявами вікової дискримінації є такі судження як: оцінка молодих людей як ще нездатних до сприйняття і розуміння серйозних проблем, а літніх людей — як уже нездатних, хворих і немічних.

Негативне ставлення до представників певної вікової категорії може проявлятися у вигляді пасивної або агресивної поведінки оточуючих щодо них. Діапазон такої поведінки може коливатися від байдужого або зневажливого ставлення мікросоціальних груп або окремих її членів до осіб певного віку до непрямого або прямого насильства над ними.

Серед дискримінаційних практик поширені вікові обмеження і під час прийому на роботу, які стосуються як людей похилого віку, так і молодого покоління. Так, одні працедавці шукають фахівців старшого віку, яких вважають більш досвідченими, відповідальними, здатними адаптуватися до різних умов. Інші ж працедавці чекають на молоді амбіційні кадри. Для них молодь — це така категорія працівників, яка обізнана інтернетом, енергійна та здатна не зважати на будь-які незручності у роботі у період набуття досвіду.

Як зазначалося раніше, дискримінованою за віковою ознакою може бути будь-яка людина, однак, як показують дослідження, молоді люди легше переносять факти вікової дискримінації, ніж особи похилого віку.

Таким чином, дослідження ейджизму і стереотипів, що лежать в його основі, є перспективним напрямком. Розробка даної проблеми дозволить підвищити якість соціального захисту людей похилого віку в Україні, створити найбільш комфортні умови для їхнього життя, а також подолати стереотипні установки стосовно інших вікових категорій.

СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА»

УДК 007: 304: 070

Погребна В. Л.¹

¹д-р філолог. наук, проф., зав. каф. журналістики ЗНТУ

МІСЦЕ ЧАСОПISУ «ДНІПРО» В СУЧАСНОМУ ЖУРНАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Сучасні літературно-мистецькі журнали виконують важливу роль фіксації, систематизації та критичного аналізу знакових явищ сучасного літературного процесу, популяризації творчості молодих українських письменників; вони є важливою трибуною для розвитку фахової літературної критики. Журнали – літературні, публіцистичні, критичні – не тільки місце роботи професійних літераторів, критиків і публіцистів і стартовий майданчик для початківців. Вони перетворюються на місце перетину різних світів, де в процесі вічних суперечок народжуються або принаймні повинні народжуватися – очікувана істина відчуття національної свідомості, риси ідентифікації, які б об'єднали жителів України.

Більшість літературних часописів вже зайняли свою нішу в літературному просторі України, мають вже сформовані принципи і критерії добору текстів та своїх авторів і своїх читачів. Через це можна сказати, що роль часописів у літературному процесі незаперечна; кожен із часописів має певну функцію і роль в ньому, представляє одну зі сторін сучасного літературного життя, презентує певний літературний дискурс.

Останнім часом розгляд типологічних особливостей сучасної літературно-мистецької журнальної періодики в Україні помітно активізувався, однак подібні розвідки мають поодинокий характер (дослідження О. Іванової). Мета нашого дослідження: визначити місце і роль часопису «Дніпро» в сучасному журнальному дискурсі.

На фоні всіх літературно-мистецьких журналів України яскраво виділяється часопис «Дніпро» – щомісячний повнокольоровий літературно-художній журнал, що видається з 1927 року (часопис отримав свою загальновідому назву у 1944 році). Головний редактор журналу – відомий український поет-пісняр, письменник, лауреат багатьох всеукраїнських і міжнародних мистецьких премій Микола Володимирович Луків.

З 2009 р. року часопис видається Товариством з обмеженою відповідальністю «Редакція журналу «Дніпро». Засновники – Благодійний фонд сприяння розвитку науки, освіти і культури «ВІК» (президент – Сергій Ходаковський), Партія Всеукраїнського об'єднання лівих «Справедливість» (голова – Іван Чиж), ВАТ «Мотор-Січ» (гендиректор – В'ячеслав Богуслаєв), Український фонд культури (голова – Борис Олійник), Поліграфкомбінат «Україна» (директор – Валентин Музика) та трудовий колектив редакції.

Виходить журнал щомісячно та розповсюджується за передплатою на всю територію України. Наклад – 10200 примірників. Обсяг номеру – 150–190 сторінок.

Сьогодні часопис «Дніпро» позиціонує себе, як часопис української літератури ХХ–ХХІ століття. Та й упродовж усієї своєї історії він позиціонував себе як молодіжне видання. Провідний принцип об'єднання матеріалів у рубрики – жанрово-тематичний, він дає можливість зорієнтуватися щодо тематики та жанру матеріалів. Основні рубрики:

- «Проза» (фантастика, містика, неймовірні любовні історії, еротика, пригодницькі матеріали, детективи, гумор);

- «Поезія» (редакцією проводяться поетичні конкурси, які спонукають поетів шукати нові несподівані теми);

- «Театр і драма» (сучасні українські п'єси, а також статті, що висвітлюють найновіші тенденції театрального процесу України; інтерв'ю з відомими драматургами, режисерами і акторами; статті, присвячені теорії драми, жанровій класифікації, та огляди поточних театральних фестивалів);

- «Молодняк» (історія становлення не лише самого часопису, а й усієї багатой української літературної спадщини, цікаві історичні випадки, описи життя видатних митців, поетів, письменників України);

- «Критика» (огляди літературних конкурсів, аналітичні статті різноманітного спрямування, проблемні нариси, аналіз одного з художніх творів, опублікованих в журналі);

- «До ВУС» (дотепні та вдалі українські синоніми);

- «Нобелівка» (творчість кращих митців світової літератури, нобелівських лауреатів).

Часопис має власну сторінку в мережі Інтернет: <http://www.dnipro-ukr.com.ua/ednipro.html> (dnipro-ukr.com.ua – сайт журналу, dnipro-ukr.com.ua/forum/ – форум, www.ursr.org/dnipro/ – архів журналу).

Видання «Дніпро» містить матеріали, де активно висловлюються позиції, згідно яких багато важить суспільно-політичний, морально-світоглядний та національно-територіальний критерії, формується бачення літератури в контексті соціокультурних процесів. Митцям слово надається не лише для розкриття своїх власних позицій у літературному житті й літературному процесі, а також для висловлення свого ставлення до творчості інших авторів, – рецензування свіжих творів.

«Дніпро» є одним з найпопулярніших та модних україномовних літературних журналів України. Олександр Довженко, Олесь Гончар, Ліна Костенко, Іван Драч, Григорій Тютюнник, Володимир Дрозд, Павло Тичина, Максим Рильський – це лише мала частина відомих українських авторів, які пов'язали свою долю з журналом «Дніпро», опублікувавши в ньому свої твори та створюючи україномовну культурну спадщину. Видання вирізняється досить

широким спектром висвітлення сучасного літературного процесу, а тому матеріали, що публікуються у часописі, мають своїх читачів серед найрізноманітніших категорій споживачів.

Журнал надає можливість реалізувати творчий потенціал і заявити про себе на літературному просторі. Сьогодні часопис публікує твори видатних сучасників і молодих письменників, таких як: О. Іранець Б. Олійник, О. Забужко, М. Кідрук, Валерій та Наталя Лапікури, І. Павлюк, А. Кокотюха та ін.

«Дніпро» останніми роками змінився – він видається у новому форматі, з сучасним поліграфічним оформленням, тут публікуються репродукції полотен вітчизняних та зарубіжних художників. Приділяється увага проблемам сучасного кіно, драматургії. У 2010 році журнал став повнокольоровим, ілюстрованим і відкрив нові перспективи й можливості для подачі художнього тексту, ставши орієнтованим на смаки сучасного читача.

Журнал «Дніпро» відкриває літературні стежки для авторів-початківців, відслідковує творчість відомих авторів української сучасної літератури, показує нові грані зарубіжної літератури в прозових та поетичних перекладах, вишукує творчі скарби в різноманітних літературних конкурсах. На сьогодні він залишається, можливо, в Україні одним з небагатьох видань, які регулярно виходять і успадковують традиції концепції «товстого літературного журналу».

УДК 007: 304: 070

Пода О. Ю.

к. філол. н., доцент кафедри журналістики ЗНТУ

ГЕНДЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

У контексті аналізу соціальних комунікацій як наукової галузі (27.00.00) варто зважати на множинність її складових. Йдеться про сім наукових спеціальностей: це теорія й історія соціальних комунікацій; документознавство, архівознавство; книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; теорія та історія журналістики; теорія та історія видавничої справи і редагування; прикладні соціальнокомунікаційні технології; соціальна інформатика.

«Соціальні комунікації забезпечують функціонування соціальних систем за рахунок роботи інформаційних потоків. Соціальні системи, як і будь-які інші, повинні вміти адаптуватися до змін або підтримувати існуючий баланс. У виконанні цих завдань вирішальну роль відіграють саме комунікації... Соціальні комунікації налаштовані на роботу з масовою свідомістю, або в контексті «маса – індивід», або в контексті «індивід – маса». Як правило, отримувач у таких системах є пасивним, він не має технологій, адекватних технологіям впливу на нього» [1].

Аналіз гендерних технологій як наукової проблеми («гендерні технології – способи, механізми, канали формування інституту статі й закріплення відповідних статевих ідентифікацій. Логіка сучасного визначення соціальної статі доводить нерозривність зв'язку між поняттями «стать – дискурс – влада». Гендерні технології співвідносяться з дискурсом: за суттю вони й є дискурсивні механізми; вони зумовлюють й регламентують форми й стадії становлення гендеру. Гендерні технології демонструють, як оформлюється гендер, як стать стає ідеологічним продуктом» [2]) мало представлений у національному науковому дискурсі, хоча їхнє застосування в соціальних системах і соціальних комунікаціях є активним досить тривалий час. Це зобов'язує дослідників виражено й коректно ставитися до порушення й аналізу цієї проблеми.

Урахування вище зазначеного є обов'язковим, особливо на рівні міждисциплінарних досліджень, зокрема аналізу соціальних комунікацій крізь призму гендерної теорії. Зауважимо, що багатоскладовість наукової галузі «соціальні комунікації» вимагає від дослідників розуміння й усвідомлення як унікальності кожної з семи наукових спеціальностей галузі, так і чіткого бачення й конструювання взаємозв'язків і взаємовпливів між ними.

Вивчення механізмів, засобів, способів створення, застосування гендерних технологій та їх результатів й ефектів у соціальній системі, зокрема, у царині теорії й історії журналістики та у сфері прикладних соціально комунікаційних технологій матимуть як чимало рівні перетинів, так і багато відмінного. Наприклад: ЗМК можуть розглядатися як канали трансляції/ретрансляції «продукту» гендерних технологій, над яким працювали фахівці сфери прикладних технологій; натомість і ЗМК можуть самостійно створювати технологічний продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендерные технологии // Гендерный глоссарий проекта «Ресурсы гендерного образования». – Режим доступа: <http://vocabulary.ru/dictionary/43/word/gendernye-tehnologi>.
2. Почепцов Г. Соціальний інжиніринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей. – К.: Альтпрес, 2010. – 254 с. – (Серія «Академія майбутнього»).

ПРИНЦИПИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В СУЧАСНОМУ МЕДІА-ТРАВЕЛОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ЖУРНАЛУ «МАНДРИ»)

Травелог у вітчизняному науковому дискурсі поступово починає витісняти загальноживані терміни подорожній нарис або література подорожі, що відображає процеси жанрової динаміки. Англійський вчений Й. Борм переконує у доцільності розмежування травелогу і літератури подорожей, оскільки травелог відноситься до літератури нон-фікшн. Отже, термін травелог є адекватним для опису і презентації тенденцій сучасної тревел-журналістики.

Медіа-травелог споріднений із тривалим досвідом літературного жанру. Відповідно до теоретичних засад, особливість літературної (або нарративної) журналістики полягає у впровадженні діалогізації, суб'єктивізації, фокалізації, ритмізації матеріалу. До цих визначальних координат літературного журналістського письма додається неповторна авторська майстерність.

Проте тревел-журналістика, реагуючи на виклики часу, динамічно просувається у бік лайфстайл-журналістики, що впливає на жанрово-тематичну специфіку видань. Травелог як мінлива та надзвичайно рухлива жанрова організація стандартизується, набуває чіткої, фіксованої структури, яка відповідає значущим властивостям нового соціокультурного типу журналістського видання. Зокрема, спостерігається слабке використання авторського ресурсу, наближення журналістського висловлення до «нульового ступеня письма», дистанційованого, об'єктивованого показу референтної дійсності на кшталт путівника. Натомість відбувається розширення фактичного поля тексту та домінування інформативного стилю. Саме ці процеси дали привід західним дослідникам стверджувати, що травелог як суто тематичне утворення сьогодні не може розглядатися в контексті літературної журналістики, яка відрізняється модальними характеристиками.

Журнал «Мандри» – проєкт видавничого дому «Мандри». Розпочавши діяльність у 2004 р., редакція журналу не відмовилася від вихідних концептуальних позицій та стратегій їх реалізації. Видання прагне зацікавити різну аудиторію, пропонуючи як туристичний матеріал щодо зручного відпочинку, кращого вибору із-посеред готельно-ресторанного сектору регіону тощо, так і статті з посттуристичною ідеєю, які концентруються на подоланні стереотипів щодо певних регіонів, відкритті нових маршрутів і повідомлень про віддалені куточки світу, потребує особливого підходу до оформлення матеріалу. Із-посеред типологічно подібних видань в українському медіа просторі журнал вирізняється підтримкою вітчизняної літературної подорожньої творчості, що виявляється у підтримці талановитих тревел-журналістів. Наприклад, у журналі активно публікується відомий М. Кідрук («Місто привід Колманскоп» (2012 № 64), «Острови піщаного моря» (2011 № 5) «Як ми ловили піраній» (2010 № 57)), журналістська робота

якого вже переросла в популярні серед читачів нон-фікшн-видання. Також на сторінках журналу в рубриці «Книжкові новинки» з промометою з'являються окремі частини майбутніх творів, у тому числі і художнього характеру: «Мандрівки без сенсу і моралі» Ірен Роздобудько, «У пошуках Огопого» Л. Вороної.

Інформативна функція залишається пріоритетом видання. Проте на першому місці розташовується оригінальний авторський матеріал, про що свідчить структура сторінки: різні види інформації (корисна інформація для подорожуючого, статистичні дані, географічно-краєзнавчі повідомлення) подаються на берегах статті меншим шрифтом.

Авторське начало як основа літературної журналістики виразно проявляється у роботі журналістів видання, зокрема: В. Біленка («Амстердам: з марихуаною і без. Як ми курили драп, вешталися по секс-шопах і відвідували порно-театри» (2011 № 4), «Шість годин у Чорнобильській зоні» (2010 № 52), «Карпати. Три сезони за три дні» (2010 № 54), А. Мельниченко («Три береги Мексики» (2012 № 65), «Тушеті. Подорож у минуле» (2010 № 54), О. Пендраковської («Дев'ять міст за сім днів» (2010 № 48), О. Сердюка («Автостопом з України до Тибету» (2012 № 64). Суб'єктивність вражень – це те, що постулюється видавцями як визначальна ознака публікацій та зумовлює урізноманітнення наративних стратегій та інстанцій травелогів:

- розширення функцій діалогу (зменшення дескриптивної складової, психологізація оповіді, заміщення портретної та етнографічної дескрипції)
- акцентуація авторської рефлексії, переживання та оцінки, іронічні та сатиричні модуси.
- ускладнення часо-просторової організації травелогу (трансформація лінійної моделі наративу, порушення маршрутного принципу композиційної організації тексту, обмеження часових меж подорожі, що призводить до концентрації та ритмізації наративу, виключенню традиційних туристичних місць (перелічування, швидкий погляд і опис) та зосередженню на показі повсякдення).
- ускладнення наративно-мовленнєвої техніки (особистісні форми займенників, метатекстові елементи, класи дієслів, марковані синтаксичні форми)
- упродовження автобіографічного досвіду.
- пригода і подія як основа наративу (зменшення описовості, динамізація сюжету).

Перед сучасними тревел-виданнями постає проблемне питання щодо новизни інформації, збереження інтриги для читача, особливо ж враховуючи динамічні зрушення у самій практиці туризму, різних засобів та цілей перетинання кордонів, перенасичення інформації щодо розтиражованих локусів (Париж, Амстердам, Лондон). Акцент з висвітлення місцевих особливостей пересувається на інтерпретацію, з фіксації туристичних пам'яток – на переосмислення простору і вироблення нового погляду. Звернення до літературних принципів на тлі вичерпання власне географічних ресурсів відіграє колосальну роль у відновленні та насиченні травелогів змістовим потенціалом.

МІМІКА, ЖЕСТИ – АКТУАЛІЗАЦІЯ НЕВЕРБАЛЬНОГО ТЕЛЕОБРАЗУ

У сучасному суспільстві засоби масової інформації є важливим соціальним інститутом. У процесі телевізійного мовлення, яке має свою специфіку, взаємодіють дві сторони: телеведучий і глядач. Ця взаємодія є предметом дослідження різних наук (соціологія, психологія, журналістикознавство). Як правило, саме телебачення розглядається дослідниками як єдиний аудіовізуальний засіб масової комунікації, де інформація, яка передається в ефір, персоніфікована автором-ведучим. Тому постать ведучого або героя передачі має велике значення. Більшість глядачів реагують не на саме мовлення, а на невербальні елементи (посмішку, міміку, жести, манеру спілкування), що дозволяють змінити ставлення того хто говорить до змісту інформації. Цим і зумовлена актуальність дослідження невербаліки як домінантної складової актуалізації телеобразу.

У сучасному журналістикознавстві чимала увага приділяється невербальній складовій образу телеведучого. Зокрема, розвідки А. Кісельової, Ю. Любченко, Г. Мельник присвячені невербальним складникам медіаобразу на рівні такесики, кінетики, проксемики. Про комунікативні невербальні прояви як чинники творчого акту тележурналіста згадує у своїх працях і М. Андрющенко.

Спілкуючись, ми не лише слухаємо інформацію, але й дивимось в очі співрозмовника, сприймаємо інтонацію, міміку, жести. Невербальне спілкування – спілкування без слів часто виникає на підсвідомому рівні. Жести або доповнюють і підсилюють словесне спілкування, або суперечать та послаблюють. Часто невербаліку використовують для встановлення емоційного контакту з співрозмовником, підтримки опонента у процесі бесіди, для фіксації того, наскільки добре людина володіє собою, а також заради того, щоб отримати інформацію про приховані думки учасника діалогу.

Жест, поза, рухи головою, корпусу та плечей – явище суто індивідуальне. Однак, тут існують певні правила, якими не можна нехтувати. Технічні особливості телебачення передбачають закони використання невербаліки. Зокрема, це стосується рухів рук того, хто виступає. Ведучих зазвичай показують середнім (часто крупним) планом. У цьому випадку на телеекрані залишається мало місця для жестів. Варто уникати жестів, які направлені вперед – так руки будуть виглядати занадто великими. Рухи повинні бути плавними і трохи уповільненими, ніж у повсякденному житті. Для створення позитивного образу та встановлення контакту з аудиторією, телеведучому варто слідкувати і за деякими іншими невербальними проявами: 1) поза (у положенні стоячи): спокійна, стійка, з виразними рухами тіла вперед і назад; 2) група жестів: ті, що підкреслюють головну думку (емоційні,

ритмічні) чи ілюстративні, зображальні жести, які збіднюють мовлення; 3) очі (які «бігають») і заважають глядачам зосередитись на змісті виступу та ін.

Звернемось до невербального образу Савіка Шустера – ведучого ток-шоу «Шустер-LIVE» на телеканалі «Інтер». Ця програма для тих, хто не боїться дискутувати, в студії завжди конфлікт, діалог між опонентами. Телеведучий активно використовує невербальні знаки, що, без сумніву, урізноманітнює та прикрашає його мовлення, свідчить про його істинне ставлення до того, що відбувається в студії.

Першу частину програми Савік Шустер проводить сидячи. Однак, це не говорить про статичність його пози. Відзначимо, що ведучий достатньо темпераментний, тому його рухи мають емоційний характер. Він часто схиляється у бік співрозмовника, спирається рукою на стіл, жестикулює обома руками. Часто тримає руку біля рота, прикриваючи його, щоб не дозволити собі перебити співрозмовника. У другій частині ток-шоу, телеведучий стоїть у центрі зали не маючи при цьому ніякої опори на яку б можна було опертись. На наш думку, це дещо сковує його рухи. Проте, поза не статична – Савік Шустер повертається до глядачів або до моніторів у залежності від того до кого звертається чи слухає. Стоячи, ведучий активно використовує вказівні та описово-зображальні жести, що свідчить про його зацікавленість процесом обговорення та тематикою дискусії. Часто в руках Савік тримає ручку. Це дозволяє йому упорядкувати свої рухи, зробити їх менш імпульсивними та різкими.

Отже, міміка і жести відіграють важливу роль у формуванні невербального телеобразу. Використовуючи невербаліку, телеведучий підтримує контакт із аудиторією, пробуджує інтерес у глядачів до проблем, що обговорюються.

УДК 007: 304: 070

Куянцева О. О.

вкл. ЗНТУ

ВИСВІТЛЕННЯ СИМПТОМІВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ (НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІКАЦІЙ ДІЛОВОГО ТИЖНЕВИКА «БІЗНЕС»)

Висвітлення економічної тематики на шпальтах спеціалізованої преси – один із провідних напрямів української журналістики. Особлива увага в ділових виданнях надається темам, які є визначними для розвитку української та світової економіки. Однією з таких в останні роки є, безумовно, тема фінансової кризи, що впливає на всі сфери життя суспільства.

Дослідження ділової преси на сьогоднішній день є напрямом журналістикознавства, що активно розвивається, про це свідчить велика кількість наукових праць. Серед найгрунтовніших варто відзначити дослідження таких сучасних

російських вчених, як С. Віноградова, В. Іваницький, І. Дьомін, В. Кулєв, Б. Місонжников, Г. Мельник, Д. Мурзін, Л. Рогожин, О. Мордовська та інших, в яких розглядаються типологічні ознаки ділової преси, її тематика та проблематика. На жаль, в українській науці економічна журналістика ще тільки потребує свого вивчення.

З огляду на це, аналіз висвітлення симптомів світової фінансової кризи в українській економіці є актуальним. Предметом дослідження обрано діловий тижневик «Бізнес», оскільки це одне з найстаріших та найавторитетніших спеціалізованих економічних видань в Україні, на шпальтах якого у 2008 – 2009 роках приділялась значна увага кризовим економічним процесам, що відбувались в нашій країні.

Характеризуючи фінансову кризу в Україні, більшість економістів відзначає неоднозначний характер цього явища. У роботі І. Бураковського та О. Плотнікова «Мировая экономика: глобальный и финансовый кризис» зазначається наступне: незважаючи на те, що у 2008 році Україна мала вибудовану економіку з максимально розвиненими її атрибутами та відповідним ступенем її інтегрованості у світову економіку, внутрішня економічна та політична криза в державі почалася задовго до найбільш знакових виявів світової фінансової кризи, у тому числі і безпосередньо для України.

У 2008 році криза набула світового характеру і поступово почала проявлятися в значному зниженні обсягів виробництва, зниженні попиту і цін на сировину, зростанні безробіття. Про це громадськість активно інформували як загальнополітичні, так і спеціалізовані видання, зокрема, тижневик «Бізнес». Головним симптомом внутрішніх кризових процесів у нашій державі стала нестабільність банківської системи, яка позначилась на стрімкому падінні курсу гривні по відношенню до курсу американського долару. Наприклад, про це йдеться у статті С. Іконнікова «Братская могила» (№ 38(817) від 22.09.2008), де автор аналізує проблеми фінансових ринків США, європейських країн та Росії, зазначаючи, що проблеми в закордонній економіці спричинять активне виведення інвестицій з нашої країни, отже, знецінення гривні уникнути буде неможливо.

Один із наслідків кризи банківської системи – неспроможність населення виплачувати кредити. Про це повідомляється ще в одній аналітичній статті С. Іконнікова «Бюрная молодость» (№6 (837) від 09.02.2009). Автор наводить статистичні дані, згідно з яким у державі близько 2 млн громадян запізнюються з виплатами кредитів. Зазначається, що в Україні організовано Банк кредитних історій (БКИ), який буде містити відомості про кредитні історії платників. Спираючись на думки експертів, автор зазначає, що для українців це стане проблемою, адже негативна репутація клієнта може завадити йому отримувати кредити у подальшому у посткризові роки.

До основних симптомів кризи також можна віднести такі процеси, як скорочення промислового виробництва та різке зростання безробіття в країні. Як-

равим прикладом висвітлення цієї теми може слугувати розгорнута аналітична стаття з елементом інтерв'ю О. Середи «Корне-плоды» (№47 (826) від 24.11.2008), у якій йдеться про кризу у деревообробній та меблевій промисловості. Автор неупереджено наводить «оптимістичний» прогноз подальшого розвитку галузі (наданий В. Масюком, президентом Української асоціації деревообробного обладнання») та «песимістичний» (висловлено С. Сагалем, президентом Української асоціації меблевих та деревообробних підприємств). Завершується матеріал блиц-інтерв'ю з М. Тимошенком, Головою державного комітету лісового господарства України. Він говорить про заходи, якими держава сподівається підтримувати деревообробну промисловість.

У проаналізованих публікаціях не тільки зазначаються симптоми економічної кризи, а й пропонуються шляхи виходу з неї. Найефективнішими заходами, на думку журналістів, є створення стабілізаційного фонду, вдосконалення бюджетного кодексу України та боротьба з корупцією. Однак, варто також зазначити, що журналісти частіше висвітлюють неготовність української влади боротися з кризовими явищами, ніж шляхи їх усунення.

УДК 007: 304: 070

Селюкова Н. Ю.

старш. викл. ЗНТУ

ЗАСТОСУВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ДО ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТВОРІВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРІВ

Авторське право має за мету встановлювати й охороняти інтелектуальну власність на твір. Однак у законодавстві, що стосується інформаційної сфери, мова не йде саме про журналістські твори, які є однією зі складових інформаційного простору. Навіть встановлені певні обмеження щодо авторського права, про яке зауважується, що на новини дня, тижня, а також прес-інформацію даний закон не поширюється. Тож виходить, що малі інформаційні жанри журналістики залишаються поза законом і їх автори на мають право на охорону своїх творів.

Проте, у Рекомендаціях щодо охорони та захисту авторського права у засобах масової інформації 2010 року, (далі – Рекомендації), зазначається: «3.2. При вирішенні питання надання охорони інформації як об'єкту авторського права, необхідно враховувати форму подання цієї інформації.... правовій охороні підлягає право на твір у цілому та на відповідні його елементи, які містять ознаки твору як об'єкта авторського права, тобто не лише оригінальності, але й творчого характеру».

Для з'ясування особливостей застосування авторського права до журналістських творів інформаційних жанрів необхідно розглянути саме поняття прес-інформації. Як зазначено у «Великому тлумачному словнику російської мови» за

авторством С. Кузнецова, прес-інформація – це актуальна інформація про будь-яку важливу подію, захід тощо, підготовлена для преси, засобів масової інформації. Актуальна інформація для засобів масової інформації - це насамперед така, що містить відповіді на запитання «що?», «де?», «коли?». Тож, можемо розглядати як прес-інформацію лише ту, яка вказує на місце, час події та на те, що саме відбувалося. Іншу інформацію, яка навіть міститься в офіційних прес-релізах, навіть якщо вона складається з одного слова, віднести до прес-інформації не завжди вдається, насамперед тому, що в ній вже може міститися суб'єктивна оцінка, власне бачення автора, його сприйняття того, що відбувалося. Тобто навіть прес-реліз містить творчу складову.

До того ж у Рекомендаціях також зазначено: «2.5. Засоби масової інформації надають інформацію шляхом її оприлюднення або повторного доведення до відома публіки, зокрема, публічного сповіщення аудіовізуальних творів та аудіовізуальної інформації, опублікування статей, заміток, інтерв'ю, оглядів, малюнків, творів художнього дизайну, фотографічних творів тощо. Усі перераховані об'єкти є об'єктами авторського права (передачі (програми) мовлення є об'єктами суміжних прав)». Таким чином, обмеження на застосування авторського права можуть покладатися лише на прес-інформацію, яка міститься на офіційних ресурсах (переважно сайтах) органів влади та інших офіційних структур і відтворена там вперше. Тож навіть на малі інформаційні жанри, які опубліковані, подані в ефір у засобах масової інформації, авторське право поширюється.

Необхідно звернути увагу й п. 6.2 Рекомендацій: «Забороняється привласнення авторства на твір особою, яка не є його автором. Особи, які використовують твори зобов'язані зазначати ім'я автора під час використання твору, навіть у випадках вільного використання твору (статті 21–25 Закону № 3792-XII)». Таким чином, немайнове авторське право має зберігатися на будь-який твір, не зважаючи на його обсяг і зміст. Певні обмеження накладаються лише на офіційно поширену органами влади інформацію про подію, у якій містяться відповіді на ключові питання.

Якщо розглянути окремо кожний малий інформаційний жанр журналістики, виходячи з попередньо зроблених висновків, а також виходячи з потреб споживачів інформації, навіть хроніка і анонс можуть претендувати на авторське право. Адже мова в них йде не лише про місце і час, а й про саму подію, яку не можна лише нейтрально назвати, щоб донести об'єктивно і зрозуміло. Навіть якщо мова йде про подію, про яку всім відомо, необхідні певні деталі для пояснення суті. У такому випадку ми вже маємо говорити про творчість, бо одне й те саме можна донести різними засобами, а пошук їх вже є творчим процесом.

Таким чином, журналістські твори інформаційних жанрів, поширені в засобах масової інформації, будь-якого обсягу та змісту підпадають під Закон України «Про авторське право та суміжні права» на підставі творчої складової та факту поширення.

ВИМИСЕЛ У ПУБЛІЦИСТИЦІ

Вимисел – це уява автора метою якої є створення різноманітних читацьких ситуацій. Критерії вимислу базуються на змістовних, композиційних, індивідуально-авторських та стилєвих ознаках публікацій.

Завдання вимислу:

1. Викликати особливий інтерес до інформації, яку містить в собі публікація.
2. Заінтригувати читача.
3. Створити виразність та емоційність поданого матеріалу в публікації.
4. Сформувати у читача бажану оцінку щодо публікації.
5. Розкрити підтекст через піар.

Вимисел можна охарактеризувати шляхом класифікації його типів:

1. Художній вимисел. Він вважається важливим засобом у таких жанрах, як художній нарис, есе. Реалізується за допомогою створення сюжету, персонажів та авторських роздумів.

2. Піарний вимисел. Метою названого вимислу є реалізація різноманітних напрямків піару: чорного, білого, жовтого, червоного та інших. Реалізація типів піару залежить від жанру та цілеспрямованості публікації.

3. Сатиричний вимисел. Він пов'язаний з такими засобами, як алегорія, гіпербола. Реалізується в жанрах сатиричного напрямку: фейлетон, сатиричний нарис, пародія, критичні статті.

4. Рекламний вимисел. Сприяє створенню впливовості, емоційності тексту, передбачає наявність художніх прикрас.

5. Агітаційний вимисел. В політичних публікаціях відтворює ідеологічні уподобання, є виразом пропаганди та політичного світогляду.

6. Фантастичний вимисел. Являє собою засіб створення нереальних сюжетів, ситуацій в художніх нарисах та критичних статтях.

7. Детективний вимисел. В художніх нарисах реалізується шляхом створення гостросюжетних ситуацій. В сатиричних статтях допомагає висвітлити негативні образи, явища, вчинки.

Вимисел в публіцистиці виконує різноманітні функції.

Інформативна функція поєднує змістовні, сюжетні та ситуативні ознаки тексту. Зіткнення реального та нереального, дійсного та бажаного – це основа названої функції.

Світоглядна функція формує у читача ті погляди, які відтіняють авторські уподобання. Названа функція пов'язана з формуванням ідеології, світогляду, національного почуття.

Оцінювальна функція формує позитивне чи негативне відношення до інформації, розкриває характеристику образів, явищ. Названа функція допомагає читачеві сформулювати читачеві критичне відношення до матеріалу публікацій.

Експресивна функція створює образність, виразність публікацій. При цьому важливу роль виконують зображальні засоби (епітети, метафори, порівняння, гіпербола). Експресивність формує естетичні смаки, допомагає відтворити виразний підтекст публікацій.

Емоційна функція ставить за мету розкриття емоції, психологічні роздуми, відчуття зображення. Названа функція втілює індивідуально-авторське відношення до інформації, яка головною публікації.

Гумористична функція є засобом створення сюжету, образів в фейлетонах, сатиричних статтях. При цьому автор публікацій використовує індивідуальні прийоми створення гумору та сатири.

Впливова функція є основою серед інших функцій. Це пояснюється тим, що названа функція займає провідне місце в публіцистичному стилі. Впливовість публікації пов'язана з такими компонентами публікації, як: назва, сюжет, композиція, ліричні роздуми, підтекст.

Таким чином, вимисел є важливим творчим і різнобічним засобом формування публіцистичного тексту.

УДК 007: 304: 070

Островська Н. В.

старш. викл. ЗНТУ

РІЗНОВИДИ ПОЛІТИЧНИХ ТОК-ШОУ НА УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

З часу появи першого політичного ток-шоу на українському телебаченні були представлені різні види програм цього жанру. Проте їх характеристика залишилася поза дослідницьким дискурсом, що підтверджує актуальність обраної теми.

Метою цієї розвідки є характеристика різновидів політичних ток-шоу, представлених в ефірі загальнонаціональних каналів.

Зазвичай під політичними ток-шоу мають на увазі всі можливі жанри ток-шоу, у яких беруть участь політики і / або обговорюють переважно політичні теми. В основі політичного ток-шоу – боротьба представників політичних партій, яка посилюється перед виборами. Типовою медійною формою політичної комунікації вважаються теледебати. Н. Вакурова та Л. Московкін, звертаючись до типології жанрів сучасної екранної продукції, розглядають теледебати і ток-шоу практично як синонімічні назви одного й того ж самого жанру: ток-шоу – це варіант розмовного жанру, який поєднує елементи ін-

терв'ю, дискусії і навіть репортажу, що використовує видовищність передвиборчої конкуренції кандидатів. Являє собою невід'ємну необхідну складову цивілізованої передвиборчої компанії: змушує кандидатів конкретизувати, ідентифікувати і персоніфікувати запропоновану програму і дозволяє аудиторії структуруватися по електоратах відповідно до отриманої інформації. Натомість С. Поцелуєв визначає політичні ток-шоу як субжанр публічних розмов та виокремлює в особливий субжанр шоу-дебатів, враховуючи їх важливу роль для політичного бізнесу і «промивання мізків» електорату.

Попри тенденцію зменшення кількості прямиоефірних телевізійних дискусій, значне представництво програм цього жанру у передвиборчі періоди дає можливість визначити різновиди політичних ток-шоу на українському телебаченні. Визначаючи типи передач, до уваги беремо різні критерії. Зокрема, за частотою виходу в ефір на українському телебаченні представлені щоденні ток-шоу «Час. Підсумки дня» («5 канал»), щотижневі програми: «Свобода слова» (ICTV), «Шустер live» («Інтер»), «Політклуб Віталія Портникова» (ТБі). За характером комунікативного акту: програми, які передбачають індивідуальне спілкування, в основі діалог з гостем: «Вечір з Миколою Княжицьким» (ТБі); полілогічні політичні ток-шоу, що переважають в реалізації цього формату: «Свобода слова» (ICTV), «Шустер live» («Інтер»), «Політклуб Віталія Портникова» (ТБі), «Час. Підсумки дня» («5 канал»). За характером запитань (класифікація Н. Задорожної та І. Чистякової), покладених в основу дискусії: відкриті та закриті альтернативні. Складність в організації ток-шоу відкритого типу полягає в тому, що ця форма вимагає запрошення учасників дискусії дуже високого рівня, думки яких цікаві глядачам. На сучасному українському телебаченні найчастіше експлуатується друга форма ток-шоу, з альтернативним запитанням в основі, наприклад, «Свобода слова» (ICTV). Динаміку такої програмі задає конфлікт, прихований вже в самому формулюванні питання. У такому ток-шоу головне, щоб протиборчі сторони були в одній ваговій категорії і зуміли найбільш повно розкрити і представити свою позицію.

Сучасне журналістикознавство акцентує увагу на поліжанровості ток-шоу, де присутні «елементарне» інтерв'ю, бесіда, дискусія, теледебати, прес-конференція, «круглі столи», судовий теленарис, телемости тощо. Зокрема, найпопулярніший у світі різновид теледебати останніми роками не є активно представленим в українському телеефірі. Медіаексперти пояснюють це небажанням кандидатів дискутувати з опонентами «нерівної» вагової категорії і відмовою від публічної дискусії у випадку, коли однозначно не можна спрогнозувати результати теледебатів. Натомість перед президентськими виборами 2010 р. активно експлуатувався формат «віч на віч із кандидатом» («Майдан» на 5 каналі; «Українська рулетка» на Першому національному, «Готовий відповідати!» на ТРК «Україна», «Шустер live» в останній тиждень перед виборами) і формат прес-клубу («Велика політика з Євгенієм Кисельовим» на

«Інтері», «Свобода слова» на ICTV були розділені на дві частини: «кандидатський», в форматі прес-клубу, і загальну, на яку кандидати першого ешелону зазвичай не залишались).

Дифузія жанрів у програмах породжувала оригінальні жанрові форми політичного ток-шоу. Зокрема, «Політвечеря» на ЗДОТРК «Запоріжжя» як синтез формату кулінарного шоу і політичного ток-шоу, програма «Велика політика з Євгенієм Кисельовим» від 26 жовтня 2012 р. як синтез музичної передачі і політичного ток-шоу.

Таким чином, реалізація формату політичного ток-шоу на вітчизняному телебаченні відбувалася в різних видах. Недовговічність ток-шоу, закладена в основах жанру, сприяє пошуку нових форм адаптації і появі нових програм. На сьогодні на українському телебаченні переважають щотижневі полілогічні політичні ток-шоу з альтернативним запитанням в основі.

УДК 007: 304: 070

Клименко Н. О.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ПРОДУКУВАННЯ НЕГАТИВУ ЯК МАНІПУЛЯТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ВІТЧИЗНЯНИХ СОЦІАЛЬНИХ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ РЕПОРТАЖАХ

На сьогодні вивчення медіаконтенту стає одним з найбільш перспективних напрямків у системних дослідження вітчизняних вчених. Соціопитування свідчать про те, що аудиторію не задовольняють засоби і стратегії конструювання контенту, який пропонують сучасні ЗМІ.

Доволі часто спостерігаємо ситуацію, коли найактуальніші, найзлободенніші, навіть гострі соціальні проблеми не потрапляють до новинних блоків провідних українських телеканалів, а на їхньому місці опиняються «брудні сенсації», скандали, малозначимі події. Зрозуміло, що журналістика в цілому багато зробила для руйнування тоталітарного режиму, але «вона виявилася неготовою до того, щоб виявляти й обговорювати «буденні драми», які неминуче впливають з радикальних соціальних змін» [1, с. 5]. Це виразилося в перевазі маніпулятивних технологій висвітлення проблем суспільства і в достатньо низькоякісному соціальному аналізі. До останніх належать спекуляції і спрощення, сенсаційність, криміналізація побутових і людських відносин, – тобто продукування негативу, а також «безгеройність» і моралізування.

Розглядаючи засіб масової інформації винятково як комерційний проєкт, як бізнес, підприємець – власник каналу, – орієнтується на рейтинги й прибутки від реклами, й, спекуючи на природному інтересі до «людських» тем, знижує соціальне життя до рівня побутових негараздів, скандалів, нісенітниць, безсоромно експлуатує приватне життя, обираючи крайнощі, кризові

стани. Серйозні соціальні проблеми, що лежать в основі процесів повсякденності, спрощуються, зводяться до банальностей, хворобливих неприродних проявів, смакуються деталі – домінує вульгарність замість сутності. Саме такі соціальні репортажі спостерігаємо, наприклад, на каналі СТБ у програмі «Вікна». Криміналізація побутових і людських відносин, що є прикметною рисою соціальних сюжетів новинних блоків у «Вікнах», стала інструментом комерційного прибутку, підняття рейтингу, але не предметом аналізу й серйозної суспільної стурбованості.

Звичайна практика: актуальну проблему журналісти не зауважують, як-що нічого екстраординарного навколо неї не відбулося – начебто б чекають «грому». Немає сенсації – немає й проблеми. Однак і надзвичайна подія нерідко залишається без наступного аналізу. Журналісти воліють обмежуватися сенсаційним повідомленням або сюжетом, будувати версії, додумувати подобиці, і не поспішають піднімати ситуацію до соціальної проблеми, знаходити причини, відновлювати контекст, залучати експертів, шукати шляхи рішення проблеми.

На перший погляд, соціальні проблеми – це те, що не вимагає особливих знань, пошуку нових тем – все й так на очах, проблеми стосуються кожного, власного соціального й особистого досвіду, здається, досить, але мнима простота соціальних тем значно знижує якість соціального аналізу. Так чи інакше, про проблеми й конфлікти вдається розповісти яскраво, але позитив, якого так потребує суспільство, виглядає в журналістських сюжетах відверто сіро, прісно. Такий матеріал – іноді сухий й безпристрасний, іноді зворушливий-захоплений – не привертає уваги, залишається непоміченим; суспільству часто невідомо про важливі й гарні справи, тому що або таких сюжетів не має, або вони мають вигляд прописних істин, відвертого моралізування.

Те ж відбувається й з персонажами, які цікаві телебаченню. «Герой нашого часу» у журналістському втіленні – особистість яскрава, нестандартна, з вираженими лідерськими якостями. На іншому полюсі журналістської уваги – кримінальні особистості; при цьому у світлі всіх голосних викриттів і війни компроматів глядачеві ніколи точно невідомо, на якому саме фланзі в дійсності перебуває та або інша публічна особистість, міністр, депутат, підприємець. Створюючи свій зоряний пантеон, телебачення само робить персонажами, героями, ньюсмейкерами особистостей, чий моральний вигляд далекий від загальноновизнаних моральних норм. На цьому загальному тлі гарні новини виглядають не обнадійливо, а сіро. Дослідники соціального медіадискурсу приходять до висновку, що, «...фактично ми живемо у «безгеройний» час: лідери є, а героїв немає» [2, с. 110]. ЗМІ рідко знаходять їх у середовищі нормальних людей.

Небезпечна ситуація, коли соціальні сюжети в новинних блоках звернені до актуальних проблем, але не наближають рішень. Вони не дають надії, а

лише підсилюють деморалізаторство, апатію, роз'єднаність і підтримують відчуття безсилля, – все це і є наслідками продукування негативу у вітчизняних телевізійних соціальних репортажах.

Отже, маніпулятивний потенціал недостовірних інформаційних моделей, тобто використання у якості комунікативних стратегій і практик спекуляцій і спрощення, сенсаційності, криміналізації побутових і людських відносин, «безгеройності» і моралізування, досить наочно демонструє саме соціальна журналістика. Назріла потреба у нових медіарепрезентаціях соціальних проблем, у нових комунікативних стратегіях і практиках конструювання соціального медіадискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фролова Т. И. Социальная журналистика и ее роль в общественном диалоге. – М.: Пульс, 2003. – 144 с.
2. Фролова Т. И. Динамика стратегий в социальном медиадискурсе // Вестник МГУ. Сер. 10. Журналистика. – 2009. – № 5. – С. 94 – 116.

УДК 007: 304: 070

Панченко С. А.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ТИПОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ НАДДНІПРЯНЩИНИ У 10-20-Х Р. Р. XX СТ.

Трансформація суспільної свідомості наприкінці 80-х років XIX століття спричинила якісні перетворення у царині публіцистичного слова, що супроводжувались виникненням нових стандартів мислення і сприйняття соціальної дійсності.

У цьому контексті заслуговує на увагу формування такої важливої ділянки громадського життя, як національна преса та становлення національної редакційно-видавничої справи в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст., що відбувалося в складних умовах визвольного громадсько-політичного руху в Україні. Громадсько-політичні часописи Наддніпрянщини та національна видавнича галузь була дійовою підтримкою українському національному рухові та культурі, що орієнтувалися на національну самобутність.

Демократична революція в Росії у 1905 році стала початком нового етапу громадсько-політичного життя та національно-культурного відродження українського народу. І перш за все наслідком таких змін стало зростання чисельності українських газет та журналів.

Дослідник А. Животко у своїй праці «Історія української преси» зазначав: «Революція 1905 року, що охопила всю Росію, викликала серед українського суспільства надію на створення національної преси українською

мовою». Варто підкреслити, що ще у 1903 р. у Києві з'явилося перше число нелегального часопису «Вісник української київської студентської громади», у Житомирі вийшов часопис «Мысль», який видавали учні Волинської духовної семінарії.

Відразу після оприлюднення царського Маніфесту у Києві зібрався редакційний комітет, щоб обговорити план видання першого номера щоденної української газети «Громадське слово». І в цей же час у Києві чорна сотня влаштувала погроми. Налякані погромами, київські друкарні боялися друкувати українську газету лише на підставі Маніфесту 17 жовтня. Чекали окремого спеціального письмового дозволу від губернатора. Губернатор, як і можна було очікувати, такого дозволу давати не поспішав. Терміни видання першої української газети затягувалися.

Одним з найважливіших етапів розвитку української преси Наддніпрянщини в цей період стало перенесення М. Грушевським видання «Літературно-наукового вісника» («ЛНВ») зі Львова до Києва. За своїми тематичними напрямками «ЛНВ» багато в чому продовжував кращі традиції, набуті за попередні роки галицького періоду, але все ж з'являються й нові нотатки. Так, у часописі стало набагато більше висвітлюватись актуальних проблем російської України, в багатьох матеріалах вбачається критичне ставлення редакції до галицької політики. У «ЛНВ» працювали найавторитетніші публіцисти Наддніпрянщини та Галичини, серед яких були С. Єфремов, М. Павловський, М. Гехтер, В. Панейко, М. Залізняк, Ф. Матушевський, П. Смуток, І. Франко, Ю. Тищенко, І. Сумцов, І. Огієнко та ін. У журналі були виокремлені тематичні напрями «Із українського життя в Росії» та «Із австрійської України».

Публіцистичні виступи на сторінках українських часописів на початку ХХ століття є відображенням складних суспільно-політичних процесів, які виникли на ґрунті гострих проблем епохи. У зв'язку з тим, що провідні українські публіцисти Наддніпрянщини брали активну участь не лише у культурному та національному відродженні України, а й безпосередньо у спробах патріотичних сил відродити українську державність, публіцистичні виступи зі сторінок часописів стали для них платформою, з якої вони проголошували свої політичні погляди та ідеї, своє бачення подальшого розвитку держави.

Ще з кінця ХІХ століття в Україні сформувалося нове покоління національно-свідомої інтелігенції, яка висунула на перше місце соціальні і державницькі проблеми, притримуючись ідей прогресивної суспільно-політичної думки Західної Європи. Однією з найвизначніших постатей, що вплинула на формування української політичної думки початку ХХ століття був М. Грушевський – історик, публіцист, громадсько-політичний діяч. Одним з головних питань, які хвилювали М. Грушевського, був національний аспект, в якому він розглядав як невід'ємну частину загальних демократичних прав

право кожної нації на самовизначення. Таке право, перенесене на українське питання, розглядалось в контексті потреби перебудови Російської імперії на принципах національної рівності, якої можливо досягти за умов національно-територіальної автономії України.

На розвиток української публіцистики Наддніпрянщини 10-х-20-х рр. XX століття вплинули перш за все такі первинні типоформуючі ознаки періодичних видань як:

- органи друку (видавці) – здебільшого часописи того часу видавали громадські діячі з активною суспільно-політичною позицією (М. Грушевський, Є. Чикаленко, М. Шемет, В. Винниченко та ін.);

- задачі і програма видання (більшість видань носили націонал-патріотичний характер, часто вони були платформою, з якої проголошували свої ідеї та погляди ті чи інші політичні партії та об'єднання, окремі політичні діячі);

- читацька група (тогочасні видання були спрямовані на широку читачку аудиторію: національно-свідому інтелігенцію, робітників, селян).

Не менш важливе місце і значення займають і вторинні типоформуючі ознаки:

- авторський склад (в Україні на той час не існувало професійної школи публіцистики, а тому авторами у часописах найчастіше виступали громадсько-політичні діячі, письменники, літературознавці тощо);

- жанри матеріалів (часто авторами статей у газетах та журналах того періоду виступали літератори, а тому матеріали характеризуються широкою палітрою жанрів: памфлети, фейлетони, есе, аналітичні статті).

- стиль і мова (в період національно-визвольних змагань на сторінках часописів точилась дискусія щодо вироблення єдиної літературної норми, але у своїх публікаціях автори користувались як правописом, прийнятим на території російської України, так і галицьким правописом).

Враховуючи ці характерні для української періодичної преси типоформуючі ознаки та складні для України історичні умови, що склались (націонал-визвольні змагання українців в періоди демократичної Революції 1905 та Революції 1917 років у Росії), можна визначити таку типологію української публіцистики Наддніпрянщини 10-х-20-х рр. XX ст.:

- за відповідністю до потреб та соціально-політичних інтересів певного класу або прошарку слід виділити основний тип публіцистики – соціалістична, що мала на меті захищати інтереси безпосереднього виробника матеріальних і духовних благ: робітників, селян, інтелігенції;

- за проблематико-тематичним спрямуванням – суспільно-політична публіцистика (активне висвітлення суспільно значимих тем: проблема державного устрою (питання автономії і федералізму, самостійності й незалежності); проблема вільного функціонування української мови; проблеми становлення і розвитку національної преси);

– за жанрово-стильовими аспектами – (широка палітра жанрів: памфлети, фейлетони, есе, аналітичні статті, а також характерне використання різноманітних засобів вираження мовлення, стилістичних фігур, які надають тексту надзвичайної образності, переконливості, вразливості та емоційності).

Дослідження типології української публіцистики початку XX віку, а також визначення закономірностей функціонування певних історичних об'єктивних та суб'єктивних чинників, що значно впливають на перебіг тих чи інших суспільно-політичних подій, допомагає позбутися таких «білих плям» в нашій історії, та використати набутий національний досвід державотворення на сучасному етапі.

УДК 007: 304: 070

Волинець Г. М.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ІНФОГРАФІКА НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

До інфографіки традиційно відносять креслення, технічні малюнки, таблиці, діаграми, карти тощо. На думку дослідників, креслення або малюнки, як газетна ілюстрація, повинні бути доступними читачам, які не вміють читати фахові технічні креслення. Тому краще вмішувати в газетах схему, на якій деталі зображуваного предмета мають вигляд, наближений до справжнього. Для більшої доступності креслення з нього треба вилучити всі деталі, що ускладнюють зображення і не мають суттєвого значення для розуміння дії механізму. Технічний малюнок відрізняється від креслення тим, що зображує пристрій або механізм у реальному-предметному, а не в умовному вигляді. Діаграми – найбільш розповсюджений спосіб графічних зображень. Це графіки кількісних відносин. Види і способи їхньої побудови різноманітні. Діаграми застосовуються для наочного зіставлення в різних аспектах (просторовому, тимчасовому й ін.) незалежних друг від друга величин. Діаграма – графічне зображення співвідношення різних величин – в статті або в динаміці. Діаграма часто супроводжує текст періодичного видання – статті або економічного огляду, повідомлення про плани розвитку і тому подібне, полегшуючи розуміння важливих цифрових даних. Діаграма може відігравати і самостійну роль – у супроводі стислої текстівки. Інфографіка у вигляді діаграм, карт, таблиць з'явилася на сторінках газет останніми роками задля наочного подання інформації, досягнення візуального ефекту, аналізу інформації.

Інфографіка на сторінках часопису «Український тиждень» репрезентована традиційними загальнозрозумілими формами – це таблиці, схеми, графіки, діаграми та географічні карти. Хоча подібні жанри на шпальтах видання

представлені невеликою кількістю, однак, така сконцентрована візуальна «картинка» є необхідним, доречним і ємним додатковим джерелом інформації. Наприклад, карти використовуються не лише у рубриці «Навігатор», де розміщено статті про подорожі, але і в інших рубриках: у якості історичної довідки (№ 40 (205) від 30 вересня – 6 жовтня 2011 р., стор. 29); як інформаційне нагадування про місцезнаходження певної держави, регіон або просто певної місцевості, про її географічні ознаки й особливості (№ 40 (205) від 30 вересня – 6 жовтня 2011 р., стор. 63; № 41 (206) від 7–13 жовтня 2011 р., стор. 29, стор. 63; № 13 (230) від 29 березня – 4 квітня 2012 р., стор. 31). Карти також застосовуються для наочності прогнозів, наприклад, щодо можливих наслідків і змін на сучасній світовій мапі (№ 37 (202) від 9–15 вересня 2011 р., стор. 19; № 41 (206) від 7–13 жовтня 2011 р., стор. 60). Карти розміщують біля текстів як інформаційну довідку про певні природні явища (№ 37 (202) від 9–15 вересня 2011 р., стор. 64).

На сторінках журналу з'являються синтетичні жанри ілюстрацій, наприклад: діаграма-фотоколаж (№ 41 (206) від 7–13 жовтня 2011 р.), схема-малюнок із використанням фотографій і текстових вставок (№ 37 (202) від 9–15 вересня 2011 р.), карта із вкрапленням світлин (№ 13 (230) від 29 березня – 4 квітня 2012 р.) і т. под.

Отже, сьогодні інфографіка стала невід'ємною частиною графічного образу сторінки будь-якого періодичного друкованого видання. Вона несе додаткову скомпресовану інформацію, унаочнює нудні статистичні дані щодо певних явищ, описаних у статті, привертають увагу до матеріалу, розбивають текст і дозволяють вивчити його так, як не дозволив би цього зробити будь-який інший різновид ілюстрації. Інфографіка виконує в часописі «Український тиждень» різні функції: вона супроводжує, ілюструє текстовий матеріал і нерозривно пов'язана з текстом; вона доповнює текст структурованим і скомпресованим фактажем; надає додаткову, якісно нову інформацію.

На сторінках журналу з'являються синтетичні жанри, наприклад: діаграма-фотоколаж; схема-малюнок із використанням фотографій; карта із вкрапленням світлин тощо. Такі промовисті ілюстрації супроводжують ключові статті випуску. У часописі «Український тиждень» нерідко такі публікації виносяться на обкладинку, є своєрідним образним заголовком номера.

ФУНКЦІЇ БЛОГІВ НА САЙТІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ «УКРАЇНЬСКА ПРАВДА»

В останнє десятиліття на сайтах більшості інтернет-ЗМІ з'явилась рубрика «Блоги», у якій можна знайти пости журналістів, відомих людей або звичайних читачів. Блоги, що виникли на початку ХХІ ст. як особисті електронні щоденники, зараз набувають нових функцій, притаманних традиційним ЗМІ. Оскільки блогінг набув широкої популярності в Україні лише у 2007-2008 рр., вітчизняна блогосфера ще перебуває на етапі свого становлення. Тому на сьогодні виникає потреба теоретичного осмислення блогів як форми інтерактивного зв'язку, а також вивчення функцій блогів на сайтах інтернет-ЗМІ, що обумовлює актуальність роботи.

Вивченням онлайн-журналістики займається значна кількість науковців, серед яких Дж. Гол, Р. Крейг, М. Лукіна, І. Фомічова, О. Калмиков, Л. Коханова, Б. Потятиник та інші. Останнім часом з'являється і багато досліджень, присвячених блогам, це роботи В. Волохонського, А. Досенко, К. Захарова, Н. Курчакової, С. Пішковця, Н. Прудкої, Т. Сазонова тощо. Проте проблема призначення і завдань блогів, розташованих на сайтах ЗМІ, залишається недостатньо вивченою.

Усі електронні щоденники, незалежно від свого типу, зазвичай виконують такі функції: самопрезентації, соціалізації, мемуарів, саморозвитку (рефлексії), психотерапевтичну та розважальну функції. Блоги, розташовані на сайтах інтернет-ЗМІ, мають дещо інші завдання, тому тут домінують інформаційна та комунікативна функції.

Насамперед, блоги на сайтах онлайн-видань виконують інформаційну функцію, одне з першочергових завдань таких блогів – оперативно повідомляти про суспільно значущі події. Висунення інформаційної функції на перший план пов'язано також зі швидким розвитком нових технологій, які дозволяють висвітлювати новини надзвичайно оперативно, майже одночасно із самою подією.

Принципово нову роль в інтернет-середовищі взагалі та у блогах зокрема відіграє комунікативна функція. Якщо у звичайних електронних щоденниках вона реалізується у двох напрямках: спілкування зі знайомими та розширення кола спілкування, то інтернет-ЗМІ надають набагато більші можливості багатобічної комунікації з аудиторією завдяки своїй інтерактивності. «Українська правда», як і інші онлайн-ЗМІ, зацікавлена у залученні читачів до такого роду діяльності, оскільки одночасно з блогерами-любителями

видання отримує велику кількість позаштатних репортерів, які оперативно повідомляють про важливі новини свого регіону.

Найбільш успішними блогерами стають журналісти «Української правди», оскільки вони вже встигли завоювати прихильність аудиторії та вже відомі відвідувачам цих сайтів. Це можна сказати про блоги С. Лещенка, М. Найєма, О. Притули, О. Черненко. Проте «Українська правда» надає прерогативу читачам та гостям видання у розділі «Блоги», оскільки журналісти мають можливість майже щоденно публікувати свої твори на сторінках видання та у розділі «Авторські колонки», а от читачі та фахівці з різних галузей можуть висловитись лише у блогах.

Для блогерів-журналістів особливого змісту набуває функція соціальної організації та соціальної участі (форуму) через те, що за реакцією читачів можна визначити ступінь актуальності теми, сформувавши коло питань, що потребують нагального вирішення. Найбільш резонансні публікації дозволяють окреслити перспективи і обрати теми для наступних випусків інтернет-видання. У такий спосіб аудиторія може впливати на формування контенту ЗМІ.

Для читачів блоги – це можливість вступити у прямий контакт із редакцією, поспілкуватись із гостями видання, дізнатися думку інших читачів. Блоги – це один з найбільш ефективних засобів активізації аудиторії інтернет-ЗМІ. На сайті видання «Українська правда» є спеціальний розділ «Народні блоги», де читачі можуть розміщувати власні публікації з актуальних політичних, економічних, культурних, релігійних тем. «Народні блоги» наразі мають 1811 авторів, що свідчить про високу популярність видання серед читачів. Більшість таких блогів не користуються популярністю серед інших читачів, проте автори регулярно додають нові пости. Це свідчить про те, що головна функція таких блогів – творча самореалізація та самовираження читачів.

Із функцією соціальної організації та інтерактивною природою блогів тісно пов'язана і така функція, яку називають функцією форуму, або функцією соціальної участі. Розв'язання дискусії – одне з головних завдань блогів на сайтах інтернет-ЗМІ. Якщо публікації блогера не викликають зацікавленості у читачів і бажання обговорювати проблеми, то ведення блогу втрачає свій сенс.

Особливо актуальною ця функція стає для блогів гостей інтернет-видання – відомих діячів культури, політиків, політологів тощо. Саме такі блоги у першу чергу розраховані на суспільний резонанс, на зворотну реакцію читачів. Одночасно вони виконують і PR-функції, оскільки блоги відомих людей сприяють зростанню їх популярності. Блоги політичних діячів (Г. Герман, О. Білозір, В. Кличка, В. Кириленка, І. Богословської) виконують переважно функції агітації та пропаганди, нерідко там застосовуються різноманітні маніпулятивні технології впливу на громадську думку.

Часто блоги використовують з PR-метою не тільки політики, а й представники шоу-бізнесу, телеведучі, культурні діячі: у тематичних рубриках

«Культура» і «Шоу-бізнес» видання «Українська правда» ведуть електронні щоденники А. Кравчук, С. Лобода, І. Цимбалюк, відомий в Україні кліпмейкер С. Горов, письменники С. Пантюк й О. Забужко. Блоги представників шоу-бізнесу виконують PR-функції: просування шоу-бізнесового продукту, інформування аудиторії про випуск нових альбомів та проведення концертів.

Блоги діячів культури часто виконують функцію суспільної організації: у таких постах можна знайти інформацію про презентацію нових книг, тематичних виставок, проведення творчих вечорів, концертів та фестивалів. З цією метою регулярно додає пости у свій блог на сайті «Української правди» письменник С. Пантюк.

Насамкінець, потрібно згадати і про розважальну функцію, оскільки в інтернет-просторі інформаційна та комунікативна функції, як правило, завжди поєднуються з розважальною.

Отже, блоги на сайті інтернет-видання «Українська правда» виконують багато функцій: інформаційну, комунікативну (інтерактивного багатостороннього зав'язку), соціальної організації та соціальної участі (форуму), самовираження (або самопрезентації), творчого саморозвитку (читацькі блоги), розважальну, функцію агітації та пропаганди (блоги гостей видання).

УДК 007: 304: 070

Пода О. Ю.¹, Коваленко Г. С.²

¹канд. філол. наук, доц. кафедри журналістики ЗНТУ

²студ. гр. ГПЗ-417

ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІОНЕРСЬКОЇ ПРЕСИ

Аналіз дискурсу дитячої преси на сьогодні є актуальним. Історія розвитку такого типу друкованих ЗМІ, як дитячий журнал або дитяча газета, має тривалу історію, як на національному ґрунті, так і на терені пострадянському. Типологічний ряд дитячих видань від 90-х рр. XX століття розвивається в контексті активного використання традицій, а також з урахуванням основних тенденцій розвитку дитячої періодики в Західній Європі (останнє є надто важливим, оскільки варто говорити про додавання до основних функцій дитячої преси – виховної, психологічної, пізнавальної – ж й функції, пов'язаної з економічною складовою, адже не секрет, що сьогодні дитяча преса – це доволі-таки прибутковий бізнес).

Маючи в сучасному журналістикознавстві як об'єктне поле дослідження піонерське минуле дитячої преси в СРСР, варто по-новому, з переосмисленням ролі і значення, сучасним науковим аналізом пропаганди й радянської педагогіки, аналізу тенденцій побудови нового радянського суспільства і, відповідно, молодого громадянина країни рад звернути увагу на дослідження сегмента піонерської періодики.

Наголосимо, що вивчення відбувається за двома напрямками: по-перше, переосмислення раніше набутого наукового досвіду в дослідженні дитячої преси; по-друге, вивчення складових і аспектів, які раніше не було обрані вченими як предметно-об'єктне поле дитячої преси, у нашому випадку піонерської періодики.

Маємо констатувати, що надмірною увагою науковців дитяча преса похвалитися не може, проте певні зрушення все ж таки можна констатувати.

Сучасні тенденції розвитку журналістикознавства підкреслюють його міждисциплінарний характер. Журналістикознавчий дискурс усе більше і більше перетинається на рівні об'єктно-предметного поля, методологічної бази, наукової тематики й проблематики з дискурсом міждисциплінарності.

Перетин досліджень дитячих друкованих ЗМІ й гендерних студій є малодослідженим, проте перспективною сферою наукових інтересів.

У контексті переосмислення радянського минулого цікавий як об'єкт дослідження сегмент піонерської періодики, зокрема піонерські журнали.

Так розвиток піонерської періодики відбувався паралельно з розвитком, а радше продовженням використання традицій класичного дитячого журналу, активного в дореволюційному дискурсі.

Від самого початку свого існування піонерські журнали стали тим типом видань, у якому намагалися поєднувати публіцистику й художню творчість професійних авторів.

У повоєнний період піонерська періодика (враховуючи і газети, і журнали) й дитяча взагалі розвивалася за трьома тенденціями: перша – продовжується випуск журналів, що виходили під час війни; друга – поновляється вихід часописів, які друкувалися до війни; третя – розпочинається випуск нових видань.

Піонерська періодика була активним сегментом друкованих ЗМІ протягом всього радянського періоду. Основним її призначенням було виховання дітей різного віку згідно з ідеологічною доктриною соціалістичної держави й комуністичної партії. Проте таке виховання не було однобічним. Ідеологія не заважала представляти на шпальтах видань в такому ж ключі глибоко розвинену дитячу особистість і друкувати для неї високопрофесійні матеріали як авторські, так і аматорські – юнкорівські.

З точки зору гендерних характеристик, беручи за приклад журнал «Піонер», можемо зауважити на такому: у контексті гендерної тематики й проблематики не впадає у вічі надмірна, а то й помірна акцентуація на гендерному навантаженні змісту й ілюстрацій; гендерні характеристики часопису на рівні образів можна назвати гендерно вираженими, симетричними, адже активними діючими образами в текстах, на фотографіях і малюнках є і дівчата, і хлопці, різного віку; пишучи про дитину і для дитини, редакція журналу дбала в першу чергу про гармонійний розвиток дитини, ураховуючи основні засади політики гендерного розвитку радянської людини конкретного історичного часу; додамо, що журнал заслуговує на позитивну характеристику саме з позиції помірного й коректного використання ідеологічного аспекту, а також гендерної складової.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКОВІ ЖУРНАЛИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНИХ СТУДІЙ

Зважаючи на міждисциплінарність гендерних досліджень у різних наукових галузях, для сучасних соціальних комунікацій взагалі й журналістикознавства зокрема варто відзначити важливість аналізу й використання результатів наукової діяльності вчених-соціологів. Окрім розвитку гендерних студій у журналістикознавстві, соціологічні дослідження у сфері гендеру відіграють одну з важливих ролей і в прикладній діяльності журналістів-практиків.

Джерелами результатів гендерних наукових пошуків соціологів є монографії, дисертації, але чи не найбільший репрезентативний ряд представляється у статтях наукових соціологічних журналів, де регулярно публікуються теоретичні й емпіричні дослідження учених. Зважаючи на широке дослідницьке поле наукових пошуків у соціології, теми і проблеми, озвучувані й порушувані в текстах наукових статей, стосуються не тільки «чистої» соціології, але й політології, психології, педагогіки, економіки тощо.

Журнал «СОЦИС» («Социологические исследования») заснований РАН, виходить друком з 1974 р.; представляє на своїх сторінках такі тематико-проблемні групи матеріалів учених з різних країн, присвячені гендеру:

- аналіз стану розвитку гендерної теорії на прикладі Росії (Г. Сілласте, Г. Тьомкіна, О. Здравомислова та ін.);
- вивчення гендерної ситуації й стану розвитку гендерних студій у країнах світу: США (М. Чемберлен), країни Середземномор'я (К. Лазарис), Індія (Є. Юрлова), Татарстан (Л. Шатрова), Беларусь (М. Сурмач), Молдова (Ю. Бежан-Вовк) тощо;
- опис гендерних ситуацій у колишніх СРСР, республіках СРСР і країнах соціалістичного табору: РРФСР (О. Артемова), Таджикиська РСР (С. Ісаєва), Чехія (Ю. Седяк), республіки Середньої Азії (Х. Хушкадамова) та ін.;
- вивчення стану жіночих досліджень у світі: Австралія (С. Мегері), Великобританія (Х. Роуз) та ін.;
- обґрунтування методологічних засад розвитку гендерних студій у Росії (Г. Сілласте, О. Здравомислова, Г. Тьомкіна та ін.);
- інституалізації гендерної соціології (Г. Сілласте, О. Здравомислова, Г. Тьомкіна та ін.);
- аналіз гендерної системи й укладу в різних країнах, особливості їх змін (В. Анурін, С. Ашвін, С. Барсукова, Б. Пфау-Еффінгер, А. Ротріх та ін.);

– різні аспекти існування жінки в суспільстві (Г. Андреевкова, М. Аракелова, Л. Бабаєва, І. Богданова, О. Кричевська, А. Носкова, Г. Сілласте, Н. Тихонова, Г. Турецька, А. Чиркова, Л. Шилова, О. Штейнберг, Р. Яновський, О. Ярська-Смирнова та ін.);

– різні аспекти існування чоловіка в суспільстві (В. Гаврилюк, Л. Єгорова, О. Хасбулатова, А. Чиркова та ін.). Результати аналізу опублікованого в журналі масиву соціологічних досліджень є, по-перше, неоціненною прикладною базою для журналістикознавчих робіт; по-друге, є джерелом ознайомлення дослідників-журналістів з напрацюваннями в царині теорії гендеру; по-третє, розширюють методологію журналістикознавчих досліджень, завдяки залученню в гендерне журналістикознавство соціологічних методів.

Подібно до «Социологических исследований» чималу роль у допомозі журналістам-дослідникам відіграє й журнал «Общественные науки и современность» («ОНС»), видається з 1976 р. На офіційному сайті видання зазначається, що журнал як друкований орган РАН є «єдиним міждисциплінарним виданням» на території Росії (<http://ons2000.chat.ru/>).

Теми і проблеми теорії і практики гендеру, взаємодії чоловіків і жінок у державі представляються на шпальтах видання крізь призму поглядів антропологів, соціологів, філософів, культурологів, політологів, психологів та вчених інших, переважно, гуманітарних галузей.

УДК 007: 304: 070

Пода О. Ю.¹, Петренко К. М.²

¹ канд. філол. наук, доц. кафедри журналістики ЗНТУ

² студ. гр. ГП-418с

ПРЕДСТАВЛЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЯНКИ В ЖУРНАЛІ «КОЛГОСПНИЦЯ УКРАЇНИ»

У 1920-х – 1930-х рр. журнал для жінок «Колгоспниця України» («Селянка України») відігравав чималу роль у формуванні образних форматів радянської жінки взагалі й жінки нового села зокрема.

«Стереотипний образ жінки села мав у ті часи становий характер. Нова селянка – це біднячка, незаможниця. Інших жінок наче не існує, а якщо й існують, то вони – «колишні»: попаді, попівни, середнячки, куркулихи, інакше кажучи, – ворожі елементи». Трансляція образу жінки села відбувалася через формат різних жанрів публіцистики й художньої літератури. Публікації останніх з боку редакції приділялася чимала увага. Друкували як відомих на ті часи авторів, так і аматорів. У другій половині 1920-х рр. над «Селянкою України» взяли шефство професійні письменники з об'єднання «Плуг».

Оповідання й новели, надруковані в журналі, зазвичай, «порушували проблеми селянського жіночого життя на тлі нових державних трансформацій», а також представляли жінку головною героїнею твору. «Жіночий образ, як правило, і був тим стереотипним форматом, необхідним для навіювання і поширення серед селянських мас, у першу чергу, жіночих».

Образи жінок у малій прозі, опублікованій на шпальтах «Селянки України» можна поділити на підгрупи: 1) заміжня жінка, яка приймає рішення розлучитися з чоловіком і жити самостійно, користуючись новими правами, наданими радянським законом; 2) жінка, яка змінює своє життя всупереч волі чоловіка; згодом і він розуміє правильність її вибору; 3) матір-одиначка, яка народила дітей від ідеологічних ворогів і яких приймає нове суспільство; 4) молоді дівчата, які, не підкоряючись волі батьків, обрали свій шлях у майбутнє; 5) міські дівчата, що виконують постанову партії про зникну міста й села, робітниць і селянок; 6) панянка, яка через кохання до простого парубка «знижує» свій колишній соціальний статус; 7) окрім названих типів, до типу «нова жінка» можна заражувати також жінок часів революції, як здатні були боротися з класовим ворогом, мститися; подеколи помста знаходила кривдників і після війни.

Окрім перерахованих образів героїнями прозових творів у журналі були й жінки-жертви – зваби, зґвалтування, кохання, які «традиційність настанов селян щодо морально-етичного боку дошлюбних стосунків жінки та їх наслідків» [2, 379].

Цілком природно, що на сторінках малої прози представлялися й образи жінок-антигероїнь. Це була «жінка-шкідник, яка перешкоджала розвиткові радянського села; попадая або служителька культу; бабка-повитуха(абортниця); бабка-знахарка(шептуха) та ін.» Наприклад, у одному з фейлетонів, автор подаю таку класифікацію жінок-шкідників: «ворожка», «абортниця», «попада», «несвідома жінка».

Можна констатувати, що зображення селянки в парадигмі художньої комунікації, наявної на шпальтах жіночого журналу, цілком відповідало ідеологічним настановам, прокреслених партією й владою. Відомий український письменник Іван Сенченко так говорив про роль художньої літератури у справі представлення теми села: «Поезія і взагалі художня література є одна з форм організації громадської свідомості... У 1923 – 1924 роках ми пишемо про бандитизм, про горожанську війну, дешеві антирелігійні агітки, інше, тоді як на передній план виступає відбудова народного господарства... Інші часи прийшли, інше діється на полях України, інші думки в людських мізках і за іншу працю взялись і бувші бандити, і бівші повстанці, і бувші червоноармійці, комісари. Інше в серці і в душі селянства.... Комуни, артілі, колективи, механізований культурний труд, землеустрій, профспілки, меліорація, електрифікація.... і інше, інше, інше».

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО КОНТЕНТУ ЖУРНАЛУ «РАДЯНЬСЬКА ЖІНКА» 1970-Х РОКІВ

Художньо-публіцистичні жанри характеризуються тим, що виражають враження автора від події, явища, факту, дають можливість висвітлення авторської позиції. Для художньо-публіцистичних жанрів характерне поєднання художнього та публіцистичного: публіцистичне – опора на факт, художнє – прагнення відтворити достовірну картину дійсності за допомогою образного мислення, засобів художньої виразності.

У системі художньо-публіцистичних жанрів виокремлюють сатирично-гумористичні жанри. Їх об'єднує використання категорії комічного для висвітлення та висміювання вад суспільства. В залежності від того, який прийом комічного використовується (гумор, іронія, сатира чи сарказм), картина дійсності змальовується м'якше чи жорсткіше. Формально сатирично-гумористичні жанри поділяються на великі (фейлетон, памфлет, пародія) і малих (гумореска, епіграма, жарт, анекдот, байка). Але вони об'єднані єдиним пафосом – викриття.

Для створення сатиричних творів журналісти використовують методи наочно-образного узагальнення, що спирається на прийоми асоціації, творчої фантазії, метафоризації, метонімії, одухотворення, оксюморона (внутрішнього протиставлення), літоти (применшення), гіперболізації (перебільшення), генералізації (підміни приватного виведення загальним), індивідуалізації (підміни загального висновку приватним) тощо. Сатиричні жанри журналістики відрізняються від літературних достовірністю опису, адресністю фактів.

Журнал «Радянська жінка» через свою гендерну спрямованість виховував своїх читачок так, як це було вигідно правлячій партії – працьовитість жінки, універсальність її роботи, слухняність та покірність. Для цього застосовувались і сатирично-гумористичні жанри.

У журналі «Радянська жінка» в 1970-х рр. сатирично-гумористичні матеріали представлені такими жанрами: гумореска, усмішка, сатирична замітка та анекдот. Тематика представлена трьома великими темами: жінка в сім'ї, жінка на роботі та жінка в суспільстві. У контексті цих тем розглядалися такі проблеми: розподіл хатніх обов'язків, виховання дітей, взаємовідносини між чоловіком та жінкою, маніпулювання одним із подружжя, проблема жінки-керівника, багатогранність професій, пліткарство, жіноча самотність, місце жінки в суспільстві, діалог поколінь, проблема неякісних товарів і послуг, невиконання обіцянок влади і бюрократизм, дискримінація жінок у профе-

сійному середовищі, інші соціальні проблеми (батьки-втікачі, які не платять аліменти, проблема паління, алкоголізму тощо).

З огляду на проблематику, яка представлена у виданні, можна зробити висновок, що за допомогою гумору та сатири здійснювалося виховання радянських українських жінок, вади, які висміювалися, треба було викорінити, а позитивні якості повинні були розвиватися та закріплюватися. Легко та ненав'язливо формувався образ радянської жінки, яка була не лише господинею, матір'ю, берегинею роду, а й трудівницею, яка наполегливо працювала на благо держави. І незважаючи на надзвичайну вагомість жінки в суспільстві, чоловік все одно ставився вище, про що говорить виключно чоловіче авторство сатирично-гумористичних матеріалів у журналі. Автори, які писали для журналу, були відомими гумористами та сатириками, серед них і Олександр Ковінька, який опублікував понад 30 книг сатири та гумору, а також був лауреатом премії ім. Остапа Вишні.

Невеликі за обсягом жанрові форми використовувались для того, щоб з максимальною лаконічністю та концентрацією змісту передати потрібні установки читачкам журналу.

Сатирично-гумористичні жанри в журналі «Радянська жінка» виконували розважальну функцію, катарсичну та функцію соціальної критики, яка зумовлює виховну функцію матеріалів.

УДК 007: 304: 070

Рубюк П. К.

студ. гр. ГП-419

УКРАЇНСЬКІ ЖУРНАЛИ ПРО КІНО (РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД)

Важливе місце в системі радянської кінематографії зайняли роботи українських кінознавців. Кінокритика прагне впливати на кіно-процес, підвищився професійний, ідейно-теоретичний рівень аналізу, вимогливість у оцінках тощо.

«Новини кіноекрану» – щомісячний український радянський ілюстрований журнал. Видавець – орган державного комітету УРСР по кінематографії і Союзу кінематографістів України. Виходив журнал з 1961 року.

Часопис «Новини кіноекрану» широко висвітлював кінопроцес, боровся за якість кінотворів. Зважаючи на це, у журналі у різних рубриках час від часу публікуються дискусійні й гострокритичні матеріали.

Видавець «Новин кіноекрану» – Союз кінематографістів УРСР – це громадська, творча організація, що об'єднує працівників українських кінематографії і телебачення. Оргбюро створене в листопаді 1957 року, Союз – у 1958 році.

Робота Національного Союзу кінематографістів України була розподілена за секціями і комісіями: художньої, науково-популярної і хронікально-документальної кінематографії, кінодраматургії, кінокритики, науки і техніки, історії і теорії кіно.

Важливе місце в системі радянської кінематографії зайняли роботи українських кінознавців з журналу «Новини кіноекрану». На сторінках часопису спостерігалася значна активізація української критичної думки.

У журналі «Новини кіноекрану» обов'язковими у структурі видання були спеціальні рубрики, в яких розповідалося про акторські долі, культурне життя країни та події у світі кіно, робилась детальна аналітика художніх фільмів, оцінювався їх вплив на маси, писалися кіномистецькі нариси та біографічні матеріали про відомих режисерів та акторів.

Кінодискурс у журналі «Новини кіноекрану» радянського періоду охоплював та реалізував усі функції засобів масової комунікації – інформаційну, виховну, організації поведінки, розважальну тощо.

Загальна криза в державі в 90-х роках XX ст. позначилась на кіномистецтві. Зникли багатолюдні черги до кас кінотеатрів, скоротилась кількість глядацьких зал. Малі зали більшості кінотеатрів були віддані комерційним структурам. Не краще становище й нині. Ще прикріше від того, що частина українських стрічок залишилась на полиці, у кращому випадку – для прем'єрного або фестивального показу.

В Україні майже зовсім зникла кінопреса.

УДК 007: 304: 070

Пода Ю. О.

студ. гр. ГП-410

ТЕЛЕПРОЕКТ «ГРА ДОЛІ» ЯК ПРЕЗЕНТАНТ ТЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

Студія «ВІАТЕЛ» (<http://www.viatel.kiev.ua>) з 2005 р. представляє на каналах українського телебачення короткометражні документальні фільми, у яких дещо в незвичному для пересічного глядача ракурсі – крізь призму особистої долі героя – подаються історичний й культурний дискурси України.

Погляд митців із сучасного в минуле є тактовним, виваженим, про кожного зі своїх героїв вони оповідають з повагою і любов'ю, обережно, ніби боячись «завдати болю» пам'яті українців про відомих письменників, художників, акторів, державних діячів. «Гра долі» (<http://www.hradoli.com>) – це розповідь про історичні постаті, діячів науки, класиків літератури, театру, образотворчого й оперного мистецтва як про звичайних людей, які кохали,

страждали, виховували дітей, допомагали ближнім й працювали на користь свого народу.

Умовно, фільми можна поділити на декілька груп.

Перша відбиває долі представників літературного дискурсу, який може перетинатися з образотворчим й театральним. Студією «ВІАТЕЛ» у цьому контексті були відзняті такі фільми, як: «Яготинське літо» (2005), присвячений темі кохання Тараса Шевченка, зокрема його стосункам з княжною Репніною; «Тася» (2005) – про перше одруження Михайла Булгакова; «Вір мені» (2005) – про стосунки Лесі Українки й Сергія Мерджинського; фільм «Мовчазне божество» (2006) розкрив таємниці взаємин відомої письменниці Марко Вовчок з чоловіками; про одруження Івана Франка з Ольгою Хоружинською йшлося в стрічці «Та, що поруч» (2006); історії одруження іншого відомого письменника – Шолома Алейхема – був присвячений «Соломон і Годеле» (2006); про перше юнацьке кохання Павла Тичини було знято короткий метр «Я кличу тебе» (2006). Історія взаємин Пантелеймона Куліша та його дружини Ганни Барвінок розкрита митцями в стрічці «Невгамовний Пантелеймон» (2006); «Моє серце ножами проймає» (2007) – історія про складний життєвий шлях і нелегку долю Михайла Старицького; доля Ірини Вільде розкрита у фільмі «Неприборкана» (2008); про кохання й життя Василя Симоненка розповідається у фільмі «На світі такий один» (2008); доля й кохання в житті Максима Рильського представлені в стрічці «Poeta Maximus» (2008); трагічні доля й любов перетнулися в житті Володимира Сосюри – про це йдеться у фільмі «Так ніхто не кохав» (2008); «Марко Кропивницький» (2009) – фільм про відомого українського драматурга, театального діяча; «Карпенко-Карий. Тобілевич» (2009) – це життя, кохання, творчий шлях українського письменника, актора; доля Михайла Коцюбинського представлена у фільмі «Бистроплинний сон» (2009); нелегке життя веселого письменника Остапа Вишні показано у фільмі «Усмішник» (2009) та ін.

Друга група фільмів, пов'язана з історією українського акторства й театру. Про відомого оперного співака Бориса Гмирю знято фільм «Зоря вечірня» (2005); про стосунки талановитих акторів Марії Заньковецької та Миколи Садовського – фільм «Обожнювана» (2005); непростим професійним долям Миколи Садовського, Миколи Яковченко було присвячено фільми «Останній лощман» (2005) і «Геній сміху» (2006); долі режисера Леся Курбаса та його дружини, актриси Валентини Чистякової показані в фільмі «Перетворення» (2006); про трагічне життя оперної співачки Оксани Петрусенко знято фільм «Сонячна людина» (2006); «Майстер і музи» (2007) – це «історія кохання до муз-натхненниць відомого українського скульптора, кінорежисера та драматурга Івана Кавалерідзе»; «Микола Лисенко» (2007) – фільм про кохання українського композитора та його дружини Ольги О'Коннор; «Скромний П'єро» (2007) – фільм про співака й актора Олександра

ндра Вертинського; доля оперної діви Соломії Крушельницької представлена у фільмі «Solo-mea»(2007) та ін.

Третя група фільмів присвячена діячам образотворчого мистецтва, архітектури. Про кохання Михайла Врубеля до Емілії Прахової йшлося в стрічці «Янгол-Демон» (2006); про будинок з химерами та його архітектора Городецького розповідається в «Легендарному парі» (2006) та ін.

Четверта група фільмів відзеркалює складні перипетії долі відомих історичних постатей. Помста княгині Ольги стали темою фільму «Княгиня Ольга» (2006); «Іван Мазепа» (2007) – розповідь життя і долю видатного українського гетьмана; «Богдан Хмельницький» (2009) – це фільм про життєвий шлях українського гетьмана та ін.

П'ята група фільмів – про діячів науки. «Упертий українець» (2006) – це назва фільму, присвяченого приватному життю академіка Володимира Вернадського; про одруження відомого науковця, громадського діяча Михайла Максимовича знято фільм «Німфея кандида» (2006); «Сон Аліни Костомарової» (2007) – про складну долю Миколи Костомарова й Аліни Карельської; «Семеренки» (2007) – історія родини підприємців, меценатів, науковців; життя Сергія Корольова показано у фільмі «Вище неба» (2009) та ін.

Шоста група – це стрічки про західних митців, історичних осіб, події в житті яких були пов'язані з Україною. Це історія відомого французького письменника Оноре де Бальзака, який перебував у полоні почуттів до Евеліни Ганської («Незнайомка», 2006); «Історія грекині Софії», якій було подаровано графом Потоцьким парк в Умані – «Софіївку» («Софія – дитя кохання», 2006); «Таємниця кохання. Олександрія» (2006) – про історію Олександри Енгельгард-Браницької та її кохання до Григорія Потьомкіна; про українське кохання російського письменника Купріна йшлося у фільмі «Врятований любов'ю» (2006); «Суперники»(2007) – це історія дружби-суперечки піаніста Генріха Нейгауза та письменника Бориса Пастернака; «Кохання, дароване жінками» (2011) – фільм про кохання всесвітньо відомого композитора Ференца Ліста до Кароліни Іванівської-Вітгенштейн та ін.

Короткометражні документальні фільми серіалу «Гра долі» доводять, що для того, аби донести до кожного українського телеглядача зернинку правди про минуле України й українців, не треба грандіозних проєктів, а варто показати історію України, долі визначних українців професійно, з щирою любов'ю, повагою і визнанням їхнього внеску в розбудову національного дискурсу; безперечно, можна й потрібно використовувати нові жанри й формати для цього, проте не варто забувати про традиції прекрасної школи української кіно- і теледокументалістики, яскравими представниками якої є студія «BATEЛ» та її проєкт «Гра долі».

РЕДАКЦІЙНА СТРАТЕГІЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ВИДАННЯ «ШКОЛА ЮНОГО ВЧЕНОГО»

Дитяча журналістика – самостійна ланка загальної системи засобів масової інформації. Вона долучає підростаюче покоління до інтелектуального і духовного потенціалу суспільства, є важливим каналом передачі інформації від старшого покоління до молодшого й одночасно засобом комунікації, що дозволяє дітям спілкуватися один з одним.

Дослідники, що вивчали проблеми дитячих видань пропонують кілька видів класифікацій. Так, В. Парафонова за основу типологічного поділу газет та журналів обрала вікову категорію читачів. Вона виділяє три основні групи: дорослі, молодь та діти. Категорія діти поділяється за віком на молодшу (3–10 років) та старшу (11–13 років). Молодь поділяється на три вікові групи: молодша (14–19 років), середня (20–24 роки) та старша (25–34 роки). Також дослідниця типологізує видання за цільовим призначенням: інформаційне (оперативне накопичення відомостей), когнітивне (розширення бази знань), прикладне (вироблення навиків та вмінь), комунікативне (створення круга спілкування за інтересами).

У другому виді класифікацій за основу покладена особливість авторів матеріалів. Так, французький дослідник Жак Гоне виокремлює дитячу пресу, створену дітьми за підтримки дорослих (шкільні газети), та видання, що виникли стихійно виключно за бажанням підлітків (ліцейські газети). Д. Косолапова називає такі видання ювенільними. Ювенільний – (лат. *juvenilis* – юнацький) – той, що відноситься до дитячого та юнацького віку, не сягнув статевого дозрівання. Газетні матеріали, створені дітьми, мають характерні риси: вибір інформаційних приводів із мікросередовища, передача не соціально значимої, а особистісно забарвленої інформації, синкретичність форми її подачі. Також для них більш характерні гумор, іронія, насмішка, розіграш.

Всеукраїнський журнал «Школа юного вченого» призначений для читачів 7–11 класів. У ньому друкуються статті з різних галузей науки., авторами яких є як викладачі, вчені, так і студенти та учні.

На сьогоднішній день існує ряд проблем у сфері дитячих видань. По-перше, їхня кількість дуже низька. По-друге, якість видань для дітей залишається сумнівною. По-третє, журнали і газети друкують забагато рекламних оголошень. Майже вся дитяча преса має на меті переважно одну функцію – розважальну. На цьому тлі «Школа юного вченого» виступає чи не єдиним представником якісних науково-популярних видань для молоді.

Журнал виходить шість разів на рік і створюється на базі вищої школи (Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) за підтримки Інституту

обдарованої дитини Академії педагогічних наук України. Серед програмних цілей «Школи юного вченого» виокремлюються наступні:

- а) висвітлення результатів наукових пошуків у різних (фізико-математичних, технічних та гуманітарних) галузях науки;
- б) ознайомлення із системою роботи Малої академії наук у регіонах України;
- в) публікації дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук;
- г) підготовка до конкурсів та олімпіад.

Рубрикація журналу також має свою специфіку. Більшість видань для дітей структурується за рубриками, що містять пізнавальну інформацію енциклопедичного характеру, художні твори сучасних письменників, конкурси, задачі, завдання, що розвивають логічне мислення, творчість школярів, інформацію про етику поведінки, спілкування, відомості про улюблених зірок естради, спорту, поради щодо зачіски, манери одягатися, поради психологів та педагогів для батьків щодо виховання, навчання, розвитку дитини. У «Школі юного вченого» наочні такі рубрики: «Біологія», «Винахідництво», «Екологія», «Економіка», «Історія», «Математика», «Медицина», «Фізика», «Суперклуб». Така структура журналу не є випадковою. Кожна рубрика відповідає певній секції Малої академії наук. Журнал підтримує інтерактивні конкурси МАН, допомагає учням обирати теми для наукових робіт, дає поради щодо виступів на різних етапах конкурсів.

Отже, науково-популярний журнал «Школа юного вченого» – якісне видання для дітей та підлітків, що охоплює територію всієї України. Інформаційно-просвітницька функція, функція розвитку обдарованості та нестандартного мислення, навичок дослідження становлять пріоритети видання.

УДК 007: 304: 070

Пругло Н. О.

студ. гр. ГП-418с

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДВОВОМОВНОСТІ МЕДІА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Соціально-політичні перетворення останніх років в українському суспільстві призвели до того, що етнічнонаціональна ідентичність як проблема ЗМІ набуває дедалі більшої актуальності й гостроти в контексті регіональних суперечностей, що ускладнюються фактичною двомовністю. У цьому контексті значну увагу з боку громадськості привертає мовне питання. Воно досліджується фахівцями різних наукових сфер, зокрема, політологами, психологами, філологами, істориками, філософами, журналістикознавцями.

Надзвичайно важливим постає вивчення і розв'язання проблем, пов'язаних з українсько-російським білінгвізмом, які є не лише лінгвістичними питаннями, а й соціальними, політичними, культурними. Масова двомовність, деформація

282

мовної ситуації, конфліктність можуть мати наслідками втрату суспільної консолідації, небезпечні процеси мовної та навіть національно-культурної асиміляції.

Мовне питання у житті суспільства є важливою і широко досліджуваною науковою проблемою. У різні часи до його розгляду зверталися Б. Ажнюк, О. Потебня, Е. Сміт, Ю. Шевельов – науковці не лише України, але й світу. Мовну ситуацію крізь призму білінгвізму вивчали Л. Виготський, Л. Щерба, І. Епштейн, Є. Велюнський, Б. Гавранек, Є. Хауген та інші.

Дослідження білінгвізму в ідеологічному аспекті – одна з ключових і дуже актуальних тем сучасних медіа-студій. Зокрема, відомий мовознавець Лариса Масенко у своїх працях «Мова і суспільство», «Мова і політика», «Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній» розрізняє індивідуальну і масову двомовність, приходячи до висновку, що індивідуальний білінгвізм збагачує людину, а масова двомовність може мати деструктивний характер для нації, оскільки одна мова може витіснити іншу. Володимир Кулик у монографії «Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки» аналізує ситуацію двомовності в медіадискурсі. Він говорить про поняття диглосії, тобто ситуацію, коли одна з мов займає вищу позицію, ніж інша. Крім того, Володимир Кулик розглядає витoki ситуації білінгвізму, простежує історію його розвитку в пострадянській Україні.

Сьогодні крім учених до дослідження цієї проблеми долучилися журналісти, які публікують статті на тему мови та двомовності на шпальтах українських видань, виступають з ними на різноманітних конференціях.

Висновки журналістів суголосні науковій оцінці ситуації: домінує російська мова, що триває з радянських часів та призводить до засилля російського продукту на медіаринку, інколи всупереч законам. Це становить одну з проблем сучасного українського суспільства, що викликає найбільше занепокоєння. Присутність великої частки іноземного контенту, у першу чергу російського та американського, на національному медіаринку не є виправданим і несе загрозу для національних інтересів. Загострення проблеми відбулося 3 липня 2012 року із прийняттям закону України «Про засади державної мовної політики», який викликав бурхливі дискусії й нову хвилю обговорення цієї теми у медіа.

Не дивлячись на велику кількість досліджень з питань національної ідентичності, їх вивчення не можна вважати вичерпним, передусім тому, що процеси національного становлення не є завершеними. Насамперед потребує аналізу та порівняння мовна ситуація різних сфер життя у різних областях України, наприклад, Заходу і Сходу. Крім того, однобічність висвітлення ситуації заважає виробленню зваженої позиції у суспільстві. Отже, глибоке об'єктивне дослідження, в якому будуть виділені плюси і мінуси існуючої ситуації, можливі тенденції подальшого розвитку та рекомендації для її покращення, є нагальною проблемою сьогодення України.

ОСОБЛИВОСТІ ВИДАННЯ «VIP CLUB» В КОНТЕКСТІ «ЛАЙФСТАЙЛ» ЖУРНАЛІСТИКИ

Поняття «лайфстайл журнал» досі чітко не визначено українськими науковцями. Відносно новим це явище постає і в зарубіжних медіастудіях, хоча популярність «лайфстайл» журналістики постійно зростає.

Формування типу «лайфстайл» видань відбувалося протягом кінця ХХ століття, коли серед медіапродуктів виокремився журнал для споживача. Згодом формується тип видання «журнал для клієнта», що був безкоштовним та надсилався безпосередньо до установи або дому клієнта та налагоджував зв'язок між виробником послуг або товарів та аудиторією. Розвиток цього виду журналу є однією з передумов появи «лайфстайл» журналу як окремого виду. Серед передумов слід також назвати розмивання межі між інформуванням та розважанням, віддалення видань від «важких» новин, «таблоїдизація», розширення парадигми споживальних видань.

Вагомою складовою «лайфстайлу» як ціннісної орієнтації, що представлена у журнальній продукції, це бажання особливої, специфічної продукції: дизайнерської, «хендмейд», органічної, – яка виступає певним соціальним знаком, виділяє і позначає споживача.

Отже, ідеальний читач «лайфстайл» журналу – креативний, глобалізований середній клас, що використовує споживання та стиль для створення ідентичності, а також соціального позиціонування.

Соціокультурними константами «лайфстайлу» виступають:

- зв'язок із сучасним міським середовищем;
- створення уявної космополітичної елітарної ідентичності;
- денаціоналізація простору;
- створення нової субкультури як необхідного результату для глобальної економічної системи.

Якщо традиційно «лайфстайл» журнали були зорієнтовані на жінок, то наприкінці ХХ століття ситуація радикально змінюється. З'явилися журнали, цільовою аудиторією яких стали чоловіки. Наприклад, серед успішних англійських «лайфстайл» видань, називають «Loaded», «FHM», «Maxim». Ці журнали зосередилися на аспектах моди та здоров'я. Серед «лайфстайл» журналів є такі, які мають змішану з гендерної точки зору аудиторію – це тревел-журнали. Проте, наближуючись до «лайфстайлу», матеріали журналів починають фокусуватися на приватному житті та тілесному досвіді.

Протягом двох років (2011–2013 рр.) видання пройшло трансформацію від рекламної преси про продукцію для клієнтів до журналу про успішних і

284

впливових людей Запорізької області, України. Сьогодні «VIP Club» – це єдине регіональне видання, яке базується на біографічних історіях важливих персон Запоріжжя. Бізнесмени, політики, діячі культури – герої журнальних публікацій. Журналістські матеріали, розміщені на шпальтах видання, презентують поради, який стиль життя необхідно обирати, щоб досягти такого ж триумфу і долучитися до класу запорізької еліти.

Видання структурується за тематичними рубриками, які є константними і переходять з номера в номер. Наприклад, у рубриці «VIP-наслідник престолола» діти та підлітки можуть знайти непрямі вказівки, як стати лідером, гарно навчатися, завоювати прихильність друзів, чим модно захоплюватися серед спадкоємців заможних людей. У рубриці «Здоровий VIP» пропагується здоровий спосіб життя і розповідається про секрети міцного здоров'я запорізької еліти. У розділі «Делай деньги» йдеться про стиль життя, що пасує професійно успішним людям. Таким чином, журнал «VIP Club» виділяє певні аспекти сучасного стилю життя: виховання обдарованих дітей, здоровий спосіб життя, кар'єрне зростання, накопичення капіталу тощо.

Аудиторія видання – це впливові люди області або ж ті, які бажують досягти подібного успіху в тій чи іншій сфері життя. Журнал «VIP Club» спрямований як на жінок, так і чоловіків. Не існує також чіткого вікового бар'єру читачької аудиторії. Наприклад, рубрика «Когда-то у власти» залучає героїв і читачів більш похилого віку.

Специфічною ознакою глянцевого журналу «VIP Club» є спрямованість на елітний стиль життя. Отже, журнал «VIP Club» – це регіональне «лайфстайл» видання, що пропонує читачам відкрити завісу успішності вищого класу запорізької області, дає можливість перейняти їх ціннісні орієнтації для створення соціальної ідентичності, соціального позиціонування та наслідування елітного стилю життя.

УДК 007: 304: 070

Козицька Ю. В.

студ. гр. ГП-410

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТУ ЯК ЖАНРУ ФОТОЖУРНАЛІСТИКИ

Етнографічний світлопис у жанрово-тематичному відношенні представлений портретною та архітектурною зйомкою, рідше фотофіксацією ландшафтів. Етнографічний портрет у науковому дискурсі усвідомлюється як документ, що створений у певній соціальній реальності та може стати джерелом її дослідження. Сьогодні етнографічний портрет як жанр фотожурналістики

набуває поширення у різних видах періодики (туристичної, науково-популярної, культурологічної тощо).

Етнографічний портрет – це жанр фотожурналістики, специфіка якого полягає у зображенні людини або групи людей, які належать до певної етнічної групи. Г. Цуканов зазначає, що для етнографічного портрета є властивими глибина проникнення в суть людського характеру і прагнення максимальної достовірності відтворюваних деталей. Портрет передає індивідуальні, одиничні, неповторні риси людини як представника певної національної групи.

О. Мжельська говорить про те, що погляд, поза, жест, а також фон, ракурс, світлова композиція є виражальними засобами жанру. Відомий фотохудожник М. Акін привертає увагу до розмивання фону (краще за все фотографувати людину на відкритій місцевості, наприклад, на ринку чи площі), концентрації на деталях (наприклад, аксесуарах, які допомагають продемонструвати приналежність людини до етнічної групи).

Етнографічний портрет з'являється тоді, коли етнографи почали використовувати фотографію для досліджень, фіксуючи людей різних національних груп. У наш час – це вже завдання фотохудожників та фотожурналістів.

М. Шалімова виділяє наступні особливості етнографічного портрету. Етнографічний портрет створюється у тій місцевості, де мешкає об'єкт етнографічного дослідження. Будь-яка зміна обстановки може змінити поведінку етнічного колективу. Фотограф не повинен втручатися у внутрішнє життя певного народу; а лише спостерігати, дізнаватись, фіксувати повсякдення таким, яким інші народи його не побачать.

Специфікою етнографічного фотопортрету є національний колорит. Костюми, прикраси, інтер'єр, особливості кольорів, розмальовані предмети – це те, що може дати інформацію про культуру досліджуваного етносу. Але іноді буває так, що національний колорит губиться через технологічний розвиток у цій країні. Тоді на фото людина зображуватиметься в сучасному одязі, але на фоні своєї місцевості.

До етнографічного фотопортрету додається коментар автора або стаття з розповіддю. Виняток робиться в тому випадку, коли фотографія самозрозуміла, а саме пояснення знаходиться в тексті. Однак іноді підпис ускладнює сприйняття фотоінформації.

Таким чином, етнографічний портрет виконує не тільки зображальну функцію, але й інформаційну. Вдало підібрані фотографії ілюструють емоційний стан людини та становище країни, в якій проживає герой. Як самостійна складова, етнографічний портрет є візуальним засобом, який формує думку реципієнта.

ЕПІСТОЛЯРНА ЖУРНАЛІСТИКА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

В останнє десятиріччя на сторінках періодичної преси зменшилася кількість використання жанрів епістолярної журналістики. Це призводить до зменшення інтенсивності взаємообміну в межах інформаційного каналу ЗМІ – аудиторія. Сучасні дослідники виявляють підвищений інтерес до цього питання, але загально-прийнятого наукового пояснення цієї проблеми й досі не сформульовано. Поняття «епістолярна журналістика» під впливом історико-культурних факторів змінило свій зміст, форми вираження та жанрову структуру. Тому функціонування епістолярної журналістики потребує дослідження через призму сучасних тенденцій і формування основних підходів до розуміння поняття. Усі ці фактори зумовлюють актуальність вибраної теми. Вивченням питань розвитку та становлення епістолярної журналістики займалися такі дослідники, як Є. Виноградова, А. Елістратова, Р. Лазарчук Н. Логунова, Є. Прохоров.

Епістолярний жанр в публіцистиці – це специфічний виступ, звернення автора до адресата із закликом, пропозиціями, думками і почуттями. Виник він у результаті насичення форм особистої та ділової переписки елементами соціально-політичної літератури. Значний вплив на становлення жанру мали прокламації, листівки, відозви, що розповсюджувалися серед населення в періоди повстань, бунтів, революцій. Дуже часто слова «лист» і «епістолярна журналістика» стають синонімами.

Дослідники А. Елістратова і Р. Лазарчук виокремлюють найважливіші структурно-стилістичні ознаки листа: поєднання в текстах ознак монологічного та діалогічного мовлення; використання мовних засобів, відповідних сфері листування; книжково-писемних у ділових і усно-розмовних в приватних листах; стійка композиція тексту; точне позначення відправника й одержувача, звернення до останнього і підпис відправника; дотримання мовного етикету з урахуванням фактора адресата, характеру сполучення та національних «епістолярних» традицій; початок, що містить шанобливе звернення до читача.

Науковці (Є. Виноградова, Є. Прохоров), що займаються дослідженням епістолярної журналістики, виокремлюють її різновиди:

- відкритий лист – публіцистичний виступ, адресований конкретній особі, але який несе в собі загальний інтерес;
- лист без адреси – публіцистичний виступ, адресований до групи читачів, не названий автором послання;
- лист до редакції – публіцистичний виступ, що є або відгуком на матеріал, присвячений актуальній темі, або привертає увагу редакції і суспільства до проблемної ситуації.

Одна з небагатьох газет, на сторінках якої ще зберігся такий жанр епістолярної журналістики як лист – щотижневик «Суббота +». Постійна рубрика «Читатель – газета» містить в середньому 4–5 листів, надісланих запорожцями та жителями області. Читачі звертаються з проханням звернути увагу громадськості на гострі питання сьогодення та допомогти з вирішенням. У випуску №6 (729) від 7–14 лютого 2013 року розглядаються проблеми неякісного харчування у дитячих садках, «халатності» медпрацівників запорізьких лікарень, аварійного стану ліфтів та збільшення кількості квартирних крадіжок. На сторінці міститься адреса, на яку надсилаються листи. Таким чином, аудиторія відчуває на собі ефект включеності в створення громадської думки та визначення актуальності проблем. У листах запорожців, що у випуску №11 (734) від 14–21 березня 2013 року порушуються проблеми неякісного покриття доріг у Космічному районі, безвідповідального ставлення до своєї роботи працівників рибінспекції, занадто великого збору податків із населення, невивплати заробітної плати працівникам ЗАО ВТФ «ZTR». Використання епістолярної журналістики на сторінках регіональних друкованих ЗМІ надає можливість жителям області звернути увагу влади на недоліки її роботи. Як наслідок – пришивчення вирішення гострих соціальних питань. Сайт газети містить блоги журналістів, де читачі можуть залишати свої коментарі і спілкуватися з авторами он-лайн. Проте через відсутність підключення до мережі Інтернет вести такий діалог має змогу не велика кількість реципієнтів.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що публікації у жанрі листа на сторінках видань трапляються все рідше. Здебільшого це лист до редакції. Зменшення об'єму епістолярної журналістики на шпальтах видань істотно впливає на процес комунікації між виданням та аудиторією. ЗМІ не отримують зворотній зв'язок. Це фактично означає зменшення ролі читачів у діяльності видання. ЗМІ самостійно, без участі аудиторії мають визначати суспільно актуальні теми та проблеми. Як наслідок, втрачається ефект присутності реципієнта у формуванні громадсько-політичної думки та зменшення довіри до ЗМІ.

УДК 007: 304: 070

Беркут В. О.

студ. гр. ГП-420

СПРАВА «PUSSY RIOT» ЯК ОБ'ЄКТ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В ПРОГРАМІ «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»

Розслідування – це найскладніший журналістський жанр. Він містить елементи інтерв'ю, портрета, репортажу, хроніки, аналізу, синтезу.

Жанр журналістського розслідування припускає всебічне і ґрунтовне дослідження якоїсь маловивченої, закритої або ретельно приховуваної теми, в процесі роботи над якою доводиться долати небажання певних структур

288

надати інформацію, що цікавить журналіста. Як відомо, темами цього жанру зазвичай стають надзвичайні події та події, що мають негативний характер: кримінальні злочини, порушення свободи слова, непрофесіоналізм і безвідповідальність влади тощо. Журналістські розслідування справ, які пов'язані з цими проблемами сучасного суспільства, є необхідними. Це і пояснює актуальність обраної теми дослідження.

Метою роботи є визначення специфіки висвітлення справи «Pussy Riot» у журналістських розслідуваннях програми «Человек и закон».

До розгляду особливостей жанру розслідування зверталися такі вчені, як Д. Авраамов, М. Алексєєва, Л. Болотова, В. Ворошилов, Я. Засурський, А. Константинов, С. Корконосенко, Г. Лазутіна, О. Тертичний. Вони дослідили етапи проведення журналістського розслідування, описали методику роботи з джерелами інформації.

Суспільно-політична програма «Человек и закон», виходить на головному телеканалі Росії вже 35 років і є досить авторитетною. Програма дає зважену оцінку найважливішим подіям політичного, економічного та соціального життя країни, висвітлює великий спектр питань і проблем не тільки з правової точки зору, але і з позицій загальнолюдської моралі. Журналісти програми розслідують найрезонансніші справи однією з яких стала справа «Pussy Riot».

«Pussy Riot» – російська феміністська панк-група, яка була організована в листопаді 2011 року колишніми учасниками групи «Война».

У циклі журналістських розслідувань присвячених справі «Pussy Riot» журналістами порушуються такі проблеми:

1) агресивність засуджених спрямована на учасників судового процесу та журналістів (сюжет від 26.04.2012). Перша згадка про об'єднання з'явилася у програмі від 26.04.2012. Сюжет містив у собі інформацію про шокуючий випадок-напад на суддю Таганського районного суду Москви О. Іванову, що займається справою про виступ у храмі Христа Спасителя скандально панк-групи «Pussy Riot». Нападник був прихильником групи. При підготовці сюжету журналістами були використані методи інтерв'ю та роботи з документами. У сюжеті наводилися цитати постраждалої та витяги з постанови суду;

2) ставлення до вироку суду щодо панк-групи (сюжет від 29.07.2012). З'явився новий сюжет під заголовком «□Pussy Riot: Много шума из чего?». У цій частині журналістського розслідування йшла мова про те, що думки суспільства щодо справи були неоднозначними. Близько 200 осіб діячів культури підписали лист в підтримку активісток «Pussy Riot». Такі відомі особистості як Мадона, В. Меладзе та Елтон Джон на своїх концертах виступили з промовами на захист групи. Зчинилася акція протесту під стінами Таганського суду, протестуючі бурхливо виявляли своє невдоволення вироком суду;

3) правомірність вчинку «Pussy Riot», його політичний підтекст та мотивацію учасниць групи. Сюжет від 8.09.2012. Одним із серії сюжетів став випуск, у якому журналісти з'ясували важливі подробиці справи, що раніше не були розголошені. Вони були присутніми у залі суду й отримали ексклюзивний коментар судді М. Сирової, взяли інтерв'ю у учасниць групи та адвокатів з боку обвинувачених.

Заключним став сюжет від 13.10.2012, в якому було повідомлено остаточне рішення суду та вирoki. Завдяки методам прихованого спостереження та інтерв'ю журналістам вдалося почути думку однієї з учасниць злочинної справи щодо вирoku.

Журналісти програми «Человек и закон» вважають, що саме політичний аспект робить справу резонансною. Вони замислюються над тим, чи є історія «Pussy Riot» прикладом хуліганства, чи це своєрідний самопіар.

Аби реципієнт мав повне уявлення про те, що відбувалося, ведучий розповідає про проблему з різних позицій – історичної, політичної, економічної, морально-психологічної. Ґрунтовно вивчено ситуацію з документів, які мають цінність, журналісти оперують великою кількістю інформації, взятої з різноманітних документальних джерел, критично осмислюють заяви та свідчення осіб, що були очевидцями тих подій, аналізують, зіставляють, узагальнюють факти, яких у сюжеті велика кількість.

Для висвітлення інформації про справу «Pussy Riot» в ЗМІ найбільш зручним і вдалим є жанр журналістського розслідування. Він дає можливість всебічно й оперативно передати суспільно важливу інформацію, яка стала відомою в результаті журналістської праці.

УДК 007: 304: 070

Требухова А. О.

студ. гр. ГП-410

ОСОБЛИВОСТІ ГРИ СЛІВ У ЗАГОЛОВКАХ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «КЛЯКСА»)

Для сучасної української преси характерне використання мовно-стилістичного забарвлення тексту та заголовків. Актуальність теми визначається недостатнім вивченням мовної гри слів у сучасній періодиці, зокрема дитячій.

Сучасний дослідник О. Тертичний наголошує, що заголовок повинен бути сказаний усвідомлено, чітко та яскраво, так, щоб читачу не важко було зрозуміти, що перед ним саме той матеріал, який потрібно прочитати. Матеріал, не увінчаний вдало підібраним заголовком, не можна вважати закінченим. На сучасному етапі майже всі тексти й ілюстрації у виданнях газетного типу публікують із

заголовками, які є органічним першоеlementом текстової публікації, що нерозривно пов'язаний з її змістом.

Дослідниця С. Мальцер-Євстратова визначає гру слів як стилістичний зворот мови, заснований на принципі смислового об'єднання в одному контексті різних значень одного слова, однозвучного подібного за звучанням.

Робота над заголовком, що містить у собі гру слів, так званим ігровим, є безпосередньо творча та є такою, що спонукає до творчості (звертання автора до уяви читача).

Основні різновиди гри в заголовках: перифрази, переробка відомих цитат, крилатих висловів; «гра розуму» – парадокси, каламбури; іронія (іронічні висновки, прогнози).

Інтертекстуальні заголовки є об'єктами своєрідної гри, мета якої - зміщення різних планів сприйняття, акцентів, створення гумористичного, іронічного, пародійного ефекту. При модифікації актуалізується внутрішня форма цитатного заголовка, яка виступає так само, як фон для нового зсуву, що породжує нові асоціації, асоціативні зв'язки, поля – образні, смислові. Прецедентні заголовки (прямі і модифіковані) стають об'ємними й або прогнозують комічний ефект, або актуалізують асоціативно пов'язані смисли.

Заголовки, в яких використовуються прислів'я, приказки, цитати з різних творів (художніх, публіцистичних, наукових), пісень, кінофільмів, рекламні слогани тощо також є підвидом мовної гри. Однак саме постмодерністське світобачення з текстовою картиною світу, в якій всі реалії буття є вторинними, гіперреальності, а також інтертекстуальність свідомістю і мисленням актуалізує проблему заголовка і заголовного комплексу в руслі інтертекстуального світовідчуття як джерела асоціативного простору, який є рушійною силою мовної атракції. Пізнавання заголовка, заголовкового комплексу ускладнює сприйняття тексту, так як породжує широкий ланцюг асоціацій, які приводять в дію процес зіставлення, в результаті якого переосмислюється і заголовковий комплекс.

«Клякса» є не просто газетою для школярів (підлітків), а є газетою розважального та повчального характеру. Таким чином зустріти заголовки, в яких використовується гра слів можна не часто. Адже газета спеціалізується на більш інформативному наповненні заголовків. Проте трапляються випадки мовної гри у заголовках досліджуваної газети. Наприклад:

«Маленький, да удаленький», «Без труда, не вытянешь и рыбку из пруда». Використання приказки як мовної гри для надання матеріалові повчального змісту.

«От книги до фильма – один шаг», «Два певца одинаковых с лица». Застосовується такий вид гри слів як перифраз, тобто на базі вже відомого вислову, цитати вибудовується заголовок, що відповідає змісту матеріала.

«Укол экстрима и адреналина в флаконе роуп-джампинга». У заголовку використовується іронія (іронічний висновок).

«Мукосольки». В цьому заголовку використовується «гра розуму», а саме каламбур. Поєднуються два слова, що в сумі дають нове (смішне значення).

Отже, вибір назви заголовка прямо залежить від напрямку та тематичного наповнення газети. Від того, яку мету ставить перед собою редакція та автор. Мовна гра слів у заголовках використовується для безпосереднього привернення уваги. Грав слів у заголовках різних матеріалів дитячих газет є особливо важливою, адже дитяча увага розсіяна і, щоб стаття викликала інтерес у дитини, треба використовувати мовну гру.

УДК 007: 304: 070

Субота Г. В.

студ. гр. ГП-420

СПЕЦИФІКА ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ЖАНРІВ У НОВИННИХ БЛОКАХ

З еволюцією вітчизняного телебачення зазнали змін і такі його сторони існування як способи трансляції і передачі сигналу, форми власності і організації, управлінські механізми, принципи програмування, методи і творчі підходи до виробництва продукції. Це суттєво вплинуло на певні модифікації у тематиці, формі і проблематиці програм, а також розвиток самого мовлення, зокрема жанрів телебачення.

Дискусійною понині є проблема жанроутворення на телебаченні: з одного боку, телебачення ввібрало в себе «генетичний» жанровий код кінематографа, з іншого, – телевізійної журналістики.

Телевізійний жанр – це спосіб відображення навколишнього світу на телеекрані: нарис, інтерв'ю, репортаж, телеспектакль, багатосерійний телефільм тощо. Сучасна система телевізійних жанрів об'єднує різні жанри журналістики, мистецтва, наукової популяризації, форми розваги та навчання.

В основі жанрового розподілу – спосіб відображення реальної дійсності, функціональні особливості тих чи інших передач, їх частин, тематична своєрідність, технічні умови створення телевізійних творів. Усе розмаїття телепродукції можна класифікувати за формальними ознаками. Це дозволить виділити певну кількість жанрів, що є важливим не тільки для теоретичного осмислення проблем тележурналістики, скільки для практичної діяльності самих журналістів.

Для сучасного телебачення жанрова структура має практичне значення: поділ телевізійного контенту на жанри є важливим не тільки зі змістовної, але і з технічної точки зору, оскільки від цього багато в чому залежить технологія виробництва.

Традиційно прийнято поділяти телевізійні жанри на: інформаційні (відео-сюжет, звіт, виступ-монолог у кадрі, інтерв'ю, репортаж); аналітичні (коментар, бесіда, дискусія, огляд, ток-шоу, пресконференція, кореспонденція) та художньо-

публіцистичні (нарис, замальовка, есе та сатиричні жанри: памфлет, фейлетон). Окрім цих форм віщання виділяють окремі жанри: телешоу, кліп, телемост, бенефіс, гра, водевіль, бюлетень, брифінг, теледебати, телемарафон.

Але жанр – це не тільки форма віщання, це ще й ставлення до матеріалу, який зображується. Статичні за своєю жанровою логікою випуски новин тяжіють до моделювання інформаційного дійства. Тому жанрову класифікацію телевізійних видовищ можна також будувати за такою структурою: драматичні телевізійні дійства, мелодраматичні, гумористичні тощо. Класифікація телевізійних видовищ за тематикою більш чітка: суто політичні публіцистичні; соціально-політичні публіцистичні; публіцистичні економічного спрямування; публіцистичні на ТБ на кримінальні теми; публіцистичні на ТБ, присвячені спорту та красі; публіцистичні на ТБ, присвячені подіям культурного життя країни та світу; публіцистичні на ТБ на психологічну та езотеричну тематику; гумористичні та сатиричні публіцистичні на телебаченні тощо.

Жанрова стилістика сучасних новин передбачає «проникнення» глядача в інформаційну картину дня. Основу новинних програм складають інформаційні та аналітичні жанри, рідко – художньо-публіцистичні. Проте всі вони мають синкретичний характер. Наприклад, інформаційне інтерв'ю частіше зустрічається у поєднанні з аналітичними жанрами, самостійно вони майже не використовуються у новинних блоках. Майже кожен жанр аналітики вбирає в себе ознаки інших жанрів. Так аналітичний звіт поєднується з оглядом, інтерв'ю з телекореспондентом, а позакадровий коментар використовується майже у всіх жанрах.

Отже, основною ознакою сучасних тележанрів є їх «гібридний», концептуальний та віртуалізований характер. Жанрова і тематична класифікація телевізійних дійств у новинах зумовлена типом нарації та номенклатурою тем.

УДК 007: 304: 070

Сахно М. О.

студ. гр. ГП-419

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ЯКІСНИХ ТА МАСОВИХ ВИДАННЯХ

Функціонуючи в сучасному інформаційному просторі, друковані ЗМІ висвітлюють усі сфери суспільного життя. Актуальним на сьогодні є таке поняття як «політична журналістика», вид громадської діяльності щодо виробництва і поширення інформації про роботу владних структур, політиків, державне управління. Матеріали політичної спрямованості у пресі вивчали такі науковці, як С. Г. Корконосенко, Д. Р. Дуцик, М. К. Литвинова, М. Г. Житарюк та ін.

Взаємодія «керуючих» (влади) і «керованих» (громадян), спрямована на досягнення суспільного блага, забезпечує діяльність багатьох різних політичних та соціальних інститутів. Одним з них є ЗМІ, які відповідають за регулярні інформаційні контакти влади і суспільства. Такі інформаційні обміни дають загальне уявлення про стан справ у державі.

Політичну журналістику часто плутають з публіцистикою. Авторі забивають тексти власним «я», забуваючи, що журналістика – це у першу чергу робота з фактами. Тому основні якості, які повинен мати політичний журналіст, – це неупередженість, здатність аналізувати новини і грамотно їх подавати, зосередившись на фактичній складовій.

На сучасному етапі розвитку головними засадами висвітлення політичної проблематики в пресі є: об'єктивність зображення політичних подій, явищ та ситуацій; науковість, аргументованість, фактична чіткість матеріалу; логічність і яскраве вираження громадської позиції автора; головний предмет відображення – політичні цінності й цілі, методи політичної діяльності, основні політичні інститути суспільства та їх роль у загальній системі незалежної держави; оцінка політичних явищ і процесів не тільки з позицій істинності, але й справедливості.

Система політичної журналістики має допомагати громадянам у вивченні державних питань, роз'яснювати альтернативні варіанти державної політики і сприяти формуванню обґрунтованої громадської думки. Це ідеальний варіант вигляду якісної преси, адже функції та завдання масових видань є дещо іншими – розважити читача, акцентувати на сенсаційності матеріалів.

Жанрові форми матеріалів політичної журналістики відповідають загальній системі журналістських жанрів, але мають певну специфіку. Вона проявляється через чітко виражену функціональність жанрів, кожен з яких реалізує логічну послідовність «інформування – оцінювання – вплив» (політична замітка, політичний репортаж, політичне інтерв'ю, політичний звіт, політичний коментар, політична колонка, політична рецензія, політична стаття, політичний огляд, політичний нарис тощо).

Політичні проблеми, які репрезентуються на сторінках видань, повинні висвітлюватися об'єктивно, аргументовано, логічно. Журналісту необхідно добре розумітися в політичних процесах, постійно бути в курсі подій на «політичному олімпі», вміти аналізувати та зіставляти факти, щоб написати якісний матеріал політичної проблематики. Можливості журналіста масової періодики інші: він може повідомити про проблему, навіть не аналізуючи або представити лише власні думки (чи думку одного з експертів, без двостороннього розгляду питання). Головна задача журналістів – донести до реципієнта потрібну інформацію швидко (що характерно для популярної преси), а головне – об'єктивно (така характеристика матеріалу стосується журналістських текстів елітарних видань).

На сучасному етапі розвитку швидкий перебіг подій постійно вносить корективи у алгоритм подій та ситуацій в політичній сфері. Тому для журналіста якісного видання необхідно не тільки теоретично вивчати аспекти політики, а ще й постійно спостерігати за практичними її змінами.

Матеріал на політичну тему повинен мати мінімальну частку авторського «я» відносно цілого журналістського тексту, натомість автор журналістського тексту повинен оперувати тільки достовірними фактами та відповідями авторитетних експертів у політичній сфері.

Для правильного функціонування преси журналіст зобов'язаний бути відстороненим та незаангажованим. У якісних виданнях журналістські тексти повинні мати елементи інтерв'ю з експертом/фахівцем, свідком тієї чи іншої події, можуть також підтверджуватись особливими архівними чи офіційними документальними джерелами. З причини авторитетності журналіста реципієнт може вірити висновкам та зауваженням автора матеріалу.

Для творів політичної журналістики, в їх кращих зразках, характерними рисами є науковість, аргументованість, фактична чіткість логічність і яскраве вираження громадської позиції автора, адже кращі зразки періодики – це і є елітарна преса.

Таким чином, дослідивши особливості висвітлення політичної проблематики в якісних та масових виданнях, можна стверджувати, що в елітарній пресі такі матеріали характеризуються об'єктивністю, аргументованістю, науковістю та логічністю. Журналістські тексти популярних друкованих ЗМІ спрямовані на сенсаційність та примітивне висвітлення питань.

УДК 007: 304: 070

Христенко М. О.

студ. гр. ГП-429

ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ «МУРЗИЛКА» ЯК ТИП ВИДАННЯ

Дитяча та юнацька журналістика – самостійна ланка загальної системи засобів масової інформації. Вона долучає підростаюче покоління до інтелектуального і духовного потенціалу суспільства, є важливим каналом передачі інформації від старшого покоління до молодшого і одночасно засобом комунікації, що дозволяє дітям спілкуватися один з одним. З її допомогою юна аудиторія пізнає світ.

Будучи важливим елементом системи виховання дітей і підлітків, дитячі видання активно взаємодіють як з іншими компонентами ЗМІ, які адресуються дітям (дитяче ТБ, радіожурналістика), так і з різними соціальними інститутами, які беруть участь у педагогічному процесі (освіта, наука, культура).

Сучасний ринок дитячих періодичних видань можна вважати насиченим і навіть перенасиченим – тільки за передплатним каталогом їх понад 200. За

останній рік з'явилося понад 20 нових видань. Виходить не тільки загальнодержавна, а й регіональна дитяча періодика. Проте більшість видань одноманітні, схожі між собою рубрикацією, завданнями, конкурсами. Частина дитячої періодики – переклад відомих і розкручених російських видань. Інша частина – кальки популярних європейських та американських дитячих коміксів. Отже, виникає проблема – одноманітності дитячих видань.

Для позначення процесу класифікації видань дитячої журналістики слід вживати термін «типологізація». Типологізація базується на основі комплексного системного критерію, що складається з таких типоформуючих ознак: соціально-функціональне (цільове) призначення, читачька адреса (характер інформації) і тематика (проблематика) журналів.

Найбільш поширеною є класифікація дитячої періодики, за якою існують п'ять видів газет і журналів: пізнавальні, розважальні, навчальні, культурологічні, науково-популярні.

До вивчення типологічних особливостей дитячої періодики як складової ЗМІ, її структурної, жанрово-тематичної специфіки зверталися такі вчені, як Н. Медведєва, Е. Огар, О. Вернигора, Ю. Стадницька, М. Алексєєва, І. Круть та інші. У дослідженнях Т. Давидченко окреслюється жанрово-тематичний аспект та структурно-функціональні особливості преси для дітей періоду незалежності України; подається теоретико-типологічний аналіз дитячої періодики.

Дитячий журнал «Мурзилка» – це щомісячне видання, яке розраховане на аудиторію від 6 до 12 років. Головною відмінністю журналу є якісна дитяча література, представлена на його сторінках. У різні роки в журналі працювали Агнія Барто, Корній Чуковський, Самуїл Маршак та інші. Зараз в журналі публікуються твори сучасних дитячих письменників. У журналі «Мурзилка» друкуються дитячі казки, казкові повісті, дитячі оповідання, п'єси, дитячі вірші.

Основою журналу є художня література. Вона виконує головне завдання – виховує в дитині кращі моральні якості: доброту, чесність, справедливість, чуйність. Багатьом дітям журнал слугує доповненням до підручників з літератури. Постійні рубрики журналу насичені цікавими, пізнавальними матеріалами, які є гідним доповненням до поглибленого вивчення шкільних предметів: російської мови («Прогулянки із словами»), фізичної культури («Чемпіон»), ОБЖ («Школа безпеки»), образотворчого мистецтва («Йдемо в музей», «Художня галерея», «Галерея мистецтв Мурзилки») та ін. Матеріали на такі теми привертають увагу не тільки юних читачів, але і їх батьків. У кожному номері «Мурзилки» є ігри, головоломки, ребуси, кросворди, розфарбування й кілька конструкцій-саморобок.

У рубриках «Весела математика», «Зелений світ» у цікавій, а часто і у віршованій формі даються непрості завдання, які привертають увагу читачів, які дають цікаву інформацію, закликають до творчості, виховують корисні навички.

Є такі теми, які не вичерпуються публікацією в кількох номерах, а тривають більш тривалий час. Такі матеріали представлено у рубриці «Галерея мистецтв Мурзилки». Вона знайомить з репродукціями картин – шедеврів вітчизняного і світового живопису, з життям і творчістю художників. Розповіді про них та репродукції картин друкуються на вкладках, їх можна вирізати та збирати свою художню колекцію. Коментарі мистецтвознавців допомагають формувати естетичні погляди читачів.

Журнал «Мурзилка» має якісний ілюстративний ряд. У виданні працювали такі художники, як Є. Чарушин, Ю. Васнецов, А. Каневський, Т. Мавріна, які, створюючи художнє унаочнення для дітей, допомагають формувати правильне уявлення про оточуючий світ.

Таким чином, дослідивши особливості жанрової палітри матеріалів, структуру видання «Мурзилка» та його цільову направленість, можна зробити висновок, що цей журнал відноситься до літературно-художнього виду. Це пояснюється тим, що у виданні подаються якісні ілюстрації та художня література, а саме оформлення журналу нагадує дитячу книжку.

УДК 007: 304: 070

Осіпова М. В.

студ. гр. ГП-419

СПЕЦИФІКА ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІВ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ

Через насиченість сучасного інформаційного простору зростає конкуренція між друкованими періодичними виданнями. Це призводить до появи однотипних видань в найбільш перспективних сегментах медійного ринку. Результатом такої конкуренції стала поява нових напрямів журналістики, одним із яких є подорожня журналістика. Тревел-журналістика в сучасному медійному просторі як в Україні, так і в інших країнах світу, є перспективним сегментом преси, який активно розвивається та прогресує.

Тревел-журналістика (від англ. travel journalism) – особливий напрямок у масмедіа, зосереджений на наданні інформації про подорожі (від англ. travel) у контексті розробки таких тем, як географія, історія, культура, туризм та ін. Тревел-журналістика являє собою синтетичний напрям, що спирається на спеціальний предмет розгляду, опису, аналізу, тобто інформацію, пов'язану з подорожами і туризмом, і, як наслідок, аудиторію, зацікавлену в специфічній тематиці.

Тревел-журналістика – специфічна інформаційна система, що має своє стійке місце в сучасному медіапросторі. Щороку у світі з'являються нові журнали, у яких презентуються подорожі. Окрім них створюється аналогічна

періодика, наприклад, «журнали-гіди», «бортові журнали», журнали для любителів активного туризму та інші, які становлять у сукупності загальне поле журналів-тревелогів і формують комунікативну залежність аудиторії.

На початку свого розвитку тревел-журналістика виконувала, перш за все, пізнавальну та повчальну функції, висвітлюючи інформацію про подорожі до різних країн світу, їх особливості. В цілому, сучасні тревел-видання зберегли первинне змістове наповнення, але передова повчально-інформаційна функція змінилася розважально-інформаційною.

Журнал-тревелог являє собою журнал подорожей універсального типу, що можна віднести до масового науково-популярного типу видання, загалом орієнтованого на читацьку аудиторію категорії General Interest. Журнали такого типу висвітлюють інформацію про природу і людину, подорожі різними країнами, побут, культуру, історію та міфологію людей в усіх куточках планети.

П. Лебедев пропонує наступну типологію тревел-журналів:

- масові видання («Всесвітній Слідопит», «GEO», «National Geographic» та ін.);
- спеціалізовані видання («Спінінг Travel» – журнал для риболовів спінінгістів, що поєднують хобі з подорожами, журнал про екстремальний спорт і подорожі «ЕКС»);
- галузево-спеціалізовані журнали, орієнтовані на працівників туристичної сфери, а також на клієнтів турфірм;
- бортова преса (inflight-журнали авіакомпаній).

Жанрова диференціація тревел-журналістики на сьогодні не є остаточно вивченою. Деякі жанри регулярно використовуються на сторінках журналів-тревелогів. Найчастіше у тревел-виданнях зустрічаються подорожні нариси, популярним є репортаж, який завжди супроводжується великою кількістю фотоілюстрацій. Велика кількість фотографій є важливим компонентом тревел-журналу. Це відрізняє його від інших видань. Рекомендації та статті також є невід'ємною частиною видань про туризм. Рідше на сторінках тревелогу з'являються подорожні замітки та огляди.

Як і будь-який журнал, туристичне видання має свою цільову аудиторію, внутрішню структуру та періодичність. Журнали подорожей задовольняють потреби аудиторії у розвагах та пізнавальний інтерес.

Цільовою аудиторією тревел-видань є дорослі люди з високим рівнем прибутку, фінансові можливості яких дозволяють здійснити мандрівку за кордон, придбати номер у комфортному готелі та відвідати ресторани з вишуканою кухнею.

Середньостатистична періодичність виходу тревел-журналів становить раз на один-два місяці. Журнали-тревелоги мають велику кількість сторінок (понад 100), а отже вони значно більші за розміром, ніж щотижневики. Такі

видання містять велику кількість рубрик, серед яких обов'язковими є ті, де репрезентуються готелі та ресторани.

Значною особливістю журналів мандрівок є наявність великої кількості історій, які викладені від першої особи. Кожен матеріал тревел-видання супроводжується великою кількістю якісних фотографій, загальний об'єм яких нерідко перевищує сам текст. Іноді фотоілюстрації використовують як повноцінний матеріал, який заслуговує на окрему рубрикацію та займає понад 4 сторінки видання.

Журнали-травелоги відрізняються не лише способом викладу матеріалів, але й авторським складом. Велику кількість статей та оглядів створюють не шатні працівники редакції журналу, а мандрівники без журналістської освіти, які прагнуть поділитися емоціями.

УДК 007: 304: 070

Маловічко Ю. О.

студ. гр. ГП-419

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В РЕГІОНАЛЬНІЙ ПРЕСІ

У сучасному інформаційному суспільстві, що перебуває в процесі еволюційних перетворень, сформований новий понятійно-категорійний апарат екологічної комунікації, особливе місце в якому посідає концепція еколого-правового руху як зв'язувальної ланки між владними структурами та екологією як наукою, що вивчає стан навколишнього середовища, а також напрямом публіцистики й журналістики як продукту «соціально-комунікативного попиту на екологічну інформацію».

Екологічна журналістика – сфера журналістської діяльності, що зосереджується на висвітленні таких глобальних проблем, як запобігання ядерній катастрофі, забрудненню довкілля відходами хімічної промисловості та інших видів шкідливого для життя людства виробництва. Таким чином, у результаті глибокого аналізу будь-якої економічної, соціальної чи іншої проблеми майже неминучим є вихід на екологічну проблематику. І навпаки, звернення до будь-якої екологічної проблеми як до області знань, до події, що пов'язана з впливом на навколишнє середовище, неодмінно призведе до інших аспектів цього впливу: економічного, політичного, соціального, медичного та етичного.

Теоретичний фундамент екологічної журналістики створювали науковці О. Беляков, Т. Беневолєнська, Д. Олтаржевський, О. Адаменко, А. Кочинева, М. Дзюба, С. Панченко. Проте ця галузь журналістики є сьогодні не достатньо вивченою і потребує детальних досліджень. Саме тому актуальність наукового дослідження зумовлена потребою вироблення методологічних засад висвітлення

екологічної проблематики в запорізькій пресі, що, у свою чергу, спричинене зростанням соціально-комунікативного попиту на екологічну інформацію. Оскільки саме засоби масової інформації сьогодні є основним джерелом екологічної інформації для більшості громадян, саме від журналіста залежить, чи дізнаються люди про існуючі проблеми.

Провідними у висвітленні екологічних проблем регіону залишаються найпопулярніші газети міста та регіону «Суббота плюс», «МИГ», «Прав. Да» та ін., а також газети Запорізької обласної ради та державної адміністрації «Запорізька правда» та Запорізької міської ради «Запорізька Січ».

Форми висвітлення екологічної тематики у виданнях різноманітні, однак превалює інформаційно-новинний формат інтерпретації матеріалу. Таким чином, можливості масових видань дають змогу репрезентувати складні екологічні проблеми у формі, доступній для сприйняття широкою читачською аудиторією. Хоч інформаційно-новинний формат інтерпретації матеріалу, властивий масовим виданням, не є найкращим для зображення проблем довкілля, він має ряд позитивних рис, які варто використовувати в журналістській практиці для досягнення більшої впливовості екопублікацій; новизна, непересічність фактів, винятковість подій, – усе це здатне задовольнити людську допитливість.

З-посеред найважливіших і найактуальніших проблем, порушуваних регіональними виданнями Запоріжжя, проблеми стану й охорони довкілля мали б займати, одне із головних місць. Запорізька область належить до регіонів України з найбільш напруженою та гостро кризовою екологічною ситуацією. Тут розміщено багато потужних підприємств чорної металургії, електроенергетики та машинобудування.

Нами було проаналізовано газети «Суббота плюс», «Прав. Да» за 2010, 2011 та 2012 роки. На сторінках газети «Суббота плюс» за три роки журналісти надрукували п'ятдесят матеріалів з екологічної проблематики. На шпальтах щотижневика «Прав. Да» тридцять один матеріал за три роки. Як правило, на місцевому рівні читача цікавлять локальні екологічні негаразди: якість питної води, стан забрудненості атмосфери та чистота свого міста. На шпальтах цих газет порушується велика кількість екологічних проблем, які набули останнім часом масштабного характеру в Запоріжжі і в Запорізькій області. Серед основних можна виділити такі: охорона і поліпшення екологічного стану малих річок; проблема очищення питної води в місті Запоріжжя і Запорізькій області; забруднення атмосфери викидами із заводів; мінімізація накопичення отрутохімікатів; впровадження нових технологій збирання, переробки та утилізації побутового сміття та будівництва полігону твердих побутових відходів; забруднення водних ресурсів; проблема рівня культури суспільства, екологічного виховання та відсутність стрункої законодавчої системи, механізмів екологічного моніторингу.

За час існування екологічної журналістики в Україні склалася певна система жанрів екологічних ЗМІ. Серед основних жанрів, які використовуються сус-

пільно-політичними ЗМІ для публікації екологічних матеріалів, дослідники виділяють такі: гаряча новина, стаття-довідка, інтерв'ю з експертом, репортаж. У газетах «Суббота плюс» та «Прав. Да» журналісти використовують такі жанри для висвітлення екологічної проблематики: стаття, замітка, звіт, інтерв'ю, фотофакт, лист та журналістське розслідування.

Таким чином, порівняльний аналіз кількості суто екологічних матеріалів із загальною їх кількістю вказує на низьку репрезентацію проблем навколишнього середовища у запорізькій пресі. Попри значний комунікативний потенціал екологічної тематики, видання не використовують його повною мірою. Через те аналіз і систематизація екологічного контексту регіональних видань, визначення тенденцій у висвітленні проблем довкілля, безперечно, є необхідним для підвищення якості й ефективності діяльності мас-медіа.

Проаналізувавши особливості підготовки і подачі матеріалів з екологічної тематики, можна визначити такі шляхи і засоби підвищення якості та ефективності екологічних матеріалів: використання широкого спектру жанрових форм (гаряча новина, стаття-довідка, інтерв'ю з експертом, репортаж), спеціалізованих і традиційних методів отримання інформації, мовностилістичних прийомів, статистичних і наукових даних, коментарів фахівців, анкетування аудиторії, а також розширення участі громадськості у вирішенні екологічних проблем.

УДК 007: 304: 070

Федорова Х. Є.

студ. гр. ГП-420

ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНА СПЕЦИФІКА МАТЕРІАЛІВ У ЖУРНАЛІ «ВСЕСВІТ»

Тематична направленість – це головна ознака будь-якого видання, що визначає його змістовні особливості та виділяє з-поміж іншої періодики. Журнал «Всесвіт» відрізняється від інших періодичних видань, що виходять на території України, своєю ідейно-тематичною спрямованістю, використанням певних видів й жанрів літературних та публіцистичних матеріалів, а також внутрішньою структурою.

Треба відмітити, що зміни політичної, соціальної та економічної систем країни справили колосальний вплив як на зовнішній вигляд видання, так і на його на зміст. Наразі «Всесвіт» зберігає свій сформований статус, при цьому журналісти підходять до роботи по-новаторськи, намагаючись відобразити зміни суспільного смаку. Так, у виданні все частіше з'являються творчі доробки сучасних письменників та твори митців, які раніше були заборонені.

Тематичне коло журналу «Всесвіт» постійно розширюється і тому збільшується коло функцій, покладених на це літературно-мистецьке видання. Він формує у українського читача уявлення не тільки про світовий літературний процес,

але й про культуру в цілому. Впродовж багатьох десятиліть журнал іноземної літератури «Всесвіт» був і досі залишається єдиним повноцінним літературним вікном і джерелом систематичних знань, культурного досвіду відкритих суспільств для українського читачів.

Головне тематичне коло журналу виглядає наступним чином:

1. Твори українських письменників та переклади закордонних авторів.
2. Подорожні та портретні нариси.
3. Філософські есе.
4. Критичні матеріали.
5. Статті про сучасне мистецтво.

Журнал має наступні рубрики: «Nota Bene», «Поезія», «Проза», «Письменник. Література. Життя», «Новини культури», «На закінчення номера».

«Nota Bene» – це вступна редакторська стаття, що, як правило, присвячена якійсь важливій події у культурно-мистецькому чи громадсько-політичному житті сучасного світу. Тут головний редактор видання Дмитро Дроздовський не тільки яскраво описує подію чи явище, але й дає їм свою оцінку. Дуже часто цими подіями є різноманітні конференції, присвячені новим напрямкам літератури чи мистецтва.

Рубрика «Поезія» знайомить читача з видатними зарубіжними поетами та їх творами. Тут паралельно подаються і доробки поетів, і критичні матеріали про їх творчість. Тематика творів дуже різноманітна: інтимна, громадянська, філософська лірика. Наразі помітна тенденція привалювання зразків громадянської та філософської лірики видатних зарубіжних поетів.

Рубрика «Проза» вміщує у себе як класичні, так і найновіші твори, що вийшли з-під пера зарубіжних авторів. Ця рубрика займає найбільшу частину журналу. Тут, здебільшого, публікують уривки романів або невеликі оповідання. Жанрове коло творів необмежене, у рубриці можна зустріти прозу будь-якої тематики.

Літературно-критичний сегмент журналу репрезентує рубрика «Письменник. Література. Життя». Зміст цієї рубрики складають такі матеріали:

- аналітичні та публіцистичні статі і есе, в яких розглядаються актуальні проблеми та різноманітні явища мистецтва;
- портретні нариси, присвячені видатним постатям світу мистецтва;
- подорожні нариси, в основі яких – розповідь автора про подорож, про побачене та почуте.

Рубрика «Новини культури» знайомить читача з найважливішими подіями, що сталися у світі мистецтва за останні два місяці. У рубриці «На закінчення номера» друкуються невеличкі оповідання та новели письменників переважно XIX ст.

Таким чином, журнал «Всесвіт» характеризується специфічною ідейно-тематичною спрямованістю, завдяки чому видання і є безцінним джерелом знань, що формує у українського читача повноцінну картину всесвітнього літературного процесу.

ПРОБЛЕМАТИКА ПУБЛІКАЦІЙ У ЖУРНАЛІ «КОРРЕСПОНДЕНТ»

Засоби масової інформації відображають дійсність, інформуючи аудиторію про події, що відбуваються, дають можливість загострювати увагу на важливих проблемах суспільства, в якому ми живемо. Вони орієнтуються не тільки на інформування і висловлювання певної позиції, але і на безпосереднє втручання в реальне життя, з метою вирішення проблем або акцентування на них уваги загалу.

Головним завданням ЗМІ є відображення соціуму в різних його проявах та вплив, який вони можуть здійснювати безпосередньо на соціум. Сферою інтересів ЗМІ є надзвичайно широкий спектр різноманітних проблем суспільства, відповідно, ЗМІ – це поле постановки, відображення, дослідження, пошуку шляхів вирішення проблем у суспільстві.

До вивчення проблемно-тематичного аспекту журнальної періодики звертались дослідники: В. Ворошилов, Г. Дзюбенко, В. Здоровега, С. Корконосенко, В. Московцева, І. Михайлин та ін.

Мета нашої роботи: розглянути проблематику публікацій, представлених у журналі «Корреспондент». Адаже основним у розробці інформаційної політики друкованих ЗМІ є визначення проблемно-тематичних векторів журналу, що характеризує направленість видання, його масштабність досягнення дійсності. Вивчивши проблемно-тематичний спектр видання, можна зрозуміти, наскільки це досягнення є глибоким, багатоаспектним, принциповим, уважним, різноплановим, контрверсійним, таким, що задовольнить вимогливу аудиторію.

«Корреспондент» – суспільно-політичний тижневик, який за змістовим наповненням слід віднести до якісної преси. Якісні медіа, як правило, мають загальнополітичне спрямування. Їх характерною рисою є неупереджене, збалансоване, всебічне, максимально вичерпне і точне висвітлення подій і фактів у поєднанні інформаційних та аналітичних жанрів. Для якісних медіа властиві: стримане оформлення, дотримання загальноприйнятих в суспільстві і журналістському середовищі етичних норм і почуття суспільної відповідальності, що викликає особливу довіру в аудиторії і дозволяє використовувати матеріали цих медіа для підготовки і прийняття важливих рішень у царині громадсько-політичного життя.

Аудиторія якісних медіа інтелектуально орієнтована, освічена, а тому і менш численна, ніж популярних ЗМІ. Важливими рисами, що характеризують «Корреспондент», як тип якісної преси, ми називаємо такі:

- повнота і всебічність висвітлення зарубіжного і внутрішнього життя, проблем політики, економіки, мистецтва, науки та освіти;
- наголос на інтерпретації подій, подача фону, на якому розгортаються новини;
- гідність і стриманість в оформленні і стилі;

- неупередженість та високоетичний підхід до продукції медіа;
- зацікавленість у загальнолюдських проблемах;
- об'єктивна редакційна політика.

У часописі подаються різносторонньо та всебічно важливі матеріали. Тому за предметно-тематичною спрямованістю відносимо його до загальної, універсальної преси.

Однією з ключових у журналі «Корреспондент» постає політична проблематика. Становище усіх сфер життя суспільства і держави свідчить про якість проведеної державної політики. Ефективність політики залежить від участі суспільства у політичному процесі, взаємодії влади і громадян. Цю взаємодію забезпечує чимала кількість соціальних і політичних інститутів, зокрема і ЗМІ. Матеріали присвячені проблемам української політики: «Последнее слово» (2013, №4), «Ревизия ценностей» (2013, №4), «Пройдемте в номера» (2013, №5), «Директор столицы» (2013, №6), «Капитан бунтующих матросов» (2013, №7) та ін. Також у журналі багато матеріалів, що стосуються проблем міжнародної політики. Наприклад, «Каменный век» (2013, № 4), «На взрывной волне» (2013, №6), «Шпагат по-украински» (2013, №4) та ін.

Другою за масштабами у журналі є соціальна проблематика. Журналісти видання торкаються проблем сучасної медицини, працевлаштування, робочої еміграції, насилля над жінками, одностатевих шлюбів у світі, проблем з дорогами та ін. Наприклад, публікації: «Куда уехал цирк» (2013, №7), «Не вреди» (2013, №7), «Сталинград 2013» (2013, №7), «Радужная перспектива» (2013, №6), «Спасибо за работу» (2013, №6), «Охота на женщин» (2013, №4), «Новый Вавилон» (2013, №4) та ін.

Проблемам економіки та бізнесу також відведено важливе місце. Економічна проблематика більше зосереджена на галузі матеріального виробництва – промисловості, будівництві, транспорті, торгівлі тощо. Найчастіше розглядаються теми фінансового сектора, інфляції, безробіття, також досліджуються відносно маломасштабні економічні процеси, суб'єкти, явища (у центрі уваги перебувають виробники та споживачі). Наприклад, «Когда деньги ручьями бьют» (2013, №5), «Игра стабильности» (2013, №6), «Сделано за границей» (2013, №7) та ін. На сторінках «Корреспондента» яскраво представлена проблематика невиробничої сфери економічних відносин: культури, мистецтва, охорони здоров'я та освіти. Наприклад, «Живопись из высшего общества» (2013, №4), «Делон нашего времени» (2013, №4), «Страдать так с музыкой» (2013, №5), «Сэр миллиардер» (2013, №5), «Завоевание Америки» (2013, №6).

Велика кількість матеріалів присвячені науково-технічній проблематиці: судобудуванню, автомобілебудуванню, інноваційним технічним приладам, відкриттям у науковій сфері, наприклад, «На зависть Титанику» (2013, №5), «Счастье есть» (2013, №5), «Смартфон HTC андроид» (2013, №4), «Самый умный» (2013, №4) та ін.

Меншою мірою представлена екологічна та спортивна проблематика, що є характерним для суспільно-політичного журналу. Глобальне потепління, забрудненість навколишнього середовища – такими темами представлена екологічна проблематика, а у спортивній переважають матеріали, у яких репрезентуються міжнародні досягнення у царині спорту. Наприклад, «Птичий гриб» (2013, №4), «Хазяїн поля» (2013, №7), «Рулевая тяга» (2013, №7), «Катастрофа во благо» (2013, №7).

Журнал «Корреспондент» – це загальнонаціональний, суспільно-політичний тижневик інформаційно-аналітичного спрямування, в якому обговорюються гострі суспільно-політичні питання країни та світу. У часописі порушуються політична соціальна, культурна, науково-технічна, економічна, освітня, екологічна, спортивна, релігійна, туристична, етична, моральна проблематика, що свідчить про якість видання, універсальність та можливість задоволення потреб вибагливої аудиторії.

УДК 007: 304: 070

Яценко А. П.

студ. гр. ГП-410

РОЛЬ ВЕДУЧОГО У ТОК-ШОУ «ПОЛІТКЛУБ ВІТАЛІЯ ПОРТНИКОВА» НА КАНАЛІ ТВІ

З розвитком демократичності ЗМІ та поширенням телевізійного жанру політичного ток-шоу на терені українського інформаційного простору істотного значення набуває роль ведучого. На сьогодні саме ведучий виступає комунікатором, модератором та безпосереднім учасником дискусій в ефірі. Ці фактори говорять про необхідність дослідження ролі ведучого, особливо у розмовних шоу.

Для реципієнта ведучий – не просто постачальник інформації, це взірєць для наслідування, та людина, що репрезентує саму програму. Роль та особливості роботи телевізійного ведучого у різних аспектах досліджували І. Венгер, М. Шадсон, Т. Шальман В. Здоровега, В. Дячук, Л. Шутяк та ін.

Мета дослідження – визначити та охарактеризувати роль ведучого політичного ток-шоу «Політклуб з Віталієм Портниковим» на телеканалі ТВі.

Визначають три типи телевізійних ведучих: опозиціонер (той, що створює конфлікт самостійно), співучасник (той, що бере участь у обговоренні та допомагає висловлюватись інтерв'юйованим, та модератор (ведучий збирає нейтралітет відносно сторін, та лише слідує за перебігом програми). Західні науковці виокремлюють тип ведучого-автора, ведучого-модератора, ведучого-посередника і безпосередньо ведучого, наголошуючи на актуальності практики ведучого змішаного типу.

Віталія Портникова можна віднести до ведучого саме змішаного типу. Для нього характерно триматися вільно під час ефіру та висловлювати свою думку. Він

виступає впевненим та компетентним у своїх міркуваннях. Адже невід'ємною якістю ведучого ток-шоу є обізнаність у політичній та соціальній сферах життєдіяльності. Журналіст повністю включений у дискусію та дозволяє собі висловлюватися емоційно, відкрито. Як модератор, контролює перебіг сфери.

Порівняно з іншими ведучими політичних ток-шоу Віталій Портников часто іронізує, іноді відверто не приховуючи власні вподобання. Деякі дослідники вважають це неприпустимим у практиці журналіста та відносять таку рису до непрофесійності та заангажованості. Сам ведучий вважає, що у сучасному медіа-просторі саме яскрава особистість журналіста допомагає виокремитись та досягти успіху. Крім того, ведучий має вирізнятись оригінальністю думки, адже ток-шоу вважається найвищим рівнем майстерності роботи ведучого на телебаченні. Віталій Портников наголошує на важливості плідного розвитку журналіста, можливості гармонійного існування у світі, здатності отримувати якісь нові враження, давати людям щось корисне, цікаве, змінювати реальність навколо себе.

Журналіст неодноразово використовує зауваження до висловлених думок учасників програми, що засвідчують його власне ставлення, а також запитання, що спрямовують відповідь. Такі ознаки властиві типу ведучого-співучасника. Свою активну позицію пояснює тим, що журналісти сьогодні виконують функції політичних діячів і мусять відігравати роль громадянського суспільства.

Роль ведучого, як вважають медіаексперти, є значною і у підготовці політичного ток-шоу. Ведучий високого рівня має самостійно продумати тему, характер програми та запросити гостей. «Політклуб Віталія Портникова» – це проект, створений Агенцією політичної аналітики Віталія Портникова. Тобто журналіст виступає не тільки ведучим, але й автором програми, відповідно реалізується функція типу ведучого-автора.

Як стверджують дослідники, не менш важливим фактором є швидкість реакції, дотепність та контактність ведучого. Віталій Портников – харизматична людина, до того ж досвідчений та прогресивний журналіст. У своїх інтерв'ю часто наголошує на інтеграції журналістики в інтернет мережу, та закликає розвивати в ній саме професійну діяльність (як блогосферу). Слід зазначити, що «Політклуб» побудований так, що кожний реципієнт має змогу висловити свою думку за допомогою соціальних мереж: Твіттер та Фейсбук.

Отже, роль ведучого у політичних ток-шоу є однією з центральних. Адже він виступає не тільки модератором, але і автором, співучасником та репрезентатором образу програми. Віталій Портников з професійної точки зору порушує деякі класичні правила. Проте, ігноруючи їх, ведучий виступає новатором на терені українського телебачення та демонструє високий рівень професійної майстерності та особистих якостей, необхідних для ведучого телевізійної програми.

ТЕМАТИКА ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ПУБЛІКАЦІЙ НА ІНТЕРНЕТ-ПОРТАЛАХ СХОДУ ТА ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Останнім часом все популярнішими стають нові форми поширення інформації в інтернет-просторі. Завдяки впровадженню інтернету в різні галузі життєдіяльності, змінюється вся система виробництва, зберігання й трансляції інформації, культурних цінностей. Аналітики спостерігають тенденцію до розвитку системи місцевих інтернет-ЗМІ. Поява великої кількості регіональних порталів пов'язана із зростанням кількості користувачів інтернету за рахунок малих міст та сіл, з населенням до 50 тис. мешканців. На сучасному ці ресурси потребують теоретичного вивчення, визначення особливостей їх тематики і проблематики, що обумовлює актуальність обраної теми.

Різні типи онлайн-ЗМІ досліджували: І. Артамонова, І. Давидов, О. Калмиков, Л. Коханова, О. Коцарев М. Чабаненко, О. Шагалова тощо. Дослідники визначають портали як найскладніші за структурою сайти з усіх можливих, адже вони містять величезну кількість функцій і сервісів.

За географічним і тематичним принципами портали розподіляють на інтернаціональні та регіональні. Регіональні портали мають висвітлювати життя певного міста чи області, оперативно інформувати про культурні, політичні, суспільні події. Чітко визначена аудиторія зумовлює теми та проблеми публікацій, адже в кожній області є свої особливості, спричинені географічним розташуванням чи іншими чинниками. Місцеві портали, як правило, обмежуються локальними проблемами, менше уваги приділяючи загальноукраїнським і тим більше міжнародним.

Багато матеріалів присвячено гострим і суспільно важливим темам: політика, життя суспільства, рівень життя населення, охорона здоров'я і навколишнього середовища, культура, релігія і духовність тощо. Екологічні і соціальні проблеми однакові у східному та західному регіонах: безробіття, корупція, чистота вулиць, сміттєзвалища, безпритульні тварини, безхатченки. Аналітичні матеріали здебільшого присвячені проблемам всеукраїнського масштабу: дефіцит бюджету, подорожчання бензину, енергоносіїв, продуктів харчування, заборона імпорту м'яса, торгівля України з партнерами. На львівському та івано-франківському порталах багато матеріалів присвячено темі релігії, духовним подіям, святам, також проблемам греко-католицької церкви. Натомість портали сходу України таких тем не висвітлюють взагалі.

Контент порталів як сходу, так і заходу України містить значну кількість політичної інформації, що розміщується на головній сторінці. Висвітлення політ-економічних питань є обов'язковим з тієї причини, що портали розраховують на

широку аудиторію. З політичною інформацією найтіснішим чином пов'язана інформація економічна.

Екологічна проблематика особливо актуальна і важлива для донецького та запорізького регіонів, що обумовлено наявністю і високою концентрацією підприємств чорної і кольорової металургії, теплоенергетики, атомної енергетики, машинобудування. Тому на донецькому регіональному порталі «uzovka. dn. ua» та запорізькому «misto. zp. ua» найбільше публікацій саме на цю тему.

Соціальна проблематика завжди рухлива, мінлива, злободенна, вона є обов'язковою складовою для ЗМІ, тому на всіх порталах є публікації на ці теми. Висвітлюються проблеми праці, зайнятості, доходів, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, міжнародних відносин, жінок, дітей, сім'ї, інших соціальних груп і окремих сегментів, соціальної інфраструктури.

Культурна тематика широко представлена на всіх ресурсах. Адже Львів, Івано-Франківськ, Донецьк і Запоріжжя – великі культурні центри, де постійно проходять різні заходи, концерти, театральні дійства, шоу тощо. Для запорізького portalу «misto. zp. ua» важливою є тематика, пов'язана з гордістю Запорізького краю – козацтвом і островом Хортиця.

Відмінність регіональних порталів заходу у тому, що тут публікується багато інформації про культурні і релігійні події місцевого значення: презентації книжок, масові заходи, акції, мітинги тощо. На порталі «misto. zp. ua» вдвічі менше матеріалів. Мало уваги приділяється темам економіки, освіти, медицини, немає жодного матеріалу на тему релігії і духовності. Спільним для регіональних порталів сходу і заходу є те, що вони стали консолідуючим майданчиком для місцевого інтернет-співтовариства, адже форуми і чати завжди переповнені, обговорюються гострі теми, що хвилюють молодь.

Отже, інтернет-портали заходу України охоплюють більше тем, висвітлюючи всі сфери життя суспільства. Ресурси оперативніше відгукуються на резонансні події, висвітлюють не тільки проблеми регіону, а й всеукраїнського та міжнародного масштабу, і тому є популярними і більш відвідуваними. Портали сходу України більше уваги приділяють проблемам місцевого рівня.

УДК 007: 304: 08

Погоренна І. М.

студ. гр. ГП-418 с

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ ПУБЛІКАЦІЙ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ БЛОГАХ «УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВДИ»

Активний розвиток блогінгу призвів до виникнення нового і специфічного поняття – блогерської журналістики. Проте не кожний блог журналіста можна назвати саме «журналістським». Інколи автори використовують блоги у якості

308

особистих щоденників, безвідносно до своєї професійної діяльності. Більшість власне журналістських блогів розташовуються переважно на сторінках інтернет-видань. Такі матеріали присвячені суспільно важливим темам, публікуються журналістами, слугують цілям саме професійної комунікації, а також розраховані на масову аудиторію.

До розгляду і вивчення блогів зверталися такі вчені як І. Артамонова, А. Давидов, Б. Потятиник, М. Чабаненко, С. Машкова, О. Калмиков, Л. Коханова тощо. Дослідженням політичної журналістики займалися М. Литвинова, А. Колесниченко, С. Корконосенко, Д. Дуцик, а до вивчення жанрово-тематичного аспекту журналістських публікацій зверталися О. Тертичний, С. Корконосенко, С. Гуревич, І. Михайлин. Проте на сьогодні немає ґрунтовних наукових досліджень, спеціальним об'єктом яких були б журналістські блоги з огляду на їх жанрово-тематичну специфіку, що обумовлює актуальність і новизну обраної теми.

Жанрова палітра публікацій у журналістських блогах суттєво не відрізняється від традиційних ЗМІ. Для блогowego дискурсу характерні переважно аналітичні жанри, які останнім часом трансформуються, рідше зустрічаються інформаційні та художньо-публіцистичні. Це пояснюється тим, що більшість аналітичних жанрів дозволяє висловлювати авторові власну думку стосовно певного факту. Риси традиційних журналістських жанрів присутні майже в усіх онлайн-матеріалах, а натомість типовий веб-огляд або веб-інтерв'ю віднайти доволі складно.

Як і у всіх онлайн- та традиційних виданнях, рубрикація у блогах «Української правди» є стандартною. Вона містить ключові теми, наприклад: «Політика», «Економіка», «Суспільство», «Культура», «Спорт», «Шоу-бізнес». Більшість журналістів, які ведуть власні блоги на сайті «Української правди», публікують свої пости саме у рубриці «Політика», через популярність політичної тематики серед читачів та журналістів, а також через надмірну заполітизованість сучасного життя.

Для аналізу було обрано блоги журналіста «Української правди» С. Лещенка, журналіста та народного депутата М. Княжицького та засновника сайту *durdom.in.ua* Р. Шрайка. Усі пости блогерів так чи інакше стосуються політики, навіть якщо на перший погляд це не виглядає так (наприклад пости М. Княжицького «Про любов та ненависть», «Малишко чи Єсенін»).

Коментар і огляд – найбільш поширені аналітичні жанри, характерні для блоговой журналістики. Наприклад, серед усіх постів С. Лещенка, М. Княжицького та Р. Шрайка кількість коментарів сягає 60%, 63% та 47% відповідно. Коментар – один із найбільш суб'єктивних жанрів, адже він містить аналіз події, в якому переважає авторське ставлення до неї.

Серед інших жанрів найбільш вживаним у С. Лещенка і Р. Шрайка є огляд, співвідношення якого з усіма іншими жанрами становить 33%, у М. Княжицького натомість переважають публікації у формі листів – 17%, а огляд налічує лише 7%.

Для огляду характерний аналіз процесів і подій, які є систематичними і симптоматичними для сучасних соціальних взаємозв'язків у суспільстві.

Не так часто звертаються автори блогів до таких жанрів як кореспонденція, веб-огляд, новина та фейлетон, але у порівнянні з іншими жанрами вони все ж таки є запитаними. Наприклад, приблизно по 4% серед усіх постів належить веб-оглядам С. Лещенка та Р. Шрайка. Цей доволі новий характерний саме для інтернет-журналістики, адже він складається з посилань та коротких коментарів до них.

Більшість публікацій у блогах «Української правди» автори урізноманітнюють мультимедіа, тобто до тексту додають аудіо-, відео- або фотоматеріали. Мультимедіа використовуються для того, щоб зробити публікації більш об'єктивними і неупередженими та ексклюзивними і цікавими одночасно. Також у своїх постах журналісти, задля більшої достовірності, постійно підкріплюють свої аргументи цитатами з офіційних сайтів, законодавчих актів, інформаційних запитів і відповідей на них тощо.

Отже, у журналістських блогах С. Лещенка, М. Княжицького, Р. Шрайка, які розміщуються на сайті «Української правди» домінують публікації на політичну тематику. Саме тому більшість матеріалів є аналітичними, при цьому серед усіх жанрів переважають огляди та коментарі. Специфічною особливістю журналістських публікацій у блогах на політичну тематику є використання мультимедійних додатків, які слугують більшій наочності й об'єктивності.

УДК 007: 304: 08
Герговська М. П.
студ. гр. ГП-418м

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ШОУ «ВЕЧІРНІЙ УРГАНТ»

Жанр ток-шоу сьогодні є дуже популярним не тільки на заході, а й на українському та російському телебаченні. Ток-шоу наявні майже на кожному каналі, останнім часом з'являється все більше їх різновидів. Оскільки цей жанр розвивається швидкими темпами, він зазнає трансформацій, тому сьогодні потребує особливої уваги та визначення його специфіки та типологічних ознак, що обумовлює актуальність обраної теми.

До розгляду ток-шоу зверталось багато науковців, так, наприклад, Н. Вакурова та Л. Московкіна особливу увагу приділили жанру ток-шоу та його типологічним характеристикам, Г. Кузнецова розглянула якості, якими повинен володіти професійний журналіст, для того, щоб правильно побудувати свою телепрограму, вміти вести діалог. Я. Засурский дає визначення поняттю ток-шоу і визначає його типологічні ознаки. Також потрібно згадати тих дослідників та науковців, які дослідили історичні, теоретичні та практичні аспекти телевізійної журналістики: В. Єгоров, Н. Зверєва, С. Муратов, С. Цвік та інші.

Ток-шоу як жанр характеризується надзвичайною тематичною і функціональною широтою. Дослідники вважають, що ток-шоу поєднує сутнісні ознаки інтерв'ю, дискусії, ігри, а також концентрується навколо особистості ведучого.

Важливу роль у сучасних ток-шоу відіграють особистісні якості ведучого: розум, винахідливість, чарівність, гумор тощо. Істотні також і зовнішні обставини: певне місце і суворо дотримувана циклічність, тобто регулярна повторюваність у програмі, розрахована на збудження у свідомості глядача стану «нетерплячого очікування зустрічі». Цей прийом ефективно впливає на зацікавленість глядацької аудиторії.

Неодмінними «компонентами» ток-шоу, окрім ведучого, є гості («герої») – люди, які чимось прославилися або просто цікаві своїми вчинками, думками, способом життя. Обов'язковою є присутність у студії декількох десятків глядачів, а також компетентних експертів. Глядачі не завжди долучаються до розмови, іноді їх участь обмежується оплесками, сміхом, вигуками подиву – це створює особливу атмосферу публічності, дає «емоційну підказку» телеглядачам.

Можна стверджувати, що схема ток-шоу досить проста: герої, глядачі, ведучий, питання і відповіді. Але багато фахівців називають запорукою успіху ток-шоу гумор. Глядачам цікаво дивитися ток-шоу, у якому герої можуть посміятися над собою. Це додає програмі «затишної атмосфери», а глядач під час невимушених жартів ведучого та гостей відчувається «своїм» у їх компанії.

Програма «Вечірній Ургант» є саме таким шоу, яке користується неабиякою популярністю на сучасному телебаченні завдяки гумору і всебічно розвиненому і харизматичному ведучому.

«Вечірній Ургант» – це один із підвидів ток-шоу. Його формат має основні ознаки ток-шоу – є ведучий, гості та глядачі у студії. У шоу присутні ознаки інтерв'ю та дискусії, основу формату складає «жива» бесіда ведучого з гостями. У той же час загальна концепція програми є унікальною та кардинально різниться від «класичної» схеми ток-шоу. Так, у програмі немає традиційної схеми сюжету: певна тема і гості, що по черзі з'являються один за одним, щоб розповісти свою історію чи погляд на проблему. Замість цього – відомі гості (нерідко і світового рівня), що мають певний інформаційний привід: вихід нового фільму, передачі за їх участі та ін. Присутність гостя у програмі не обмежується звичайним спілкуванням – для нього завжди підготовлена якась розважальна вікторина, гумористичне завдання тощо.

Шоу «Вечірній Ургант» містить декілька щоденних та періодичних рубрик, головна мета яких (як і всього шоу в цілому) – розважити глядачів. Все, що відбувається в ефірі програми, засноване на гострому та інтелектуальному гуморі.

Шоу «Вечірній Ургант» має незвичайне для ток-шоу оформлення – починається з так званого «cold open», за яким іде заставка і живий музичний супровід. Наприкінці шоу завжди виступають запрошені музичні гості – від маловідомих музикантів до артистів світового рівня.

Над створенням шоу «Вечірній Ургант» працює велика команда сценаристів, складена як з професіоналів своєї справи, так і з гравців КВК, які не мали досвіду роботи на телебаченні. Всіх їх поєднує неабияка креативність та тонке почуття гумору. Результат їх взаємодії – «свіжий» формат нового якісного шоу на вітчизняному телебаченні.

Таким чином, можна дійти висновку, що шоу «Вечірній Ургант», незважаючи на унікальність свого формату, має основні, «класичні» ознаки ток-шоу. Воно проходить у формі гри та має елементи інтерв'ю і дискусії. У ньому важливу роль відіграє ведучий, який є центром шоу – він задає напрям розмови, спілкується з гостями та з глядачами у залі.

УДК 007: 304: 08

Чернявська О. Є.

студ. гр. ГП-420

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ НОВИН ШОУ-БІЗНЕСУ В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Журналістика з виникненням і популяризацією інтернету значно розширила свої канали інформування, надаючи читачам всебічний доступ до будь-якої інформації у будь-якому обсязі. Люди звертаються до інтернет-джерел, вважаючи їх достатньо компетентними, але це не завжди так. На сучасному етапі особливу роль відіграє дослідження специфіки подання новин в інтернет-ЗМІ, чим обумовлюється актуальність роботи.

Вивченням інформаційних жанрів журналістики займаються такі дослідники, як З. Вайшенберг, Е. Фіхтеліус, М. Василенко, О. Чекмишев, М. Шостак, особливості функціонування інтернет-ЗМІ досліджують Р. Крейг, Дж. Гол, О. Калмиков, Л. Коханова, Б. Потятиник тощо. Проте на сьогодні немає досліджень, присвячених вивченню особливостей подання новин, зокрема новин шоу-бізнесу в інтернет-виданнях.

Принципи висвітлення новин в інтернет-ЗМІ дещо інші, ніж у традиційних ЗМІ, оскільки на законодавчому рівні важко контролювати діяльність таких видань у мережі, і тому тут часто поширюється інформація з порушенням професійних етичних норм. Великий обсяг інформації найчастіше неможливо перевірити на достовірність.

Інтернет-середовище обумовлює кардинальну зміну традиційних стандартів інформаційної журналістики через: швидке оновлення інформації; поширення неперевіреної інформації (ефект «ланцюга» – одна ланка копіює іншу, переписуючи своїми словами чи взагалі не змінюючи інформацію, інша ланка копіює першу тощо); інтерактивну природу новин (можливість коментувати чи доповнювати вже створені новини за допомогою редагу-

вання чи надання власної перевіреної інформації; можливість обговорити та поділитися враженнями на форумі інтернет-видання).

Керуватися тими ж принципами подання інформації, що й друковані ЗМІ, в інтернет-індустрії неможливо. По-перше, значно відрізняється аудиторія, по-друге, стиль має бути іншим, тобто адаптованим для сприйняття через Інтернет. Новини, наявні у виданнях табloidного типу, найчастіше мають поверховий характер – це навмисно зроблено для того, щоб пересічний читач реагував максимально швидко. Текст значно спрощений, девальвація процесу аналізу інформації наявна як закономірне явище. Гучний, сенсаційний заголовок, що, як правило, не відбиває змісту публікації, становить 90% успіху і є «гачком» для потенційного читача, який поповнює статистику відвідувань сайту і приносить йому прибуток.

Так, наприклад, переважна частина контенту інтернет-видання «Глянець» – новини шоу-бізнесу. Для нього характерне епатуюче висвітлення табуйованої тематики, псевдосенсаційність, тематичний еклектизм, домінування візуального контенту над текстовим.

Жанри в цьому виданні представлені не дуже широко: наявні такі, як новина-хроніка (або «факт»), замітка, репортаж, інтерв'ю, стаття, огляд. Увага зосереджена не на творчих досягненнях відомих людей, а на скандалах, які з ними пов'язані.

Зміст новини-гіперпосилання може розкривати швидко підготовлений аналітичний огляд, який за допомогою гіпертекстових посилань пов'язується з іншими матеріалами. Таким чином, вона автоматично породжує смисловий контекст і стає центром кристалізації нової теми.

Отже, інтернет-видання «Глянець» так само, як і більшість інтернет-ЗМІ, при висвітленні новин шоу-бізнесу керується такими принципами, як: стимулювання інтересу читача за допомогою невідповідних заголовків; посиленна увага до особистого життя, а не до творчих досягнень відомих людей; штучна скандальність та провокаційний характер новинних матеріалів.

УДК 007: 304: 08

Кривошей К. О.

студ. гр. ГП-418 с

ОНЛАЙНОВІ СПОСОБИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ КОНТЕНТУ ІНТЕРНЕТ-ПОРТАЛІВ

Проблема якості текстового наповнення інтернет-ресурсів, з одного боку, набуває великого значення через їх засмічення недостовірною та неактуальною інформацією, з іншого боку, це питання залишається доволі умовним через відсутність сформованого на законодавчому рівні поняття «якість інформації».

Українське законодавство оперує термінами «повнота» та «достовірність», за якими неможливо вичерпно охарактеризувати контент.

Оцінювати контент інтернет-порталів можна за допомогою різних методів та способів. Якщо про такі традиційні методи вивчення ЗМІ як контент-аналіз, інтент-аналіз, моніторинг відомо достатньо, то набагато менш дослідженими залишаються способи дослідження, що їх надають пошукові машини та комп'ютерні програми обробки текстів. Цю групу способів можна розподілити на дві підгрупи: способи оцінки сайту за допомогою пошукових машин та способи оцінки з використанням спеціальних програм та сервісів.

Оцінка сайту за допомогою пошукових машин ґрунтується на визначенні їх рейтингу та авторитетності за допомогою PageRank (PR, рейтинг Пейджа) та ТІЦ (тематичного індексу цитування). PageRank (PR) – це показник цінності та авторитетності сайту, певний рейтинг, що його надає пошукова машина «Google» (вимірюється лінійною шкалою від 0 до 10). PR враховує не лише кількість посилань на джерело, а і якість тих сайтів, які на нього посилаються, тому його називають зваженим індексом цитування. Пошуковим машинам в Інтернеті такий критерій оцінки сайтів необхідний задля того, щоб при видачі результатів пошуку, коли релевантних запиту результатів тисячі, показувати насамперед документи з найбільш авторитетних джерел.

Для пошукової системи «Яндекс» важливим параметром під час оцінки релевантності сайту, окрім ЗІЦ, є тематичний індекс цитування. Поняття індексу цитування означає кількість посилань на певне джерело інформації. ТІЦ – це також показник кількості посилань на сайт іншими сайтами, але із врахуванням тематики ресурсів, що посилаються. Тематичний індекс цитування вимірюється не за лінійною схемою, що оцінюється в балах, а реальним числом посилань. Таке число має цифрове вираження у діапазоні від нуля і до певного максимуму.

Стосовно ТІЦ справедливо буде зауважити, що коли власник сайту захоче підняти тематичний індекс цитування свого сайту та розмістить посилання на нього з трастового ресурсу, то такий метод залишиться не дієвим, оскільки обов'язково повинна враховуватись тематика сайтів. Однак, на відміну від PageRank, на ТІЦ значно легше вплинути, наприклад, за допомогою переліновки між сайтами, обміну статтями тощо.

Окрім вже наведених способів оцінки авторитетності інтернет-видань, деякі дослідники намагаються запровадити і способи оцінки їх ефективності та впливовості. Так, наприклад, для визначення ефективності традиційних ЗМІ пропонують застосовувати способи, що використовуються для оцінки наукових видань, а саме «імпакт-фактор» та метод «Cited half-life». «Імпакт-фактор» журналу – це співвідношення кількості всіх посилань за певний рік на статті журналу, опубліковані за два попередні роки, із загальною кількістю цих статей. «Cited half-life» у свою чергу визначає, як довго зберігають актуальність статті певного видання.

Також існує багато онлайн-сервісів та утиліт, які допомагають досліджувати контент та моніторити інтернет-ЗМІ. Корисними для дослідження контенту інтернет-ресурсів є програми оцінки його унікальності, наприклад, сервіси «eTXT Антиплагиат», «Advego Plagiatius», «DC Finder», «Praide unique content analyzer». Сутність роботи цих та подібних утиліт полягає у пошуку в інтернеті повних або часткових повторень того самого тексту без посилань або цитування. Програма «Advego Plagiatius», наприклад, результати обробки контенту за параметром його унікальності видає у відсотках та маркує неунікальний та унікальний контент (стоп-слова не враховуються).

Окрім зазначених утиліт, існують й інші програми, які можна назвати аналітичними. До них належать «Convera RetrievalWare», «Semantic Explorer», «TextAnalyst», «Медialogия», «Астрата». Сутність цього софту полягає у проведенні ним збору, систематизації та семантичного аналізу текстів.

Отже, якість контенту інтернет-порталів на сучасному етапі доцільно оцінювати не тільки за допомогою традиційних методів аналізу семантики тексту, а й із застосуванням новітніх способів комп'ютерної обробки тексту, а саме PageRank, ТІЦ, програм оцінки унікальності контенту тощо.

УДК 007: 304: 08

Чувакова А. О.

студ. гр. ГП-418м

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА РЕГІОНАЛЬНОГО ВИДАННЯ

З кожним роком відкриваються все нові друкарні і видавництва, які на високому технологічному рівні виконують різноманітні замовлення; збільшується кількість друкованих ЗМІ. Проте, як показує досвід, започаткувати власне видання чи навіть видавництво зазвичай набагато простіше, ніж завоювати симпатії серед споживачів і втриматися у світі жорсткої конкуренції. Тому особливої значущості та актуальності набуває особистість головного редактора як керівника редакційного колективу та організатора творчого процесу, його компетентність, професійні і особисті якості, здібності та вміння, творчий підхід до діяльності, рівень професійної майстерності.

Російський науковець С. М. Гуревич виокремлює не тільки творчі функції редактора. Він зазначає, що головний редактор друкованого періодичного видання – керівник редакційного колективу, організатор його діяльності і вихователь працівників редакції. Він представляє редакцію у відносинах із засновником періодичного видання, видавцем, розповсюджувачем, громадянами та їх об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями, державними органами, а також у суді. Зокрема головний редактор визначає інформаційну політику газети, тобто

його суспільну позицію, ставлення до подій і процесів, які відбуваються у будь-яких сферах суспільного життя – політиці, економіці, культурі тощо.

Управлінською діяльністю головного редактора, як зазначає С. М. Гуревич, вважається сукупність скоординованих дій та заходів, спрямованих на досягнення певної мети в межах організації. Від діяльності головного редактора дуже часто залежить доля самого видання. Його характер, життєвий досвід, вміння керувати колективом безпосередньо впливають на тематику, структуру, організацію газети.

Діяльність редактора як керівника редакційного колективу характеризується, перш за все, готовністю до активної комунікативної складової свого фаху. Це передбачає вміння розбиратися в людях, правильно їх оцінювати, бути діалогічно налаштованими. Редактор повинен уміти відчувати поведінку і реакції своїх підлеглих, знаходити підходи до кожного та спрямовувати на забезпечення найкращого результату виробничої діяльності. Він відповідає не лише за себе, а перш за все, за той засіб інформації, в якому працює, та за кожне слово, яке виходить на шпальтах.

Головні редактори регіональних видань не є винятком. Навіть у невеликому місті, де конкуренція не досягає значних висот, видання повинно бути достатньо інформативним і пізнаваним, задля досягнення відповідного рейтингу і престижу. Тому головні редактори повинні організувати роботу редакції таким чином, щоб уся необхідна інформація не проходила повз їхню увагу і контроль.

Головний редактор є першим заступником директора за штатним розкладом і відповідає за весь редакційно-видавничий процес. Це загальний керівник видання, який визначає його обличчя, змістове наповнення, ідеологію, загальну стратегію, цільову аудиторію, слідкує за дотриманням обраних критеріїв, координує та забезпечує роботу підпорядкованих структурних одиниць, визначає кадрову політику, а також є ланкою між редакцією і власниками видання.

УДК 007: 304: 08

Фоміна Т. Ю.

студ. гр. ГП-418м

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ДИЗАЙНУ В ДИТЯЧИХ ЖУРНАЛАХ

Дитячі періодичні видання є окремою складовою сучасної журнальної періодици. Вони відіграють пізнавальну, освітню, розважальну ролі у процесі розвитку дитини, а також сприяють формуванню світогляду та естетичного смаку юних читачів. Сучасний ринок друкованих засобів масової інформації пропонує дитячі журнали різноманітного тематичного спрямування для всіх вікових категорій: від малят до підлітків.

Дитячі журнали мають специфічну, вузьконаправлену аудиторію, яка значною мірою впливає на усі етапи редакційного процесу. Віковий показник визначає яка має бути тематична спрямованість інформації, кількість матеріалів буде представлена у певному журналі, а найголовніше – у якій формі ця інформація буде подана на сторінках дитячого видання.

Надання редакторському тексту графічної, композиційно єдиної форми – одне з найголовніших завдань дизайну періодичних видань. Болгарський вчений Д. Георгієв стверджує, що дизайн, як процес художньо-графічного моделювання, на сучасному етапі визначається тяжінням до формування естетичних та функціональних якостей видання. Тоді як раніше, на думку вченого, дизайн розглядався лише як операції зі шрифтами та макетами.

Дослідженням дизайну періодичних видань та його ролі у формуванні «обличчя» видання займалися: В. Іванов, С. Ярема, С. Гуревич, Е. Лазаревич, С. Галкін, Л. Кудрявцева. До розгляду різнобічних аспектів функціонування дитячих видань зверталися такі вчені, як М. Алексєєва, В. Богданова, Л. Бєленька, В. Дружбинський, С. Вєлігонська та ін.

Сучасні поліграфічні можливості дають змогу спеціалістам з оформлення дитячих видань впроваджувати усі свої творчі ідеї на сторінках журналів. А це, своєю чергою, створює конкурентноспроможний продукт на ринку друкованих видань для дітей. Для аудиторії, особливо дошкільного віку, зовнішній вигляд журналу, його кольорове рішення та використання ілюстрацій – чи не найважливіший чинник у виборі на користь того чи іншого дитячого журналу.

Серед загальних функцій дизайну періодичних видань науковці виділяють утилітарну, знакову, естетичну, ідеологічну та комунікативну функції. У журналах для дітей ці функції набувають специфічних ознак та мають дещо відмінний пріоритет використання від періодичних видань для масової аудиторії.

Так, утилітарна функція відповідає за візуалізацію інформації та структурних взаємозв'язків на полосі. Окрім цього, вона створює сприятливу картину для розуміння інформації читачем, а для дизайнера дає змогу об'єднувати елементи оформлення в певні композиційні конструкції. Функціональне призначення утилітарної функції у журналах для дітей дещо інакше: вона полягає у створенні адаптованої для дитини інформації у той спосіб, у який вона буде найбільш зрозумілою. Тому дитячі журнали можна віднести до видань з низьким рівнем організованості структури, в них відсутня статистична композиційна побудова, симетричне формування тексту в колонки, стала рубрикація.

Естетична функція у дитячих журналах виходить на передній план: виховується художній смак дитини, розвивається культура сприйняття. Будь-яка інформація для такої аудиторії повинна містити велику кількість графічних зображень. Тексти мають «обігруватися» ілюстраціями та фотографіями, кольорове рішення – бути яскравим.

Знакова функція міцно пов'язана з естетичною, бо вона формує предметне середовище шляхом візуальної подачі інформації. У процесі знакового осмислення нових понять у журналах, багато уваги приділяється наочному зображенню предметів та явищ, це сприяє кращому засвоєнню та фіксації у пам'яті нової інформації.

Ідеологічна функція дизайну в дитячих журналах ототожнюється з виховною. Це і використання карикатур для зображення негативних героїв, і дотримання певної національної символіки у графічному оформленні.

У журналах для дітей функціональне призначення дизайну перш за все залежить від аудиторії, бо вона формує усі жанрові, тематичні, графічні та розмірні характеристики. Провідну роль відіграють естетична та утилітарна функції, які визначають співвідношення ілюстрацій та тексту, відсутність поділу на колонки (у виданнях для дошкільного віку), асиметричну побудову полос та багатокольорову палітру оформлення.

УДК 007: 304: 08

Коношенко Є. В.

студ. гр. ГП-418

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАХОЛДІНГІВ У МУЛЬТИМЕДІЙНІЙ ПЛОЩИНІ

У час глобалізації інформаційного ринку та стрімкого зростання інтернет-аудиторії перед медіахолдингами постали виклики, які змушують їх змінювати принципи роботи з інформацією, методи подачі матеріалу, стиль спілкування з аудиторією. Медіапідприємства як досить прогресивні об'єднання одними з перших почали освоювати сегмент медіаринку в Інтернеті, трансформуючи власні друковані продукти у новітні мультимедійні проекти.

Український дослідник Н. Штанько називає такі інноваційні медіапродукти «double edition», тобто це видання, що виходять одночасно в друкованому й електронному варіантах.

Дослідники поділяють інтернет-версії традиційних ЗМІ на абсолютні та видозмінені копії. Так наприклад, М. Лукіна, виділяє «еквівалентні копії» та «модифіковані онлайн версії». О. Вартанова розрізняє «клони», «гібриди» й «оригінали». Дослідники О. Калмиков та Л. Коханова пишуть про «клони немережевих видань», «видання наявні лише в Інтернеті» та «видання змішаного типу».

Зазвичай інтернет-версії друкованих продуктів медіахолдингів відрізняються від своїх офлайн-відповідників. Адже у мережевих виданнях часто публікуються тексти, які існують лише в електронному вигляді. Крім цього інтернет-ресурси мають ряд специфічних якостей, що дозволяють їм якісно та кількісно змінювати медіаконтент порівняно з традиційними ЗМІ.

Серед таких специфічних рис дослідниці М. Лукіна та І. Фомічова виділяють мультимедійність, інтерактивність, гіпертекстуальність, оперативність, доступність, необмежений об'єм, індивідуальний доступ до інформації, можливість повторного використання інформації, низьку собівартість. Українська дослідниця І. Тонкіх зауважує, що друковані видання поступаються електронним у швидкості реагування на події, оперативності викладу новин, інтерактивності, зручності використання, мультимедійності. Схожу думку висловлює і австрійський науковець К. Вейлер, який називає основними перевагами інтернет-ресурсів мультимедійні засоби відтворення дійсності, гіпертекстову організацію матеріалу та наявність інтерактивної взаємодії в системі «автор – споживач».

В «Енциклопедії для видавця та журналіста» мультимедійність трактується як «одночасне використання різних форм представлення інформації: тексту, звуку, графіки, мультиплікації та відеовідтворення матеріалу».

М. Лукіна дає таке визначення поняттю: «Мультимедійність – це можливість використання на веб-сторінці різних видів інформації – текстової, графічної, аудіовізуальної».

Найбільш влучну та узагальнену дефініцію дала І. Тонкіх: «Мультимедійність – це здатність поєднувати можливості різних знакових систем (вербальної, графічної, звукової, аудіовізуальної) синтезувати засоби передачі інформації всіх видів ЗМІ». Отже, мультимедійність робить подачу інформації більш глибокою та ґрунтовною.

Ще одна специфічна ознака притаманна лише онлайн-виданням – гіпертекстуальність. О. Самуляк зауважує, що гіпертекст варто розглядати як спосіб електронного подання текстових матеріалів зі складною структурою. Основна ідея гіпертексту – гіперпосилання – спеціальне посилання всередині тексту, під час вибору якого відбувається автоматичне переміщення до тієї частини документа, на яку вказує гіперпосилання. Завдяки гіпертекстуальності автоматично утворюється змістовий контент, центром формування якого є певна новина.

Третьою оригінальною рисою онлайн-ЗМІ є інтерактивність, тобто наявність оперативного зв'язку з реципієнтами, що може існувати у формі читачьких коментарів, виступів на форумах, записів у блогах тощо. Як зазначає Р. Ньюман: «Інтерактивність – це нова властивість електронних засобів комунікації, що характеризується зростанням контролю над комунікаційним процесом як з боку комунікатора, так і з боку реципієнта (глядача). Це відрізняє інтерактивні ЗМІ від традиційних, не інтерактивних, у яких спілкування йде односторонньо від комунікатора до масової аудиторії з дуже обмеженими зворотними зв'язками, як листи в редакцію й рейтинги».

Таким чином, Інтернет у наш час став своєрідною інформаційною платформою діяльності медіахолдингів, популярність якого пояснюється тим, що на відміну від лінійних текстів традиційних ЗМІ, електронні мас-медіа характеризуються мультимедійністю, інтерактивністю та гіпертекстуальністю, завдяки

чому суттєво підвищується можливість висвітлення різноманітних актуальних подій, інформація безпосередньо пов'язується з індивідуальними потребами кожного читача, тексти мають «виходи» на інші матеріали, що значною мірою розширює інформаційний потік. Завдяки цьому інтернет-ресурси не лише популяризуються, а у претендують на передові місця в системі вітчизняних ЗМІ.

УДК 007: 304: 08

Якушенко О. В.

студ. гр. ГП-418с

СУСПІЛЬНІ ФУНКЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ МАС-МЕДІА

Особливу увагу при вивченні гендерних стереотипів привертають питання функцій цього феномену й оцінки його суспільного значення. Неоднозначним, з точки зору науковців, є вплив гендерних стереотипів на перебіг суспільних процесів. З одного боку, одностайно стверджується шкідливість впливу гендерної стереотипізації на аудиторію ЗМІ. Зокрема, «Моральний кодекс журналіста», прийнятий у США в 1996 р., закликає: «Уникати слідування стереотипам щодо раси, статі, віку, релігії, етнічної приналежності, географії, сексуальної орієнтації, фізичних вад, зовнішнього вигляду або соціального статусу».

Вивчаючи гендерну стереотипізацію телемовлення на українських каналах, Н. Сидоренко констатує, що її результатом є вкорінення тези про «вторинність» образу жінки в ЗМІ, обмеження її діяльності сферою споживання й побуту.

За словами О. Поди, «стереотипи в соціумі виконують кілька функцій: когнітивну (інформація упорядковується), афективну (протиставлення «свій» – «чужий»), соціальну (розмежовуються внутрішньогрупові і зовнішньогрупові явища)». Погоджуючись із думкою А. Кириліної, дослідниця закликає завжди аналізувати гендерні стереотипи з двох позицій: «по-перше, у чоловічій і жіночій самосвідомості; по-друге, у колективній суспільній свідомості».

Проте однозначним запереченням будь-якої користі гендерних стереотипів у ЗМІ погляди журналістикознавців не обмежуються. Так, О. Вілкова пропонує діалектичний підхід до оцінки впливу гендерної стереотипізації ЗМІ, виділяючи як негативні, так позитивні риси гендерних стереотипів. Аналізуючи позитивний, конструктивний вплив гендерного стереотипу, науковець називає такі його вирази, як стабілізація існування людської спільноти через трансляцію попереднього досвіду; наявність у гендерній картині суспільства програми соціального виживання, яку забезпечує існування гендерних стереотипів; підготовка соціального суб'єкта до актуальних умов життя; забезпечення соціального відтворення гендерної свідомості на рівні індивідів, яка підтримує засновану за ознакою статі соціальну структуру; реалізація потреби індивіда в індивідуальному розвитку через гендерно зумовлені ціннісні орієнтири.

Крім конструктивних, суспільно корисних властивостей гендерних стереотипів, О. Вілкова наголошує і на наявності системи їх негативних властивостей. Деструктивний вияв гендерного стереотипу вона вбачає в тому, що гендерні стереотипи в суспільстві функціонують як стандартизовані уявлення щодо моделей поведінки і рис характеру, які відповідають поняттям «чоловіче» та «жіноче» й це може зашкодити розвитку нових явищ, які з'являються в суспільстві; гендерні групові стереотипи спрямовані перш за все на досягнення необхідних умов існування для більшості та нерідко потребують достатньо багато зусиль та часу для досягнення передбачених за їхньої реалізації надбань; обмеження можливостей для розвитку та саморозвитку індивіда через консерватизм гендерних стереотипів; замовчування антисоціальних, протиправних дій через наявність відповідного гендерного стереотипу; інфантилізація жінок, руйнівний вплив на самоусвідомлення жінки та її самооцінку».

Отже, гендерні стереотипи відіграють важливу роль у процесі пізнання та розвитку, підтримки цілісності соціальної системи, створюють умови для гендерної ідентифікації та саморегуляції, їх існування має об'єктивну природу. А механічне заперечення стійкої системи гендерних стереотипів призведе до формування нового за старими стереотипами, які є алгоритмом соціальної практики, тим самим сприяючи появі стереотипів нових, мало чим відмінних у своєму призначенні від тих, які відкидаються. Проте наслідки деструктивного впливу гендерних стереотипів є досить помітними зокрема і в сучасному українському суспільстві.

УДК 007: 304: 08

Голобородько О. О.

студ. гр. ГПЗ-427

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІА «УКРІНФОРМ», «ІНТЕРФАКС-УКРАЇНА», «УНІАН», «РЕПОРТЕРUA» У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Основна функція сучасних інформаційних агентств – забезпечувати оперативною політичною, економічною, соціальною, культурною інформацією не тільки редакції газет, журналів, телебачення, радіомовлення, а також інші установи, організації, приватних осіб. Функціонування агентства орієнтоване на збір новин. Утім, у зв'язку із глобалізацією, основний інформаційний продукт сучасні агентства репрезентують у мережі Інтернет, що повністю задовольняє потреби читачів і постачальників інформації у оперативності її подачі та доступу до неї. Інформація поширюється як за допомогою власних структур (сайт, періодичні видання, телевізійний канал і т. д.), так і за допомогою партнерів.

Перше Українське національне телеграфне агентство почало діяти 16 березня 1918 року. Сьогодні Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» – державне інформаційне агентство, яке щодня публікує близько

500 інформаційних та аналітичних повідомлень українською, російською, англійською та іспанською мовами, майже 200 оригінальних фотознімків. В Україні агентство представлено власними кореспондентами і фотокореспондентами в усіх областях України, а також регіональними відділами інформації. Зарубіжні кореспонденти агентства оперативно інформують про події з Німеччини, Китаю, Польщі, Росії, Сербії, Румунії, Угорщини, Узбекистану, країн Балтії та інших.

Наразі «Укрінформ» співпрацює з багатьма зарубіжними інформаційними інститутами, у тому числі і світовими, на основі двосторонніх угод. «Укрінформ» єдиний від України член Європейського Альянсу інформаційних агентств. Інформаційні стрічки «Укрінформу» отримують за угодами 26 зарубіжних агентств. ІА одночасно з виходом в Інтернет і початком роботи з масовою аудиторією поєдналися в складну багатофункціональну систему, що задовольняє потреби різних груп суспільства.

Відоме українське ІА «Інтерфакс-Україна», що є компанією у структурі міжнародної інформаційної групи Interfax Information Services, – працює на ринку економічної та політичної інформації України з 1992 року. За цей час агентство здобуло репутацію найавторитетнішого та найкомпетентнішого постачальника оперативної та об'єктивної інформації, якісних і затребуваних інформаційних продуктів. Продуктова лінійка агентства постійно поповнюється новими інформаційними послугами. Зараз агентство випускає 52 інформаційних продукти з політичної і економічної тематики чотирма мовами (українською, російською, англійською та німецькою). Станом на 2013 рік організовано більше 30 прес-центрів, як в основних містах Росії, так і в Києві, Алма-Аті й Баку, щорічно проводиться більше 1,5 тис. заходів для преси. З 2001 року «Інтерфакс» є уповноваженим агентством Федеральної служби з фінансових ринків, щорічно через агентство публікується більше 300 тис. оперативних повідомлень від 30 тис. компаній-емітентів та керуючих компаній.

Українське незалежне інформаційне агентство новин (УНІАН) працює на ринку України з 1994 р.; випускає продукцію трьома мовами (російською, українською, та англійською). З 1995 р. в УНІАН працює відділ моніторингу, який охоплює центральну та регіональну пресу, провідні інтернет-видання, вечірній прайм-таймовий телеэфір і гуте ексклюзивні інформаційні підбірки для кожного клієнта. УНІАН першим в Україні став проводити інтернет-прес-конференції, під час яких безпосередньо із залу агентства через Інтернет походить пряма трансляція конференцій на Україну і весь світ у різних режимах, включаючи реал-відео.

Система регіональних ІА складається у 1990-х роках поряд з розвитком регіональної преси, місцевого телевізійного та радіомовлення. Регіональна інформація більш адресна, вона пов'язана з місцевими реаліями, враховує різні аспекти населення: від етнічного до вікового.

Запорізьке інформаційне агентство «РепортерUA», яке офіційно має регіональний статус, за рахунок того, що працює у мережі Інтернет, і виробляє новини

світового (має міжнародний відділ) і державного масштабу (відділ «Україна»), є повноцінним учасником сучасного дискурсу глобалізації, збираючи на своїх сторінках читачів зі всього світу. Сьогодні інформаційне агентство «РепортерUA» має власного фотокореспондента та оператора, системного адміністратора, дизайнера, спортивного оглядача, перекладача, в редакції працює 12 журналістів, а також технічний персонал. Відвідуваність сайту агентства сьогодні в середньому складає більше 50 тисяч читачів за добу. У кожній стрічці новин з'являється по 50–60 повідомлень щодня.

Історія виникнення і становлення ІА свідчить про різноманітність підходів у забезпеченні їхнього функціонування. З плином часу національні ІА дедалі більше уваги приділяють застосуванню сучасних технологій у власній роботі, а саме виходу в мережу Інтернет.

УДК 007: 304: 08

Шатравка А. В.

студ. гр. ГП-418с

ОСОБЛИВОСТІ ІЛЮСТРУВАННЯ ЧАСОПИСУ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

«Український тиждень» – щотижневий ілюстрований суспільно-політичний україномовний журнал, що висвітлює ключові події та проблеми країни й світу. На думку видавництва, часопис розрахований на свідомого й соціально активного читача. Тематика журналу охоплює такі напрями, як політика, суспільство, культура, економіка, спорт. Відповідно, ідейно-тематична спрямованість видання диктує певні жанрові обмеження у використанні ілюстрацій (наприклад, мало представлена художня фотографія, практично немає на сторінках журналу постановочних фото, не використовуються технічні креслення тощо).

Ілюстрації є важливим елементом оформлення будь-якого сучасного видання і виконує ряд функцій: інформативну, рекреативну (розважальну), вказівну (демонстративну), композиційно-конструктивна (маніпуляторну), естетичну, дидактичну (виховну), культурологічну тощо. Залежно від ідейно-тематичної спрямованості видання відбувається добір візуальних об'єктів.

Так, у часописі «Український тиждень» жанри та кількість ілюстрацій мають певні обмеження: оскільки розважальна функція та прагнення до сенсаційності не є ключовими для цього видання, тому на його сторінках не знаходимо фотозвинувачень-сенсацій, постановочних (композиційно штучних) світлин, а також рідкісними є художні фотознімки. Останні представлені поодинокими вклученнями: їх використання диктується нагальною необхідністю – як ілюстрації до гостропроблемних тем щодо екологічної ситуації в усьому світі.

Інтернет-версія часопису «Український тиждень» досить суттєво відрізняється від друкованих випусків. Електронний ресурс пристосований для потреб інтернет-читачів, тобто він є зручним для пошуку необхідної інформації, і це зумовлює ряд відмінностей. По-перше, на веб-сайті розміщені лише матеріали, присвячені резонансним або актуальним питанням. По-друге, в інтернет-версії часто натрапляємо на статті, що не потрапили до друкованого випуску (або є спеціально створеними виключно для цього електронного ресурсу). Попри те, що тексти, які знаходяться на сайті, супроводжуються відповідним фотографіями або малюнками, друковане видання містить щедро ілюстровані рубрики, яких немає на електронному ресурсі: «Тенденції тижня» (новини-стрічки, стор.6–7 кожного номеру), «5 облич» (стор. 8), «Рейтинг» (стор. 8–9) тощо. Тому було досліджено 63 друкованих примірники (всі випуски за період – із січня 2011 р. до квітня 2012 р.).

У кожному номері щотижневика (обсяг якого – 68 сторінок) використовується від 35 до 45 ілюстрацій, причому фотографії складають 70% від загальної кількості використаного візуального матеріалу, малюнки – 15%, інфографіка – 15%.

Однією з оригінальних і унікальних рис цього видання є оформлення змісту: окрім традиційних елементів (назва статті та сторінка), до кожної позиції дібрано візуальні об'єкти, серед яких є і фотографії, і малюнки.

Основним типологічним різновидом часопису є документальна фотографія, найпопулярнішим її жанром є строгий, надзвичайно близький до паспортного фотопортрет: як правило, це зображення обличчя або «до поясу». Мінімально представлені фото людини в повний зріст: лише у випадку репортажних знімків або при створенні фотоколажів.

Видання «Український тиждень» не містить традиційних для інших періодичних видань гумористичних сторінок (або рубрик), тому серед мальованих ілюстрацій немає коміксових малюнків-історій, малюнків-анекдотів і под. Натомість у кожному номері є сатиричні жанри – мальовані карикатури та шаржі. Сатира, спрямована проти негативних явищ соціуму, покликана висміювати не другорядні риси чи особливості (хоча сам факт може і не бути глобальним), а викривати типові гострі загальнодержавні проблеми.

Ілюстрації можуть як доповнювати текст, так і передавати основну інформацію. Прикладом цього є самостійні цілісні фотосторінки, розміщені на весь розворот журналу (як правило, це стор. 4–5 тижневика).

Таким чином, жанрово-типологічна палітра ілюстрацій та їхня кількість у часописі «Український тиждень» диктується спрямованістю видання (суспільно-політичний журнал), а також особливостями прийнятого дизайну (чітка рубрикація): пріоритет надається фотопортретам та репортажним світлинам; малюнки зазвичай представлені карикатурами та шаржами, рідше – репродукціями відомих картин. Загалом, журнал не переобтяжений використанням візуальних об'єктів, ілюстрації у виданні «Український тиждень» є лаконічним, вдалим і точним доповненням до текстових матеріалів.

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ НА СТОРІНКАХ ВИДАННЯ «ЗАПОРІЗЬКА СІЧ»

Однією з найболючіших проблем сьогодення є зростаюче забруднення довкілля. Тому більшість ЗМІ були змушені звернути увагу на екологічну проблематику, адже природа є запорукою всього нашого життя. Оскільки саме засоби масової інформації є сьогодні основним джерелом екологічної інформації для більшості громадян, саме від журналіста залежить, чи дізнаються люди про існуючу проблему, як вони до неї поставляться, чи викличе ця проблема паніку в суспільстві або, навпаки, рішучі дії із захисту своїх прав на сприятливе довкілля.

Як правило, на місцевому рівні читача цікавлять локальні екологічні негаразди: якість питної води, повітря, стан забрудненості земельних ресурсів. У газеті «Запорозька Січ» існує спеціальна тематична сторінка «Запоріжжя екологічне», на якій постійно висвітлюються екологічні проблеми місцевого і світового рівня. На шпальтах цього видання порушується велика кількість екологічних проблем, які набули останнім часом масштабного характеру в Запоріжжі і в Запорізькій області. Серед основних можна виділити такі: 1) охорона і поліпшення екологічного стану малих річок; 2) проблема очищення питної води в місті Запоріжжя; 3) проблема вирубки зелених насаджень в місті; 4) мінімізація накопичення промислових відходів; 5) впровадження нових технологій збирання, переробки та утилізації побутового сміття та будівництва полігону твердих побутових відходів; 6) проблема збереження національних парків; 7) проблема будівництва газоочисних споруд на підприємствах Запоріжжя; 8) проблема шкідливих викидів автотранспорту; 9) проблема рівня культури суспільства, екологічного виховання та відсутність струпної законодавчої системи, механізмів екологічного моніторингу.

Усі перераховані екологічні проблеми порушуються на сторінках газети «Запорозька Січ» у матеріалах різних жанрів. Найпоширенішими є жанри замітки, репортажу, проблемної статті, інтерв'ю, звіту. Замітку журналісти використовують, щоб звернути увагу масової аудиторії та проінформувати у стислій формі про незадовільний стан навколишнього середовища. Це може бути аварія на промисловому підприємстві, викид у повітря великої кількості особливо небезпечних речовин, безпрецедентні випадки браконьєрства або масова вирубка зелених насаджень. Використання жанру репортажу дає можливість найкраще висвітлити різні екологічні заходи в місті завдяки використанню ефекту безпосередньої присутності журналіста на місці подій. Проблема стаття як аналітичний жанр дозволяє журналісту детально проаналізувати причини появи певної екологічної проблеми, зіставити думку різних фахівців та спрогнозувати наслідки розвитку проблемної ситуації. Інтерв'ю з експертом, як жанр, є доцільним, коли людина, у якій береться інтерв'ю, має авторитет у публіки, компетентна у проблемі, або коли проблема не є

новиною і коментар експерта може подати новий погляд, нову точку зору на ситуацію або явище. Звіт дозволяє найточніше передати результати прес-конференцій, урядових засідань з екологічних питань, а пряме посилання на слова впливової урядової особи додає матеріалу вагомості та достовірності.

Аналіз матеріалів на екологічну тему доводить, що складовими, які формують журналістський матеріал, є робота з науковими, статистичними даними, коментар фахівців з тієї чи іншої проблеми, вмотивоване використання спеціалізованих таблиць, полеміка з певного питання, зворотний зв'язок з читачами у формі листів, дзвінків, анкетування аудиторії.

Для досягнення більшої впливовості екопублікацій журналісти використовують новизну та винятковість подій, але цього недостатньо, бо публікації одноманітні за структурою, кричущі заголовки залякують аудиторію, а інформація про техногенні аварії та екологічні катаклізми іноді подається як другорядні події місцевого рівня. У той же час статус офіційного видання, такого як «Запорозька Січ», накладає певні обмеження на критичне висвітлення екологічних подій та явищ, пов'язаних із діяльністю державних органів – засновників видань, а саме мерії міста. Як правило, інформація в такому виданні сприймається аудиторією як офіційна точка зору, що вимагає від автора особливої форми подачі матеріалу, ретельної перевірки та певної фільтрації фактів. Перевагою таких видань є прямий доступ до офіційних джерел інформації, можливість отримувати її безпосередньо від фахівців державних структур з найменшою втратою достовірності. Хоча стиль подання інформації є часто програшним по відношенню до інших мас-медіа в образності, перенасиченості офіційними даними, статистикою, цифрами, які важко сприймаються читачем.

Таким чином, незважаючи на об'єктивні проблеми екологічної журналістики, інтерес у людей до теми охорони навколишнього середовища є і навряд чи згасне, оскільки гострота екологічних проблем не знижується. Водночас аналіз періодики засвідчив, що питання висвітлення екологічної тематики сьогодні потребують більшої уваги.

УДК 007: 304: 08

Бородіна Є. Ю.

студ. гр. ГП-420

ОСОБЛИВОСТІ ЕФІРНОГО МОВЛЕННЯ ІНТЕРНЕТ-РАДІОСТАНЦІЙ

Логічним продовженням розвитку Інтернету, збільшення кількості користувачів Всесвітньої мережі є переформатування звичних традиційних засобів масової інформації, які повинні відповідати потребам споживачів інформації. Газети, телеканали, радіостанції створюють своїх «двійників» в Інтернеті, намагаючись завоювати додаткову аудиторію. Як продовження цього процесу – створення самостій-

них електронних ЗМІ, що виникають і замикаються тільки в мережі. При цьому вони мають свої особливі характеристики, які не можна не враховувати.

Для початку необхідно з'ясувати, що ж таке інтернет-радіо. В першу чергу, це сайт. Але можна побачити, що і радіо-сайти відрізняються один від одного. Одні є версіями оффлайнних радіостанцій, їх «мережевими двійниками», а інші – існують виключно в мережі і набувають нові додаткові властивості та ознаки, які не притаманні їх «двійникам». Для прикладу, в рунеті можна знайти цікавий випадок – «Спеціальне радіо», [www. specialradio. ru](http://www.specialradio.ru). Аналогів йому в оффлайні не існує, тому як на сайті в режимі реального часу працює одразу тринадцять станцій, тобто на головній сторінці сайту розташоване тринадцять посилок (так званих «кнопок»), переходячи за якими виникає можливість прослуховування абсолютно різних за форматом (контенту) каналів (закордонний хард-рок, етніка, міський шансон, російська музика, класика тощо).

Варто звернути увагу на істотну особливість мережевого радіо, адже спочатку може здатися, що процес перемикавання на різні ефіри чимось нагадує звичайний приймач: однак, підключаючись до різних каналів мовлення, наприклад, даного радіосайту, користувач продовжує залишатися слухачем «Спеціального радіо». Для прикладу, один користувач, що слухає на «Спеціальному радіо» ноктюрни Шопена, сидить в інтернет-кафе поруч з іншим користувачем, який в цей же момент на тому ж «Спеціальному радіо» слухає пісню Володимира Висоцького. Чи можливе таке в офлайн? Ні. Це не аналог приймача, де, здавалося б, теж багато «кнопок» на кожній окремій хвилі, але, по-перше, ці «кнопки» відповідають різним станціям-мовникам з різними типологічними характеристиками. А по-друге, приймач – це приймаючий пристрій, що є каналом поширення виключно радіомовного сигналу. Про інтернет-радіо такого сказати не можна, хоча модем в сукупності з системним блоком комп'ютера можна назвати приймаючим пристроєм. Але винятковість в прийомі тут відсутня – в Інтернеті можна слухати радіо і читати мережеву газету, дивитися відео-сюжет одномоментно, в режимі реального часу.

Можна виділити два простори інформаційної діяльності ЗМІ (дві медіа-середовища):

- віртуальна реальність: всесвітня мережа Інтернет (або онлайн);
- об'єктивна реальність (або оффлайн).

Не зважаючи на те, що інтернет-радіо не можна назвати масовим і сталим, до цього явища треба придивитися. На думку тих, хто сам створює свої радіостанції, звичайне радіо і його аналог в Інтернеті – досить різні речі. У «звичайного» радіо або FM-радіо є лише один канал впливу на слухача – це звук. Для інтернет-радіо – це і звук, і сайт, так як на даному етапі більшість слухачів мережевого радіо сидять за комп'ютером. Тому велика частина інформації все ж доноситься через сайт, а не за допомогою звуку. В ефірі лунають лише музика і спеціальні програми, які згодом доступні для скачування в архіві. З часом, коли (або якщо) отримають поширення спеціальні інтернет-радіоприймачі, це співвідношення може змінитися.

Головна відмінна риса онлайн-радіо від FM – незалежне від умов поширення радіохвиль, висока якість звучання. Тобто віддаленість від радіостанції в інтернет-мовленні не відіграє практично ніякої ролі, і ви можете слухати обрану радіостанцію, перебуваючи в будь-якій точці світу, де є доступ до Інтернету. Саме ця якість є привабливою для радіослухачів. Особлива риса інтернет-радіо – це інтерактивність.

Під час мовлення на сайті відображається назва композиції та виконавець. На деяких сайтах зустрічається так званий «активний плейлист» – тобто відображається список композицій, з яких можна вибрати наступну для мовлення. Ще більш часто зустрічається функція голосування за композицію, яка грає в ефірі (подобається / не подобається). Таким чином, складається рейтинг популярності музичних композицій і потім відповідно до нього складаються плейлисти для мовлення в ефірі. Така інтерактивність практично в реальному часі допомагає провідним музичних програм враховувати інтереси і смаки їх радіослухачів, а вам – почути улюблену пісню по улюбленому радіо.

Тож, серед особливостей інтернет-радіостанцій виділяємо: інтерактивність, незалежність від місця перебування, відсутність прив'язки до місцевості (а звідти і відповідне формування інформаційної складової), специфіка донесення інформації (не лише звукове, а й текстове).

УДК 007: 304: 08

Голівець М. Я.

студ. гр. ГП-418с

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

На сьогодні історія української журналістики ще не досить досліджена. Одне з головних питань при вивченні історії журналістики є її періодизація. Розробкою цієї теми займалися такі вчені, як М. Нечитаюк, І. Михайлин, М. Романюк, А. Животко та ін.

На момент зародження журналістики в Україні не просто не існувало української держави, але й сам український народ перебував у стані культурної спаралізованості й провінційної заблокованості. Уже багато років на його культурний розвиток впливав чинник величезної ваги: роз'єднаність українських земель; адже східна частина України увійшла до складу Російської імперії, а західна – до речі Посполитої Польської, а з її занепадом – до Австрії. Відсутність української державності та розчленованість українського етносу між Австрією та Росією були вагомими історичними чинниками, що вплинули на становлення журналістики в Україні.

За таких політичних обставин не існувало умов для виникнення національної журналістики. Тому журналістика в Україні зароджується іншими мовами. Перший часопис «Gazette de Leopold» (французькою мовою) вийшов з друку 1776 року

у Львові. Перше видання українською мовою започатковано 1848 року «Зоря Галицька». Таким чином, дослідники досі сперечаються яке з видань можна вважати першим українським виданням.

За радянських часів проблема періодизації власне не була предметом наукового розгляду, оскільки для її розв'язання використовувалися вже готові схеми, узяті *a priori*, а не вироблені всередині історико-журналістських студій. За таких обставин уся історія української журналістики ділилася на дві великі частини: дожовтнєву і радянську. Виділення радянського періоду вилучало з історії української журналістики усю нерадянську періодику, надто ж ту, що втілювала національно-визвольні прагнення народу, стояла на позиціях української державної самостійності. Антинаукові методологічні засади радянської науки унеможлилювали об'єктивне і усебічне вивчення історії української журналістики. Лише в 1990-ті роки коли було відкрито доступ до колишніх спецфондів, до неопрацьованих масивів періодики й знято «табу» на заборонені теми, склалися умови для вироблення нової, об'єктивної, наукової концепції історичного розвитку української преси.

Першим, хто висловився з проблем періодизації, був О. Маковей, він запропонував виділення трьох періодів розвитку нашої преси, відповідно

- 1 період: 1848–1861 роки;
- 2 період: 1862–1873 роки;
- 3 період: 1873–1898 роки;

У праці А. Животка пропонується така періодизація:

- 1 період: від початків до середини 50-х років XIX століття;
- 2 період: 1860–1880 роки;
- 3 період: 1880–1905 роки;
- 4 період: 1860–1905 роки в Західній Україні;
- 5 період: 1870–1890 роки за океаном;
- 6 період: 1905–1914 роки;
- 7 період: 1920–1939 роки.

Слід мати на увазі, що кожна періодизація залежить від своєї історичної епохи, рівня та умов розвитку науки, пройдених самим досліджуваним явищем шляхів розвитку. З огляду на це зрозуміло, що періодизація історії української журналістики, складені в минулому, мають бути враховані сучасною науковою думкою, але однозначно визначені нею ж недостатні, такі, що потребують перегляду.

Конче потрібним і актуальним є подальше вивчення історії українських періодичних видань, аналіз періодики епохи тоталітаризму, часів перебудови та сучасного стану. Усе це необхідно для розробки загальноприйнятої наукової концепції дослідження української преси, зокрема теоретичних питань журналістикознавства; підготовки фундаментальної праці з історії української преси, повної бібліографії українських періодичних видань, енциклопедичного словника тощо.

Наукове видання

ТИЖДЕНЬ НАУКИ

Тези доповідей
науково-практичної конференції

Том 5

Упорядник **Висоцька** Наталя Іванівна

Технічний редактор *Висоцька Н. І.*
Відповідальний за випуск *Висоцька Н. І.*

Оригінал-макет підготовлено в науково-дослідній частині ЗНТУ

Підписано до друку 29.09.2013. Формат 60×84 1/16. Ум. друк. арк. 19,9.

Тираж 16 прим. Зам. № 1123.

69063, м. Запоріжжя, ЗНТУ, вул. Жуковського, 64, друкарня ЗНТУ

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 27.12.2005 р., серія ДК № 2394